

Regeringens proposition

1992/93: 32

om samerna och samisk kultur m.m.

Prop.
1992/93: 32

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 1 oktober 1992 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

Bengt Westerberg

Per Unckel

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag om inrättande av en särskild statlig myndighet – ett Sameting – med uppgift främst att bevaka frågor som rör samisk kultur. Ledamöterna i tingen utses genom val bland den samiska befolkningen. Grundläggande bestämmelser om Sametingets uppgifter och om hur det utses och organiseras föreslås bli givna i en särskild lag – sametingslagen.

I den föreslagna lagen ges bl.a. en definition av vem som är same i sametingslagens mening och därigenom har rösträtt vid val till Sametinget och är valbar till tingen. Sametinget föreslås bestå av 31 ledamöter. Med hänsyn till att tingen föreslås bli en statlig myndighet kommer regeringen att på förslag av Sametinget förordna ordförande i tingen. För att sköta den löpande verksamheten föreslås Sametinget utse en styrelse. Vidare skall en valnämnd utses som skall svara för valet till Sametinget. I övrigt får tingen tillsätta de nämnder som kan behövas för beredning, förvaltning och verkställighet.

Val till Sametinget skall hållas vart fjärde år. Valdag är den tredje söndagen i maj. Landet bildar en valkrets. Rösträtt till Sametinget har den som är upptagen i sameröstlängd.

Val till Sametinget kan ske på två sätt, antingen genom röstning i vallokal eller genom brevröstning.

Särskilda föreskrifter om att sameröstlängden får föras med hjälp av automatisk databehandling föreslås bli intagna i sametingslagen.

Sametingslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1993 och det första valet till Sametinget hållas den 16 maj 1993. En särskild organisationskommitté får i uppgift att planera och genomföra det första valet till Sametinget och i övrigt förbereda bildandet av den nya myndigheten.

I propositionen behandlas vidare frågan om reglering av samernas rättsliga ställning som den framgår av regeringsformen. I denna ges i dag skydd för samerna som etnisk minoritet i Sverige. Någon ändring av nuvarande grundlagsreglering föreslås inte.

Frågan om ratificering av ILO:s konvention (nr 169) om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder behandlas. I propositionen föreslås att Sverige inte bör tillträda konventionen.

Inom *Jordbruksdepartementets ansvarsområde* föreslås ett flertal ändringar i rennäringslagen (1971:437).

Lagens inledande bestämmelser ändras så att det framgår att renskötselrätten är en för den samiska befolkningen kollektiv rätt som bygger på urminnes hävd. Renskötselrätten skall bara kunna upphävas av regeringen om det behövs för att tillgodose något av de i expropriationslagen uppräknade expropriationsändamålen. På åretruntmarkerna förbjuds ingrepp som innebär avsevärd olägenhet för renskötseln även om ingreppet inte innebär en ändrad markanvändning.

När högsta renantal fastställs för en sameby skall hänsyn tas till andra intressen. Länsstyrelsen skall vid vite kunna förelägga en sameby att minska antalet renar till det tillåtna, att hålla årlig renräkning och att upprätta renlängd. Länsstyrelsen ges befogenhet att kontrollera att renräkningen sker på ett korrekt sätt. Om renar förekommer på område där renskötsel inte är tillåten skall länsstyrelsen kunna vid vite förelägga samebyn att driva bort renarna. Länsstyrelsens möjlighet att besluta om slakt försvinner utom vad gäller koncessionssamebyarna.

Rätten till barmarkskörning i terräng i samband med renskötsel preciserar.

Möjligheterna till upplåtelse av rätt till jakt och fiske på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen utökas kraftigt. Hälften av upplåtelseavgiften för fisket skall tillfalla samebyn. Kostnaden för administrationen, bevakningen samt viltvården och fiskevården skall täckas genom en särskild avgift.

En same som utan att vara medlem i sameby i en inte oväsentlig utsträckning ägnar sig åt sameslöjd skall kunna få tillstånd att utan kostnad ta slöjdvirke på kronomark.

Väglagen (1971:948) och lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter ändras för att klargöra att när det i lagen talas om särskild rätt till fastighet avses också renskötselrätt.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1993.

I propositionen förordas vidare att rennäringen årligen skall få disponera ett belopp motsvarande skäligt värde av de renar som rivits av rovdjur. Sametinget skall besluta om hur medlen skall användas.

Principer för ett nytt prisstöd till rennäringen som innebär att ersättningen per slaktad ren ersätts med ett stöd som baserar sig på slaktvikt.

När det gäller den samiska kulturen föreslås inom *Kulturdepartementets ansvarsområde* bl.a. att medel avsätts för att trygga den samiska slöjdens fortlevnad och utveckling samt säkra den samiska bibliotekskonsultservicen.

1 Förslag till Sametingslag

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § I denna lag ges bestämmelser om en särskild myndighet - Sametinget - med uppgift främst att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige.

2 § Med same avses i denna lag den som anser sig vara same och

1. gör sannolikt att han har eller har haft samiska som språk i hemmet, eller
2. gör sannolikt att någon av hans föräldrar, far- eller morföräldrar har eller har haft samiska som språk i hemmet, eller
3. har en förälder som är eller har varit upptagen i röstlängd till Sametinget.

2 kap. Sametinget

Sametingets uppgifter

1 § Sametinget skall verka för en levande samisk kultur och därvid ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur. Till Sametingets uppgifter hör särskilt att

1. besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur Samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande,
2. utse den styrelse för sameskolan som avses i 8 kap. 6 § skollagen (1985:1100),
3. leda det samiska språkarbetet,
4. medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten,
5. informera om samiska förhållanden.

Sametingets sammansättning m.m.

2 § Sametinget skall bestå av 31 ledamöter, utsedda genom val. För ledamöterna skall det utses ersättare. I fråga om antalet ersättare och hur de skall utses gäller bestämmelserna i 14 kap. 18 § vallagen (1972:620) rörande landstingsvalen. Ledamöterna skall vara svenska medborgare.

Efter förslag av Sametinget förordnar regeringen ordförande i Sametinget. Ordföranden skall utses bland tingets ledamöter. Sametinget väljer vice ordförande bland ledamöterna.

3 § Sametinget bestämmer när ordinarie sammanträden skall hållas.

Sammanträde skall hållas också om styrelsen eller minst en tredjedel av tingets ledamöter begär det eller om ordföranden anser att det behövs.

Styrelse och nämnder

4 § Sametinget skall bland tingets ledamöter utse en styrelse om högst sju ledamöter och lika många ersättare som skall sköta den löpande verksamheten för Sametinget. En av ledamöterna skall därvid utses att vara ordförande.

Styrelsen skall

1. bereda och yttra sig i ärenden som skall handläggas av Sametinget,
2. handha den ekonomiska förvaltningen,
3. verkställa Sametingets beslut om verkställigheten inte uppdragits åt någon annan,
4. fullgöra de uppdrag som Sametinget överlämnat till styrelsen.

5 § Sametinget skall tillsätta en valnämnd som skall svara för valet till Sametinget.

Sametinget kan därutöver tillsätta de nämnder som i övrigt behövs för beredning, förvaltning och verkställighet.

Ärendenas handläggning

6 § Sametinget får handlägga ärenden endast om mer än hälften av ledamöterna är närvarande. Varje ledamot har en röst.

En ledamot i Sametinget får inte delta i handläggningen av ärenden som rör ledamoten personligen eller ledamotens make, föräldrar, barn eller syskon eller annan närstående. Inte heller får en ledamot delta i handläggningen av ärenden som särskilt rör en sameby i vilkens styrelse han ingår.

Vid sammanträde i Sametinget skall protokoll föras.

Vad som i första, andra och tredje styckena sägs om Sametinget gäller även dess styrelse och nämnder.

7 § Sametingets samt dess styrelses och nämnders beslut får överklagas endast om det finns särskilda föreskrifter om det.

Bestämmelser om överklagande av Sameskolstyrelsens beslut meddelas med stöd av skollagen (1985:1100).

3 kap. Val till Sametinget

1 § Val till Sametinget skall hållas vart fjärde år (valåret). Valdag är tredje söndagen i maj.

2 § För valet till Sametinget utgör landet en valkrets. Valnämnden utser valförrättare och förbereder valet samt har i övrigt de uppgifter som framgår av detta kapitel.

Rösträtt m.m.

3 § Rösträtt till Sametinget har den som är upptagen i sameröstlängd.

I sameröstlängden tas den same upp som anmäler sig till valnämnden och som är svensk medborgare och på den samiska valdagen fyllt eller fyller 18 år.

Under de förutsättningar som i andra stycket anges för svenska medborgare skall i röstlängden tas upp även de utlänningar som enligt folkbokföringsregistret har varit folkbokförda i landet den 1 november de tre åren närmast före valåret och som anmäler sig till valnämnden.

4 § Anmälan till valnämnden för att tas upp i sameröstlängden skall ha inkommit senast den 15 januari valåret.

Den som har förts upp i sameröstlängden skall strykas från längden, om han begär det eller avlider.

5 § Valnämnden beslutar om den person som anmält sig enligt 4 § skall tas upp i sameröstlängd. Valnämnden skall ha upprättat en preliminär sameröstlängd senast den 10 februari valåret. Den som anmält sig men inte upptagits i den preliminära sameröstlängden skall genast underrättas om beslutet. Han har rätt att överklaga beslutet hos länsstyrelsen i det län där Sametinget har sitt säte senast den 25 februari valåret.

Anmärkning mot röstlängden prövas vid offentligt sammanträde hos länsstyrelsen den 10 mars eller om denna dag är en lördag eller söndag, närmast följande måndag.

Länsstyrelsens beslut över anmärkning mot röstlängd får inte överklagas.

6 § Efter det att förekommande överklaganden har avgjorts av länsstyrelsen skall valnämnden senast den 20 mars valåret upprätta en slutlig sameröstlängd som skall uppta

1. same som på grund av valnämndens eller länsstyrelsens beslut skall tas upp i röstlängd och
2. same som tidigare varit upptagna i sameröstlängd, om de fortfarande fyller villkoren för rösträtt enligt 3 § och om de inte begärt att bli avförda ur sameröstlängden.

7 § Den som är upptagen i sameröstlängd skall genom valnämndens försorg erhålla ett röstkort i form av ett ytterkuvert samt ett innerkuvert och ett omslagskuvert. Röstkorten och kuverten skall sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen.

Om en röstberättigad har förlorat sitt röstkort/ytterkuvert eller om röstkortet/ytterkuvertet inte har kommit honom tillhanda, är han berättigad att efter framställning till valnämnden få ett dupletteröstkort/du-

plettytterkuvert. Sådant kort skall vara tydligt märkt som duplettröst-kort.

Prop. 1992/93: 32

Kandidater

8 § Den som har rösträtt till Sametinget och är svensk medborgare är valbar till Sametinget om inte annat följer av 9 §.

9 § Kandidater till Sametinget skall anmälas till valnämnden senast den 25 mars valåret. Av anmälan skall framgå vilken grupp, vilket parti eller liknande sammanslutning som kandidaterna tillhör. Anmälan skall också innehålla uppgift på namn på minst tre kandidater i bestämd ordningsföljd. Till anmälan skall fogas skriftlig förklaring från varje kandidat att han givit sitt tillstånd att anmäla honom.

Valnämnden beslutar om registrering av grupper, partier eller liknande sammanslutningar och kandidater. Nämndens beslut får inte överklagas.

Andra än kandidater för registrerade grupper, partier eller liknande sammanslutningar är inte valbara.

Valsedlar

10 § Valnämnden utfärdar valsedlar. På valsedel skall anges grupp, parti eller liknande sammanslutning samt minst tre kandidater för gruppen, partiet eller sammanslutningen. För en registrerad grupp, ett parti eller en sammanslutning får finnas valsedlar med olika kombinationer av kandidater.

11 § Valsedlarna skall vara lika till storlek och material.

12 § Varje registrerad grupp, parti eller sammanslutning tilldelas valsedlar till det antal valnämnden beslutar, lika för alla. Finns det olika valsedlar för samma grupp, parti eller sammanslutning, gäller detta varje sådan variant av valsedeln.

Valsedlar till större antal tillhandahålls av valnämnden om beställaren betalar valsedlarna i förskott.

Röstning

13 § Den som har rösträtt till Sametinget får rösta antingen i vallokal eller genom att sända sin valsedel till valnämnden med posten (brevröstning).

14 § Valnämnden beslutar på vilka orter röstning kan ske i vallokal. Vallokaler skall hållas öppna mellan klockan 8 och 20 valdagen.

15 § Vid röstning i vallokal lägger väljaren själv in sin valsedel i ett innerkuvert och tillsluter det. Väljaren lämnar innerkuvert och det ytterkuvert som också är röstkort till valförrättaren. Denne kontrollerar att väljaren ställt i ordning bara ett innerkuvert och att kuvertet inte är försett med obehörig märkning. Därefter lägger valförrättaren i väljarens närvaro in innerkuvertet i ytterkuvertet och tillsluter det. Valförrättaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn.

Den som saknar det ytterkuvert som också är röstkort får inte rösta. Väljare som inte är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han inte det får han inte rösta.

16 § Är innerkuvertet försett med obehörig märkning får det inte tas emot. Har väljaren lämnat mer än ett innerkuvert får endast ett av dem tas emot. Om väljaren begär det, skall samtliga innerkuvert återlämnas till honom.

17 § Beträffande röstning i vallokal gäller också 8 kap. 10 §, 11 § första stycket och 14 § vallagen (1972:620).

Avbryts röstningen skall mottagna ytterkuvert förvaras på betryggande sätt.

18 § Valförrättaren skall omgående sända de mottagna förslutna ytterkuverten till valnämnden tillsammans med förteckningen över de väljare som röstat i vallokalen. Försändelsen skall sändas som värdepост.

Brevröstning

19 § Vid brevröstning lägger väljaren själv in sin valsedel i ett innerkuvert och tillsluter det. I närvaro av två vittnen lägger väljaren sedan innerkuvertet i det ytterkuvert som också är röstkort och tillsluter det. Därefter skriver väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt. Vittnena intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran och att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adresser anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn får inte vara vittne.

Sedan brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning enligt första stycket lägger väljaren in försändelsen i ett omslagskuvert och tillsluter detta. Därefter lämnas försändelsen för postbefordran till valnämnden.

En väljare som på grund av kroppsligt fel inte kan avge sin röst i föreskriven ordning får vid röstningen anlita biträde som han utsett.

20 § Brevröstningsförsändelse skall avges senast på valdagen.

21 § Vid varje tillfälle då brevröstningsförsändelser kommer in till valnämnden skall antalet antecknas i ett särskilt protokoll. I väntan på den slutliga sammanräkningen och mandatfördelningen skall försändelserna förvaras på ett betryggande sätt.

22 § Vid en offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart det kan ske sedan en vecka förflutit från valdagen, skall valnämnden granska och räkna de avgivna rösterna.

Vid sammanräkningen prövar valnämnden valsedlarnas giltighet och meddelar de beslut som denna prövning föranleder. Härvid gäller för valnämnden i tillämpliga delar vad som enligt 14 kap. 2 § andra stycket och 3-5 §§ vallagen (1972:620) gäller för länsstyrelsen vid slutlig sammanräkning och mandatfördelning.

Vid förrättningen skall protokoll föras.

23 § Granskningen inleds med att de ytterkuvert som kommit in från vallokalerna räknas. Antalet kuvert jämförs med antalet avgivna röster enligt förteckningarna från vallokalerna. Därefter antecknas i röstlängden vilka väljare som har röstat i vallokal.

Har någon väljare röstat mer än en gång i vallokal, skall hans röster förklaras ogiltiga och ytterkuverten med hans röster obrutna läggas åt sidan.

24 § Sedan de röster som skall förklaras ogiltiga enligt 23 § andra stycket har lagts åt sidan och anteckning om ogiltigförklaringen har gjorts i protokollet, kontrolleras att övriga ytterkuvert är tillslutna.

Är ytterkuvertet tillslutet, bryts det och innerkuvertet granskas. Därvid kontrolleras att innerkuvertet är av föreskriven beskaffenhet och att väljaren har ställt i ordning endast ett innerkuvert samt att innerkuvertet inte är försett med obehörig märkning.

25 § Föreligger inte någon brist vid den granskning som skall göras enligt 24 § läggs innerkuvertet i en valurna. I annat fall förklaras rösten ogiltig och ytter- och innerkuvert läggs åt sidan. Därvid skall innerkuvertet ligga i ytterkuvertet. Anteckning om ogiltigförklaringen görs i protokollet.

26 § Sedan rösterna från vallokalerna har behandlats enligt 23-25 §§, fortsätter granskningen med de röster som har avgivits genom brevröstning och som har kommit in till valnämnden före förrättningens början.

Brevröster som kommer in efter förrättningens början läggs utan vidare åtgärd åt sidan.

27 § Granskningen av brevröstningsförsändelserna inleds med att omslagskuverten räknas, varefter antalet antecknas i protokollet. Därefter kontrolleras att

1. omslagskuverten inte har blivit öppnad efter tillslutandet, och
2. försändelsen inte har avgetts senare än på valdagen.

Föreligger inte någon brist vid den granskning som avses i första stycket skall de godkända försändelserna behandlas vidare enligt vad som föreskrivs i 28 §. I annat fall läggs försändelserna åt sidan. Antalet försändelser som har lagts åt sidan antecknas i protokollet.

28 § När kontrollen enligt 27 § är avslutad, öppnas de godkända omslagskuverten.

Prop. 1992/93: 32

Därefter kontrolleras att samma väljare inte har lagt mer än ett ytterkuvert i omslagskuvertet och att väljaren inte har röstat i vallokal eller mer än en gång genom brevröstning.

Föreligger inte någon brist vid den granskning som avses i andra stycket behandlas ytterkuvertet vidare enligt 29 §. I annat fall förklaras rösterna i försändelsen ogiltiga, anteckning härom görs i protokollet och försändelsen läggs åt sidan.

29 § När kontrollen enligt 28 § är avslutad, granskas ytterkuverten till de försändelser som inte då har lagts åt sidan.

Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick. Om så är fallet, bryts ytterkuvertet och innerkuvertet granskas på samma sätt som är föreskrivet i 24 § andra stycket beträffande innerkuvert för röstning i vallokal.

30 § Föreligger inte någon brist vid den granskning som skall göras enligt 29 § läggs innerkuvertet i en valurna tillsammans med de godkända innerkuverten från röstningen i vallokalerna. I annat fall förklaras rösten ogiltig och ytter- och innerkuvert läggs åt sidan. Därvid skall innerkuvertet ligga i ytterkuvertet. Anteckning om ogiltigförklaringen görs i protokollet.

31 § Försändelser, ytterkuvert eller innerkuvert som skall läggas åt sidan skall sedan förrättningen i övrigt är klar läggas i ett eller flera omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

32 § Vid mandatfördelningen mellan grupper, partier och liknande sammanslutningar skall reglerna i 14 kap. 15 d och 17 §§ vallagen (1972:620) tillämpas. Dock gäller att jämförelsetalet innan något mandat har tilldelats skall vara detsamma som röstetalet för gruppen, partiet eller motsvarande.

Sedan valnämnden fördelat mandaten i Sametinget skall resultatet av valet offentliggöras genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar.

Valnämnden skall utan dröjsmål till regeringen redovisa resultatet av valet samt utfärda bevis till valda ledamöter och ersättare.

33 § Valnämndens beslut enligt 22 och 32 §§ får överklagas hos Valprövningsnämnden. Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängden var röstberättigad vid valet. Det får också överklagas av en grupp, ett parti eller en liknande sammanslutning som har deltagit i valet.

Överklagandet skall ges in till Valprövningsnämnden och vara nämnden till handa inom tio dagar efter det att resultatet av valet offentliggjorts enligt 32 §.

Vid Valprövningsnämndens prövning av överklaganden som avses i denna paragraf får nämnden upphäva valet eller föranstalta om andra mindre ingripande åtgärder enligt de grunder som anges i 15 kap. 7 § vallagen (1972:620).

1 § Sametinget får föra sameröstlängden med hjälp av automatisk data-behandling. Bestämmelserna i 2-5 §§ gäller röstlängd som förs på det sättet.

2 § Sameröstlängden får, förutom som röstlängd, användas för att skicka ut röstkort, valsedlar och information om sametingsvalet till de röstberättigade samerna. Den får också användas för framställning av statistik kring valen till Sametinget.

3 § Sameröstlängden får förutom namnuppgifter på de samer som har rösträtt till Sametinget innehålla uppgift om personnummer, adresser och medborgarskap för de röstberättigade.

4 § Till sameröstlängden får inhämtas uppgifter om namn, personnummer, adress och medborgarskap för aktualisering, komplettering och kontroll från register hos skattemyndigheterna avseende uppgifter i folkbokföringen.

5 § Uppgift som inte längre behövs för ändamålet med registret skall gallras om inte något annat följer av andra stycket.

Den slutliga sameröstlängden från varje sametingsval skall bevaras för det ändamål som framgår av 1 kap. 2 § 3. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva om ytterligare bevarande.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

2. Det första valet till Sametinget hålls den 16 maj 1993 i enlighet med bestämmelserna i denna lag. Sametingets första sammanträde skall hållas i augusti eller september 1993.

3. De uppgifter som enligt denna lag ankommer på valnämnden skall vid det första valet fullgöras av en av regeringen särskilt förordnad organisationskommitté. Organisationskommitténs beslut enligt 3 kap. 5 § att någon inte skall tas upp i röstlängd får överklagas till Länsstyrelsen i Norrbottens län.

4. Anmälan till sameröstlängden för deltagande i sametingsvalet 1993 skall ha inkommit till organisationskommittén senast den 25 januari 1993.

2 Förslag till Lag om ändring i rennäringslagen (1971:437)

Prop. 1992/93:32

Härigenom föreskrivs i fråga om rennäringslagen (1971:437)¹
dels att 2 § skall upphöra att gälla,
dels att 1, 3, 11, 12, 14, 15, 17, 26, 30, 35, 59, 65, 66, 68, 71, 85, 86, 89, 94
och 99 §§ och rubriken närmast före 1 § skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 65 a och 66 a §§ samt
närmast före 3 § en ny rubrik av följande lydelse,
dels att det i lagen närmast före 31 § skall införas en ny rubrik som skall
lyda "Upplåtelse av mark och vatten m.m.".

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Renskötsel m.m.

Renskötselrätt

1 §

Rätt att enligt denna lag begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar (renskötselrätt) har den som är av samisk härkomst, om hans fader eller moder eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke.

Den som är av samisk härkomst (same) får enligt bestämmelserna i denna lag använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar.

Rätten enligt första stycket (renskötselrätten) tillkommer den samiska befolkningen och grundas på urminnes hävd.

Renskötselrätten får utövas av den som är medlem i sameby.

Om särskilda skäl föreligger, kan länsstyrelsen medge person med samisk härkomst renskötselrätt, även i annat fall än som avses i första stycket.

Renskötselområdet m.m.

3 §²

Renskötsel får bedrivas

1. hela året

i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten,

på renbetesfjällen i Jämtlands län, inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången

Renskötsel får bedrivas inom följande områden (renskötselområdet)

1. hela året (året-runt-markerna)

i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten och marken antingen tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten (kronomark) eller utgör renbetesland,

på renbetesfjällen i Jämtlands län, inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången

¹ Lagen omtryckt 1985:919.

² Senaste lydelse 1992:785.

av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete,
2. den 1 oktober – den 30 april

i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,

inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötelse av ålder *bedrives* vissa tider av året.

Med renbetesland förstås mark som vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. Med renbetesfjällen förstås de vid avvittringen för samerna avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.

av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete,
2. den 1 oktober – den 30 april (vinterbetesmarkerna)

i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,

inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötelse av ålder *bedrivs* vissa tider av året.

11 §

Medlem i sameby är

1. *renskötselberättigad* som deltar i renskötseln inom byns betesområde,

2. *renskötselberättigad* som har deltagit i renskötelse inom byns betesområde och haft detta som stadigvarande yrke *samt ej* övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. *renskötselberättigad* som är make eller hemmavarande barn till medlem som avses under 1 eller 2 eller som är efterlevande make eller underårigt barn till avliden sådan medlem.

Medlem i sameby är

1. *same* som deltar i renskötseln inom byns betesområde,

2. *same* som har deltagit i renskötseln inom byns betesområde och haft detta som stadigvarande yrke *och inte* övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. *den* som är make eller hemmavarande barn till medlem som avses under 1 eller 2 eller som är efterlevande make eller underårigt barn till avliden sådan medlem.

12 §

Sameby kan som medlem *antaga* annan *renskötselberättigad* än som anges i 11 §, om han avser att med egna renar driva renskötelse inom byns betesområde.

Vägras sökanden inträde som medlem, kan länsstyrelsen medge honom inträde, om särskilda skäl *föreligger*.

Sameby kan som medlem *anta* annan *same* än som anges i 11 §, om han avser att med egna renar driva renskötelse inom byns betesområde.

Vägras sökanden inträde som medlem, kan länsstyrelsen medge honom inträde, om *det finns* särskilda skäl.

14 §

Renskötande medlems dödsbo får fortsätta den av medlemmen bedrivna renskötseln under tre år från dödsfallet. Är *renskötselberättigad* dödsbodeläggare under 18 år, räknas tiden från det han fyller 18 år.

Renskötande medlems dödsbo får fortsätta den av medlemmen bedrivna renskötseln under tre år från dödsfallet. Är *dödsbodeläggare* under 18 år, räknas tiden från det han fyller 18 år. *Kravet i 1 § tredje stycket om medlemskap i sameby gäller inte för rätt till renskötelse som avses här.*

15 §³

Sameby får för medlemmarnas gemensamma behov *begagna* byns betesområde för renbete.

Länsstyrelsen bestämmer det högsta antal renar som får hållas på bete inom byns betesområde.

Om det behövs för att bevara renbetet eller *eljest* främja renskötseln, kan länsstyrelsen förordna om inskränkning i betesrätten.

Sameby får för medlemmarnas gemensamma behov *använda* byns betesområde för renbete.

Länsstyrelsen bestämmer det högsta antal renar som får hållas på bete inom byns betesområde. *Hänsyn skall därvid tas till andra intressen.*

Om det behövs för att bevara renbetet eller *annars* främja renskötseln, kan länsstyrelsen förordna om inskränkning i betesrätten.

Om samebyn bryter mot ett beslut enligt andra eller tredje stycket får länsstyrelsen vid vite förelägga byn att följa beslutet. Har samebyn med stöd av 35 § första stycket bestämt hur många renar en medlem högst får inneha, får ett föreläggande att minska antalet renar även riktas mot en medlem som inte följer samebyns beslut.

17 §⁴

Behövs virke till anläggning eller byggnad som avses i 16 § första eller andra stycket, får skog avverkas på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna, renbetesfjällen eller de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete. Inom samma delar av betesområdet får *medlem* i samebyn för eget behov *taga* bränsle och slöjdvirke.

Om det behövs virke till en anläggning eller en byggnad som avses i 16 § första eller andra stycket, får skog avverkas på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna, renbetesfjällen eller de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete. Inom samma delar av betesområdet får medlemmar i samebyn för eget behov ta bränsle och slöjdvirke.

Länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län får ge en i länet bosatt same som inte är medlem i någon sameby tillstånd att inom länet ta slöjdvirke för eget behov på renbetesfjällen eller på mark inom lappmarkerna som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten. Länsstyrelsen i Jämtlands län får ge en i detta län bosatt same sådant tillstånd även såvitt avser de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992

³ Senaste lydelse 1990:1490.

⁴ Senaste lydelse 1992:785.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning av markens ägare eller brukare, om *ej* denne medger annat.

På sådan mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen som hör till samebys betesområde får byn eller *medlem* i byn för ändamål som anges i första stycket *taga* endast torra träd, vindfäll, skogsavfall, tall- och grantjur eller, för tillfälligt behov, på utmark växande lövträd.

tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete. Tillstånd får bara ges samer som i en inte oväsentlig utsträckning ägnar sig åt sameslöjd. Tillståndet får återkallas när förutsättningar för tillståndet inte längre föreligger.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning av markens ägare eller brukare, om *denne inte* medger *något* annat.

På sådan mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen som hör till *en* samebys betesområde får byn eller *medlemmar* i byn för *det* ändamål som anges i första stycket *ta* endast torra träd, vindfäll, skogsavfall, tall- och grantjur eller, för tillfälligt behov, lövträd *som växer på utmark.*

26 §

Regeringen kan förordna om upphävande av renskötselrätten för visst markområde, när området behövs för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen (1972:719) *eller för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. För område som väsentligen är utan betydelse för renskötelsen får sådant förordnande meddelas, när området behövs för allmänt ändamål.*

Regeringen kan förordna om upphävande av renskötselrätten för visst markområde, när området behövs för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen (1972:719).

Upphävande kan begränsas till att avse viss tid eller vissa i renskötselrätten ingående befogenheter.

30 §⁵

Den som inom *område som avses i 3 § 1* äger eller brukar mark där renskötsel *bedrives* får *ej* ändra användningen av marken *på sätt* som medför avsevärd olägenhet för renskötelsen i annan mån än som följer av förordnande enligt 26 §.

Första stycket hindrar inte att mark används i enlighet med en detaljplan eller för företag vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning.

Den som inom *året-runt-markerna* äger eller brukar mark där renskötsel *bedrivs* får *inte vid* användningen av marken *vidta åtgärder* som medför avsevärd olägenhet för renskötelsen i annan mån än som följer av förordnande enligt 26 §.

35 §

Om det är *påkallat* med hänsyn till vad som bestämts om högsta renantalet enligt 15 § andra stycket eller om det behövs för att främja ren-

Om det *behövs* med hänsyn till vad som bestämts om högsta renantalet enligt 15 § andra stycket eller om det behövs för att främja ren-

⁵ Senaste lydelse 1987:154.

skötseln, kan sameby bestämma hur många renar medlem högst får in-
neha eller *meddela andra föreskrifter*
om innehavet.

Föreskrifter enligt första stycket
får ej ges sådant innehåll att rensköt-
tande medlems fortsatta verksamhet
omöjliggöres eller väsentligt försvå-
ras.

skötseln, kan sameby bestämma hur
många renar medlem högst får in-
neha eller *besluta om andra villkor*
för innehavet.

*Sameby får undanta visst område
från medlemmarnas begagnande för
jakt eller fiske, om det behövs av
hänsyn till jakt- eller fiskevården eller
av andra särskilda skäl.*

Beslut enligt första eller andra
stycket får *inte* ges sådant innehåll
att renskötande medlems fortsatta
verksamhet *omöjliggörs* eller vä-
sentligt försvåras.

59 §

I fråga om rösträtt och beslut på bystämma gäller, om ej annat följer av
särskild bestämmelse i denna lag,

1. att varje myndig medlem har en röst i fråga som rör utseende av ordfö-
rande på bystämma eller av revisor, beviljande av ansvarsfrihet för styrelsen
eller ändring av sådan föreskrift i stadga som avses i 38 § andra stycket 1–6,

2. att i övriga frågor rösträtt till-
kommer endast renskötande med-
lem, som därvid har en röst för varje
påbörjat hundratal renar som enligt
gällande renlängd innehas av ho-
nom,

2. att i övriga frågor rösträtt till-
kommer endast renskötande med-
lem, som därvid har en röst för varje
påbörjat hundratal renar som enligt
gällande renlängd innehas av ho-
nom, *dock inte för fler renar än som
samebyn bestämt för honom enligt
35 §,*

3. att medlems rösträtt kan utövas genom annan medlem såsom ombud,

4. att ingen får för egen eller annans del rösta för sammanlagt mer än en
femtedel av det på stämman företrädde röstetalet,

5. att den mening som erhållit det högsta röstetalet gäller som stämmans
beslut,

6. att vid lika röstetal val *avgöres*
genom lottning och i andra frågor
den mening gäller som *biträdes* av de
flesta röstande eller, om även antalet
röstande är lika, av stämmans ordfö-
rande,

6. att vid lika röstetal val *avgörs*
genom lottning och i andra frågor
den mening gäller som *biträds* av de
flesta röstande eller, om även antalet
röstande är lika, av stämmans ordfö-
rande,

7. att beslut om ändring av stad-
garna *ej* är giltigt, om det *ej biträdes*
av minst två tredjedelar av det på
stämman av renskötande medlem-
mar företrädde röstetalet och dess-
utom, såvitt gäller föreskrift som av-
ses i 38 § andra stycket 1–6, av fler-
talet av byns myndiga medlemmar.

7. att beslut om ändring av stad-
garna *inte* är giltigt, om det *inte bi-
träds* av minst två tredjedelar av det
på stämman av renskötande med-
lemmar företrädde röstetalet och
dessutom, såvitt gäller föreskrift
som avses i 38 § andra stycket 1–6,
av flertalet av byns myndiga med-
lemmar.

65 §

Vid renskötselns utövande skall
skäligh hänsyn *tagas* till andra intres-
sen.

Vid renskötselns utövande skall
hänsyn *tas* till andra intressen.

Renarna skall såvitt möjligt hindras från att komma utanför samebyns betesområde eller att *eljest* vålla skada eller olägenhet.

Flyttning av renarna skall ske i samlade flockar. Väg skall *tagas* där minsta skada vållas. Vid flyttning skall tillses att renar *icke* lämnas kvar på område där renskötsel *icke* är tillåten.

Flyttning som äger rum utanför samebys betesområde skall ske utan onödigt tidsutdräkt.

Renarna skall såvitt möjligt hindras från att komma utanför samebyns betesområde eller att *annars* vålla skada eller olägenhet.

Flyttning av renarna skall ske i samlade flockar. Väg skall *tas* där minsta skada vållas. Vid flyttning skall tillses att renar *inte* lämnas kvar på område där renskötsel *inte* är tillåten.

65 a §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om den hänsyn som vid renskötseln skall tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen. Föreskrifterna får dock inte vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras.

Länsstyrelsen får meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att föreskrifter som har meddelats med stöd av första stycket skall efterlevas.

Förelägganden eller förbud får meddelas först sedan det har visat sig att länsstyrelsens råd och anvisningar inte har följts. I brådskande fall eller när det annars finns särskilda skäl, får länsstyrelsen dock omedelbart meddela förelägganden eller förbud.

I beslut om föreläggande eller förbud får länsstyrelsen sätta ut vite.

66 §⁶

Räkning av samebys renar skall ske årligen vid ungefär samma tidpunkt. Om sameby begär det, kan länsstyrelsen medge att räkningen får ske med större tidsmellanrum.

Länsstyrelsen kan på begäran av renskötande medlem *förordna* om extra renräkning, om denne gör sannolikt att resultatet av räkning enligt första stycket är oriktigt och kostnaderna för den extra renräkningen *ej* är oskäligen i förhållande till den betydelse det kan ha för medlemmen att rättelse kommer till stånd.

Länsstyrelsen kan på begäran av renskötande medlem *besluta* om extra renräkning, om denne gör sannolikt att resultatet av räkning enligt första stycket är oriktigt och kostnaderna för den extra renräkningen *inte* är oskäligen i förhållande till den betydelse det kan ha för medlemmen att rättelse kommer till stånd.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga

⁶Senaste lydelse 1990:1490.

sameby att genomföra sådan räkning av byns renar som avses i första eller andra stycket.

66 a §

En sameby skall underrätta länsstyrelsen om tid och plats för byns renräkning. Länsstyrelsen kan utse någon att närvara vid renräkningen. Finns anledning anta att samebyn inte följt meddelade föreskrifter, kan länsstyrelsen besluta om kompletterande renräkning.

Den som av länsstyrelsen förordnats att närvara vid renräkningen har rätt att få tillträde till områden och anläggningar där renar hålls samt rätt att på begäran få de upplysningar och handlingar som behövs för att fullgöra uppdraget.

68 §

På grundval av renräkning enligt 66 § första stycket skall renlängd upprättas. Fel i längden som påvisats vid extra renräkning skall genast rättas.

I renlängden skall *upptagas* ägarna till de renar som *hålles* på byns betesområde, det räknade eller uppskattade antalet renar för varje ägare och, om *föreskrift* meddelats om reninnehavet enligt 35 §, förhållande som är av betydelse för kontroll av att *föreskriften* efterföljts.

I renlängden skall *tas upp* ägarna till de renar som *hålls* på byns betesområde, det räknade eller uppskattade antalet renar för varje ägare och, om *beslut* meddelats om reninnehavet enligt 35 §, förhållande som är av betydelse för kontroll av att *beslutet* följts.

Bystämman fastställer renlängden och beslutar om rättelse däri.

Regeringen, eller myndighet som regeringen bestämmer, får meddela närmare föreskrifter om användningen av renlängd som underlag för ett företagsregister och om skyldighet att lämna renlängden och andra uppgifter om renskötseln till den myndighet som för registret.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga sameby att upprätta och fastställa renlängd samt att överlämna kopia av längden till myndighet som avses i fjärde stycket.

71 §⁷

Uppehåller sig renar utanför renskötselområdet eller på mark inom detta område under tid då rensköt-

Uppehåller sig renar utanför renskötselområdet eller på mark inom detta område under tid då rensköt-

⁷ Senaste lydelse 1990:1490.

sel inte får bedrivas där, kan länsstyrelsen på framställning av den som därigenom lider skada eller olägenhet av någon betydelse *förordna att renarna skall slaktas och säljas.*

Är det känt till vilken sameby renarna hör, får förordnande enligt första stycket meddelas endast om samebyn underlåter att inom skälig tid efter anmaning taga hand om renarna.

Kostnaden för renarnas omhändertagande, slakt och försäljning skall uttagas ur köpeskillingen. Återstoden tillfaller renarnas ägare, om han är känd, och annars den eller de samebyar till vilka renarna kan antagas ha hört.

sel inte får bedrivas där, kan länsstyrelsen på framställning av den som därigenom lider skada eller olägenhet av någon betydelse *vid vite förelägga samebyn att föra bort renarna.*

Vitesföreläggande enligt första stycket får meddelas endast om samebyn underlåter att inom skälig tid efter anmaning ta hand om renarna.

85 §

Den som är *renskötselberättigad* kan få tillstånd (koncession) att driva renskötsel i Norrbottens län nedanför lappmarksgården inom område där renskötsel av älver förekommer under hela året. Koncession innefattar rätt för koncessionshavaren att driva renskötseln även med skötesrenar som tillhör

1. den som äger eller brukar jordbruksfastighet, vilken helt eller delvis är belägen inom *koncessionsområdet*, om han är bosatt på fastigheten eller inom området,

2. den som tidigare har haft koncession inom området, om han är bosatt *där* och inte har övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. efterlevande make eller efterlevande underårigt barn till koncessionshavare eller till sådan under 2 angiven förutvarande koncessionshavare som vid tidpunkten för dödsfallet ägde skötesrenar, om den efterlevande är bosatt inom *koncessionsområdet*.

Koncession får lämnas endast om fortsatt renskötsel inom området är till övervägande nytta för orten och

Den som är *same* kan få tillstånd (koncession) att driva renskötsel i Norrbottens län nedanför lappmarksgården inom område där renskötsel av älver förekommer under hela året. Koncession innefattar rätt för koncessionshavaren att driva renskötseln även med skötesrenar som tillhör

1. den som äger eller brukar jordbruksfastighet, vilken helt eller delvis är belägen inom *den del av länet där koncessionsrenskötsel får bedrivas*, om han är bosatt på fastigheten eller inom området,

2. den som tidigare har haft koncession inom området, om han är bosatt *inom den del av länet där koncessionsrenskötsel får bedrivas* och inte har övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. efterlevande make eller efterlevande underårigt barn till koncessionshavare eller till sådan under 2 angiven förutvarande koncessionshavare som vid tidpunkten för dödsfallet ägde skötesrenar, om den efterlevande är bosatt inom *den del av länet där koncessionsrenskötsel får bedrivas*.

Koncession får lämnas endast om fortsatt renskötsel inom området är till övervägande nytta för orten och

endast om den som söker koncession kan *antagas* komma att driva renskötseln på ett ändamålsenligt sätt.

endast om den som söker koncession kan *antas* komma att driva renskötseln på ett ändamålsenligt sätt.

Koncession meddelas för viss tid, högst 10 år.

86 §

För renskötseln inom koncessionsområde skall finnas sameby. Medlem i sådan sameby är koncessionshavare, dennes make och hemmavarande barn, *renskötselberättigad* som biträder koncessionshavare i renskötseln och som inte har annat huvudsakligt förvärvsarbete samt ägare av skötesrenar inom koncessionsområdet.

För renskötseln inom koncessionsområde skall finnas sameby. Medlem i sådan sameby är koncessionshavare, dennes make och hemmavarande barn, *annan same* som biträder koncessionshavare i renskötseln och som inte har annat huvudsakligt förvärvsarbete samt ägare av skötesrenar inom koncessionsområdet.

Bestämmelserna om sameby och dess förvaltning gäller i tillämpliga delar i fråga om sameby för koncessionsrenskötsel med följande avvikelser:

1. Ägare av skötesrenar anses som renskötande medlem.

2. *Renskötande medlem* har i frågor som avses i 59 § 2 en röst för varje påbörjat tjugotal renar som enligt gällande renlängd innehas av honom.

2. *Koncessionshavare* har i frågor som avses i 59 § 2 en röst för varje påbörjat tjugotal renar som enligt gällande renlängd innehas av honom, *dock inte för fler renar än som länsstyrelsen enligt 88 § första stycket 3 bestämt för honom. För ägare av skötesrenar är rösträtten begränsad till en röst, oavsett antalet skötesrenar som han innehar.*

3. Koncessionshavaren eller, om det finns flera, minst en av dem skall vara ledamot av styrelsen. Koncessionshavare leder renskötseln inom byn och anställer den arbetskraft som kan behövas för renskötseln.

89 §⁸

Har förutsättningarna för koncessionen ändrats, kan länsstyrelsen återkalla koncessionen eller föreskriva nya villkor.

Bryter en sameby eller koncessionshavare mot villkor som gäller för verksamheten kan länsstyrelsen vid vite förelägga byn eller koncessionshavaren att vidta rättelse. Om en koncessionshavare innehar fler egna renar än vad länsstyrelsen med stöd av 88 § första stycket 3 medgivit honom, eller om en ägare av skötesrenar har fler renar i koncessionshavarens vård än vad som följer av 88 § andra stycket, eller samebyns beslut, får länsstyrelsen vid vite förelägga renägaren att minska renantalet till det tillåtna.

Efter ansökan av samebyn får länsstyrelsen besluta om slakt och

⁸ Senaste lydelse 1990:1490.

försäljning av de övertaliga renarna om renägaren inte efter anmaning själv låter minska renantalet.

Kostnaden för slakten och försäljningen skall tas ut ur köpeskillingen medan återstoden av köpeskillingen tillfaller renarnas ägare.

Har förutsättningarna för koncessionen ändrats, kan länsstyrelsen återkalla koncessionen eller besluta om nya villkor.

94 §

Till böter dömes den som uppsåtligt eller av oaktsamhet

1. *avstänger* fastställd eller *eljest* gällande flyttningsväg för renar eller *vidtager åtgärd* på eller invid vägen så att dess framkomlighet *väsentligen* försämrats,

2. skrämmar eller på annat sätt ofredar renar som uppehåller sig på område där renskötsel då är tillåten,

3. obehörigen driver bort renar från område där renskötsel då är tillåten eller hindrar renar från att beta på sådant område,

4. bryter mot 73 § tredje stycket,

5. i andra fall än som avses i 81 eller 82 § vid märkning av egna renar använder renmärke som *ej* är registrerat för honom,

6. utför ommärkning eller avbrottsmärkning i strid mot 81 §,

7. märker *renkalv* i strid mot 83 § första eller andra stycket,

8. bryter mot 93 § första eller tredje stycket.

Till böter döms den som *med uppsåt* eller av oaktsamhet

1. *stänger* av fastställd eller *annars* gällande flyttningsväg för renar eller *vidtar åtgärder* på eller invid vägen så att dess framkomlighet *väsentligt* försämrats,

2. skrämmar eller på annat sätt ofredar renar som uppehåller sig på *ett* område där renskötsel då är tillåten,

3. obehörigen driver bort renar från *ett* område där renskötsel då är tillåten eller hindrar renar från att beta på *ett* sådant område,

4. *inte följer ett föreläggande eller bryter mot ett förbud som har meddelats med stöd av 65 a §, om inte föreläggandet eller förbudet förenats med vite,*

5. bryter mot 73 § tredje stycket,

6. i andra fall än som avses i 81 eller 82 § vid märkning av egna renar använder renmärke som *inte* är registrerat för honom,

7. utför ommärkning eller avbrottsmärkning i strid mot 81 §,

8. märker *renkalvar* i strid mot 83 § första eller andra stycket,

9. bryter mot 93 § första eller tredje stycket.

99 §⁹

Länsstyrelsens beslut enligt 1, 2, 12, 21, 39, 43, 50, 62 och 71 §§, 72 § andra och tredje styckena samt 74, 79, 80, 93 och 97 §§ denna lag får överklagas hos kammarrätten. Länsstyrelsens beslut att bevilja re-

Länsstyrelsens beslut enligt 1, 2, 12, 17, 21, 39, 43, 50, 62, 65 a och 71 §§, 72 § andra och tredje styckena samt 74, 79, 80, 93 och 97 §§ denna lag får överklagas hos kammarrätten. Länsstyrelsens beslut att bevilja

⁹ Senaste lydelse 1991:387.

gistrering av renmärken får dock inte överklagas.

Länsstyrelsens beslut i övrigt enligt denna lag får överklagas hos Statens jordbruksverk.

Jordbruksverkets beslut får överklagas hos regeringen.

registrering av renmärken får dock inte överklagas.

Jordbruksverkets beslut får överklagas hos regeringen. *Verkets beslut i en överklagad fråga som avser upplåtelse av rätt till jakt efter älg får dock överklagas endast av sameby.*

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.
 2. Äldre bestämmelser om renskötselrätt gäller fortfarande i fråga om äktenskap som ingåtts före lagens ikraftträdande.
 3. Äldre bestämmelser tillämpas i fråga om beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

3 Förslag till Lag om ändring i väglagen (1971:948)

Prop. 1992/93:32

Härigenom föreskrivs att 55 § väglagen (1971:948)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

55 §

Har väghållare erhållit vägrätt, är fastighetens ägare berättigad att av väghållaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av vägens byggande eller begagnande, om det ej avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning ej skall lämnas. Samma rätt till ersättning har innehavare av *sådan* nyttjanderätt eller annan särskild rätt till *fastigheten* som upplåtits *innan* marken togs i anspråk.

Vid ersättningens bestämmande gäller 4 kap. expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar. 4 kap. 3 § nämnda lag skall härvid tillämpas i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

På ersättningen utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från den dag då marken togs i anspråk till och med den dag då betalning skall ske och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Har väghållare erhållit vägrätt, är fastighetens ägare berättigad att av väghållaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av vägens byggande eller begagnande, om det ej avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning ej skall lämnas. Samma rätt till ersättning har innehavare av *nyttjanderätt* eller annan särskild rätt till *fastighet, såvida rätten inte upplåtits efter det att marken togs i anspråk.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

¹ Lagen omtryckt 1987:459.

4 Förslag till

Prop. 1992/93:32

Lag om ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter

Härigenom föreskrivs att 42 § lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

42 §

Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut, *renskötselrätt* och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

Närvarande: statsrådet B. Westerberg, ordförande, och statsråden Friggebo, Johansson, Laurén, Olsson, Svensson, Hörnlund, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidsson, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsråden Unckel, Olsson och Friggebo

Proposition om samerna och samisk kultur m.m.

Statsråden Unckel, Olsson och Friggebo anmäler sina förslag. Anförandena och förslagen redovisas i underprotokoll för Utbildnings-, Jordbruks- och Kulturdepartementen.

Statsrådet Unckel hemställer att regeringen i en proposition förelägger riksdagen vad han och statsråden Olsson och Friggebo har anfört för de åtgärder och ändamål de har hemställt om.

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder och de ändamål de har hemställt om.

Regeringen beslutar att de anföranden och förslag som redovisas i underprotokollen skall bifogas propositionen som bilagorna 1, 2 och 3.

Utdrag ur Utbildningsdepartementets underprotokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1992.

Föredragande: statsrådet Unckel

Anmälan till proposition om samerna och samisk kultur m.m.

1 Ärendet och dess beredning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 2 september 1982 tillkallade dåvarande chefen för Justitiedepartementet en kommitté med uppdrag att utreda vissa frågor om samernas ställning i Sverige. Utredningen, som antog namnet samerättsutredningen, avgav i maj 1986 delbetänkandet (SOU 1986:36) Samernas folkrättsliga ställning, i juni 1989 huvudbetänkandet (SOU 1989:41) Samerätt och sameting och i november 1990 slutbetänkandet (SOU 1990:91) Samerätt och samiskt språk.

Betänkandena har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena i vad avser delbetänkandet och huvudbetänkandet har lagts fram i promemorian (Ds 1989:72) Remissyttranden över samerättsutredningens betänkanden (SOU 1986:36) Samernas folkrättsliga ställning och (SOU 1989:41) Samerätt och sameting samt i vad avser slutbetänkandet i promemorian (Ds 1992:40) Remissyttranden över samerättsutredningens slutbetänkande (SOU 1990:91) Samerätt och samiskt språk.

Till protokollet i detta ärende bör som *bilaga 1.1, 1.2 och 1.3* med underbilagor fogas dels en sammanfattning av delbetänkandet (SOU 1986:36) Samernas folkrättsliga ställning, dels en sammanfattning av huvudbetänkandet (SOU 1989:41) Samerätt och sameting såvitt avser frågor rörande grundlagsbestämmelse, samelag och sameting, dels en sammanfattning av slutbetänkandet (SOU 1990:91) Samerätt och samiskt språk i vad avser samiskt språk, dels de lagförslag som läggs fram i betänkandena i dessa delar.

Datainspektionen har den 18 september 1992 avlämnat ett yttrande enligt 2a § datalagen (1973:289). Yttrandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1.4*.

2 Allmän bakgrund

2.1 Samerna i Sverige, ett nordiskt folk

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Samerna har bebott de norra delarna av Skandinavien innan de nuvarande nordiska staterna växte fram. Såvitt gäller de delar som nu hör till Sverige synes någon mer omfattande inflyttning av annan befolkning inte ha skett förrän i början av 1500-talet. Behov av att rättsligt reglera förhållandet mellan samer och annan befolkning i området uppstod under det århundradet. Det äldsta kända dokumentet i saken är ett kungligt brev från år 1542.

Samerna gav själva aldrig upphov till någon statsbildning i vedertagen mening. Det samiska samhället var uppbyggt kring den s.k. siidan som var en sammanslutning av familjer som flyttade mellan olika jakt-, fiske- och fångstområden alltefter årstidernas växlingar. Senare kom siidan att arbeta med och följa en viss sammanhållen renhjord mellan de olika årstidsbundna betesområdena.

Samernas traditionella levnadssätt i förfluten tid präglas av ett liv nära naturen. De viktigaste näringarna har varit jakt, fiske och renskötsel. På vissa håll har man också bedrivit jordbruk. I dag finns samer i många andra näringar. Samerna har också i betydande grad lämnat sina traditionella bosättningsområden. Endast en minoritet av den samiska befolkningen i Sverige ägnar sig numera åt renskötsel. Av en total samisk befolkning på omkring 17 000 personer är endast ca 2 500 sysselsatta inom renskötseln. En lika stor andel uppskattas vara bosatt söder om Dalarna och Gästrikland.

En allmänt vedertagen definition av vem som skall räknas som same saknas. I allmänhet anses den vara same som har samiska som modersmål eller uppfattar sig själv som same. Samernas antal kan uppskattas till mellan 50 000 och 75 000 i världen. Som nyss nämnts finns av dem mellan 15 000 och 20 000 här i landet. De övriga fördelar sig med 4 000–5 000 i Finland, 30 000–50 000 i Norge och 2 000 i Ryssland.

Samerna är sålunda spridda över fyra länder. Även om de som medborgare i resp. land deltar i samhällslivet där har de samtidigt bevarat en egen kultur, särskilt bland de samer som ännu ägnar sig åt de gamla samiska näringarna. Till denna kultur hör också samiskt språk. Visserligen finns bland samerna olika grenar av detta språk, vilka i sina ytterligheter uppenbart skiljer sig mycket åt. I vissa fall förstår man inte varandra. Likväl anses det finnas fog för att uppfatta samiskan som ett språk.

Inflyttningen söderifrån till Norrlands inland inleddes som förut nämnts under 1500-talet. Allt eftersom jordbruken därmed växte fram trängdes samerna tillbaka. Det uppstod ett behov av gränsdragning mot samernas områden. Lappmarksgränsen, dvs. gränsen till nuvarande Lappland, fastlades år 1751. Syftet med gränsen var inte att hindra nyinflyttning, utan att skydda samernas tillgång till jakt och fiske. Nybyggnad i övre Norrland uppmuntrades av staten ända fram till mitten av 1800-talet. Bestämmelserna om uppdragandet av en odlingsgräns år

1867 och den första renbeteslagen år 1886 innebar att ett visst skydd för rennärningen infördes. Nu gällande rennäringslag från år 1971 bygger till stora delar på den lagen. Syftet med odlingsgränsen var att trakterna norr och väster därom skulle utgöra ett åt samerna förbehållet område. Gränsen fick emellertid inte så stor betydelse. Samerna erkänns dock i dag ha sina starkaste rättigheter ovanför gränsen. Förhållandena är emellertid något annorlunda i Jämtland.

Med renbeteslagstiftningen följde en uppdelning av samerna i Sverige i renskötande och icke renskötande samer, en uppdelning som fortfarande har stor betydelse. Endast samer som är medlemmar i en sameby får utöva rennärning. Dessa samer som i dag uppgår till omkring 2 500 har också vissa andra rättigheter, t.ex. vad gäller jakt och fiske. Övriga samer, som är i klar majoritet, har däremot inga särskilda rättigheter enligt gällande lag. De har haft svårare att upprätthålla sin samiska identitet och många har assimilerats i det svenska samhället.

Det område inom vilket rennärningen utövas i Sverige i dag sträcker sig från Idre i Dalarna i söder till Treriksröset i norr och från riksgränsen mot Norge i väster till kustlandet i öster. Detta område är i princip uppdelat på 51 samebyar. Härtill kommer vissa områden i Norge i anslutning till riksgränsen, inom vilka svenska samer har rätt att driva renskötsel sommartid. Inom det nämnda svenska området finns vissa enklaver inom vilka norska samer äger rätt till renbete vintertid.

En sameby är dels ett geografiskt område, dels en ekonomisk och administrativ sammanslutning. Samebyn har enligt 9 § rennäringslagen (1971:437) bl.a. till ändamål att för medlemmarnas gemensamma bästa ombesörja renskötseln. Samebyn företräder medlemmarna i frågor som rör renskötseln och medlemmarnas gemensamma intressen inom rennärningen i övrigt (10 §). Samebyn är sakägare vid konflikter med motstående intressen om markanvändning m.m. Det åligger vidare samebyn att bevaka rennärningens intressen i olika samråd med t.ex. statliga myndigheter. Också i kontakterna med kommunerna, t.ex. vad gäller planläggning och planarbete företräder samebyn rennäringsintresset.

2.2 Det nordiska samarbetet på sameområdet i modern tid

Under 1950-talet inrättades Nordiska samerådet. Samerådet är de nordiska samernas gemensamma organ som har att tillvarata samernas ekonomiska, sociala och kulturella intressen.

Vart tredje år anordnas den nordiska samekonferensen, som är samerådets högsta beslutande organ. Samerådets sekretariat finns i Utsjoki i Finland. Nordiska ministerrådet finansierar samerådets verksamhetskostnader.

Nordiskt samiskt institut i Kautokeino i Norge inrättades år 1973 efter en rekommendation av Nordiska rådet till regeringarna i Norge, Finland och Sverige. Enligt institutets statuter är institutets mål att tjäna

den samiska befolkningen i de nordiska länderna i syfte att förbättra befolkningens ställning socialt, kulturellt, rättsligt och ekonomiskt.

Nordiska samarbetsorganet för same- och rennärringsfrågor bildades år 1964 med anledning av en rekommendation av Nordiska rådet. I syfte att stärka och bevara den samiska kulturen skall samarbetsorganet behandla för samebefolkningen i Finland, Norge och Sverige gemensamma frågor som rör rennäringen, kulturen, språken samt skol- och undervisningsförhållandena.

Samarbetsorganet består av en delegation med fyra tjänstemän från vardera Finland, Norge och Sverige. Delegationerna utses av resp. lands regering, som även utser ordförande i delegationen. Hos varje lands delegation finns en sekreterare. Hos samarbetsorganet finns en gemensam sekreterare.

Samarbetsorganet bör regelbundet och minst en gång per år sammanträffa med företrädare för Nordiska samrådet för information och diskussion om gemensamma nordiska same- och rennärringsfrågor.

Nordiskt organ för renforskning upprättades av regeringarna i Finland, Norge och Sverige den 1 juli 1980. Grönland blev medlem år 1988. Organet svarar för samordning av forskning om ren och renskötsel i Norden och har ett övergripande ansvar för prioritering och fördelning av forskningsprojekt.

2.3 Internationellt arbete avseende urbefolkningar

Det internationella arbetet avseende urbefolkningarnas situation och rättigheter aktualiseras ofta i samband med behandlingen av mänskliga rättigheter, företrädesvis inom FN, men också inom Europarådet och Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK).

Sverige är anslutet till ett antal konventioner om mänskliga rättigheter med stöd av vilka urbefolkningarnas situation och rättigheter bevakas, exempelvis 1966 års rasdiskrimineringskonvention. De frågor som aktualiseras är bland annat förbud mot diskriminering och rätten till ett eget kulturliv.

FN:s arbetsgrupp för urbefolkningsfrågor

FN tillsatte år 1982 en särskild arbetsgrupp för urbefolkningsfrågor (Working Group on Indigenous Populations). Arbetsgruppen, som sammanträder i Genève, är öppen för urbefolkningar och deras organisationer. Frånsett att underlätta och uppmuntra dialog mellan regeringar och urbefolkningar har gruppen till uppgift att granska nationell utveckling beträffande främjande och skydd för urbefolkningarnas mänskliga rättigheter, och att utarbeta internationella normer på området.

År 1985 påbörjade arbetsgruppen utarbetandet av ett utkast till en deklaration om urbefolkningsrättigheter. En viktig fråga i arbetsgruppen är definitionen av begreppet "self-determination", dvs. rätten till självbestämmande. Meningarna går isär såväl mellan de olika internationella

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

urbefolkningsorganisationerna som mellan dessa och regeringsrepresentanterna om förekomsten och utsträckningen av en sådan rätt, och hur den skall komma till uttryck i förklaringen. En annan omdiskuterad fråga är urbefolkningarnas landrättigheter. Sannolikt återstår mycket arbete innan texten kan vinna allmänt gillande.

Generalförsamlingen etablerade år 1985 FN:s frivilliga fond för urbefolkningar. Fonden, som får sina medel från regeringar och frivilligorganisationer, tillhandahåller ekonomiska bidrag till urbefolkningsrepresentanter för att möjliggöra för dem att delta i arbetsgruppens möten.

Det finns också kopplingar mellan urbefolknings- och minoritetsfrågor, vilka tas upp i en arbetsgrupp inom FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna.

Det internationella året för urbefolkningar 1993

FN:s generalförsamling beslöt den 18 december 1990 att förklara år 1993 som det internationella urbefolkningsåret. Temat är "Indigenous peoples - a new partnership". Syftet med året är att stärka internationellt samarbete för att lösa urbefolkningarnas problem på sådana områden som exempelvis mänskliga rättigheter, miljö, utveckling, utbildning och hälsa. Generalförsamlingen har utsett FN:s center för mänskliga rättigheter att vara samordnare för de aktiviteter som skall äga rum under året samt uppmanat regeringar, FN-organ och andra relevanta organisationer att genom särskilda åtgärder uppmärksamma världens urbefolkningar under det internationella året. FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna har inbjudit medlemsstaterna att informera om de anstalter de vidtar med anledning av året samt att föreslå teman och aktiviteter.

I anledning av detta har den svenska regeringen uppdragit åt chefen för Utbildningsdepartementet att tillkalla en delegation med uppgift att i samråd med urbefolkning och frivilligorganisationer, föreslå teman och aktiviteter under urbefolkningsåret.

3 Samerna i regeringsformen

Min bedömning: I regeringsformen ges redan i dag skydd för samerna som etnisk minoritet i Sverige. Någon ytterligare grundlagsreglering i syfte att stärka samernas rättsliga ställning är därför inte nödvändig.

Samerättsutredningens förslag: Utredningen konstaterar att det i 1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen sägs att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget samfundsliv bör främjas. Samerna utgör en sådan minoritet som omfattas av bestämmelsen. De intar emellertid en särskild ställning bland minoriteterna i sitt eget land i egenskap av ursprunglig befolkning. Utredningen

anser därför att samernas särskilda ställning i egenskap av urbefolkning bland vårt lands minoriteter bör markeras genom ett tillägg till den nämnda bestämmelsen i regeringsformen.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. De som avstyrker förslaget om en grundlagsreglering anser att regeringsformens nuvarande lydelse ger samerna ett fullgott skydd som etnisk minoritet. De samiska organisationerna, bl.a. Svenska samernas riksförbund (SSR), anser det föreslagna tillägget till regeringsformen vara otillräckligt och anser att grundlagen bör tillföras en bestämmelse om kollektivt skydd för mark och vatten. Några instanser, som visserligen tillstyrker utredningens förslag, anser att det föreslagna tillägget till regeringsformen mer har symboliskt än reellt värde.

Skälen för min bedömning: 1 kap. 2 § regeringsformen (RF) innehåller ett antal program- eller målsättningsstadganden. Bestämmelsen är inte rättsligt bindande utan anger mål för den samhälleliga verksamheten. Som sådan kan den ha eller få politisk betydelse och frågan om dess effekt kan bli föremål för politisk kontroll.

I 2 kap. RF finns bestämmelser om skydd för våra fri- och rättigheter. Föreskrifterna är rättsligt bindande och gäller i princip förhållandet mellan enskilda och "det allmänna". Med "det allmänna" avses i detta sammanhang dels det allmännas verkställande organ, t.ex. förvaltningsmyndigheter, dels de normgivande organen när dessa beslutar för enskilda betungande, offentligrättsliga föreskrifter (prop. 1975/76:209 s. 86, 140).

Såväl 1 kap. 2 § som 2 kap. RF är av betydelse för samerna som befolkningsgrupp.

I 1 kap. 2 § fjärde stycket RF slås fast att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Genom den bestämmelsen har enligt 1973 års Fri- och rättighetsutredning (SOU 1975:75 s. 183) grundvalen för svensk invandrings- och minoritetspolitik programmatiskt förankrats i grundlagen. I propositionen framhöll föredraganden (prop. 1975/76:209 s. 138) att ordet kultur i detta sammanhang skulle ges en vidsträckt tolkning och därmed innefatta bl.a. samernas renskötsel.

I 2 kap. 15 § RF föreskrivs att lagar eller andra föreskrifter inte får innebära att en medborgare missgynnas därför att han med hänsyn till ras, hudfärg eller etniskt ursprung tillhör en minoritet. Eftersom samerna tillhör en etnisk minoritetsgrupp omfattas de av bestämmelsen.

2 kap. 18 § RF innebär att den vilkens egendom tas i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande är tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestäms i lag. Samernas bruksrätt till renbetesmarkerna, vilken regleras i rennäringslagen (1971:437), omfattas av bestämmelsen på samma sätt som gäller för äganderätt. Rättigheten skulle visserligen kunna upphävas genom lagstiftning, men så länge den utövas kan den inte fråntas samerna, vare sig i lag eller i annan form, utan ersättning enligt 2 kap. 18 § RF (jfr NJA 1981 s. 1).

Dessa regler står i god samklang med Sveriges folkrättsliga förpliktelser när det gäller minoritetsskydd. Av särskilt intresse här är artikel 27 i 1966 års FN-konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, som syftar till ett skydd för rätten att ha ett eget kulturliv. Kulturbegreppet bör härvid tolkas i vid mening och även innefatta materiella förutsättningar för kulturen, t.ex. samernas rennäring.

Det jag nu har redovisat talar enligt min mening för att gällande bestämmelser i RF, sedda mot bakgrund av Sveriges folkrättsliga förpliktelser, ger samerna som etnisk minoritet ett fullgott grundlagsskydd. En ytterligare markering i RF av samernas särskilda ställning finner jag därför sakna betydelse. RF bör således inte ändras.

Samerna har emellertid i egenskap av urbefolkning i detta land gentemot övriga minoritetsgrupper en särskild ställning. Samerna har funnits i de nordliga delarna av Skandinavien innan dessa områden i någon större utsträckning befolkades av andra och innan den nuvarande svenska nationalstaten växt fram. Den samiska kulturen är därför sedan länge en betydelsefull del av vårt svenska kulturarv, på samma sätt som arvet från den befolkning som på motsvarande sätt kan ses som urbefolkning i landets övriga delar. Till detta kommer att samerna till skillnad från nära nog samtliga andra minoritetsgrupper i Sverige inte kan förlita sig på något stöd för sin kultur och sitt språk från något annat land där de utgör folkflertalet eller har en stabil kulturell och språklig bas. Särskilda åtgärder kan därför anses påkallade för att vårda och utveckla det svenska kulturarv som det samiska inslaget utgör. Ett betydelsefullt instrument i detta sammanhang kan vara en officiell samisk institution. Jag kommer i det följande att lägga fram ett förslag om en sametingslag i syfte att genom en ny statlig institution ge samerna ett betydande inflytande i frågor som berör den samiska kulturen och de samiska näringarna.

Ett annat önskemål om grundlagsreglering som samernas företrädare har framfört avser rätten till mark och vatten. Jag kan inte biträda detta önskemål. Som samerättsutredningen framhållit skulle en sådan grundlagsbestämmelse kunna utformas som ett skydd mot markägarnas ensidiga förfogande över mark och vatten inom renskötselområdet i strid mot samiska intressen. Det skulle alltså bli fråga om en reglering av det rättsliga förhållandet mellan markägarna och samerna. Bestämmelsen skulle enligt samerättsutredningen också kunna ges formen av ett skydd mot ingrepp av offentligrättslig karaktär i den samiska bruksrätten genom lagstiftning, myndighetsbeslut etc.

Det skydd som RF ger för fri- och rättigheter gäller – som jag tidigare anført – i princip endast gentemot det allmänna. Orsaken till detta är i första hand att ett rättighetsskydd som skall gälla gentemot lagstiftaren, riksdagen, måste ges i en form som binder denna, nämligen i grundlag, medan det däremot för att skydda en enskilds rättigheter mot angrepp från andra enskilda i de flesta fall är tillräckligt med vanlig lag. Därtill kommer att det inte är praktiskt möjligt att låta rättighetsskyddet generellt avse även förhållandet mellan enskilda, eftersom man då även nöd-

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

gas att i grundlagen detaljerat ange vilka rättighetsinskränkande beteenden som är förbjudna för den enskilde och vilka rättsverkningar som följer på överträdelser av förbuden. En grundlagsreglering av rättsförhållandet mellan enskilda skulle vidare kunna leda till konflikter med civilrättsliga regler i vanlig lag på t.ex. avtalsrättens område. (Jfr prop. 1975/76:209 s. 85 f.). I likhet med samerättsutredningen anser jag därför att det rättsliga förhållandet mellan markägarna och samerna inte bör regleras i grundlagen.

Frågan är då om det finns skäl att föreslå en grundlagsregel som reglerar skyddet för samernas rätt till mark och vatten i förhållande till det allmänna. Företrädare för samerna har framhållit att vad man önskar reglera inte är den enskilde individens rätt utan det samiska folkets kollektiva rätt till mark och vatten. Det bör då framhållas att de i 2 kap. RF angivna rättigheterna i överensstämmelse med den uppfattning Sverige hävdar i fråga om mänskliga rättigheter tar sikte på individuella rättigheter. Principiella skäl talar därför mot att införa en bestämmelse om kollektiva rättigheter i kapitlet om fri- och rättigheter i RF. Dessutom ger bestämmelsen i 2 kap. 18 § RF redan samerna ett egendomsrättsligt skydd i grundlagen.

I detta sammanhang kan även nämnas att Fri- och rättighetskommittén (Ju 1992:01) har i uppdrag att utreda bl.a. frågan om grundlagskydd för äganderätten och överväga preciseringar som ytterligare förstärker den enskildes rätt till ersättning vid expropriation och liknande förfoganden.

Jag har i denna fråga samrått med statsrådet Laurén.

4 Ett sameting som statlig myndighet

Mitt förslag: I syfte att förbättra de svenska samernas möjligheter att som en minoritet bland landets befolkning hålla sin kultur levande inrättas en särskild statlig myndighet - Sametinget - vars ledamöter utses genom val bland den samiska befolkningen.

Grundläggande bestämmelser om Sametingets uppgifter och om hur det utses och organiseras ges i en särskild lag - same-tingslagen.

Samerättsutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt. Utredningen föreslår dock att lagen också skall innehålla vissa deklara- tioner om faktiska förhållanden samt om statens ansvar för samerna. Utredningen föreslår att lagen benämns samelag.

Remissinstanserna: Förslaget har i allmänhet tillstyrkts av remissin- stanserna. Några remissinstanser avstyrker eller uttalar tveksamhet be- träffade förslaget om Sametingets status som statlig förvaltningsmyndig- het. Justitiekanslern ser t.ex. inte några avgörande hinder mot att Same- tingets fullmäktigeförsamling likställs med en beslutande kommunal

församling. Härigenom skulle tinget ges en ställning som är sedvanlig för svensk rätt i vad avser folkvalda beslutande församlingar. Riksdagens ombudsmän (JO) påpekar att frågan om Sametingets ställning har betydelse för bl.a. förvaltningslagens (1986:223) tillämplighet i ärenden som handläggs hos Sametinget och menar att frågan förtjänar ytterligare överväganden.

Skälen för mitt förslag: Jag vill börja med att erinra om att riksdagen år 1977 vid behandlingen av propositionen om insatser för samerna redovisade sin syn på samernas ställning som etnisk minoritet i Sverige (prop. 1976/77:80, bet. 1976/77:KrU43 s. 4, rskr. 1976/77:289):

”De överväganden som redovisas i propositionen och de förslag som läggs fram utgår från den grunduppfattningen att samerna är en etnisk minoritet i Sverige, som i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land intar en särställning. Utskottet ansluter sig till denna grundsyn och anser det värdefullt att den uttalas så klart. I propositionen framhålls vidare att denna grundsyn innebär att man vid utbyggnaden av samhällets stöd till samekulturen måste ge utrymme även åt andra bedömningar än de som kan göras beträffande övriga minoritetsgrupper i det svenska samhället. Samtidigt betonas att det är naturligt att målen för samhällets insatser för den samiska minoriteten har sin utgångspunkt i de mål som slagits fast för minoritetspolitiken i stort, nämligen jämlikhet, valfrihet och samverkan. Utskottet kan ansluta sig även till dessa uttalanden liksom till vad som i övrigt i propositionen anförts i detta sammanhang.”

Riksdagen har alltså klart uttalat sig för att samerna, såsom en del av Sveriges ursprungliga befolkning intar en särskild ställning i förhållande till andra minoriteter i landet.

Samerna utgör en förhållandevis liten del av Sveriges nutida befolkning. Som förut nämnts kan, även med en generös definition av vem som är att anse som same, antalet beräknas till mellan 15 000 och 20 000 personer. Av dem sysslar endast en minoritet med den näring som traditionellt förknippas med samisk kultur, renskötsel. Någon expansion av renskötelsen torde inte vara praktiskt möjlig. Tvärtom råder betydande samstämmighet om att antalet renar för närvarande är i överkant. Samisk kultur odlas emellertid också av samer utanför de renskötande familjerna, även av sådana personer som lämnat de trakter där samer traditionellt varit bosatta eller stadigvarande rört sig inom.

Även om många som räknar sig som samer har ett betydande intresse för den samiska kulturen är gruppen samer totalt sett så liten att detta speciella inslag i landets kulturarv kan riskera att utplånas, om inte särskilda åtgärder vidtas för att stödja en levande samisk kultur. Skälet att statsmakterna särskilt skall verka för den samiska kulturen är, som förut har berörts, att samerna, som en del av den ursprungliga befolkningen i landet, får anses inta en särställning i förhållande till andra, i sen tid till landet invandrade minoriteter.

Samerna har själva skapat olika organisationer för att bevaka vad de ser som samiska intressen. Ett mer kraftfullt instrument för främjandet

av den samiska kulturens utveckling bör dock kunna skapas genom en särskild statlig myndighet med överblick över de samiska frågorna, förutsatt att samerna själva engageras i denna myndighets verksamhet.

För att få ett verkligt engagemang från den samiska befolkningen bör denna myndighet göras annorlunda än ett traditionellt statligt verk. Utredningen har till den delen föreslagit att myndigheten får formen av ett sameting, vars ledamöter utses bland samerna genom val. Tinget skulle sedan inom sig forma en styrelse för de löpande göromålen.

Jag anser att utredningens förslag om en myndighet i form av ett sameting bör följas. Denna lösning ger grund för ett engagemang från samernas sida, den har bred uppslutning från samerna och en sådan lösning har framgångsrikt introducerats i Norge. Det är också sannolikt att samerna själva med ett sådant organ bättre än för närvarande kan hantera de motsättningar mellan olika samiska grupperingar som finns. Framför allt gäller det mellan renskötande och icke renskötande samer.

Jag är medveten om att lösningen är okonventionell när det gäller en statlig myndighet. Den ryms dock inom de legala ramar som gäller. Det förhållandet att ledamöter i statliga myndigheters beslutande organ utses av enskilda subjekt har förekommit i inte helt ringa omfattning. Sådant utseende av statliga befattningshavare utgör myndighetsutövning genom enskild och kräver stöd i lag. Det senare tillgodoses genom att den grundläggande regleringen av Sametinget ges helt i lagform.

Jag vill understryka den principiella betydelse det har att detta organ för samiska frågor offentligt rättsligt får ställning som en statlig myndighet under regeringen. Trots benämningen "ting" är det inte fråga om något organ för självstyre, som skall verka i stället för riksdag eller kommunfullmäktige eller i konkurrens med dessa organ. Samer som är svenska medborgare deltar i riksdags- och kommunalval som alla andra svenska medborgare. Det vore enligt min mening ytterligt olyckligt om en del av Sveriges ursprungsbefolkning skulle skiljas ut från landets styrelse och politiska liv.

5 Definitionen av vem som är same

Mitt förslag: Med same avses i sametingslagen den som anser sig vara same och

1. gör sannolikt att han har eller har haft samiska som språk i hemmet eller
2. gör sannolikt att någon av hans föräldrar, far- eller morföräldrar har eller har haft samiska som språk i hemmet eller
3. har en förälder som är eller har varit upptagen i röstlängd till Sametinget.

Samerättsutredningens förslag: Avviker delvis från mitt förslag på så sätt att krav ställs att personen ifråga eller någon av hans föräldrar, far- eller morföräldrar lärt sig samiska som första språk.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Remissinstanserna: Majoriteten av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan tillstyrker samerättsutredningens förslag.

Skälen för mitt förslag: Den definition av begreppet same, som jag föreslår, får betydelse vid tillämpning av sametingslagen när det gäller att avgöra vilka som skall ha rösträtt till Sametinget och vilka som är valbara till Sametinget.

Det finns flera olika sätt att definiera en minoritet. Man kan välja objektiva kriterier såsom härstamning, ras, språk, bosättning och yrke. Man kan också utgå från personens egen uppfattning om sig själv. Enligt en sådan, subjektiv, definition tillhör de personer minoriteten som själva anser sig göra det. I Sverige har den subjektiva minoritetsdefinitionen förespråkats under senare tid (jfr SOU 1984:58, Invandrar- och minoritetspolitiken s. 55). Såväl minoriteten som samhället har emellertid intresse av att förena det subjektiva kriteriet med objektiva kriterier. Det gäller särskilt om en minoritet har särskilda rättigheter. När kriterierna väl är fastlagda torde det främst vara en angelägenhet för minoriteten själv att göra bedömningen om en viss person uppfyller kriterierna.

Allt talar enligt min mening för att utgångspunkten även i sametingslagen bör vara den subjektiva minoritetsdefinitionen – envar måste självfallet ha rätt att avstå från att räknas som tillhörande en minoritet. Det finns emellertid, som också samerättsutredningen framhåller, skäl för att förena den subjektiva definitionen med något eller några objektiva kriterier. Jag har för min del i likhet med utredningen fastnat för att språket bör vara ett sådant objektiva kriterium i en definition av begreppet same i sametingslagen.

Det främsta skälet till att även jag väljer språket som ett kriterium är att Finland och Norge använder det kriteriet. Om språket inte vore ett kriterium i en svensk definition skulle den situationen kunna uppstå att en person kan anses som same i Norge och Finland men inte i Sverige och vice versa. I Finland definieras same som den person som lärt sig samiska som första språk eller haft föräldrar, far- eller morföräldrar som lärt sig samiska som första språk. I Norge anses den person vara same som förklarar att han uppfattar sig själv som same och har samiska som hemspråk eller att han har eller har haft någon förälder, far- eller morförälder med samiska som hemspråk.

Samerättsutredningens förslag i fråga om det språkliga kriteriet stämmer närmast överens med den finska definitionen. Jag har för min del lagt den norska definitionen till grund för mitt förslag. Jag anser att den av mig föreslagna definitionen återspeglar en något generösare inställning från statsmakternas sida till vem som bör anses som same i sametingslagens mening. Den lägger inte avgörande vid i vilken ordning samiska och svenska har lärts i hemmet. Det avgörande är att samiska har använts som språk i hemmet.

I likhet med samerättsutredningen föreslår jag ett alternativt objektiva kriterium när det gäller att definiera begreppet same.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Om det godtas att den skall anses som same som känner sig som sådan och fyller språkravet, bör också avkomlingar till denne kunna anses som same, även om de inte själva fyller språkravet. De har ju dock klart ett samiskt påbrå. Mot den bakgrunden vill jag föreslå att även den där någon av hans föräldrar är eller har varit upptagen i röstlängden till Sametinget skall anses som same.

Detta kriterium kan få betydelse för senare generationer, för vilka användningen av det samiska språket har försvagats. Genom bestämmelsen kan ättlingar i rakt nedstigande led till den som en gång fyllt språkkriteriet i led efter led kvalificera sig som same genom att varje generation utnyttjar sin möjlighet att antecknas i röstlängden.

6 Sametingets uppgifter och ansvarsområde

Mitt förslag: Sametinget skall verka för en levande samisk kultur och därvid ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur. Till Sametingets uppgifter skall särskilt höras att

1. besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur Samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande,
2. utse den styrelse för sameskolan som avses i 8 kap. 6 § skollagen (1985:1100),
3. leda det samiska språkarbetet,
4. medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten,
5. informera om samiska förhållanden.

Samerättsutredningens förslag: Överensstämmer i väsentliga delar med mitt förslag. Utredningen har dock sett främjandet av samiskt kulturliv och samiskt samhällsliv som skilda saker.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslaget. De samiska organisationerna anser dock att Sametinget måste få reella befogenheter att besluta i frågor då mark och vatten skall användas för andra ändamål än samiska.

Skälen för mina förslag:

Allmänt

Den särskilda myndigheten för samiska frågor är, som jag nyss nämnt, avsedd att bli ett instrument för att behålla en levande samisk kultur i landet. Uppgiften förutsätter givetvis att det finns ett tillräckligt engagemang för detta hos dem som räknar sig som same. Vilka frågor som är

viktiga och den inbördes prioriteringen mellan dem är med detta synsätt i väsentliga delar en uppgift för Sametinget att ta ställning till.

Sametinget bör sålunda stå fritt att ta upp och ställa förslag i alla de olika frågor som tinget finner vara av särskilt intresse med hänsyn till en levande samisk kultur i landet. De medel som ställs till tingets förfogande bör tinget få använda för de ändamål det finner mest angelägna, förutsatt givetvis att det inte rör sig om medel anslagna för ett bestämt ändamål.

Den generella och grundläggande uppgift för Sametinget som jag nu har angivit bör i författningstexten kunna anges så att tinget skall verka för en levande samisk kultur och därvid ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur.

Det av mig nu förordade ordvalet avviker från utredningens förslag till lagtext. Utredningen föreslår sålunda att tinget skall verka för både samiskt kulturliv och samiskt samhällsliv samt att initiativen skall kunna avse såväl samisk kultur som samiska näringar.

För egen del ser jag svårigheter att dra en gränslinje mellan samisk kultur och samiskt samhällsliv. Samisk kultur framstår som det vidare begreppet. Till en befolknings kultur räknas inte bara dess konst, musik och liknande utan även dess språk, seder, förhållningssätt och sådana specialiserade näringar som ger ett särskilt underlag för kulturyttringarna.

När jag i den föreslagna lagtexten talar om en levande samisk kultur är det kultur i denna vida bemärkelse som jag avser. Den bör då rimligen inbegripa det som är samiskt särpräglat i samhällslivet. I den mån ett näringsfång ger en speciell grund för samisk kultur ingår givetvis detta näringsfång i kulturen. Den vidare innebörd som jag i detta sammanhang vill ge åt begreppet kultur överensstämmer också med den tolkning av begreppet som avsetts vid avfattandet av 1 kap. 2 § fjärde stycket RF. När propositionen som behandlade det stadgandet (prop. 1975/76:209) lades fram, framhöll föredraganden, att samernas kultur skulle innefatta bl.a. den renskötsel som är ett centralt inslag i deras levnadssätt (s. 138).

Jag vill gärna betona att uppgiften skall vara att verka för en *levande* samisk kultur. Det är alltså inte fråga om ett musealt bevarande av förhållanden som de var vid en viss tidpunkt. För samernas del måste givetvis få ske en utveckling av kulturen. Det är en annan sak att som en bas för denna utveckling bära med sig kunskap om och från gången tid.

Att en utveckling är ofrånkomlig är tydligt på flera områden, inte minst då det gäller språket. Annan utveckling kan ge andra effekter, t.ex. att det speciellt samiska inslaget i människornas dagliga liv i vissa hänseenden minskar och att intresset förskjuts till andra delar av det samiska kulturarv de fått. Så kan bli fallet vid förändringar i sysselsättningen. Om exempelvis samer i större omfattning skulle inrikta sig på en sådan verksamhet som bedrivs även av andra än samer, kan inte därmed den branschen i sig börja betraktas som en speciell samisk näring.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Däremot kan givetvis en sådan verksamhet drivas på ett sådant sätt att den lyfter fram samisk tradition och samisk kultur i övrigt.

En levande samisk kultur har sålunda inte ett en gång för alla givet innehåll. Den beror i varje generation på vad den befolkning som känner sig som samer gör av det samiska kulturarv som lämnats den. Det är därför naturligt att Sametingets huvuduppgift blir att värna den samiska kultur som den verkamma samiska befolkningen i landet själv vill slå vakt om.

Vid sidan om sin breda uppgift att verka för en levande samisk kultur bör Sametinget också tilläggas vissa speciella uppgifter av mer gängse typ för en förvaltningsmyndighet. Vilka dessa uppgifter skall vara kan knappast besvaras en gång för alla. Utvecklingen får visa vad som är lämpligt. Jag anser att man kan börja med ett begränsat antal uppgifter, som tydligt är av den karaktären att de ägnar sig för tinget att pröva och avgöra.

Främst kommer då sådant som fördelning av statsmedel för samisk kultur, sameskolans verksamhet och arbetet med utveckling av det samiska språket. Exempel på ytterligare konkreta uppgifter som bör kunna läggas på Sametinget är användningen av de medel som kan komma att anvisas för ersättning av rovdjursrivna renar.

Jag skall nu något närmare behandla några av de speciella uppgifter som jag anser bör läggas på Sametinget från början och som bör anges i sametingslagen.

Bidrag till samisk kultur m.m.

Enligt beslut av 1943 års riksdag sammanfördes Jämtländska renbetesfjällens skogsfond, Jämtländska lappväsendets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfonder till en gemensam fond, kallad Statens lappfond. 1971 års riksdag omvandlade Statens lappfond till Samefonden (prop. 1971:51, bet. 1971:JoU37, rskr. 1971:216). Beslutet innebar att man behöll systemet med en särskild fond, vars medel används till gagn för samerna. Medel utgår sålunda för att främja och stödja rennäringen, den samiska kulturen och samiska organisationer i enlighet med bestämmelser i rennäringsförordningen (1971:438). Fondmedlen består bl.a. av ersättningar för intrång i renskötseln och olika slag av upplåtelseavgifter.

Styrelsen för Samefonden är en statlig myndighet. Den består av sex ledamöter som regeringen utser. Tre av ledamöterna skall utses efter förslag av de samiska organisationerna. Inom Samefondens styrelse finns en kulturdelegation med tre ledamöter varav två sameföreträdare.

Enligt bestämmelserna i rennäringsförordningen skall Samefondens medel, som förvaltas av Kammarkollegiet, användas för följande ändamål (19 §):

1. kostnad för inköp eller arrende av mark för renskötseländamål och för förvaltning av renbetesfjällen,
2. kostnad för fiske- och jaktvårdande åtgärder på mark ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen samt för fiske- och jaktbevakning,

3. bidrag till rennäringens rationalisering enligt 40 och 41 §§,
 4. bidrag till andra kostnader för åtgärder till främjande av rennäringen,
 5. kostnad till främjande av den samiska kulturen och samiska organisationer,
 6. förvaltningskostnad för Samefondens styrelse.
- Fondmedel utbetalas av Kammarkollegiet.

Regeringen fastställer efter förslag av Samefondens styrelse det belopp som får utgå ur Samefonden. Under budgetåret 1992/93 får högst 3 600 000 kr samt 85 procent av det belopp som enligt 3 § rennäringsförordningen tillfaller fonden disponeras för den med fondmedel finansierade verksamheten. Av detta belopp får högst 3 500 000 kr disponeras för främjande av den samiska kulturen och för samiska organisationer. Samefondens kulturdelegation prövar ärenden om bidrag för ändamål som anges i 19 § 5.

Med anledning av förslag i prop. 1976/77:80 (bet. 1976/77:KrU43, rskr. 1976/77:289) finns i statsbudgeten ett särskilt anslag för bidrag till samisk kultur. Anslaget uppgår budgetåret 1992/93 till 6 872 000 kr. Även dessa medel fördelas av Samefondens kulturdelegation. Härutöver disponerar kulturdelegationen under budgetåret 1992/93 595 000 kr under anslaget Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet.

Enligt min mening bör Sametinget överta ansvaret för fördelningen av de medel som utgår ur Samefonden för åtgärder enligt 19 § 5 rennäringsförordningen, det under elfte huvudtiteln upptagna anslaget B 3. Bidrag till samisk kultur samt de medel som Samefondens kulturdelegation för närvarande disponerar under elfte huvudtiteln anslaget B 41. Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet. Övriga i 19 § rennäringsförordningen omnämnda ändamål bör tills vidare alltså ankomma på den särskilda Samefondsstyrelsen. Enligt min mening kan det emellertid finnas skäl att efter någon tids erfarenhet av Sametingets verksamhet pröva lämpligheten av att överföra hela ansvaret för Samefonden på tingen.

Senare i dag (bilaga 3 till denna proposition) lägger chefen för Kulturdepartementet fram vissa förslag om samisk slöjd, samisk biblioteks-konsulent-service samt sameradio och -TV som ytterligare förstärker Sametingets roll inom det samiska kulturområdet.

Mitt förslag innebär att samerna nu själva får ett samlat och övergripande ansvar för stödet till samiska organisationer och för stödet till samisk kultur. Mitt förslag innebär också att Sametinget förutom att handlägga olika anslags- och bidragsärenden skall ha ett ansvar för att följa och utvärdera verksamheten, bedriva viss utredningsverksamhet och rådgivning.

Denna uppgift att hantera det ekonomiska stödet ligger mycket väl i linje med den generellt angivna huvuduppgiften att främja en levande samisk kultur. I likhet med samerättsutredningen anser jag att den ställning som Sametinget får som ett centralt kulturellt organ för samerna i Sverige bör leda till samordningsvinster och större effektivitet i vid be-

märkelse. Ett samarbete mellan Sametingen i Sverige och Norge samt Sameparlamentet i Finland inom kulturområdet bör också underlättas genom mitt förslag och kunna innebära en bredare bas för olika kulturella aktiviteter och därigenom skapa goda möjligheter att effektivt utnyttja resurserna.

Sameskolan

Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat att samerna, så länge de själva önskar detta, skall ha tillgång till två likvärdiga utbildningsalternativ på det obligatoriska skolstadiet, sameskola och grundskola. Verksamheten i sameskolan regleras i skollagen (1985:1100), i sameskolförordningen (1967:216) och i förordningen (SKOLFS 1991:23) om försöksverksamhet med sameskola i Kiruna. Sameskolan är, till skillnad från grundskolan, en skola med staten som huvudman.

Sameskolor finns i Karesuando, Lannavaara, Gällivare, Jokkmokk och Tärnaby. I Kiruna anordnas sameskola på försök. Läsåret 1991/92 förekommer undervisning i årskurserna 1-6. Integrerad samisk undervisning bedrivs vid grundskolan i Gällivare, Härjedalens, Jokkmokks, Kiruna, Krokoms, Storumans, Strömsunds och Åre kommuner. Elevantalet vid sameskolorna uppgår läsåret 1991/92 till 137. Därutöver deltar 130 elever i den integrerade sameundervisningen.

Vid sameskolan sker undervisning på svenska och samiska. Ämnet samiska förekommer i samtliga årskurser.

Sameskolorna leds av en styrelse, vars kansli är förlagt till Jokkmokk. Styrelsen består fr.o.m. den 1 juli 1992 av fem ledamöter, som utses av regeringen för bestämd tid. Ledamöterna utses efter förslag från olika samiska organisationer. Närmast under styrelsen finns en skolchef, som också förordnas av regeringen. Kostnaderna för sameskolan beräknas budgetåret 1992/93 uppgå till närmare 25 milj.kr.

Enligt min mening bör Sametinget ges ett ansvar för att genomföra utbildningen inom sameskolan inom ramen för de föreskrifter statsmakterna meddelar. Mitt förslag innebär att Sametinget får uppgiften att utse ledamöterna i sameskolstyrelsen och att tillsätta tjänsten som skolchef. Med hänsyn till att Sametinget avses vara en statlig myndighet ändras emellertid inte skolans status som en skola med statligt huvudmannaskap.

Mitt förslag föranleder inte någon ändring i skollagen. Där finns sålunda endast föreskrifter om det statliga huvudmannaskapet (1 kap. 7 §), om att det skall finnas en särskild styrelse för sameskolan och om denna styrelses uppgifter (8 kap. 6 §). Däremot kommer det att krävas ändringar i sameskolförordningen. Jag avser att återkomma till regeringen i den frågan, om riksdagen godkänner förslaget om Sametingets ansvar för sameskolan.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att det inte behöver tas för självklart att samiska skolor måste ha staten som huvudman. Med de förbättringar i de fristående skolornas ställning som nyligen genomförts kan det mycket väl bli så att samerna föredrar att driva sameskolor som

fristående skolor, med de starkare möjligheter att självständigt värna och utveckla den samiska skolan som följer därav. Det är emellertid en fråga som måste ankomma på samerna själva att ta initiativ till. Beroende på vad som kan komma ut av sådana initiativ får man sedan ta ställning till om sameskolan skall bibehållas som en särskild statlig skolform.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Språkarbetet

Jag kommer i det följande (avsnitt 9) att mer ingående behandla frågan om det samiska språket. Jag vill dock redan här nämna att mina slutsatser i den frågan har lett till att ytterligare en naturlig uppgift för Sametinget blir att leda det samiska språkarbetet.

Sametinget i samhällsplaneringen

Med Sametinget som en central statlig förvaltningsmyndighet och med dess speciella förankring hos landets samiska befolkning är det naturligt att tinget får en roll i samhällsplaneringen i stort.

Dess uppgift bör här vara att bevaka att de specifikt samiska behoven beaktas i planeringen. Utredningen har föreslagit den mer långtgående formuleringen att tinget skall bevaka att samiska behov tillgodoses. Jag kan inte ställa mig bakom en sådan bestämmelse. Den skulle innebära att Sametinget kom att intaga en överordnad ställning i förhållande till andra myndigheter samt utgöra en indikation på att vid motstående intressen de samiska alltid i första hand skulle tillgodoses. Ett sådant försteg för en befolkningsgrupps intressen i förhållande till andras är inte rimligt som generell regel. Därtill kommer att det inte alltid kan vara helt lätt att avgöra vad som bör anses som ett samiskt intresse för samerna som befolkningsgrupp och vad som kan vara personliga ekonomiska intressen för enskilda samer.

Om Sametinget däremot, i enlighet med vad jag föreslagit, får i uppgift att bevaka att de samiska behoven beaktas finns det anledning tro att tinget kommer att koncentrera sig på frågor som är av principiell eller eljest stor betydelse för samerna och deras kultur. Därmed får myndighetens inskrifanden den tyngd de bör ha.

Med hänsyn till den vikt för samiskt kulturliv som rennäringen har haft och ännu har finns det anledning att särskilt markera ansvaret för att rennäringens intressen beaktas vid utnyttjande av mark och vatten.

Länsstyrelsen och dess rennärringsdelegation utgör den regionala rennärringsmyndigheten medan dessa frågor på central nivå handhas av Statens jordbruksverk. Som jag nyss redogjort för kommer Sametinget att få ett särskilt ansvar för att rennäringens intressen beaktas i olika sammanhang. Sametinget kommer att få en viktig uppgift som remissinstans innan frågor som är viktiga för rennäringen avgörs på regional och central nivå. På några års sikt och sedan erfarenhet vunnits av Sametingets verksamhet kan det finnas skäl att överväga om inte Sametinget kan överta vissa myndighetsuppgifter inom rennäringens område.

Utredningen har föreslagit att utöver en föreskrift i lagen om bevakande av samiska behov skulle anges också att tinget skulle samverka med andra myndigheter och samhällsorgan och yttra sig i frågor som rör samiska intressen. Enligt min mening ligger dessa uppgifter väsentligen redan i den huvuduppgift jag föreslagit för tinget och därtill självklart också i den föreslagna specialuppgiften när det gäller samhällsplaneringen. En sådan föreskrift om samverkan och yttrande som utredningen har föreslagit fyller därför inte något självständigt syfte.

Däremot anser jag, i likhet med utredningen, att det kan finnas skäl att särskilt markera tingets informerande verksamhet. Den uppgiften kan lämpligen anges så att Sametinget skall informera om samiska förhållanden. Däri ligger givetvis både information om kulturen i allmänhet och om de förhållanden som uppfattas som problematiska för samerna.

7 Sametingets organisation och arbete

Mitt förslag: Sametinget organiseras som en vald ledamotsförsamling om 31 ledamöter. Till sitt förfogande för den löpande verksamheten har Sametinget en styrelse som tinget utser. Regeringen förordnar ordförande för tinget efter förslag från Sametinget. Sametinget skall också utse en valnämnd med uppgift att under tinget svara för valet till tinget. Sametinget beslutar om de nämnder som i övrigt behövs för beredning, förvaltning och verkställighet. Sametinget beslutar också om kansliort för Sametinget.

Samerättsutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Förslagen lämnas i allmänhet utan erinran eller tillstyrks. Bland de remissinstanser som yttrat sig i frågan om kansliort för Sametinget är uppfattningen splittrad.

Skälen för mina förslag: Jag har här tidigare förordat inrättande av ett Sameting som en statlig förvaltningsmyndighet. Dess ledamöter skulle utses genom val bland den samiska befolkningen. Ledamöterna måste, eftersom det rör sig om en statlig myndighet som lyder omedelbart under regeringen, vara svenska medborgare. Tingtet får därmed samma drag av kollegial myndighet som exempelvis s.k. nämndmyndigheter eller myndigheter som organiseras som råd med ledamöterna som det egentliga beslutande organet.

När antalet ledamöter i tinget skall bestämmas måste, enligt min mening, utgångspunkten vara att församlingen blir tillräckligt stor för att kunna vara representativ för den samiska befolkningen i landet. Som jag förut framhållit torde myndighetens framgång med sina uppgifter i mycket bero på det engagemang som finns från samernas sida. Det är därför viktigt att representationen i tinget inte blir för smal.

En utgångspunkt vid bestämmandet av tingets storlek kan, såsom utredningen visat på, vara föreskrifterna i kommunallagen om fullmäktige. Jag stannar då för 31 ledamöter i tinget. Det motsvarar det lägsta antalet ledamöter i kommunfullmäktige i sådana kommuner som har 12 000 röstberättigade invånare eller därunder.

Med tanke på att det totala antalet personer i landet som uppfattar sig som samer ligger omkring 17 000 torde röstlängden knappast komma att uppta mer än 12 000 namn. Med erfarenheterna från det norska samedingsvalet är det sannolikt att antalet blir åtskilligt lägre. Därmed får också anses att tingets storlek blir fullt tillräcklig för att tinget skall bli representativt för de samer som engagerar sig i tinget.

Antalet ledamöter i tinget bör regleras i samedingslagen.

Det är givet att en representativ församling av den storlek det nu är fråga om inte kan vara samlad allt för ofta och omedelbart handlägga de löpande ärendena. För den löpande förvaltningen bör tinget till sitt förfogande ha en styrelse som tinget själv utser. Styrelsen bör bestå av sju ledamöter och utses bland tingets ledamöter. Styrelsen bör ha till uppgift att bereda och yttra sig i ärenden som skall handläggas av Samedinget. Den bör också ha hand om den ekonomiska förvaltningen. Dessutom bör det ankomma på styrelsen att verkställa Samedingets beslut och i övrigt fullgöra de uppdrag som tinget lämnat över till styrelsen.

Det är vanskligt att i förväg avgöra hur ofta tinget behöver samlas. Det är en sak som lämpligen kan överlåtas på tinget att besluta när det gäller ordinarie sammanträden. Sammanträde bör dock också hållas om styrelsen eller minst en tredjedel av Samedingets ledamöter begär det eller om ordföranden anser att det behövs.

Samedinget bör enligt min mening också tillsätta en valnämnd som skall svara för valet till Samedinget. I övrigt bör Samedinget kunna tillsätta de nämnder som utöver styrelsen och valnämnden behövs för att fullgöra Samedingets uppgifter och för verksamheten i övrigt. Sådana nämnder kan t.ex. bli aktuella inom kulturområdet, det samiska språkområdet och inom de samiska näringarna.

Som jag förut nämnt i samband med redogörelsen för Samedingets uppgifter anser jag att Samedinget också skall tillsätta den styrelse för sameskolan som föreskrivs i skollagen samt skolchef för sameskolan. Varken styrelsen för sameskolan eller sameskolchefen är dock därmed avsedda att bli organ som ingår i Samedinget. Sameskolstyrelsen förblir sålunda en egen statlig myndighet med skolchefen under sig.

Jag anser att frågan om var Samedinget skall ha sitt kansli bör avgöras av samerna själva. Det får bli en av de första frågorna för det nystartade Samedinget att ta ställning till.

Grundläggande regler om myndigheternas ställning finns i regeringsformen. För myndigheterna gäller att de är skyldiga att följa de föreskrifter som meddelas av regeringen och i förekommande fall av överordnad myndighet. För ärenden som innefattar myndighetsutövning gäller särskilda regler. Vidare gäller att beslutsformerna inom en myndighet regleras i förvaltningslagen (1986:223), att dess handlingar är all-

männa och offentliga – om de inte skall vara hemliga enligt sekretesslagen (1980:100) – och att de som berörs av myndighetens beslut i princip kan överklaga beslutet. För anställda vid myndigheter gäller vidare att de är underkastade disciplinansvar enligt lagen (1976:600) om offentlig anställning. Särskilda regler finns om myndigheters arkiv. Sådana allmänna regler som nu givits exempel på skall givetvis gälla för Sametinget och dess organ.

Den allmänna regeln är att en statlig förvaltningsmyndighets chef tillsätts av regeringen. Har en myndighet en styrelse utser regeringen också ledamöterna i styrelsen. För att åstadkomma en parallellitet mellan Sametinget och andra statliga förvaltningsmyndigheter har samerättsutredningen föreslagit att ledamöterna i Sametingets fullmäktigeförsamling, som väljs i särskilda val, formellt skulle förordnas av regeringen. Jag finner en sådan ordning mindre tilltalande. Jag föreslår i stället att vad som bör förbehållas regeringen är att utse ordförande för Sametinget efter förslag från tinget. En liknande ordning finns när det gäller förordnande av rektorer för våra universitet och högskolor. De utses efter förslag från en valförsamling och lärosätets styrelse.

Intill dess det valda tinget har hunnit föreslå ordförande och regeringen fatta sitt beslut bör den till levnadsåldern äldste ledamoten kunna fungera som ordförande.

Föreskrifter om att Sametinget skall utse en styrelse och en valnämnd liksom om de grundläggande uppgifterna för dessa organ bör tas in i sametingslagen. Där bör också anges hur ordföranden för Sametinget utses. I övrigt bör av lagen tydligt framgå att tinget får tillsätta de ytterligare nämnder det finner behövligt att ha.

Ramarna för arbetet i en statlig myndighet anges i ett flertal författningar, såsom förvaltningslagen, sekretesslagen och verksförordningen (1987:1100).

Vissa grundläggande bestämmelser rörande arbetet i Sametinget bör av principiella skäl regleras i sametingslagen, t.ex. bestämmelser om beslutsförfarande och jäv. Jag återkommer till detta i min specialmotivering till sametingslagen.

I övrigt bör regeringen genom en instruktion kunna ge närmare föreskrifter. En sådan instruktion får givetvis ta hänsyn till den speciella ställning Sametinget intar som statlig förvaltningsmyndighet.

8 Valet till Sametinget

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Mitt förslag: Sametingets ledamöter skall väljas av samerna genom direkta val i ett proportionellt valsystem. Landet utgör en valkrets. Val till Sametinget hålls vart fjärde år den tredje söndagen i maj månad. Valet sker antingen genom röstning i vallokal eller genom brevröstning. Sametinget blir ansvarigt för att organisera valet. Inför det första valet får dock uppgiften ankomma på en särskild organisationskommitté.

Samerättsutredningens förslag: Utredningens förslag avviker från mitt förslag i vad avser antalet valkretsar, där utredningen föreslagit att landet indelas i sex valkretsar, valperiodens längd och valdagen, där utredningen föreslagit att valet hålls vart tredje år samtidigt med valet till kyrkofullmäktige samt tillvägagångssättet vid röstning, där utredningen räknat med att röstning på postanstalter blir det vanligaste sättet för röstning till Sametinget.

Remissinstanserna: I allmänhet tillstyrks förslagen eller lämnas utan erinringar. Hovrätten för Nedre Norrland ifrågasätter om det inte bör finnas en möjlighet att överpröva huruvida valet har ägt rum på ett korrekt sätt. En sådan möjlighet till överprövning kan enligt hovrättens mening lämpligen tillskapas genom att valprovsnämnden tilläggs befogenhet att – efter överklagande – överpröva valet till Sametinget. Riksskatteverket (RSV) pekar på den omständigheten att belastningen på de valadministrerande myndigheterna är avsevärd i samband med valen till riksdag, landsting och kommunfullmäktige. SSR konstaterar att valet till Sametinget är något helt nytt och att det därför inte går att göra jämförelser av detta val med något annan beprövat. Risk finns att den föreslagna modellen kan ha sina brister. Så är det i dag t.ex. svårt att avgöra om den föreslagna valkretsindelningen ger mest rättvisa vid fördelning av mandaten. Om det visar sig att den föreslagna modellen inte på ett rättvist sätt tillgodoser alla landsdelar med representation, utgår SSR från att Sametinget skall ha rätt att göra de förändringar som kan vara nödvändiga. Sametinget måste under alla förhållanden ges en oinskränkt frihet att göra förändringar.

Skälen för mina förslag:

Valkrets

Samerättsutredningen har i syfte att tillgodose olika landsdelars representation föreslagit att landet delas in i sex valkretsar. Enligt förslaget följer valkretsindelningen länsgränser utom i Norrbottens län, där indelningen följer kommungränser. Valkretsarna bör vidare enligt förslaget vara ungefär lika stora vad gäller antalet samer. De bör också anpassas till de samiska regioner som kan urskiljas med hänsyn till näringsutövning, dialekter m.m. En särskild, sydlig valkrets behövs för de samer som har lämnat de samiska kärnområdena.

Samerättsutredningen föreslår vidare att antalet ledamöter per valkrets bör vara minst två för att den lokala förankringen skall säkerställas.

Jag har i det föregående föreslagit att antalet ledamöter i Sametingets fullmäktigeförsamling skall vara 31. Jag har då gjort jämförelser med kommuner som har 12 000 röstberättigade invånare eller därunder. Min utgångspunkt är att även om antalet röstberättigade samer skulle uppgå till fler än 12 000 anser jag det osannolikt att röstlängden för valet till Sametinget tillnärmelsevis kommer att uppta så många namn. Jag baserar detta bl.a. på erfarenheterna från Norge. I det första sametingsvalet år 1989 i Norge, som troligen har omkring 30 000 samer, kom ca 5 500 samer att anmäla sig som röstberättigade. Ett av huvudproblemen vid genomförandet av sametingsvalet i Norge var att de bestämmelser som reglerade sametingsvalet tog för liten hänsyn till att det i många kommuner (valkretsar) var få eller ibland inga registrerade röstberättigade samer. Detta medförde att själva valarrangemangen på många håll blev överdimensionerade och kostsamma i förhållande till antalet röstande samer. Valhemligheten blev inte heller tillfredsställande. Bland annat mot den bakgrunden och under hänsynstagande till att valsystemet bör göras så enkelt som möjligt och kunna genomföras inom rimliga ekonomiska ramar föreslår jag att hela landet får utgöra en valkrets vid val till Sametinget.

Samerättsutredningen har i sitt förslag till indelning av landet i sex valkretsar velat säkerställa den lokala förankringen. Jag menar att det förhållandet att landet blir en valkrets inte hindrar att Sametinget får ledamöter från de olika delar av landet där samer bor liksom att de representerar olika inressen i samiska sammanhang. Jag har också i detta fall förtroende för att de olika intressegrupper som representerar samerna i landet kommer att vid nomineringen av kandidater till Sametinget se till att både den lokala förankringen liksom balansen mellan olika samiska intressen kommer att tillgodoses vid valet till Sametinget.

Jag anser dessutom att ett val med hela landet som en valkrets blir rättvisare än ett flervalssystem. Det underlättar också de röstande samernas möjligheter att se resultatet av sin röstning. Om hela landet utgör en valkrets kan också ett proportionellt valsystem tillämpas rakt ut. Blir det fråga om flera valkretsar måste frågan om utjämningsmandat övervägas.

Jag finner alltså att inte minst hanteringsmässiga och ekonomiska skäl talar för att landet bör utgöra en valkrets. I likhet med SSR utgår jag ifrån att Sametinget vid sin utvärdering av den första sametingsvalet kommer att aktualisera erforderliga ändringar i valsystemet, om det visar sig att detta behövs.

I likhet med samerättsutredningen föreslår jag ett proportionellt valsystem. Proportionella val förutsätter i princip listor med kandidater som sätts upp av partier. Några partibildningar i egentlig mening finns emellertid inte specifikt bland samerna. Däremot finns riksorganisationer och andra intressegrupperingar bland samerna som har program som i

vissa avseenden påminner om politiska partiers. I sametingslagen bör man därför tala inte enbart om partier utan om grupper och sammanslutningar som likvärdiga grupperingar i valsammanhang.

För att Sametinget skall kunna representera alla samer bör det vara så uppbyggt att även mindre samiska sammanslutningar skall kunna nominera sina kandidater. Någon spärr mot s.k. småpartier bör därför inte komma ifråga.

Varje valsedel måste dock förses med en beteckning på grupp, parti eller liknande sammanslutning för att den lätt skall kunna särskiljas från andra. Det är då givetvis inget som hindrar att vissa valsedlar med olika kandidater har samma beteckning för att markera samhörighet. Jag föreslår också att varje valsedel skall uppta minst tre kandidater i ordningsföljd.

Vid fördelningen av mandaten bör den rena uddatalsmetoden med 1,0 som första divisor tillämpas.

Valperiod, valsystem, valnämnd m.m.

Samerättsutredningen har föreslagit att Sametinget skall väljas vid samma tidpunkt som kyrkofullmäktige väljs, dvs. den tredje söndagen i oktober. En konsekvens härav är att mandatperioden för ledamöterna i Sametinget skulle bli tre år.

För att inte sametingsvalet helt skall komma i bakgrunden för de allmänna valen i Sverige föreslår jag att sametingsvalet tidsmässigt inte på något sätt kopplas ihop med dessa val. Jag föreslår därför att valet till Sametinget skall ske den tredje söndagen i maj månad. För detta talar också praktiska skäl. Som RSV pekat på i sitt remissyttrande är belastningen på de valadministrerande myndigheterna avsevärd i samband med valen till riksdag, landsting och kommunfullmäktige. Även om valet till Sametinget i huvudsak skall ombesörjas av Sametinget självt är det rimligt att anta att tinget behöver biträde av varierande slag av de myndigheter som på olika sätt har att administrera de allmänna valen.

Med den frikoppling från de allmänna valen i Sverige som jag har föreslagit i fråga om sametingsvalet finns det också förutsättningar att överväga valperiodens längd. Övervägande skäl talar då enligt min uppfattning för en längre period än tre år. Jag föreslår därför en valperiod för Sametinget som omfattar fyra år.

Samerättsutredningen har räknat med att poströstning blir det vanligaste sättet för röstning till Sametinget. Jag har för min del, inte minst i syfte att förenkla valsystemet, funnit anledning att pröva ett alternativ som för närvarande står till buds för svenska väljare i Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz, dvs. röstning genom att sända valsedeln med post till valnämnden, s.k. brevröstning. Ett sådant förfarande går i korthet till på följande sätt.

Väljaren lägger själv in sin valsedel i ett innerkuvert och tillsluter det. Detta bör väljaren givetvis få göra i avskildhet så att skyddet för valhemligheten upprätthålls. I närvaro av två vittnen lägger han därefter in det iordningsställda innerkuvertet i ett särskilt ytterkuvert för brevröst-

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

ningsförsändelse och avslutar detta. Därefter undertecknar väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han själv har lagt in en valsedel i innerkuvertet, att han i närvaro av vittnena har lagt in innerkuvertet i ytterkuvertet och därefter avslutat detta.

Därefter intygar de två vittnena på ytterkuvertet att väljaren egenhändigt undertecknat den nämnda försäkran och att något förhållande som strider mot de uppgifter som väljaren har lämnat på ytterkuvertet inte är känt för vittnena. På ytterkuvertet anges även vittnenas adresser. Ytterkuvertet, som jag i det följande kommer att föreslå också skall utgöra röstkort, läggs därefter i ett omslagskuvert, som förseglas och lämnas för postbefordran till valmyndigheten.

Vid brevröstning liksom vid röstning i övrigt får en väljare, som på grund av något kroppsligt fel inte kan avge sin röst i föreskriven ordning anlita ett biträde som han utsett (8 kap. 14 § vallagen).

Det hittills beskrivna förfarandet överensstämmer mycket nära med det nuvarande budröstningsförfarandet enligt 11 kap. 3 § vallagen. Vid budröstning är det vittnet och budet som skall underteckna ett intyg motsvarande det som de båda vittnena undertecknar vid brevröstning.

Nästa led i valförfarandet är överbringandet av valsedlarna från väljaren till valmyndigheten. Enligt vallagens bestämmelser kan mottagaren alltid, antingen det är en valförrättare eller en röstmottagare på postanstalt osv., kontrollera identiteten på den person som överlämnar valkuvert eller valsedelsförsändelse. Någon motsvarande kontrollmöjlighet kan knappast åstadkommas i ett brevröstningsförfarande. Emellertid kan man på annat sätt skapa tillfredsställande garantier för att brevröstningsförsändelsen härrör från den person som uppges vara väljaren och för att försändelsen har avlämnats till postbefordran med hans vilja. Ett sådant sätt är att föreskriva att väljaren alltid skall bifoga sitt röstkort. Jag kommer att föreslå att ytterkuvertet utformas så att det också kan utgöra röstkort.

Även om brevröstningsförsändelse måste iordningsställas av väljaren själv står det naturligtvis väljaren fritt att uppdra åt en annan person att lämna försändelsen till posten.

Erfarenheterna från brevröstningen i Förbundsrepubliken Tyskland utvisar att det inte är något större administrativt problem att hantera brevrösterna. Andelen underkända röster (11 % år 1982, 8 % år 1985 och 13 % år 1988) har dock varit stor. Riksskatteverket har i en promemoria om erfarenheter m.m. från 1988 års allmänna val som exempel på ofta förekommande fel nämnt att röstkort saknas, att ytterkuvertet inte varit igenklippt och att datum på ytterkuvertet saknats eller varit felaktigt. Detta är en typ av fel som vid brevröstning upptäcks först vid rösträkningen och därför inte kan korrigeras. Motsvarande fel vid röstning med valsedelsförsändelse i Sverige upptäcks normalt av röstmottagaren eller valförrättaren och kan därför rättas till.

Jag ser för min del stora fördelar med ett system med brevröstning till sametingsvalet i Sverige. Även om poströstning naturligtvis är ett fullgott och prövat alternativ vill jag ändå föreslå ett system med brevröst-

ning till Sametinget. Inte minst kostnads- och effektivitetsskäl talar för detta liksom det förhållandet att antalet röstande samer kommer att vara förhållandevis litet. Samtidigt kan ett enkelt valsystem stimulera och öka valdeltagandet. De problem som sammanhänger med att antalet underkända röster vid brevröstning i Tyskland varit stort är jag naturligtvis medveten om. Jag bedömer dock att möjligheterna att informera de samiska väljarna om brevröstningsförfarandet m.m. är betydligt bättre än det är för väljare i Tyskland.

För att ytterligare förenkla brevröstningsförfarandet i syfte bl.a. att minimera olika felkällor föreslår jag att ytterkuvertet för brevröstningsförsändelse också utgör röstkort. Genom förtryckta anvisningar på de olika kuverten bör riskerna för fel vid brevröstningen än mer kunna minskas.

Utöver brevröstning bör det naturligtvis finnas möjligheter att på de orter där det finns en stor samebefolkning rösta i vallokal. Det bör vara Sametingets valnämnd som beslutar var sådan röstning får ske. Om röstning i vallokal ordnas bör dock till undvikande av alla oklarheter föreskrivas att lokalen skall vara öppen viss tid, förslagsvis mellan kl. 8-20.

Med hänsyn till att röstning i vallokal blir ett kompletterande förfarande, som valnämnden kan anordna efter egen bedömning är det inte rimligt att binda vissa väljare vid en viss vallokal, om de vill rösta på det viset. Med en gemensam röstlängd för hela landet vore en sådan uppdelning inte heller särskilt praktisk. I stället bör gälla att de röstberättigade samer som väljer ett eventuellt tillgängligt alternativ att rösta i särskild vallokal skall få välja lokalen på den ort som passar dem bäst på valdagen.

Med en sådan ordning kan någon avprickning i röstlängden inte göras i vallokalen utan förfarandet där blir snarast detsamma som vid röstning på postanstalt. Förfarandet underlättas genom arrangemanget att alla röstberättigade får sig tillsänt ett röstkort som också är ytterkuvert för brevröstningen. Detta kombinerade röstkort och ytterkuvert kan då vid röstning i vallokal användas på ett sätt som motsvarar användningen av fönsterkuverten vid vanlig poströstning.

Röstning i vallokal skulle sålunda gå till så att väljaren i vallokalen på avskild plats lägger sin valsedel i det innerkuvert han fått och försluter detta. Därefter lämnar väljaren sitt innerkuvert och röstkortet/ytterkuvertet till valförrättaren. Denne kontrollerar dels att innerkuvertet är i ordning, dels att den röstandes identitet stämmer med den person som röstkortet är utställt för. Är allt i ordning lägger valförrättaren, inför väljaren, innerkuvertet i ytterkuvertet och tillsluter det. Inga anteckningar eller förklaringar lämnas här på ytterkuvertet. Valförrättaren antecknar också den röstande i en särskild längd. Efter valförrättningen sänds valförsändelserna skyndsamt till valnämnden.

All granskning, utom den som valförrättaren skall göra av innerkuvertet vid röstning i vallokal, bör ankomma på valnämnden. Den bör också svara för sammanräkning och mandatfördelning.

Med röstning både i vallokal och genom brevröstning samt rätt att få ut duplettröstkort för den som anmäler sig ha förlorat det ursprungliga finns en möjlighet att rösta dubbelt. Skulle det inträffa, bör den i vallokalen på valdagen avgivna rösten vara den som gäller. Detta samt det förhållandet att ytterkuverten kommer att se olika ut vid brevröstning och röstning i vallokal gör att granskningen, intill ett visst stadium, måste ske separat för brevröster och röster från vallokal.

Granskningen bör inledas med rösterna från vallokalerna. Dessa kommer in med obrutna röstkort/ytterkuvert. Först kontrolleras att antalet inkomna röster från vallokalen stämmer med dem som antecknats som röstande där. Sedan sker, med ledning av röstkorten, avprickning i röstlängden. Har någon röstat flera gånger i vallokal måste rimligen alla hans röster förklaras ogiltiga.

Nästa moment blir att bryta de godkända ytterkuverten och granska att varje kuvert innehåller endast ett innerkuvert och att det är i föreskriven ordning. De innerkuvert som godkänns läggs sedan i en valurna, där de senare blandas med de godkända innerkuverten från brevröstningen.

Sedan granskningen av rösterna från vallokalerna kommit så långt övergår valnämnden till brevrösterna.

Där börjar granskningen med omslagskuverten som använts för postbefordran. Godkända omslagskuvert bryts och det kontrolleras att de inte innehåller mer än ett röstkort/ytterkuvert från en och samma väljare samt att väljaren inte har röstat i vallokal. Det senare framgår ju av de avprickningar i längden som redan gjorts vid granskningen av rösterna från vallokalerna.

Ytterkuvert, som inte fått läggas åt sidan vid den nu nämnda kontrollen granskas sedan vidare. Härvid kontrolleras att de påskrifter och försäkringar som skall lämnas på kuvertet är i sin ordning. Brister det blir rösten ogiltig och läggs åt sidan. I annat fall bryts ytterkuvertet och innerkuvertet granskas. Är det i ordning läggs kuvertet i samma valurna som de godkända innerkuverten från vallokalerna.

Vad som härafter återstår är att bryta innerkuverten, granska valseklarna samt göra sammanräkning och mandatfördelning. För denna del av förrättningen bör valnämnden kunna tillämpa de regler som enligt vallagen gäller för länsstyrelsens slutliga sammanräkning och mandatfördelning. De regler jag här åsyftar är 14 kap. 2 § andra stycket och 3-5 §§ vallagen.

Regler om det röstningsförfarande och det granskningsförfarande som jag här har beskrivit bör tas in i sättingslagen. I fråga om sammanräkning och mandatfördelning bör det vara tillräckligt med en hänvisning till vallagens allmänna regler.

Valnämndens beslut bör kunna överklagas. Jag har stannat för att föreslå att överprövningen skall få ankomma på Valprövningsnämnden.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Information om valet

En viktig uppgift som bör läggas på valnämnden är informationen till de samiska väljarna om hur valet rent praktiskt går till. Denna information är viktig dels när det gäller anmälan till röstlängd, dels när det gäller förfarandet vid brevröstning. Jag har därför, som jag återkommer till i det följande, räknat med att Sametinget behöver förfoga över särskilda resurser för valen till Sametinget. I detta sammanhang vill jag också framhålla att informations- och resursbehoven torde vara extra stora vid det första valet till Sametinget.

Upprättande av röstlängd

Jag har i avsnitt 5 föreslagit en definition av begreppet same och där uttalat att definitionen främst får betydelse för att avgöra vilka som skall ha rösträtt till Sametinget och vilka som är valbara till tinget. Mitt förslag utgår från att det är valnämnden som skall avgöra frågan om en person är att anses som same.

Den som anser sig vara same måste alltså före valet till Sametinget anmäla sig till valnämnden, om han inte gjort det inför ett tidigare val och då blivit upptagen i röstlängden. Det här innebär att den vars förälder är upptagen i sameröstlängden själv också måste anmäla sig till valnämnden för att kunna upptas i röstlängden. Självfallet måste den som införts i röstlängden när som helst på egen begäran kunna avföras från den.

Jag föreslår att anmälan till röstlängden för ett val skall göras senast den 15 januari det år då valet skall hållas. Jag vill dock understryka att har en person en gång blivit upptagen i röstlängden för val till Sametinget skall han inte på nytt behöva anmäla sig vid senare val. De som har förts upp i röstlängden står alltså kvar till dess de avlider eller begär att bli strukna.

Den som anmält sig men av valnämnden inte bedöms uppfylla kraven för att anses som same skall erhålla besked om detta i samband med att valnämnden upprättar en preliminär sameröstlängd. Detta bör ske senast den 10 februari valåret. Om vederbörande inte nöjer sig med valnämndens beslut bör han få överklaga det till länsstyrelsen i det län där Sametinget har sitt säte. Överklagandet bör ha kommit in senast den 25 februari.

Sedan eventuella överklaganden avgjorts skall valnämnden upprätta en slutlig sameröstlängd senast den 20 mars valåret.

De närmare anvisningarna om hur anmälan för att tas upp i röstlängd skall göras, vilka undersökningar och kontroller som erfordras osv. bör utfärdas av Sametinget. Jag bedömer det inte sannolikt att man behöver befara att personer som inte är same kommer att påstå sig vara det. Jag

menar därför att det inte behöver ställas särskilt höga krav på bevisningen.

Inför det första valet till Sametinget måste särskilda arrangemang träffas för att upprätta röstlängd och i övrigt organisera valet. Jag återkommer till detta i samband med att jag skall behandla ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

9 Samiskt språk

Mitt förslag och min bedömning: Sametinget ges ett ansvar för att leda det samiska språkarbetet och tilldelas särskilda resurser för detta ändamål. Någon lagstadgad rätt att använda samiska i officiella sammanhang bör inte införas. Inte heller bör någon lagstadgad rätt för äldre samer att få undervisning i sitt språk införas.

Samerättsutredningens förslag: Utredningen föreslår en särskild samisk språklagstiftning, som skulle göra det möjligt att använda samiska i vissa officiella sammanhang. Förslaget innebär att samiska skall få användas vid kontakt med vissa statliga myndigheter som arbetar med samefrågor. De myndigheter det gäller är i ett initialskede rennäringsadministrationen regionalt och centralt, dvs. Länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt Statens jordbruksverk i deras befattning med rennäringsfrågor och andra ärenden enligt rennäringslagen. Styrelsen för Samefonden och Sameskolstyrelsen omfattas också av förslaget. Vid Sametinget föreslås samiska och svenska bli jämställda språk.

Samerättsutredningen föreslår vidare att statliga myndigheters föreskrifter, allmänna råd och information i övrigt som huvudsakligen riktar sig till samer skall översättas till samiska.

För att undersöka om det är lämpligt att lagstifta om rätt att använda samiska vid kontakt även med de kommunala förvaltningsmyndigheterna inom det samiska kärnområdet föreslår utredningen en femårig försöksverksamhet i en eller flera kommuner. Statsbidrag förutsätts utgå till verksamheten. Försöksverksamheten föreslås bli reglerad i en särskild lag.

Samerättsutredningen föreslår vidare att det i samelagen föreskrivs en rätt för samer att erhålla en grundläggande undervisning i sitt språk. Förslaget avser samer som inte erhållit en sådan undervisning i sameskola eller genom hemspråksundervisning. Någon form av vuxenstudiestöd bör då utgå.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat även om en majoritet tillstyrker utredningens förslag. De som avstyrker förslagen eller är tveksamma ifrågasätter dels behovet av en lagfäst rätt att få använda det samiska språket vid myndighetskontakter då de samisktalande i Sverige även behärskar svenska, dels om förslagen och de resurser som krävs

för att genomföra förslagen utgör det mest effektiva stödet till det samiska språket.

Skälen för mitt förslag och min bedömning: Samerättsutredningen har enligt sina direktiv haft i uppdrag att föreslå insatser för att bevara och utveckla det samiska språket och därvid utreda möjligheterna att stärka det samiska språkets ställning genom ökad användning av samiskan i olika officiella sammanhang. I samband därmed har utredningen även haft att se över behovet av utökad tolkservice på samiska och att i övrigt överväga vad som kan göras för att stärka det samiska språkets ställning.

Samerättsutredningen har i sitt slutbetänkande redovisat ett omfattande material som på ett förtjänstfullt sätt belyser det samiska språket: språkets ursprung, de olika dialekterna, språkets struktur, det samiska skriftspråkets framväxt liksom samernas arbete med att utveckla sitt språk. Utredningen har också redovisat vad som är känt om kunskaperna i samiska bland samerna i Sverige.

I rapporten (SOU 1990:84) "Språkbyte och språkbevarande i ett internationellt perspektiv med särskilt beaktande av situationen för samiskan i Sverige" har utredningen redovisat vissa frågeställningar kring det samiska språkets framtid. I rapporten, som sammanställts av docenten Kenneth Hyltenstam och fil.kand. Christopher Stroud, redogörs bl.a. för de faktorer som bidrar till att ett minoritetsspråk antingen bevaras eller överges till förmån för ett konkurrerande språk. Dessutom görs en bedömning av de svenska samernas möjligheter att bevara sitt språk.

Innan jag går in på att behandla samerättsutredningens förslag vill jag erinra om att riksdagen vid behandling av 1990 års budgetproposition anslagit icke obetydliga belopp för olika ändamål i syfte att stödja olika projekt och andra insatser som kan stärka det samiska språket. Riksdagens beslut år 1990 innebar bl.a. i det närmaste en fördubbling av det särskilda anslaget till samisk kultur. Som jag tidigare har anfört uppgår anslaget till samisk kultur budgetåret 1992/93 till 6 872 000 kr. Jag har i det föregående föreslagit att detta anslag, som i dag disponeras av Samefonden, i fortsättningen skall disponeras av Sametinget.

Jag har vidare erfarit att Universitetet i Umeå beslutat inrätta ytterligare en lektorstjänst för att bygga upp och bredda kompetensen i de olika samiska dialekterna. Jag räknar med att återkomma till denna fråga i 1993 års budgetproposition.

Det samiska språket är en viktig del av den samiska kulturen sådan den gestaltar sig för närvarande. Språket ger uttryck åt folkets levnadsbetingelser, värderingar, synsätt och traditioner. Den samiska kulturen och därmed det samiska språket är en del av Sveriges kulturarv. Det är därför en nationell angelägenhet att på olika sätt se till att det ges möjligheter att utvecklas. Självfallet ligger det i samernas egna händer om det samiska språket skall kunna fortleva och utvecklas. Även om allt färre talar det och än färre nyttjar det i skrift är samiskan alltjämt ett levande språk i landet. Det är dock, som bl.a. samerättsutredningens arbete visar, så att det sedan en tid pågår en språkbytesprocess bland samerna i Sverige. Hur långt denna process har framskridit har inte doku-

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

menterats. Det finns för närvarande inga aktuella undersökningar som belyser den samiska befolkningens kunskaper i det samiska språket. Uppenbart tycks dock vara att samiskan företrädesvis användes i den närmaste miljön för dem som talar samiska medan de i övrigt använder svenska.

I syfte att stärka det samiska språkets status och att öka dess bruksvärde föreslår samerättsutredningen en särskild samisk språklagstiftning, som gör det möjligt att använda samiska i vissa officiella sammanhang. Förslaget innebär bl.a. att samiska skall få användas vid kontakt med vissa statliga myndigheter som arbetar med samefrågor. En försöksverksamhet med motsvarande inriktning föreslås få ske i ett antal kommuner. En utgångspunkt för utredningens förslag har varit att söka lösningar i samnordisk anda. Både Finland och Norge har nyligen antagit en samisk språklagstiftning.

Även om jag delar utredningens uppfattning om det önskvärda i att på olika områden åstadkomma en så stor harmonisering som möjligt mellan de nordiska länderna när det gäller olika samiska frågor är jag för närvarande inte beredd att lägga fram ett förslag om en särskild samisk språklagstiftning. Jag vill dock framhålla att förhållandena i Sverige är något annorlunda än i Finland och Norge. I det samiska kärnområdet i Finland och Norge finns en större andel samisktalande bland befolkningen än i motsvarande område i Sverige. I båda våra grannländer finns också kommuner där de samisktalande är i majoritet. I Sverige, som visserligen har större kommuner, torde det inte finns någon kommun där andelen samisktalande överstiger tio procent av befolkningen.

Jag är inte övertygad om att en lagstiftning av den karaktär, som utredningen föreslår utgör det bästa alternativet för att främja det samiska språket. En sådan lagstiftning innebär också en låsning av resurserna som kan lägga hinder för att pröva andra lösningar och alternativ om utvecklingen så skulle visa. Mot bakgrund av vad jag tidigare har anfört om det samiska språkets betydelse för den samiska kulturen i vid bemärkelse och samernas eget ansvar för att värna om det samiska språkets fortbestånd och utveckling föreslår jag att Sametinget ges ett uttalat ansvar för att leda det samiska språkarbetet. Jag anser det också befogat att föreslå att Sametinget, utöver de resurser som tingen kommer att förfoga över bl.a. för samisk kultur, skall tilldelas ytterligare medel för att på det sätt Sametinget finner mest ändamålsenligt stödja det samiska språkarbetet. Jag avser att återkomma till frågan om resurser till detta ändamål i mitt förslag i 1994 års budgetproposition. Jag vill redan nu nämna att ett anslag i storleksordningen 2 000 000 kr per år i årets penningvärde enligt min mening bör utgöra ett verksamt medel att stärka det samiska språket.

Det bör stå Sametinget fritt att pröva olika vägar för att stärka och utveckla det samiska språket. Finner Sametinget då att samerättsutredningens förslag t. ex. i de delar som rör användningen av samiska i kontakter med statliga och kommunala myndigheter är en framgångsrik väg att utveckla och stödja det samiska språket skall Sametinget självfallet

genom överenskommelser med berörda myndigheter kunna göra det. Därvid måste Sametinget givetvis vara berett att finansiera de dryga kostnader sådant översättningsarbete drar. Någon lagstiftning för att genomföra en sådan verksamhet krävs inte.

Jag övergår nu till frågan om en lagstadgad rätt till undervisning i samiska. Enligt samerättsutredningens förslag skulle en sådan rätt innebära att kostnadsfritt och med någon form av vuxenstudiestöd få genomgå en grundutbildning i samiska på en nivå som motsvarar Davvin- och Sámáskurserna. Enligt utredningens uppfattning finns i dag ett tämligen rikt kursutbud för den som vill skaffa sig en grundläggande utbildning i nordsamiska. Däremot saknas i praktiken möjligheter till motsvarande undervisning i lule- och sydsamiska. I denna fråga pekar utredningen på möjligheten att finna förutsättningar och former för ett svenskt-norskt samarbete. Vidare visar utredningen på de möjligheter som finns att producera läromedel som kan distribueras via TV och video.

Jag är inte heller i denna fråga beredd att lägga något lagstiftningsförslag. De möjligheter som samerättsutredningen visar på i fråga om nordiskt språksamarbete liksom olika sätt att stödja en samisk läromedelproduktion förstärks genom inrättandet av ett Sameting och genom att Sametinget ges en ledande roll i det samiska språkarbetet. Jag vill också erinra om de möjligheter som för närvarande redan finns i fråga om undervisning i samiska som hemspråk i det allmänna skolväsendet.

Sametinget kan vidare med de medel som ställs till tingets förfogande bekosta framställning av material som kan användas för undervisning i samiska i skolorna. Utbildning i samiska i den offentliga gymnasieskolan kan ske inom ramen för det utrymme för individuellt val och lokalt tillägg som finns för de treåriga nationella programmen. En kommun kan ta på sig ansvaret för att anordna sådan utbildning i samiska för den egna kommunens elever och genom samverkansavtal även för andra kommuners elever.

10 Användning av ADB för sameröslängden

Mitt förslag: I sametingslagen föreskrivs att Sametinget får föra sameröslängden med hjälp av automatisk databehandling (ADB).

I lagen lämnas också vissa föreskrifter om registrets användning och om gallring av registret.

Samerättsutredningens förslag: Utredningen har i anslutning till sina diskussioner om röslängden uttalat att röslängderna lämpligen bör föras med hjälp av ADB.

Remissinstanserna: Förslaget om ADB-hantering har i stort sett lämnats utan kommentarer.

Datainspektionen: Inspektionen har jämlikt föreskrifterna i 2 a § data-lagen (1973:289) avgivit yttrande över förslaget att föra sameröstlängden med ADB.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Inspektionen har mot bakgrund av att den enskilde själv har att anmäla sig för registrering i röstlängden ingen erinran mot att röstlängden förs med hjälp av automatisk databehandling. Inspektionen anför vidare att det är angeläget med hänsyn till förslaget om EG-direktiv att regleringen av sameröstlängden sker i lag. Något behov av att meddela föreskrifter utöver de föreslagna för att förebygga risk för otillbörligt intrång i personlig integritet synes inte föreligga. I lagen bör det dock preciseras från vilket annat personregister uppgifter får hämtas. Inspektionen vill avslutningsvis peka på den skyldighet att anmäla registret som enligt 7 § dataförordningen kommer att åligga Sametinget som registeransvarig myndighet.

Skälen för mitt förslag: De förslag som jag har lagt fram om valförfarandet innebär bl.a. att det för val av Sametingets ledamöter kommer att finnas en röstlängd. Denna avses ligga till grund för att förse alla röstberättigade samer med röstkort och annat material inför varje val. Även om antalet personer som kan förväntas bli upptagna i röstlängden sannolikt stannar en god bit under 10 000 är det ändå en så stor population att det inte är rimligt att föra röstlängden annat än med hjälp av ADB.

Av särskild vikt är ett ADB-register vid framställning och utsändning av de röstkort som också är ytterkuvert för rösterna i valen, vare sig de avges i vallokal eller genom brevröstning.

I sametingslagen bör mot den nu angivna bakgrunden föras in bestämmelser om att röstlängden får föras med hjälp av ADB. Röstlängderna blir därmed ett s.k. statsmaktsregister. Registeransvarig myndighet bör självfallet vara Sametinget.

I lagen bör också ges vissa föreskrifter rörande registret. Huvudändamålet är givetvis att som röstlängd kunna användas för att avgöra vem som har rösträtt samt för att pricka av de som har röstat så att dubbelröstning inte förekommer. En sådan användning torde vara klar redan av det förhållandet att registret är en röstlängd. Härutöver bör emellertid röstlängden få användas för att framställa och sända ut röstkort till de röstberättigade. Vidare bör längden få användas för att sända ut valsedlar samt information om valet. I praktiken torde sådana utskick ske samtidigt med utsändandet av röstkortet.

Sametinget måste rimligen följa valsystemet och se hur pass väl det fungerar. Röstlängden bör då också få användas för att få fram erforderliga statistiska uppgifter om valet, t.ex. antalet röstberättigade, antal som röstat och geografisk fördelning.

För att fylla sitt ändamål enligt vad jag nu har angivit måste röstlängden givetvis innehålla personnummer och adresser till de röstberättigade. För tydlighets skull bör då i lagen anges att personnummer och adressuppgifter får finnas.

För att enkelt hålla röstlängden aktuell med hänsyn bl.a. till adressbyten och dödsfall är det lämpligt att registret får sambearbetas med register hos skattemyndigheten avseende uppgifter i folkbokföringen.

Datainspektionen har i sitt yttrande anfört att det i lagen bör preciseras från vilket annat personregister uppgifter får hämtas. Jag delar Datainspektionens uppfattning. I lagen har en precisering gjorts så att det framgår med vilket register sameröstlängden får sambearbetas.

Beträffande gallring av röstlängden bör föreskrivas att uppgift som inte längre behövs för ändamålet med längden skall gallras, om inte regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriver något annat. Ett undantag bör dock föreskrivas redan i lagen. Det bör sålunda föreskrivas att den slutliga sameröstlängden för varje sametingsval skall bevaras. Skälet till detta är att den som anser sig vara same kan som grund för att bli upptagen i sameröstlängden åberopa att någon av hans föräldrar är eller har varit upptagen i sameröstlängden. Om valnämnden skall kunna kontrollera detta, måste den slutliga sameröstlängden från varje val bevaras.

En sådan gallringsföreskrift överensstämmer med den huvudprincip som knåsattes i samband med tillkomsten av 1991 års arkivlag. I den mån särskilda föreskrifter om bevarande inte finns, skall inaktuella uppgifter gallras ut. Möjligheten att föreskriva om bevarande har dikterats av kulturarvsaspekten. En motsvarande reglering finns i flera andra lagar med föreskrifter om statsmaktsregister. Riksdagen har under stor enighet hävdats den så angivna principen för reglering av gallringsfrågan.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

11 Genomförande och kostnader

Sametingslagen bör träda i kraft den 1 januari 1993 och det första valet till Sametinget bör hållas i maj 1993. Detta innebär att ett Sameting kan tidigast inleda sitt arbete under hösten 1993. En första uppgift för tinget blir då att organisera verksamheten och börja uppbyggandet av ett kansli för Sametinget. Mina förslag innebär vidare att Sametinget självt skall svara för valet till Sametinget. Det första valet till Sametinget måste dock organiseras på ett annat sätt.

Då detta val behöver börja förberedas redan nu avser jag att senare i dag föreslå regeringen att ge mig ett bemyndigande att tillkalla en särskild organisationskommitté med uppdrag att planera och genomföra det första valet till Sametinget och i övrigt förbereda bildandet av det nya organet. I avvaktan på riksdagens ställningstagande bör de förslag som jag nu lägger fram ligga till grund för arbetet.

I en övergångsbestämmelse till lagen bör ges bemyndigande till regeringen att efter lagens ikraftträdande organisera det första valet av Sametinget, eftersom någon valnämnd då ännu inte finns.

Även om en organisationskommitté har förberett upprättandet av en sameröstlängd bör anmälningstiden första gången sträckas ut efter den 15 januari valåret. Gränsen bör kunna sättas till den 25 januari 1993.

Driften av Sametinget torde dra en årlig kostnad av drygt 7 000 000 kr beräknat i 1992 års penningvärde. Härtill kommer kostnader för valet till Sametinget vart fjärde år. Dessa kostnader har jag beräknat till 1 500 000 kr i 1992 års penningvärde. Inrättandet av en ny myndighet ger naturligen också upphov till vissa engångskostnader främst till anskaffande av lokaler och utrustning. Jag har beräknat dem till omkring 1 500 000 kr i 1992 års penningvärde. Då Sametinget inte kan vara i gång förrän under hösten 1993 avser jag återkomma till dessa frågor i samband med mina förslag i 1993 års budgetproposition.

Det första valet till Sametinget skall förberedas och genomföras under budgetåret 1992/93. Utöver själva kostnaderna för valet kommer det att krävas rätt betydande resursinsatser från organisationskommittén för att på olika sätt informera om Sametinget och om det första valet till Sametinget. Jag avser att vid behov återkomma till dessa frågor i mitt förslag till tilläggsbudget för 1992/93.

12 ILO:s konvention (nr 169) om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder

Min bedömning: Sverige bör inte tillträda ILO:s konvention (nr 169) om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder.

Bakgrund till min bedömning: Genom en skrivelse den 20 december 1990 (Skr. 1990/91:101) förelade den dåvarande regeringen riksdagen ILO:s konvention (nr 169) om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. I skrivelsen anfördes att Sverige inte då borde tillträda konventionen. Den hade vid den tiden ratificerats endast av två länder, nämligen Norge och Mexico.

Som en omständighet som gjorde det svårt för Sverige att tillträda konventionen anfördes bestämmelserna i artikel 14 om landrättigheter. Frågan om sådana rättigheter skulle ha varit en av de mest tidskrävande och svåraste vid konventionens tillkomst. Ett svenskt förslag att föra in begreppet "bruksrätt" som alternativ till äganderätt och besittningsrätt hade avvisats.

Vid behandlingen i riksdagen gjordes inte något tillkännagivande med anledning av skrivelsen (1991/92:UU7).

Konventionen ifråga utgör en revision av äldre konvention i ämnet, 1957 års konvention och rekommendation om skydd för och integration av infödda och andra i stammar levande folkgrupper. Enligt sin preambel utgår konventionen bl.a. från de mänskliga rättigheterna och det uttalas i preambeln att de folk det är fråga om i många delar av världen inte åtnjuter grundläggande mänskliga rättigheter.

Konventionen är tillämplig bl.a. på folk i självstyrande länder, vilka betraktas som ursprungsfolk på grund av att de härstammar från folkgrupper som bodde i landet eller i ett geografiskt område, som landet

tillhör, vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställandet av nuvarande gränser och vilka har behållit en del av sina egna sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner (artikel 1). Konventionen torde vara tillämplig på samerna, vilka tveklöst fanns etablerade inom vad som nu är norra Sverige redan då det moderna Sverige fick sina gränser.

Konventionen har inte vunnit någon bredare anslutning. Den har till dags dato tillträtts endast av fyra stater.

Även om Sverige uppfyller flera av de krav som konventionen ställer, kvarstår emellertid problemet med den fundamentala bestämmelsen om rätt till land.

I konventionens engelska text – en av de två textversioner som äger vitsord vid tolkning av konventionen – heter det i den förut berörda artikel 14 att "The rights of ownership and possession of the peoples concerned over lands which they traditionally occupy shall be recognised.---"

Denna bestämmelse är uppenbart inte förenlig med svenska rättsförhållanden. Den torde som utgångspunkt ha helt andra förhållanden än de som gällt och gäller beträffande de svenska samerna.

Enligt min mening kan det med denna bestämmelse inte bli aktuellt för Sverige att tillträda konventionen.

Jag har i denna fråga samrått med chefen för Arbetsmarknadsdepartementet.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

13 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag har anfört har inom Utbildningsdepartementet upprättats förslag till sametingslag.

Lagförslaget har upprättats efter samråd med statsrådet Laurén.

Lagförslaget gäller i grunden inrättande av en ny statlig myndighet. Som sådant kräver det inte lagrådets hörande. Däremot finns ett inslag i förslaget som principiellt faller inom det lagrådspliktiga området. Det gäller det förhållandet att enskilda samer tilläggs uppgiften att utse ledamöterna i den statliga myndigheten Sametinget. Jag anser emellertid att det skulle sakna betydelse att höra lagrådet i detta avseende.

14 Specialmotivering

Förslag till sametingslag

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § I denna lag ges bestämmelser om en särskild myndighet – Sametinget – med uppgift främst att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen i första paragrafen återfinns i avsnitt 4. Begreppet kultur avser samekulturen i vid mening och överensstämmer i huvudsak med bl.a. kulturbegreppet i 1 kap. 2 § fjärde stycket RF. Med samisk kultur avses sålunda, som redan har behandlats i avsnitt 6, också det samiska språket och de kulturbärande samiska näringarna, såsom rennäringen.

2 § Med same avses i denna lag den som anser sig vara same och

1. gör sannolikt att han har eller har haft samiska som språk i hemmet, eller

2. gör sannolikt att någon av hans föräldrar, far- eller morföräldrar har eller har haft samiska som språk i hemmet, eller

3. har en förälder som är eller har varit upptagen i röstlängd till Sametinget.

I paragrafen definieras vem som enligt denna lag anses vara same. I avsnitt 5 har redovisats de överväganden som ligger bakom bestämmelsen.

Det bör understrykas att definitionen inte är allmängiltig. Den gäller endast vid tillämpning av denna lag och får betydelse när det gäller att avgöra vilka som skall ha rösträtt i valet till Sametinget och vilka som är valbara till Sametinget.

Tillämpningen av bestämmelsen ankommer i första hand på Sametingets valnämnd. I 3 kap. 3–5 §§ finns ytterligare bestämmelser om vad som krävs för rösträtt till Sametinget.

Med föräldrar i paragrafens mening avses inte bara biologiska föräldrar utan också adoptivföräldrar, däremot inte vad som förr kallades fosterföräldrar.

2 kap. Sametinget

Sametingets uppgifter

1 § Sametinget skall verka för en levande samisk kultur och därvid ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur. Till Sametingets uppgifter hör särskilt att

1. besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur Samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande,
2. utse den styrelse för sameskolan som avses i 8 kap. 6 § skollagen (1985:1100),
3. leda det samiska språkarbetet,
4. medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten,
5. informera om samiska förhållanden.

I paragrafen redovisas Sametingets uppgifter. Den grundläggande uppgiften anges i paragrafens första mening. Vad den innefattar har utvecklats i avsnitt 6 i den allmänna motiveringen.

Till denna grundläggande uppgift ansluter sig ett antal mer specifika uppgifter, angivna under numrerade punkter. Vad som nämns under punkterna 1, 2, 4 och 5 har närmare behandlats i avsnitt 6. Språkarbetet under punkten 3 har behandlats i avsnitt 9.

Den grundläggande uppgiften, att verka för en levande samisk kultur, ger tinget en stor frihet att ta upp skilda frågor som har samband med samiska intressen.

Någon särskild bestämmelse om skyldighet för Sametinget att avge verksamhetsberättelse eller motsvarande redovisning har inte förts in i lagen. Då Sametinget blir en anslagsfinansierad myndighet följer härav att tinget i likhet med andra statliga myndigheter kommer att omfattas av de regler som gäller arbetet med anslagsframställningar och resultatredovisningar.

Sametingets sammansättning m.m.

2 § Sametinget skall bestå av 31 ledamöter, utsedda genom val. För ledamöterna skall det utses ersättare. I fråga om antalet ersättare och hur de skall utses gäller bestämmelserna i 14 kap. 18 § vallagen (1972:620) rörande landstingsvalen. Ledamöterna skall vara svenska medborgare.

Efter förslag av Sametinget förordnar regeringen ordförande i Sametinget. Ordföranden skall utses bland tingets ledamöter. Sametinget väljer vice ordförande bland ledamöterna.

Bakgrunden till bestämmelserna i denna paragraf har utvecklats dels i avsnitt 4, dels i avsnitt 7.

Sametinget blir som statlig förvaltningsmyndighet en unik företeelse, främst därigenom att myndighetens beslutande organ, själva tinget, i sin helhet utses av enskilda och inte av regeringen. Valet av ledamöter blir en myndighetsutövning genom enskilda. Med hänsyn till att sametinget blir en statlig myndighet som lyder omedelbart under regeringen måste ett krav på att ledamöterna är svenska medborgare finnas. Tingets ordförande, som kommer att inta samma ställning som ordföranden i råds- eller nämndmyndigheter, utses dock av regeringen. Regeringen måste

därvid ta någon av de valda ledamöterna, men är inte formellt bunden vid tingets förslag. Vice ordförande har det däremot lämnats till tinget att utse. Det skall ske genom val.

Det har inte ansetts nödvändigt att i lagtexten bestämma för vilken period som ordförande och vice ordförande skall utses. Det naturliga är att de utses för hela mandatperioden.

3 § Sametinget bestämmer när ordinarie sammanträden skall hållas.

Sammanträde skall hållas också om styrelsen eller minst en tredjedel av tingets ledamöter begär det eller om ordföranden anser att det behövs.

Den allmänna motiveringen till stadgandet finns i avsnitt 7. Den föreslagna lagtexten stämmer överens med vad som enligt 5 kap. 7 § kommunallagen gäller för fullmäktige i kommun.

Styrelse och nämnder

4 § Sametinget skall bland tingets ledamöter utse en styrelse om högst sju ledamöter och lika många ersättare som skall sköta den löpande verksamheten för Sametinget. En av ledamöterna skall därvid utses att vara ordförande.

Styrelsen skall

1. bereda och yttra sig i ärenden som skall handläggas av Sametinget,
2. handha den ekonomiska förvaltningen,
3. verkställa Sametingets beslut om verkställigheten inte uppdragits åt någon annan,
4. fullgöra de uppdrag som Sametinget överlämnat till styrelsen.

Såsom framhållits i den allmänna motiveringen kan en församling som Sametinget inte vara samlad i den omfattning som krävs för att den skulle kunna handlägga de löpande ärendena. Till sitt förfogande ges därför tinget en styrelse, som skall sköta den löpande verksamheten. Styrelsens ledamöter skall utses bland tingets ledamöter.

De uppdrag som avses under punkt 4 kan avse såväl enskilda frågor som en viss grupp av ärenden.

Med hänsyn till att Sametinget blir en statlig myndighet bör antalet styrelseledamöter regleras i lagen. Däremot har det inte reglerats hur styrelsen skall utses. Detta, liksom hur ordförande skall utses, har lämnats till tinget att besluta. Tinget kan sålunda välja mellan att placera tingets ordförande också som styrelsens ordförande eller att utse en särskild ordförande.

5 § Sametinget skall tillsätta en valnämnd som skall svara för valet till Sametinget.

Sametinget kan därutöver tillsätta de nämnder som i övrigt behövs för beredning, förvaltning och verkställighet.

Enligt första stycket skall en valnämnd obligatoriskt tillsättas av Sametinget. Behovet av en sådan nämnd följer av förslaget att Sametinget får huvudansvaret för valet till tinget. Sametingets valnämnd bör, liksom valnämnder för allmänna val, kunna samråda med t.ex. Riksskatteverket samt skattemyndigheten och länsstyrelsen i det län där tinget har sitt säte och få viss hjälp t.ex. med utfärdande av anvisningar om brevröstning och röstning i vallokal liksom med den praktiska hanteringen av röstkort och valsedlar samt när det gäller ADB-stöd.

Enligt andra stycket kan Sametinget tillsätta andra nämnder. Det ankommer på Sametinget att bestämma vilka dessa skall vara. Sådana nämnder kan t.ex. behövas inom kulturområdet, det samiska språkområdet eller inom de samiska näringarna.

Det kan anmärkas att även om Sametinget enligt 2 kap. 1 § 2 utser Sameskolstyrelsen är den styrelsen inte att betrakta som en nämnd under Sametinget. Sameskolstyrelsen förblir en egen myndighet reglerad i skollagen.

Ärendenas handläggning

6 § Sametinget får handlägga ärenden endast om mer än hälften av ledamöterna är närvarande. Varje ledamot har en röst.

En ledamot i Sametinget får inte delta i handläggningen av ärenden som rör ledamoten personligen eller ledamotens make, föräldrar, barn eller syskon eller annan närstående. Inte heller får en ledamot delta i handläggningen av ärenden som särskilt rör en sameby i vilkens styrelse han ingår.

Vid sammanträde i Sametinget skall protokoll föras.

Vad som i första, andra och tredje styckena sägs om Sametinget gäller även dess styrelse och nämnder.

Även om Sametinget är en statlig förvaltningsmyndighet är det med hänsyn till syftet med denna myndighet lämpligt att den lämnas betydande frihet att finna sina egna arbetsformer. Vissa grundläggande regler bör emellertid ges. De har tagits upp i förevarande paragraf.

I första stycket stadgas om Sametingets beslutförhet. Vidare fastslås att varje ledamot har en röst.

Andra stycket innehåller jävsbestämmelser. De har utformats med kommunallagens bestämmelser som förebild. Därutöver har särskilt stadgats om jäv för ledamot vid handläggning av ärende som särskilt rör en sameby i vilkens styrelse han ingår. För att bestämmelsen skall vara tillämplig fordras att ärendet speciellt avser den sameby i vilkens styrelse ledamoten vid tidpunkten för handläggningen ingår. Jävsbestämmelsen blir alltså inte tillämplig när tinget t.ex. bestämmer normer för fördelning av medel mellan samebyar. Den som är ersättare i en samebys styrelse får anses ingå i styrelsen och därmed omfattas av jävsbestämmelsen.

Självfallet kan det ibland bli aktuellt för en ledamot av Sametinget att avstå från att delta i handläggningen av ett ärende när han av andra skäl än de i paragrafen angivna anser sig jävig, s.k. delikatessjäv.

I tredje stycket sägs att det vid sammanträde i Sametinget skall protokoll föras. Vad protokollet skall innehålla bör anges i en arbetsordning för tinget. Även här kan kommunallagens bestämmelser vara till ledning. Enligt 5 kap. 59 § kommunallagen (1991:900) skall av protokollet bl.a. framgå vilka ledamöter och ersättare som varit närvarande. Protokollet skall vidare, för varje ärende redovisa vilka förslag och yrkanden som har lagts fram och inte tagits tillbaka, genomförda omröstningar och hur de har utfallit samt beslutet i ärendet. Har omröstning ägt rum skall protokollet innehålla en uppgift om hur omröstningen har utfallit. När omröstning har skett öppet, skall i protokollet anges hur var och en röstat. Om reservation har anförts, skall detta redovisas i protokollet.

Bestämmelserna i paragrafen gäller enligt fjärde stycket även Sametingets styrelse och nämnder.

Vid handläggning och avgörande av konkreta förvaltningsärenden hos Sametinget, dess styrelse eller nämnder gäller givetvis förvaltningslagen (1986:223). I detta hänseende skiljer sig inte tinget från andra myndigheter. Likaledes gäller naturligen förekommande föreskrifter om hur myndigheters beslut och skrivelser skall vara avfattade samt regler om myndigheters arkiv.

7 § Sametingets samt dess styrelses och nämnders beslut får överklagas endast om det finns särskilda föreskrifter om det.

Bestämmelser om överklagande av Sameskolstyrelsens beslut meddelas med stöd av skollagen (1985:1100).

Inom förvaltningsrätten är huvudregeln den att beslut av statliga eller kommunala myndigheter får överklagas. I fråga om statliga myndigheter gäller denna regel även om det saknas författningsföreskrifter om besluten och möjligheten att överklaga.

Med hänsyn till Sametingets uppgifter är det inte rimligt att ha en sådan generell möjlighet att överklaga beslut som fattas av tinget eller dess organ. Överklaganderätt bör föreligga endast när särskilda bestämmelser finns om det. Sådana bestämmelser kan finnas i olika författningar, vilkas tillämpning har lagts på tinget.

Enligt 2 kap. 1 § 2 skall Sametinget utse styrelse för sameskolan. Som förut påpekats förblir sameskolstyrelsen en egen statlig myndighet vid sidan om Sametinget. Verksamheten regleras i skollagen och i sameskolförordningen (1967:216). Bestämmelser om överklagande av Sameskolstyrelsens beslut finns i dessa författningar.

3 kap. Val till Sametinget

1 § Val till Sametinget skall hållas vart fjärde år (valåret). Valdag är tredje söndagen i maj.

De allmänna motiveringarna till valperiodens längd och valdag har lämnats i avsnitt 8.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Valkrets och valnämndens uppgifter

2 § För valet till Sametinget utgör landet en valkrets. Valnämnden utser valförrättare och förbereder valet samt har i övrigt de uppgifter som framgår av detta kapitel.

De allmänna motiven för att landet utgör en valkrets har redovisats i avsnitt 8.

En viktig utgångspunkt är att valet till Sametinget i stort sett skall skötas av tingen. För att genomföra sametingsvalet skall Sametinget enligt 2 kap. 5 § tillsätta en valnämnd. Det ankommer på denna nämnd att förbereda valet och utse valförrättare.

Rösträtt m.m.

3 § Rösträtt till Sametinget har den som är upptagen i sameröstlängd.

I sameröstlängden tas den same upp som anmäler sig till valnämnden och som är svensk medborgare och på den samiska valdagen fyllt eller fyller 18 år.

Under de förutsättningar som i andra stycket anges för svenska medborgare skall i röstlängden tas upp även de utlänningar som enligt folkbokföringsregistret har varit folkbokförda i landet den 1 november de tre åren närmast före valåret och som anmäler sig till valnämnden.

I paragrafen anges vem som har rösträtt till Sametinget.

För att ha rösträtt till kommunfullmäktige erfordras enligt 2 kap. 3 § kommunallagen (1991:900) att vederbörande är kyrkobokförd i kommunen och på valdagen fyllt eller fyller 18 år. Något krav för en svensk medborgare att vara folkbokförd i en kommun bör inte gälla för att få delta i sametingsvalet. Däremot har den som inte är svensk medborgare rösträtt endast om han varit folkbokförd i landet den 1 november de tre åren närmast före valåret.

4 § Anmälan till valnämnden för att tas upp i sameröstlängden skall ha inkommit senast den 15 januari valåret.

Den som har förts upp i sameröstlängden skall strykas från längden om han begär det eller avlider.

Anmälningstiden för att tas upp i röstlängden måste förläggas till en så tidig tidpunkt så att det valtekniska förberedelsearbetet kan hinnas med.

Reglerna för att anmäla sig som röstande till sametingsvalet bör göras så enkla som möjligt. I normalfallet bör det vara tillräckligt att den som vill anmäla sig fyller i ett formulär och där anger vilka omständigheter som åberopas för att han skall anses vara same. Vem som skall anses va-

ra same i detta sammanhang framgår av 1 kap. 2 § denna lag. På formuläret kan också den som anmäler sig uppge om han är svensk medborgare eller om han är utländsk medborgare som varit folkbokförd i landet de tre åren närmast före valåret.

I sameröstlängden skall endast tas upp de som är röstberättigade. När en person avlider skall han således strykas från längden. Eftersom det är frivilligt att anmäla sig för att bli upptagen i längden finns det även en möjlighet att efter anmälan bli struken ur röstlängden.

5 § Valnämnden beslutar om den person som anmält sig enligt 4 § skall tas upp i sameröstlängd. Valnämnden skall ha upprättat en preliminär sameröstlängd senast den 10 februari valåret. Den som anmält sig men inte upptagits i den preliminära sameröstlängden skall genast underrättas om beslutet. Han har rätt att överklaga beslutet hos länsstyrelsen i det län där Sametinget har sitt säte senast den 25 februari valåret.

Anmärkning mot röstlängden prövas vid offentligt sammanträde hos länsstyrelsen den 10 mars eller om denna dag är en lördag eller söndag, närmast följande måndag.

Länsstyrelsens beslut över anmärkning mot röstlängd får inte överklagas.

Valnämnden skall enligt första stycket fatta beslut om den som anmält sig till valnämnden skall anses vara en röstberättigad same. Detta beslut knyts till upprättandet av röstlängden. De närmare anvisningarna om hur anmälan skall göras, vilka undersökningar och kontroller som erfordras etc. utfärdas av Sametinget.

Enligt 1 kap. 2 § erfordras endast att den som anser sig vara same gör sannolikt att han uppfyller något av de objektiva rekvisiten. I normalfallet bör uppgifterna på det ingivna anmälningsformuläret vara tillfyllest för bedömningen. Om valnämnden skulle finna att ytterligare undersökning är nödvändig bör den infordra kompletterande uppgifter från den som gjort anmälan och eventuellt från annan som kan lämna upplysning i ärendet eller kontrollera med folkbokföringsmyndigheten. Det senare kan särskilt bli aktuellt när det gäller medborgarskapet.

Valnämndens beslut kan på begäran av den som inte blivit upptagen i den preliminära röstlängden överprövas av länsstyrelsen i det län där Sametinget har sitt säte. Klagorätt tillkommer alltså inte den som anser att någon annan felaktigt blivit upptagen i röstlängden. Länsstyrelsens beslut över anmärkning mot röstlängd får inte överklagas.

Anmärkningar mot röstlängden skall i likhet med anmärkningar mot röstlängden till allmänna val prövas vid ett offentligt sammanträde. Den som har framfört anmärkning mot längden kan framföra sina synpunkter muntligen vid detta sammanträde.

6 § Efter det att förekommande överklaganden har avgjorts av länsstyrelsen skall valnämnden senast den 20 mars valåret upprätta en slutlig sameröstlängd som skall uppta

1. samer som på grund av valnämndens eller länsstyrelsens beslut skall tas upp i röstlängd och

2. samer som tidigare varit upptagna i sameröstlängd, om de fortfarande fyller villkoren för rösträtt enligt 3 § och om de inte begärt att bli avförda ur sameröstlängden.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Det bör inledningsvis noteras att valnämndens beslut att en person skall anses vara en röstberättigad same är slutligt på det sättet att strykning inte kan göras därför att det senare visade sig brista i de objektiva kriterierna. Däremot kan den som tagits upp själv begära att bli struken. Som framgår av 5 § är det endast beslut att någon inte har upptagits i den preliminära sameröstlängden som kan överklagas till länsstyrelsen i det län där Sametinget har sitt säte.

Inför det första valet till Sametinget måste alla de samer som vill rösta anmäla sig till valnämnden. I efterföljande val behövs ingen ny anmälan. De som har förts upp i röstlängden står alltså kvar till dess de avlider eller begär att bli strukna.

7 § Den som är upptagen i sameröstlängd skall genom valnämndens försorg erhålla ett röstkort i form av ett ytterkuvert samt ett innerkuvert och ett omslagskuvert. Röstkorten och kuverten skall sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen.

Om en röstberättigad har förlorat sitt röstkort/ytterkuvert eller om röstkortet/ytterkuvertet inte har kommit honom tillhanda, är han berättigad att efter framställning till valnämnden få ett dupletteröstkort/dupletterytterkuvert. Sådant kort skall vara tydligt märkt som dupletteröstkort.

Varje röstberättigad person skall erhålla ett röstkort, ett innerkuvert och ett omslagskuvert av valnämnden. Röstkortet skall användas vid röstning både i vallokal och vid brevröstning men utgör samtidigt ytterkuvert för brevröstningsförsändelse. Motiven för detta har redovisats under avsnitt 8.

Kandidater

8 § Den som har rösträtt till Sametinget och är svensk medborgare är valbar till Sametinget om inte annat följer av 9 §.

I paragrafen anges vem som är valbar till Sametinget. Indirekt framgår alltså att endast den som enligt denna lag är att anse som röstberättigad same är valbar till Sametinget. Dessutom krävs att den som vill komma ifråga som ledamot i Sametinget skall vara svensk medborgare. Skälet härför har redovisats i den allmänna motiveringen, avsnitt 7. Ytterligare krav finns i följande paragraf, 9 §.

9 § Kandidater till Sametinget skall anmälas till valnämnden senast den 25 mars valåret. Av anmälan skall framgå vilken grupp, vilket parti eller liknande sammanslutning som kandidaterna tillhör. Anmälan skall

också innehålla uppgift på namn på minst tre kandidater i bestämd ordningsföljd. Till anmälan skall fogas skriftlig förklaring från varje kandidat att han givit sitt tillstånd att anmäla honom.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Valnämnden beslutar om registrering av grupper, partier eller liknande sammanslutningar och kandidater. Nämndens beslut får inte överklagas.

Andra än kandidater för registrerade grupper, partier eller liknande sammanslutningar är inte valbara.

Anmälan av kandidater skall ske senast den 25 mars valåret. Vid denna tidpunkt är det enligt lagen slutligt avgjort om vederbörande är att anse som röstberättigad same. Valnämnden har fattat sitt beslut över anmälningarna till röstlängden den 10 februari. Om kandidaten inte ansetts vara röstberättigad same av valnämnden måste han den 25 februari ha överklagat det beslutet. Länsstyrelsens beslut i den frågan skall ske senast den 10 mars och den slutliga sameröstlängden skall vara färdigställd senast den 20 mars.

När anmälningstiden gått ut bör valnämnden inte godkänna att kandidater drar tillbaka sin kandidatur, om inte särskilda skäl föreligger. För att undvika onödiga missförstånd och liknande problem bör till anmälan fogas skriftlig förklaring från varje kandidat att han givit sitt tillstånd till att han anmäls som kandidat till tinget.

Enligt andra stycket skall valnämnden besluta om registrering av grupper, partier eller liknande sammanslutningar och kandidater samt om valsedlar. Dessa beslut innebär i realiteten inget annat än ett godkännande av de valsedlar som får förekomma i sametingsvalet.

Valsedlar

10 § Valnämnden utfärdar valsedlar. På valsedel skall anges grupp, parti eller liknande sammanslutning samt minst tre kandidater för gruppen, partiet eller sammanslutningen. För en registrerad grupp, ett parti eller en sammanslutning får finnas valsedlar med olika kombinationer av kandidater.

En valsedel skall uppta namn på minst tre kandidater i bestämd ordningsföljd. Ett mindre antal namn på en valsedel skulle kunna förorsaka problem om valsedeln samlar röster för mer än ett mandat eller en kandidat måste avsäga sig uppdraget.

11 § Valsedlarna skall vara lika till storlek och material.

12 § Varje registrerad grupp, parti eller sammanslutning tilldelas valsedlar till det antal valnämnden beslutar, lika för alla. Finns det olika valsedlar för samma grupp, parti eller sammanslutning, gäller detta varje sådan variant av valsedeln.

Valsedlar till större antal tillhandahålles av valnämnden om beställaren betalar valsedlarna i förskott.

Av bestämmelserna i 11 § framgår att valsedlarna, i likhet med valsedlar till exempelvis riksdagsvalet, skall ha lika utseende. Avvikande valsedlar godkänns inte vid valet.

Av 12 § framgår att valnämnden tilldelar alla registrerade grupper, partier och liknande sammanslutningar valsedlar. Valnämnden skall bestämma hur många valsedlar som skall delas ut till varje gruppering. Alla grupper, partier eller sammanslutningar skall oavsett storlek tilldelas lika många valsedlar. Om en grupp, parti eller motsvarande har anmält flera olika varianter av kandidatgrupper skall varje gruppvariant tilldelas så många valsedlar som en grupp tilldelas.

För den gruppering som anser att det fritt erhållna antalet valsedlar är för litet ges möjlighet att mot betalning få fler valsedlar.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Röstning

13 § Den som har rösträtt till Sametinget får rösta antingen i vallokal eller genom att sända sin valsedel till valnämnden med posten (brevröstning).

Det finns två möjligheter att som röstberättigad delta i sametingsvalet antingen på det sätt som är mest vanligt vid de allmänna valen, dvs. i vallokal, eller genom att den röstberättigade sänder sin valsedel med posten, s.k. brevröstning. Skälen härför har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitt 8. Det har förutsatts att en betydande andel av rösterna kommer att avges genom brevröstning.

14 § Valnämnden beslutar på vilka orter röstning kan ske i vallokal. Vallokaler skall hållas öppna mellan klockan 8 och 20 valdagen.

Bestämmelserna om röstning anknyter i största möjliga utsträckning till vallagen. Även om brevröstning sannolikt kommer att bli det vanligaste sättet för röstning till Sametinget är det angeläget att, på de orter där det finns en någorlunda stor samebefolkning, möjlighet finns att rösta i vallokal. Det bör ankomma på valnämnden att inför varje val besluta på vilka orter röstning kan ske i vallokal och att utse valförrättare på dessa orter och i övrigt arrangera valet.

Det åligger valnämnden att ge de närmare anvisningarna om hur valet skall organiseras.

Vallokalen skall vara öppen mellan kl. 8 och 20 på valdagen. Något undantag från detta öppethållande får – i motsats till vad som gäller enligt vallagen – inte ske. Eftersom de röstberättigade inte är hänvisade till en bestämd vallokal skall de alltid kunna lita på att vallokalen är öppen till kl. 20.

Röstning i vallokal

15 § Vid röstning i vallokal lägger väljaren själv in sin valsedel i ett innerkuvert och tillsluter det. Väljaren lämnar innerkuvert och det ytter-

kuvert som också är röstkort till valförrättaren. Denne kontrollerar att väljaren ställt i ordning bara ett innerkuvert och att kuvertet inte är försett med obehörig märkning. Därefter lägger valförrättaren i väljarens närvaro in innerkuvertet i ytterkuvertet och tillsluter det. Valförrättaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn.

Den som saknar det ytterkuvert som också är röstkort får inte rösta. Väljare som inte är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han inte det får han inte rösta.

I denna paragraf regleras hur röstning i vallokal går till väga.

Bestämmelserna ansluter till vad som enligt 8 kap. 5 § och 10 kap. 4 § vallagen gäller för röstning på postkontor. Skälen för att välja detta tillvägagångssätt framgår av avsnitt 8.

Det bör här framhållas att väljaren vid röstning i vallokal, till skillnad från vad som gäller vid brevröstning, inte själv skall lägga ned innerkuvertet i ytterkuvertet.

Den förteckning som föreskrivs i första stycket sista meningen har sin motsvarighet vid poströstning. Behövliga noteringar torde kunna föras med hjälp av röstkortet.

16 § Är innerkuvertet försett med obehörig märkning får det inte tas emot. Har väljaren lämnat mer än ett innerkuvert får endast ett av dem tas emot. Om väljaren begär det, skall samtliga innerkuvert återlämnas till honom.

Bestämmelserna överensstämmer i huvudsak med 10 kap. 5 § vallagen. Av bestämmelsen framgår att ett märkt innerkuvert inte får tas emot. Det åligger valförrättaren att kontrollera att innerkuvertet inte är märkt på något sätt och att vägra att ta emot det om så är fallet.

17 § Beträffande röstning i vallokal gäller också 8 kap. 10 §, 11 § första stycket och 14 § vallagen (1972:620).

Avbryts röstningen skall mottagna ytterkuvert förvaras på betryggande sätt.

Första stycket i denna paragraf reglerar genom sin hänvisning till 8 kap. 10 § vallagen bl.a. att vallokalen skall vara anordnad med ett antal enskilda platser, så att väljaren utan insyn kan lägga in sin valsedel i innerkuvertet och att väljare, som på grund av kroppsligt fel icke kan avge sin röst i föreskriven ordning, vid röstningen får anlita biträde som han utsett (8 kap. 14 § vallagen).

Bestämmelsen i andra stycket motsvarar 8 kap. 11 § andra stycket vallagen.

18 § Valförrättaren skall omgående sända de mottagna förslutna ytterkuverten till valnämnden tillsammans med förteckningen över de väljare som röstat i vallokalen. Försändelsen skall sändas som värdepost.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Bestämmelserna är utformade med 10 kap. 6 § vallagen som förebild. Då försändelsen skall sändas som värdepost innebär detta att ytterkuverten skall sändas till valnämnden första vardagen efter valdagen.

Brevröstning

19 § Vid brevröstning lägger väljaren själv in sin valsedel i ett innerkuvert och tillsluter det. I närvaro av två vittnen lägger väljaren sedan innerkuvertet i det ytterkuvert som också är röstkort och tillsluter det. Därefter skriver väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt. Vittnena intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran och att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adresser anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn får inte vara vittne.

Sedan brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning enligt första stycket lägger väljaren in försändelsen i ett omslagskuvert och tillsluter detta. Därefter lämnas försändelsen för postbefordran till valnämnden.

En väljare som på grund av kroppsligt fel inte kan avge sin röst i föreskriven ordning får vid röstningen anlita biträde som han utsett.

I denna paragraf regleras hur väljaren går tillväga vid brevröstning. Den allmänna motiveringen till att välja ett brevröstningsförfarande liksom tillvägagångssättet vid brevröstning har redovisats under avsnitt 8. Som tidigare har anförts är det viktigt att valet till Sametinget så långt det över huvud taget är möjligt präglas av samma säkerhet och tillgär på i stort sett samma sätt som vid allmänna val. Den föreslagna lagtexten bygger därför i sina huvuddrag på lagen (1991:189) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz.

Bestämmelserna i första stycket överensstämmer i sina huvuddrag med bestämmelserna i 11 kap. 3 § andra stycket vallagen om hur en valförsändelse ställs i ordning.

För att stävja missbruk föreskrivs att väljaren på ytterkuvertet skall skriva en försäkran att han själv har lagt in en valsedel i innerkuvertet, att han i närvaro av vittnena har lagt in innerkuvertet i ytterkuvertet och därefter tillslutit detta. Vittnena intyg omfattar de uppgifter som väljaren lämnar i sin försäkran.

En väljare som medvetet eller av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift i en sådan försäkran som anges i första stycket gör sig skyldig till osann resp. vårdslös försäkran (15 kap. 10 § brottsbalken). Även ett vittne gör sig skyldigt till brott, om han i samband med brevröstning lämnar medvetet oriktiga uppgifter i intyget (osant intygande, 15 kap. 11 § första stycket brottsbalken). En förutsättning härför är naturligtvis att han förstår innebörden av texten på ytterkuvertet.

I andra stycket finns närmare bestämmelser om hur försändelsen görs färdig för postbefordran. Det krävs inte att väljaren personligen lämnar försändelsen till postbefordran. När han har gjort i ordning försändelsen enligt första stycket är det inget som hindrar att han låter någon annan posta den.

Enligt bestämmelserna i tredje stycket får, i likhet med vad som gäller vid röstning i vallokal och vid de allmänna valen, en handikappad person anlita biträde för att få hjälp med att exempelvis stoppa ner valsekeln i innerkuvertet. Den som har agerat som biträde bör sedan inte vara vittne.

20 § Brevröstningsförsändelse skall avges senast på valdagen.

I paragrafen anges tidsfristen för röstning med brevrostningsförsändelse. Någon bestämmelse om tidigaste dag när brevrostningsförsändelse får vara iordninggjord föreslås inte. Brevrostningsförsändelse skall dock vara avgiven senast på valdagen. Som regel kan detta avgöras med ledning av poststämpeln.

21 § Vid varje tillfälle då brevrostningsförsändelser kommer in till valnämnden skall antalet antecknas i ett särskilt protokoll. I väntan på den slutliga sammanräkningen och mandatfördelningen skall försändelserna förvaras på ett betryggande sätt.

Omslagskuverten med brevrostningsförsändelser som anländer till valnämnden förvaras hos valnämnden på ett betryggande sätt i väntan på rösträkningen. Det är viktigt att omslagskuverten inte öppnas eller på något annat sätt manipuleras.

Sammanräkning

22 § Vid en offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart det kan ske sedan en vecka förflutit från valdagen, skall valnämnden granska och räkna de avgivna rösterna.

Vid sammanräkningen prövar valnämnden valseglarnas giltighet och meddelar de beslut som denna prövning föranleder. Härvid gäller för valnämnden i tillämpliga delar vad som enligt 14 kap. 2 § andra stycket och 3–5 §§ vallagen (1972:620) gäller för länsstyrelsen vid slutlig sammanräkning och mandatfördelning.

Vid förrättningen skall protokoll föras.

Då sammanräkningen enligt första stycket skall ske vid offentlig förrättning skall valnämnden kungöra tid och plats för sammanräkningen. Närmare föreskrifter om hur detta skall ske har inte lämnats. Sedan Sametinget väl etablerats och fått sina lokaler torde det vara ett minimikrav att kungörelse om tid och plats anslås där. Vidare bör en kungörelse föras in i pressen, minst i en ortstidning där tinget har sitt säte.

Vid avbrott i förrättningen skall valsedlarna och övriga valhandlingar läggas i säkert förvar. Innan förrättningen återupptas skall valnämnden se till att någon obehörig åtgärd inte vidtagits med valhandlingarna.

Enligt andra stycket har valnämnden bl.a. att pröva valsedlarnas giltighet. Härvid hänvisas till bestämmelser i 14 kap. vallagen. Det rör sig här om den sista fasen i granskningsarbetet, nämligen då innerkuverten bryts och själva valsedlarna granskas. Ur dessa regler kan noteras bl.a. följande:

- Har avgivna valsedlar inte förvarats på föreskrivet sätt, skall de förklaras ogiltiga, om det inte kan antas att obehörig åtgärd inte vidtagits dem.

- Valsedel är ogiltig, om den saknar beteckning på grupp, parti eller liknande sammanslutning eller upptar mer än en sådan beteckning eller är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valsedeln med avsikt.

- Finns i innerkuvertet mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller kuvertet två eller tre valsedlar som bär samma beteckning på grupp, parti eller sammanslutning skall dock en valsedel räknas som giltig. Uppvisar i sådant fall valsedlarna olikheter i fråga om kandidatnamn, skall namnen på sedlarna anses obefintliga.

- Namn på valsedel skall också anses obefintligt om kandidaten inte är valbar eller det inte framgår klart vem som avses. Detsamma gäller om ordningen mellan namnet och annat namn inte framgår klart eller om valsedeln upptar andra än enligt 9 § andra stycket registrerade grupper, partier eller liknande sammanslutningar och kandidater.

23 § Granskningen inleds med att de ytterkuvert som kommit in från vallokalerna räknas. Antalet kuvert jämförs med antalet avgivna röster enligt förteckningarna från vallokalerna. Därefter antecknas i röstlängden vilka väljare som har röstat i vallokal.

Har någon väljare röstat mer än en gång i vallokal, skall hans röster förklaras ogiltiga och ytterkuverten med hans röster obrutna läggas åt sidan.

24 § Sedan de röster som skall förklaras ogiltiga enligt 23 § andra stycket har lagts åt sidan och anteckning om ogiltigförklaringen har gjorts i protokollet, kontrolleras att övriga ytterkuvert är tillslutna.

Är ytterkuvertet tillslutet, bryts det och innerkuvertet granskas. Därvid kontrolleras att innerkuvertet är av föreskriven beskaffenhet och att väljaren har ställt i ordning endast ett innerkuvert samt att innerkuvertet inte är försett med obehörig märkning.

25 § Föreligger inte någon brist vid den granskning som skall göras enligt 24 § läggs innerkuvertet i en valurna. I annat fall förklaras rösten ogiltig och ytter- och innerkuvert läggs åt sidan. Därvid skall innerkuvertet ligga i ytterkuvertet. Anteckning om ogiltigförklaringen görs i protokollet.

I 23–25 §§ regleras förfarandet vid valnämndens granskning av de röster som avgivits i vallokal. Denna granskning genomförs i huvudsak på samma sätt som granskningen av valsedelsförsändelser enligt 13 kap. 3–5 §§ vallagen.

I 23 § föreskrivs att granskningen skall inledas med att antalet ytterkuvert jämförs med antalet avgivna röster enligt de förteckningar som upprättats i varje vallokal. Genom avprickning i röstlängden sker därefter en kontroll av att en väljare inte röstat mer än en gång i vallokal.

I 24 § ges regler för granskningen av innerkuverten sedan valnämnden kontrollerat att de godkända ytterkuverten inte är brutna.

Proceduren med rösterna från vallokalerna sköts separat från hantering av brevrösterna fram till och med det steg som anges i 24 §. Är allt i ordning så långt, läggs det obrutna innerkuvertet i en valurna för att senare i det skicket blandas med de godkända obrutna innerkuverten från brevröstningen.

26 § Sedan rösterna från vallokalerna har behandlats enligt 23–25 §§, fortsätter granskningen med de röster som har avgivits genom brevröstning och som har kommit in till valnämnden före förrättningens början.

Brevröster som kommer in efter förrättningens början läggs utan vidare åtgärd åt sidan.

27 § Granskningen av brevröstningsförsändelserna inleds med att omslagskuverten räknas, varefter antalet antecknas i protokollet. Därefter kontrolleras att

1. omslagskuverten inte har blivit öppnad efter tillslutandet, och
2. försändelsen inte har avgetts senare än på valdagen.

Föreligger inte någon brist vid den granskning som avses i första stycket skall de godkända försändelserna behandlas vidare enligt vad som föreskrivs i 28 §. I annat fall läggs försändelserna åt sidan. Antalet försändelser som har lagts åt sidan antecknas i protokollet.

28 § När kontrollen enligt 27 § är avslutad, öppnas de godkända omslagskuverten.

Därefter kontrolleras att samma väljare inte har lagt mer än ett ytterkuvert i omslagskuvertet och att väljaren inte har röstat i vallokal eller mer än en gång genom brevröstning.

Föreligger inte någon brist vid den granskning som avses i andra stycket behandlas ytterkuvertet vidare enligt 29 §. I annat fall förklaras rösterna i försändelsen ogiltiga, anteckning härom görs i protokollet och försändelsen läggs åt sidan.

29 § När kontrollen enligt 28 § är avslutad, granskas ytterkuverten till de försändelser som inte då har lagts åt sidan.

Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick. Om så är fallet, bryts ytterkuvertet och innerkuvertet granskas på samma sätt som

är föreskrivet i 24 § andra stycket beträffande innerkuvert för röstning i vallokal.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

30 § Föreligger inte någon brist vid den granskning som skall göras enligt 29 § läggs innerkuvertet i en valurna tillsammans med de godkända innerkuverten från röstningen i vallokalerna. I annat fall förklaras röstent ogiltig och ytter- och innerkuvert läggs åt sidan. Därvid skall innerkuvertet ligga i ytterkuvertet. Anteckning om ogiltigförklaringen görs i protokollet.

I 26-30 §§ regleras förfarandet vid valnämndens granskning av brev-röster. Paragraferna har även här utformats efter mönster av 13 kap. 3-5 §§ vallagen med de ändringar som krävs av hänsyn till den särskilda valmaterielen för brevöstning.

Hantering av brevösterna måste hållas separat av två skäl. Dels måste först kontrolleras vilka som röstat i vallokal, eftersom vid dubbel röstning det är rösten från vallokalen som gäller. Dels gäller andra regler om ytterkuvertet än vid röstning i vallokal.

Enligt 26 § andra stycket är en brevöst som kommer in till valnämnden efter förrättningens början ogiltig. Med hänsyn till att förrättningen inte får påbörjas förrän en vecka efter valet och brevöstning får ske senast på valdagen bör brevösterna med normal postgång komma in i god tid innan förrättningen börjar.

I 27 § föreskrivs de kontrollåtgärder som skall vidtas innan omslagskuvertet öppnas. I detta skede kontrolleras att omslagskuvertet inte blivit öppnat efter tillslutandet. Vidare kontrolleras att försändelsen inte avgetts senare än på valdagen.

Nästa etapp i kontrollen regleras i 28 § och genomförs efter det att omslagskuvertet öppnats. Nu skall nämnden kontrollera att samma väljare inte har avgett flera brevöstningsförsändelser och att han inte har röstat i vallokal under valdagen. Skulle samma väljare ha avgett två eller flera brevöster är alla rösterna ogiltiga. Har någon röstat både i vallokal och genom brevöstning, är brevösten ogiltig. Det är dock inget i lagen som hindrar att flera väljare har lagt ner sina ytterkuvert i samma omslagskuvert.

I 29 § ges regler för granskningen av ytterkuvert och innerkuvert. Granskningen av innerkuverten genomförs på samma sätt som är föreskrivet beträffande innerkuvert för röstning i vallokal i 24 §.

De godkända obrutna innerkuverten samlas sedan tillsammans med innerkuverten från vallokalsröstningen i en valurna. Därefter är hanteringen gemensam, nämligen den hantering då innerkuverten bryts och valsedlarna granskas. De allmänna bestämmelserna om denna fas finns i 3 kap. 22 § i form av hänvisningar till 14 kap. vallagen.

31 § Försändelser, ytterkuvert eller innerkuvert som skall läggas åt sidan skall sedan förrättningen i övrigt är klar läggas i ett eller flera omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

Paragrafen reglerar hur försändelser, ytterkuvert och innerkuvert som inte har godkänts utan lagts åt sidan skall behandlas efter det att valnämnden räknat de godkända rösterna. Reglerna syftar till att göra möjlig den kontroll som kan krävas vid ett överklagande av valet.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

32 § Vid mandatfördelningen mellan grupper, partier och liknande sammanslutningar skall reglerna i 14 kap. 15 d och 17 §§ vallagen (1972:620) tillämpas. Dock gäller att jämförelsetalet innan något mandat har tilldelats skall vara detsamma som röstetalet för gruppen, partiet eller motsvarande.

Sedan valnämnden fördelat mandaten i Sametinget skall resultatet av valet offentliggöras genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar.

Valnämnden skall utan dröjsmål till regeringen redovisa resultatet av valet samt utfärda bevis till valda ledamöter och ersättare.

Sammanräkningen bör vara avslutad i vart fall inom en månad efter valet. Detta gör det möjligt, även med beaktande av att valet eventuellt kan komma att överklagas hos Valprövningsnämnden, att det nyvalda Sametingets första sammanträde kan hållas i augusti eller senast i september valåret och att tinget då kan föreslå vem som skall utses till ordförande i Sametinget.

Sammanfattningsvis ser tidschemat för valåret ut på följande sätt:

15 januari	Sista dag för röstlängdsanmälan (3 kap. 4 §)
10 februari	Preliminär röstlängd upprättad (3 kap. 5 §)
25 februari	Sista dag för att överklaga valnämndens beslut om den preliminära röstlängden (3 kap. 5 §)
10 mars	Länsstyrelsen beslutar om ev. anmärkningar mot röstlängden (3 kap. 5 §)
20 mars	Valnämnden upprättar den slutliga röstlängden (3 kap. 6 §)
25 mars	Anmälan av kandidater (3 kap. 9 §)
Mitten av april	Röstkort, ytterkuvert och information sänds ut till väljarna (3 kap. 7 §) Brevröstningen kan påbörjas
Tredje söndagen i maj	Valdag, brevröstningen avslutas (3 kap. 1 och 20 §§)

33 § Valnämndens beslut enligt 22 och 32 §§ får överklagas hos Valprövningsnämnden. Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängden var röstberättigad vid valet. Det får också överklagas av en grupp, ett parti eller en liknande sammanslutning som har deltagit i valet.

Överklagandet skall ges in till Valprövningsnämnden och vara nämnden till handa inom tio dagar efter det att resultatet av valet offentliggjorts enligt 32 §.

Vid Valprövningsnämndens prövning av överklaganden som avses i denna paragraf får nämnden upphäva valet eller föranstalta om andra

mindre ingripande åtgärder enligt de grunder som anges i 15 kap. 7 § vallagen (1972:620).

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Ambitionen att låta valet till Sametinget tillgå i stort sett på samma sätt som de allmänna valen och i huvudsak med samma regelsystem som grund gör det befogat att skapa möjligheter att överpröva huruvida valet till Sametinget har ägt rum på ett korrekt sätt. Överprövningsinstans bör vara Valprövningsnämnden. Rätten att överklaga valnämndens beslut bör tillkomma röstberättigad same och en grupp, ett parti eller en liknande sammanslutning som har deltagit i valet.

Om det vid planeringen och genomförandet av sametingsvalet förekommit avvikelser från i denna lag föreskriven ordning eller om någon har hindrat röstningen, förvanskat avgivna röster eller otillbörligen verkat vid valet på något annat sätt, skall Valprövningsnämnden, om det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången, vid prövning av ett överklagande upphäva valet. Kan rättelse åstadkommas genom förnyad sammanräkning eller annan sådan mindre ingripande åtgärd, skall nämnden dock i stället för att förordna om omval uppdraga åt valnämnden att vidta sådan rättelse.

4 kap. Särskilda föreskrifter om sameröstlängden

1 § Sametinget får föra sameröstlängden med hjälp av automatisk databehandling. Bestämmelserna i 2–5 §§ gäller röstlängd som förs på det sättet.

I den allmänna motiveringen under avsnitt 10 har skälen till att sameröstlängden får föras med ADB behandlats. Registeransvarig blir Sametinget.

2 § Sameröstlängden får, förutom som röstlängd, användas för att skicka ut röstkort, valsedlar och information om sametingsvalet till de röstberättigade samerna. Den får också användas för framställning av statistik kring valen till Sametinget.

I denna paragraf redovisas för vilka ändamål sameröstlängden får användas. Alla de redovisade ändamålen har samband med sametingsvalet. Att använda adresserna från sameröstlängden för att skicka ut annan information än sådan som rör sametingsvalet är inte tillåtet. Vidare är det inte tillåtet att framställa annan statistik än den som rör sametingsvalet.

3 § Sameröstlängden får förutom namnuppgifter på de same som har rösträtt till Sametinget innehålla uppgift om personnummer, adresser och medborgarskap för de röstberättigade.

Av denna paragraf framgår att sameröstlängden får innehålla namn, personnummer, adresser och medborgarskap för de röstberättigade. Inget hindrar dock att den pappersutskrift som görs för t.ex. valförrättning-

en endast innehåller uppgift om namn och personnummer om dessa uppgifter anses tillräckliga för ändamålet med utskriften.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

4 § Till sameröstlängden får inhämtas uppgifter om namn, personnummer, adress och medborgarskap för aktualisering, komplettering och kontroll från register hos skattemyndigheterna avseende uppgifter i folkbokföringen.

Röstlängden får samköras med register hos skattemyndigheterna avseende uppgifter i folkbokföringen. Skälet till detta är att röstlängden på så sätt på ett enkelt sätt kan uppdateras såvitt gäller adresser, vilket är viktigt när röstkortet och annan information om valet skall skickas ut. Några föreskrifter om att dödsfall och flyttningar skall anmälas till Sametinget behövs inte heller i och med att registret får samköras med register som innehåller uppgifter om folkbokföring. Någon samkörning med andra register får inte ske.

5 § Uppgift som inte längre behövs för ändamålet med registret skall gallras om inte något annat följer av andra stycket.

Den slutliga sameröstlängden från varje sametingsval skall bevaras för det ändamål som framgår av 1 kap. 2 § 3. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva om ytterligare bevarande.

Bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitt 10. Huvudregeln är att uppgifterna i röstlängden skall förstöras när de inte längre behövs. Den slutliga sameröstlängden måste dock bevaras eftersom den som anser sig vara same kan åberopa som grund för att bli upptagen i sameröstlängden är någon av hans föräldrar har varit upptagen i sameröstlängden. För att valnämnden skall kunna kontrollera detta påstående måste de slutliga sameröstlängderna finnas bevarade. Vidare kan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta att andra utdrag av röstlängden, t.ex. den preliminära röstlängden, skall bevaras. Den myndighet som företrädesvis blir aktuell är Riksarkivet eftersom det i detta fall rör sig om en statlig myndighet som företräder same från hela landet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

2. Det första valet till Sametinget hålls den 16 maj 1993 i enlighet med bestämmelserna i denna lag. Sametingets första sammanträde skall hållas i augusti eller september 1993.

3. De uppgifter som enligt denna lag ankommer på valnämnden skall vid det första valet fullgöras av en av regeringen särskilt förordnad organisationskommitté. Organisationskommitténs beslut enligt 3 kap. 5 § att någon inte skall tas upp i röstlängd får överklagas till Länsstyrelsen i Norrbottens län.

4. Anmälan till sameröstlängden för deltagande i sametingsvalet 1993 skall ha inkommit till organisationskommittén senast den 25 januari 1993.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1
Utbildningsdep.

Sametinget skall enligt lagen själv bestämma tiderna för sammanträde men för det första sammanträdet erfordras en särskild bestämmelse.

Enligt sametingslagen skall valet till Sametinget i huvudsak skötas av Sametinget, men det första valet måste organiseras och genomföras på ett annat sätt. Förslaget innebär att regeringen tillsätter en organisationskommitté som har att förbereda och ansvara för det första valet till Sametinget. Detta har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen under avsnitt 11.

15 Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att anta förslaget till sametingslag.

Jag hemställer vidare att regeringen samtidigt bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om samiskt språk (avsnitt 9), samt genomförande och kostnader (avsnitt 11).

Anmälan till proposition om samerna och samisk kultur m.m.

1 Ärendet och dess beredning

Samerättsutredningens förslag

Samerättsutredningen har i huvudbetänkandet (SOU 1989:41) Samerätt och sameting bl.a. behandlat frågan om renskötselns rättsliga ställning och i slutbetänkandet (SOU 1990:91) Samerätt och samiskt språk behandlat bl.a. frågor om fiskesamerna och andra utövare av traditionella samiska näringar utanför samebyn.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av huvudbetänkandet (SOU 1989:41) Samerätt och sameting såvitt avser renskötselns rättsliga ställning som *bilaga 2.1*, dels de lagförslag som läggs fram i den delen som *bilaga 2.2*, dels en sammanfattning av slutbetänkandet (SOU 1990:91) Samerätt och samiskt språk såvitt avser fiskesamerna och andra utövare av traditionella samiska näringar utanför samebyn som *bilaga 2.3*, dels det lagförslag som läggs fram i den delen som *bilaga 2.4*.

Naturvårdslagsutredningens förslag

Med stöd av regeringens bemyndigande den 9 juni 1988 tillkallade chefen för dåvarande Miljö- och energidepartementet en särskild utredare att göra en översyn av naturvårdslagen. Utredningen (generaldirektören Arne Kardell), som antog namnet Naturvårdslagsutredningen, avgav i april 1990 betänkandet (SOU 1990:38) Översyn av naturvårdslagen m.m. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över de remissinstanser som yttrat sig har fogats till prop. 1990/91:90 En god livsmiljö som bilaga 16.2. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Miljö- och naturresursdepartementet.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av betänkandet såvitt avser naturvårdshänsyn vid renskötsel som *bilaga 2.5*, dels det lagförslag som läggs fram om ändring i rennäringslagen som *bilaga 2.6*, dels en förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena såvitt avser naturvårdshänsyn vid renskötsel som *bilaga 2.7*.

Lantbruksstyrelsens rapport om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi

Lantbruksstyrelsen beslutade den 14 februari 1986 att tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att se över vissa frågor som sammanhänger med same-

byarnas organisation, funktion och ekonomi. Arbetsgruppen, som antog namnet Rennäringsgruppen, överlämnade i april 1989 sitt förslag till Lantbruksstyrelsen. Förslaget, Frågor om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi, (Lantbruksstyrelsens rapport 1989:4), överlämnades till regeringen i juni 1989. Rapporten har remissbehandlats.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av rapporten som *bilaga 2.8*, dels de lagförslag som läggs fram som *bilaga 2.9*, dels en förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 2.10*.

Statens naturvårdsverks förslag om körning på barmark

År 1985 redovisade regeringen i en skrivelse till riksdagen en översyn av terrängkörningslagstiftningen (skr. 1984/85:203). Statens naturvårdsverk har därefter i en framställning den 14 januari 1987 till regeringen föreslagit vissa ändringar i lagstiftningen. Förslaget avsåg bl.a. en ändring i terrängkörningsförordningen (1978:594) så att körning på barmark på kalfjäll förbjuds.

Framställningen har fogats till prop. 1988/89:128 om ändring i bilavgaslagen (1986:1386), m.m. som bilaga 1. Naturvårdsverkets framställning har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena har fogats till den nämnda propositionen som bilaga 2.

Tidigare propositioner

I prop. 1990/91:4 om ändring i rennäringslagen (1971:437), m.m. föreslog den dåvarande regeringen ett flertal ändringar i rennäringslagen (1971:437). Förslagen grundade sig på Samerättsutredningens huvudbetänkande (SOU 1989:41) Samerätt och sameting såvitt avsåg renskötelsens rättsliga ställning samt Lantbruksstyrelsens rapport Frågor om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi. Riksdagen beslutade emellertid att avslå propositionen och begära ett nytt förslag där de frågor som omfattas av propositionen behandlas inom ramen för ett mer sammanhållet förslag angående samernas ställning och där förslagen från Samerättsutredningen kan bli föremål för en samlad bedömning (bet. 1990/91:JoU12, rskr. 1990/91:46).

Regeringen föreslog vidare i prop. 1991/92:134 om riktlinjer för överföringen av verksamheten vid Domänverket till aktiebolagsform, förutom vissa av överföringen föranledda ändringar, även vissa redaktionella ändringar i rennäringslagen (1971:437). Sådana ändringar föreslogs bl.a. i 3 och 17 §§ lagen. Riksdagen beslutade att de föreslagna ändringarna i rennäringslagen skulle genomföras såvitt de avser att även framgent ge den mark som nu förvaltas av Domänverket ställning som kronomark, oavsett i vems ägo den är. Däremot skulle enligt beslutet de i propositionen föreslagna redaktionella ändringarna i lagen inte genomföras utan i stället tas upp till prövning i samband med nu ifrågakvarande proposition (bet. 1991/92:NU33, rskr. 1991/92:351).

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Regeringen beslutade den 17 maj 1990 att inhämta Lagrådets yttrande i fråga om dels de förslag till ändringar i rennäringslagen (1971:437) som avser att 2 § skall upphöra att gälla, ändringar av lydelsen av 1, 3, 11, 12, 14, 15, 26, 30, 35, 59, 66, 68, 71, 85, 86 och 89 §§ samt rubriken närmast före 1 §, införandet av en ny 66 a § och rubrikerna närmast före 3 och 31 §§, dels en ändring av 55 § väglagen (1971:948), dels en ändring av 42 § lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter. De till Lagrådet den 17 maj 1990 remitterade lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2.11*.

Lagrådet har den 18 juni 1990 yttrat sig över förslagen. Yttrandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2.12*.

Efter Lagrådets yttrande har vissa ändringar gjorts i regeringens förslag. De avser bl.a. 1, 15 och 65 §§ rennäringslagen (1971:437). I övrigt har jag i allt väsentligt följt Lagrådets förslag.

Regeringen beslutade vidare den 23 april 1992 att inhämta Lagrådets yttrande över det förslag om ändring i rennäringslagen (1971:437) som avser ändrad lydelse av 17, 94 och 99 §§ samt införandet av en ny 65 a §. Det till Lagrådet den 23 april 1992 remitterade lagförslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2.13*.

Lagrådet har den 29 april 1992 yttrat sig över förslaget. Yttrandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2.14*. Efter Lagrådets yttrande har en ändring skett i 65 a § rennäringslagen (1971:437). I övrigt har jag följt Lagrådets förslag.

Regeringen beslutade vidare den 5 mars 1992 att inhämta Lagrådets yttrande över det lagförslag som utarbetats i anledning av Domänverkets ombildning till aktiebolag. Förslaget avsåg bl.a. ändrad lydelse av 3, 16–18, 21 och 25 §§ rennäringslagen (1971:437). De till Lagrådet remitterade lagförslagen har fogats till den nämnda propositionen som bilaga 1. Lagrådet lämnade i yttrande den 12 mars 1992 lagförslaget utan erinran. Regeringen lade, som nyss nämnts, i prop. 1991/92:134 om riktlinjer för överföringen av verksamheten vid Domänverket till aktiebolagsform fram bl.a. de förslag till ändringar i rennäringslagen som utarbetats i den nämnda lagrådsremissen. Lagrådets yttrande har fogats till den nämnda propositionen som bilaga 2.

Jag återkommer till Lagrådets yttranden i den allmänna motiveringen i avsnitten om renskötselrätten (2.2), om ökat skydd för renskötselrätten (2.4), om företagsregister för rennäringen (2.10) och om rätt att ta slöjdvirke för same som inte är medlem i sameby (2.20) samt i specialmotiveringen till rennäringslagen. Härutöver bör vissa redaktionella ändringar göras i lagtexten.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

Renskötseln bedrivs i Sverige i stort sett i hela Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län samt delar av Kopparbergs och Västernorrlands län. Bruttoarealen av de svenska samernas renbetesmarker uppgår till ca 165 000 km²,

varav ungefär 12 000 km² ligger i Norge. I bruttoarealen är inte inräknat vissa större sjöar och inte heller vattendrag som bildar gräns mellan samebyar. När bruttoarealen reducerats med vattenområden, högfjällsimpediment samt bebyggd och odlad mark återstår en nettoareal på ca 137 000 km². Renbetesmarkerna omfattar i runda tal en tredjedel av Sveriges totala yta. Vinterbetesmarkernas omfattning är omtvistad inom vissa delar av området.

De renskötande samernas antal i Sverige uppgår till ca 2 500 personer. Det finns ca 900 rennäringsföretag. Det är emellertid svårt att göra en rättvisande beräkning av antalet renskötande samer. Ett av skälen till detta är att renskötseln ofta bedrivs i kombination med andra näringar. Det saknas dessutom enhetliga bedömningsgrunder för att avgöra vem som skall anses vara renskötande medlem i en sameby.

Renantalet växlar starkt mellan perioder av goda och dåliga renbetesår. Vid renräkningar och i renlängder registreras vinterrenhjorden, dvs. den renhjord man i huvudsak förfogar över mellan slaktsäsong och kalvningssäsong. Enligt renlängderna fanns det 292 000 renar år 1988.

Rennäringen i Sverige regleras i rennäringslagen (1971:437). Lagen trädde i kraft den 1 juli 1971 och ersatte lagen (1928:309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige och lagen (1960:144) om renmärken.

Samernas rättigheter enligt rennäringslagen har i lagen fått den sammanfattande beteckningen renskötselrätt. Denna beskrivs som en rätt för samer att begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. I rätten ingår bl.a. rätt till renbete, jakt, fiske och visst skogsfång. Rätten tillkommer främst sådana personer av samisk härkomst som kan åberopa att någon av deras föräldrar, farföräldrar eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke.

I rennäringslagen finns bestämmelser om vilka områden som får användas för renbete och om betestidens längd. Renskötseln får bedrivas hela året på de s.k. året-runt-markerna i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten om marken antingen utgör renbetesland eller tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten (kronomark). Renskötsel får vidare bedrivas hela året på renbetesfjällen i Jämtlands län och inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete.

De s.k. vinterbetesmarkerna, där renskötsel får bedrivas under tiden den 1 oktober–den 30 april, omfattar dels övriga delar av lappmarken nedanför odlingsgränsen, dels sådana trakter utanför lappmarken och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året.

För renskötseln finns samebyar med renskötselberättigade samer som medlemmar. Den mark där renskötsel får bedrivas hela året är fördelad mellan sådana byar i särskilda byområden. Samebyarna ombesörjer renskötseln inom byns betesområde och företräder medlemmarna i bl.a. frågor som rör renskötselrätten.

Samebyn har till ändamål att för medlemmarnas gemensamma bästa sköta renskötseln. Samebymedlems rätt att delta i beslut om hur byn skall styras utövas på bystämman. För att leda renskötseln inom byn och ombesörja de

gemensamma arbeten som behövs finns en styrelse som utses av bystämman. Byns kostnader för renskötseln fördelas mellan renägarna efter reninnehavet.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Regeringen kan besluta om upphävande av renskötselrätten för visst område. Det kan ske om området behövs för ett sådant ändamål som omfattas av expropriationslagens ändamålsbeskrivning eller för något annat ändamål som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. Är området väsentligen utan betydelse för renskötseln, får sådant beslut meddelas så snart området behövs för ett allmänt ändamål. Vid beslut om upphävande av renskötselrätt skall det bestämmas ersättning för skada eller olägenhet som drabbar renskötseln eller samernas jakt- eller fiskerätt. Ersättning för skada eller olägenhet som inte drabbar någon bestämd person fördelas mellan berörd sameby och samefonden.

I andra fall än när renskötselrätten upphävs, får den som äger eller brukar mark där renskötsel får bedrivas under hela året inte ändra markanvändningen på ett sätt som medför avsevärd olägenhet för renskötseln. Mark får dock användas i enlighet med fastställd detaljplan eller för företag vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning. I inte obetydlig omfattning har renbetesmark mot ersättning tagits i anspråk för företag som prövats enligt vattenlagen eller gruvlagstiftningen. Genom bestämmelserna i lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. har renskötseln getts en starkare ställning vid avvägningar mot andra intressen vid intressekonflikter om markens användning.

Som huvudregel gäller att varken samebyn eller en medlem i samebyn får upplåta rättigheter som ingår i renskötselrätten. Upplåtelse på kronomark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen ombesörjs av länsstyrelserna. Den avgift som tas ut delas i allmänhet lika mellan samebyarna och samefonden. Inom nationalparkerna är det Statens naturvårdsverk som svarar för markupplåtelseerna.

Rennäringslagen bygger inte på någon utredning om samernas rättigheter utan utgår i huvudsak från det innehåll dessa rättigheter hade enligt 1928 års renbeteslag. I lagstiftningsärendet konstaterades att samerna ansåg sig ha en starkare rätt till renbetesmarken än vad som kommit till uttryck i renbeteslagen. I avbidan på domstolsprövning av tvistefrågorna fick man emellertid godta att lagstiftningen byggde på samma grund som dittills. Den domstolsprövning man syftade på var det s.k. skattefjällsmålet som ledde fram till en dom avkunnad av Högsta domstolen (HD) först år 1981 (NJA I 1981 s. 1).

Samerna yrkade i målet i första hand att de framför staten ägde fjällområden, skattefjäll, i norra Jämtland. De yrkade i andra hand vissa närmare angivna rättigheter till områdena, rättigheter som går utöver vad rennäringslagen anger.

Högsta domstolen fann att äganderätten till skattefjällen tillkommer staten samt att samernas bruksrätt är uttömmande reglerad i rennäringslagen. Samerna fick således inte bifall till sin talan.

Enligt HD har samerna dock en starkt skyddad bruksrätt av speciellt slag som ytterst är grundad på urminnes hävd. I domen anför HD att en på civilrättslig grund bestående bruksrätt av ifrågavarande slag enligt 2 kap. 18 § regeringsformen (RF) är skyddad mot tvångsförfoganden utan ersättning på

samma sätt som äganderätten. Den omständigheten att rätten i detta fall är reglerad i lag innebär inte att den skulle sakna sådant skydd. Rättigheten kan väl upphävas genom lagstiftning, men så länge den utövas kan den inte fråntas innehavarna, vare sig i lag eller annan form, utan ersättning enligt 2 kap. 18 § RF.

Rennäringslagen år 1971 innebar genomgripande förändringar i de tidigare lappbyarnas organisatoriska och ekonomiska situation. Lappfogdeorganisationen avskaffades och samebyarna fick själva ta ansvar för hur renskötselarbetet skulle organiseras och hur byarnas ekonomiska angelägenheter skulle hanteras. Ansvaret för att lösa interna konflikter och stävja missförhållanden inom renskötseln flyttades över från lappfogden och länsstyrelsen till samebyarna och deras styrelser.

De med rennäringslagens sammanhängande frågorna handhades tidigare av lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Den 1 juli 1991 övertog länsstyrelsen lantbruksnämndens uppgifter. Beslut i rennäringsfrågor fattas inom länsstyrelsen av en särskild rennäringsdelegation.

Till skillnad mot de strikt myndighetsreglerade lappbyarna har samebyarna en självständig ställning, samtidigt som ansvaret för renskötseln har överförs från de enskilda ägarna till samebyn. Medlemmarnas renar skall vara sammanförda till ett lämpligt antal rationella driftsenheter med gemensam arbetsledning. Samebyns styrelse eller de förmän styrelsen utser skall leda verksamheten. Samebyarna själva bestämmer hur man vill organisera sin verksamhet.

Staten ger ekonomiskt stöd till rennäringslagens. För innevarande budgetår anvisas sålunda drygt 11 miljoner kronor, varav drygt 6,5 miljoner kronor fördelas av Statens jordbruksverk på olika användningsområden efter överläggningar med Svenska samernas riksförbund. Dessa medel används bl.a. för upplysning och rådgivning, katastrofskadeskydd vid svåra renbetesförhållanden och trygghetsförsäkring för renskötande samer. Förutom dessa bidrag har 38 miljoner kronor anvisats för prisstöd till rennäringslagens. Detta stöd betalas ut som ett visst belopp per slaktad ren. Statens kostnader för ersättning för rovdjursrivna renar uppgår till drygt 20 miljoner kronor. För forskning på rennäringslagens område har efter förslag i prop. 1989/90:90 skett en förstärkning inom ramen för ett nytt samlat program. Bidrag till rennäringslagens betalas dessutom ut från anslaget till ersättningar på grund av radioaktivt nedfall och från Samefonden.

År 1984 avslutade Rennäringskommittén sitt arbete och presenterade sina förslag i betänkandet (SOU 1983:67) Rennäringslagens ekonomi. Vissa av dessa förslag behandlades i budgetpropositionen år 1985 där också en sammanfattning av förslagen och en sammanställning av remissyttrandena återgavs (prop. 1984/85:100 bil. 11, bet. 1984/85:JoU25, rskr. 1984/85:186). De av kommitténs förslag som då togs upp var de som direkt hängde samman med det statliga ekonomiska stödet till rennäringslagens och frågan om formaliserade överläggningar mellan staten och företrädare för rennäringslagens. Kommitténs förslag i övrigt spände över ett brett område. Flera av dem var under beredning i regeringskansliet eller hos myndigheter. Några rymdes inom det uppdrag som Samerättsutredningen hade. De frågor som rör beskattning och forskning har sedermera aktualiserats i riksdagen. Organisationsfrågor har

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

behandlats i anslutning till den nyligen genomförda länsstyrelsereformen. Flera frågor tas efter hand upp av Statens jordbruksverk. Frågan om ersättning för rovdjursrivna renar har utretts av Statens naturvårdsverk. Samernas jakträtt behandlades i prop. 1986/87:58 om jaktlag, m.m. Flera av de återstående frågor som kommittén aktualiserade är nu möjliga att behandla närmare sedan Samerättsutredningens och Lantbruksstyrelsens förslag föreligger. Det gäller t.ex. vissa frågor om samebyarna, strövrener, renräkning och förhållandet till motstående intressen. Bl.a. dessa frågor tar jag upp i det följande. I prop. 1990/91:3 om skogsbruket i fjällnära skogar har behandlats skyddet för rennäringen vid skötsel av skog.

Rennäringskommittén behandlade även frågor om skattereglernas tillämpning för rennäringen. I fråga om beskattningen av rennäringen vill jag anföra följande. Genom skattereformen åstadkoms en synnerligen genomgripande förändring av de mest väsentliga delarna av det svenska skattesystemet. Det gäller inte minst på företagsbeskattningens område. Utformningen av det nya systemet ansluter till en fortgående internationell utveckling.

Reformen innebär att skattesatserna sänktes samtidigt som skattebasen breddades. Möjligheten till resultatreglering genom avsättning till investeringsreserver och investeringsfonder togs bort. En annan begränsande åtgärd var att slopa den generella rätten till nedskrivning av lager. Enligt de nya reglerna får lagret inte tas upp till lägre värde än det lägsta av anskaffningsvärdet och verkliga värdet. Alternativt får lagret tas upp till lägst 97 % av det samlade anskaffningsvärdet. För djur i jordbruk och renskötsel finns särskilda regler. Sådant lager får inte tas upp till lägre belopp än 85 % av den genomsnittliga produktionskostnaden för djur av det slag och den ålderssammansättning som det är fråga om. Djuren behöver dock inte tas upp till ett högre belopp än som motsvarar djurens sammanlagda allmänna saluvärde.

I skattereformen infördes en allmän reserveringsmöjlighet, avsättning till skatteutjämningsreserv (s.k. surv). Enskilda näringsidkare får göra avdrag för avsättning till surv med antingen 30 % på ingående eget kapital och 20 % av den egna inkomsten eller med 15 % av lönesumman.

Vidare infördes ett system med ersättningsfonder. Det finns fyra olika ersättningsfonder. Avdrag medges för belopp som avsatts till ersättningsfond. En av ersättningsfonderna avser djurlager i jordbruk och renskötsel. För djurlager medges avdrag om det har skadats genom brand eller annan olyckshändelse. Ersättningsfond för djurlager får sedan tas i anspråk när djur anskaffas.

Genom skattereformen behövs reglerna om beräkning av statlig inkomstskatt vid ackumulerad inkomst. De särskilda skatteberäkningsreglerna minskar progressiviteten för en intäkt som hänför sig till flera år, t.ex. intäkt vid avyttring av djur i jordbruk och renskötsel i samband med upphörande av djurskötsel.

Rennäringskommittén utgick i sina förslag från de mål för rennäringspolitiken som lades fast i anslutning till att 1971 års rennäringslag beslutades samt från det samepolitiska mål som presenterades år 1977 i prop. 1976/77:80 om insatser för samerna. Enligt kommittén bör den sålunda be-

slutade same- och rennäringspolitiken ligga fast. Kommitténs förslag avsåg att avhjälpa de brister i tillämpningen av politiken som ansågs föreligga.

Även jag anser att grunden för rennäringspolitiken bör ligga fast. De utredningsförslag som nu finns från Samerättsutredningen och Lantbruksstyrelsen samt remissyttrandena över dem bildar enligt min mening ett gott underlag för de ytterligare beslut som behövs och som i stora delar aktualiserades redan av Rennäringskommittén. Mina förslag i det följande innebär en komplettering av tidigare beslut och därmed en fortsatt angelägen förstärkning av rennäringsens ställning. Bl.a. mot bakgrund av domen i skattefjällsmålet finns det nu anledning att se över rennäringslagstiftningen.

Som helhet betraktad har rennäringslagen genom den nya organisation som beslutades år 1971 inneburit väsentliga förbättringar i fråga om samordning och fördjupat samarbete mellan medlemmarna. Förändringar i fråga om driften och när det gäller renägarnas inbördes förhållanden har emellertid inte skett i den utsträckning som avsågs med lagen. Att det har gått långsamt att genomföra rennäringslagens intentioner kan förklaras med de svårigheter som är förbundna med att, på grundval av den begränsade naturressurs som betesmarkerna utgör, kombinera enskilt företagande med en gemensam driftsuppläggning. Av betydelse i sammanhanget är också den konkurrens om markutnyttjandet som finns mellan rennäringen och andra intressen. Jag vill i detta sammanhang betona att rennäringen, i likhet med andra areella näringar, har att ta hänsyn till bl.a. naturvårdens intressen.

Den utveckling som skett inom rennäringen och som alltså inte till alla delar varit den önskade har bl.a. lett till problem med att det faktiska renantalet är för högt inom vissa områden. Det finns också anledning att överväga åtgärder för att skapa större rättvisa mellan de enskilda renskötsel-företagen inom samebyarna.

I det följande behandlar jag i olika avsnitt bl.a. följande frågor, nämligen olika aspekter på renskötselrätten, det folkrättsliga skyddet för rennäringen, frågor om ersättningsbestämmelser, åtgärder vid för högt renantal och mot strövrenar, vissa rösträttsfrågor, företagsregister, några preciseringar vad gäller koncessionsrenskötseln, hänsynen vid renskötseln till naturvårdens intressen, barmarkskörning i terräng, upplåtelser av jakt- och fiskerätt, vissa åtgärder för vilt- och fiskevården, samebyarnas verksamhetsområde, ersättningsystemet för rovdjursrivna renar, renforskning, pristöd till rennäringen, rätt att ta slöjdvirke för annan än samebymedlem samt fiskesamerna.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

2.2 Renskötselrätten

Mitt förslag: Rennäringslagens inledande bestämmelser ändras så att det av lagen framgår att renskötselrätten är en för den samiska befolkningen kollektiv rätt som bygger på urminnes hävd.

Samerättsutredningens förslag överensstämmer i huvudsak med mitt. Enligt utredningen bör det i rennäringslagen dessutom föras in att renskötselrätt utgör en särskild rätt till fastighet.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. De som tillstyrker förslaget, däribland de samiska organisationerna, anser att det genom Högsta domstolens dom i skattefjällsmålet klarlagts att renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet. De som motsätter sig förslaget påpekar att domen endast avser förhållandena på viss statlig mark i Jämtlands län. Kammarrätten i Sundsvall anser att utredningens konstaterande att renskötselrätten är en kollektiv rätt som tillkommer alla samer i Sverige snarast strider mot Högsta domstolens bedömning i målet att rätten vilar på urminnes hävd. Svea hovrätt anser att uttrycket "särskild rätt" till fastighet endast bör användas för servitut, nyttjanderätt och annan begränsad sakrätt till fastighet än fordringsrätt. Enligt hovrätten är i dessa fall, till skillnad från vad som gäller i fråga om renskötselrätten, den särskilda rätten så preciserad att dess anknytning till fastigheten är lätt att konstatera.

Skälen för mitt förslag:

Urminnes hävd

Omfattningen och beskaftenheten av de renskötande samernas ursprungliga rättigheter inom renskötseområdet är sedan gammalt en omtvistad fråga. Samernas anspråk på en starkare rätt till sina områden än den som följer av rennäringslagen har, som jag redan nämnt, varit föremål för domstolsprövning i det s.k. skattefjällsmålet.

Högsta domstolen fann i skattefjällsdomen att samernas särskilda bruksrätt till renbetesmarkerna, renskötselrätten, bygger på urminnes hävd.

HD har till grund för sina överväganden, som endast avser förhållandena i Jämtland, lagt den omständigheten att samerna utnyttjat markerna för sina näringar innan områdena började tas i anspråk av den söderifrån inflyttande befolkningen. Vidare konstaterar HD att samerna härefter fortsatt att utnyttja markerna på i princip samma sätt. Samerna på skattefjällen hade enligt HD vid tiden för freden i Brömsebro år 1645 på grund av sin långvariga användning av fjällområdena en starkt skyddad bruksrätt som i vart fall torde ha omfattat rätt till renbete, jakt och fiske samt skogsfång till husbehov.

Samma förhållanden gällde alltså när 1789 års förordning om kronohemmans försäljning till skatte infördes. Genom förordningen fick skattebönderna en sådan trygghet i rätten till sina hemman att det därefter finns skäl att betrakta denna rätt som äganderätt i modern mening. Domstolen konstaterar att förordningen inte omfattar samernas rätt till brukade fjällområden. Samernas rätt till renbete, jakt och fiske torde emellertid då ha varit skyddad mot intrång av enskilda. Även härefter förblev rättsläget oförändrat. Man kan därför enligt HD vid tillkomsten av den första svenska renbeteslagen år 1886 säga att de befogenheter som samerna sammantaget hade utgjorde en starkt skyddad bruksrätt av speciellt slag.

Flera remissinstanser påpekar att skattefjällsdomen endast rör förhållandena på de skattefjäll i Jämtland som var aktuella i målet. I så måtto är invändningen befogad att skattefjällsdomen självfallet inte är prejudicerande utanför de jämtländska skattefjällen. Beträffande grunden för samernas rät-

tigheter görs emellertid i domskälen uttalanden som rör också andra delar av renskötseområdet. I den lagrådsremiss som den dåvarande regeringen beslöt den 17 maj 1990 anfördes bl.a. att vad HD uttalat fick anses innebära att 1886 års renbeteslag i huvudsak innebar att det dåvarande rättsläget lagfästes. Lagen skulle sålunda grundas på uppfattningen att samernas rättigheter inom renskötseområdet, bl.a. rätten till renbete, utgörs av en bruksrätt som vilar på urminnes hävd.

Lagrådet har i sitt yttrande den 18 juni 1990 anfört att en försiktig tolkning av domskälen måste anses motsäga de nyss nämnda uttalandena i lagrådsremissen. Enligt Lagrådets mening har HD lämnat öppet huruvida 1886 års lag innebar en kodifiering av faktiskt gällande rättsläge i andra delar av landet än skattefjällen. Lagstiftningen kan enligt Lagrådet ändå nu sägas vila på en betydligt stabilare grund vad gäller såväl det rättsliga underlaget som förankringen inom den samiska folkgruppen. Lagrådet anmäler inte heller någon tvekan i fråga om den principiella utgångspunkten för den föreslagna lagstiftningen. Om nya processer rörande renskötselrätten inom andra delar av landet skulle bli aktuella och leda till andra bedömningar av renskötselrättens natur kan det enligt Lagrådet förutsättas att lagstiftningen prövas om, i den mån det är påkallat.

Lagrådets yttrande i den här delen föranleder inte några särskilda synpunkter från min sida.

Samernas rättigheter när det gäller att låta sina renar beta över stora områden liksom rätten att jaga och fiska grundas alltså inte primärt på lagstiftning eller på upplåtelser i särskilda avtal. Däremot är renskötselrättens utövande reglerad och preciserad genom den vid varje tid gällande lagstiftningen. I det avseendet påminner alltså renskötselrätten om äganderätten som består även utan lagstiftning men vars innehåll och utövande regleras genom bestämmelser i olika lagar. Konstaterandet att renskötselrätten i grunden bygger på urminnes hävd och inte på upplåtelser eller lagstiftning är av betydelse för de renskötande samernas ställning och trygghet i sin näring. Det är också av betydelse för hela det samiska folket med hänsyn till att dess kulturtraditioner i så hög grad är knutna till renskötseln. Tidigare oklarheter om arten av samernas rättigheter har haft negativa konsekvenser för rennäringen. Många missförstånd och konflikter kan troligen härledas till det tidigare oklara rättsläget. Renskötselrättens ursprung är enligt min mening så betydelsefullt att renskötselrättens natur bör komma till uttryck i rennäringslagen. Jag föreslår därför att det i lagen skall anges att renskötselrätten bygger på urminnes hävd.

I detta sammanhang vill jag ta upp frågan om hur allmänheten kan tillhandahållas information om vilken mark som renskötsel får bedrivas på. Någon fullständig redovisning av på vilka marker renskötselrätt föreligger går visserligen inte att åstadkomma. Vissa av de i renskötselrätten ingående befogenheterna är emellertid beroende av om marken har karaktär av kronomark. I fråga om sådan mark är möjligheterna till redovisning större.

Med kronomark avses numera enligt rennäringslagen mark som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten. Den nya innebörden i begreppet kronomark medför att det kan vara svårt för den enskilde att få kunskap om huruvida marken utgör kronomark. Riksdagen uttalade i samband med

behandlingen av propositionen angående Domänverkets bolagisering att frågan om bestämmelser om anteckning i fastighetsbok borde övervägas (bet. 1991/92:NU33 s. 14, rskr. 1991/92:351).

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Inom regeringskansliet har därefter övervägts om anteckningar rörande kronomark lämpligen bör föras in i den fastighetsredovisning som inskrivningsmyndigheterna eller fastighetsregistermyndigheterna tillhandahåller. Inskrivningsmyndigheternas redovisning sker i fastighetsbok eller, där fastighetsdatareformen är genomförd, i inskrivningsregister. Denna redovisning avser i huvudsak lagfarts- och inteckningsförhållanden. I fastighetsboken och inskrivningsregistret kan också nyttjanderätter och servitut skrivas in under förutsättning att de grundar sig på avtal. Fastighetsregistermyndigheterna redovisar fastighetsindelningen i jordregistret eller, där fastighetsdatareformen är genomförd, i fastighetsregistret. Jord- och fastighetsregistren upptar emellertid också information om marks användning såsom bestämmelser meddelade med stöd av plan- och bygglagen och naturvårdslagen. Eftersom anteckningar om vad som utgör kronomark inte avser avtalade rättigheter och därför principiellt skiljer sig från de uppgifter som i övrigt antecknas i fastighetsboken och inskrivningsregistret har det ansetts att sådana anteckningar i stället bör tas in i fastighets- resp. jordregistren. Den som vill ha uppgift om innehållet i fastighetsregistret kan få det i form av s.k. fastighetsbevis.

Regeringen har därför den 3 september 1992 beslutat om förordningsändringar som möjliggör en löpande redovisning i jord- resp. fastighetsregistren av vilken mark som utgör kronomark. Redovisningen kommer inte att uppta sådan mark som fortfarande ägs av staten och den kommer endast att avse de landsdelar där frågan är av betydelse, nämligen Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt Älvdalens kommun i Kopparbergs län.

Renskötselrätten får utövas enligt bestämmelserna i rennäringslagen

De rättigheter som enligt rennäringslagen tillkommer samerna har i lagen fått den sammanfattande beteckningen renskötselrätt. Renskötselrätten beskrivs i 1 § rennäringslagen som en rätt för vissa personer av samisk härkomst att begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. I rätten ingår bl.a. renbete, jakt, fiske och visst skogsfång. Renskötseln får bedrivas på såväl statlig och kommunal som på privat mark. Rätten tillkommer personer av samisk härkomst som kan åberopa att någon av deras föräldrar, farföräldrar eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. Sådan person benämns i lagen renskötselberättigad.

Om det finns särskilda skäl kan länsstyrelsen enligt 1 § andra stycket utvidga kretsen av dessa "renskötselberättigade" personer. Också den som gifter sig med en renskötselberättigad person förvärvar renskötselrätt. Uppdelningen i samer med och samer utan renskötselrätt tillkom genom 1928 års renbeteslag. Enligt tidigare renbeteslagar hade "envar lapp" rätt att syssla med renskötsel.

Renskötselrätten som sådan medför emellertid ingen given rätt att bedriva renskötsel. Av 6 § rennäringslagen följer att det för renskötseln finns same-

byar och att i princip all den mark inom vilken renskötsel får bedrivas är uppdelad mellan dessa byar. Enligt 15 § får samebyns betesområde användas för renbete av samebyn för medlemmarnas gemensamma behov. Jakt och fiske får enligt 25 § endast utövas av den som är medlem i sameby. Utövandet av renskötselrätten kräver således medlemskap i sameby. Denna begränsning är betingad av näringsmässiga skäl och har funnits sedan den första renbeteslagen år 1886.

Även i fortsättningen bör rätten att bedriva renskötsel förutsätta medlemskap i en sameby. Renantalet begränsas av tillgången på bete och bestämmer därmed det antal personer som kan försörja sig på renskötsel. Rennäringslagens bestämmelser om att renskötseln skall bedrivas inom samebyar innebär följaktligen en nödvändig begränsning av renskötselrätten. Att utöver kravet på medlemskap i sameby kräva viss kvalifikation för renskötselrätten anser jag däremot inte vara nödvändigt.

Den gränsdragning som nu görs i renskötselrättens inledning mellan renskötselberättigade same och same som saknar sådan rätt anser jag kunna undvaras. Enligt min mening är det från principiell synpunkt riktigare att beskriva renskötselrätten som en rätt som tillkommer den samiska befolkningen och konstatera att varje medlem av den befolkningen, dvs. varje same, får bedriva renskötsel enligt renskötselrättens bestämmelser. Det sistnämnda innebär bl.a. krav på medlemskap i sameby.

Det synsätt jag nu har redovisat innebär att renskötselrätten är förbehållen den som är same och är en rätt som varken kan överlåtas eller upplåtas. Några undantag som innebär avsteg från ett sådant betraktelsesätt behöver enligt min mening inte göras. Jag anser därför att man kan slopa de nuvarande reglerna om förvärv av renskötselrätt genom giftermål. Däremot bör den som har gift sig med en same och inte själv är same kunna bli delaktig i renskötseln genom att han antas som medlem i en sameby.

Mitt förslag innebär att renskötselrätten liksom hittills inleds med en beskrivning av renskötselrätten och en erinran om att rätten får utövas enligt bestämmelserna i lagen.

Lagrådet har i sitt yttrande den 18 juni 1990 framhållit att medlemskap i en sameby har en så central betydelse för utövandet av renskötselrätten att detta villkor bör anges i lagtexten. Jag biträder förslaget.

Mitt förslag innebär också att den som är same – inte bara same vars släktingar i föregående led ägnat sig åt renskötsel – kan komma i fråga som medlem i sameby. Frågan om medlemskap skall liksom hittills avgöras av samebyn och vara beroende av om den som avser att bedriva renskötsel inom byns betesområde är eller har varit knuten till renskötseln inom byn. Samebyns ställningstagande försvåras knappast av att det inte längre kommer att krävas att den som vill bli medlem är barn eller barnbarn till renskötare. Självfallet kan det alltid diskuteras vad som skall krävas för att någon skall anses ha styrkt sig vara same. Samerättsutredningen har inte föreslagit någon definition av vem som är same i renskötselrättens mening. Någon allmänt accepterad definition av begreppet same har hittills inte funnits i svensk lagstiftning. Det bör enligt min mening i detta sammanhang inte ställas något annat krav än att vederbörande skall tillhöra den samiska folkgruppen, en tillhörighet som kan ha sitt ursprung i ett avlägset led. I enlighet med vad *Lagrådet*

har anfört bör det av lagtexten framgå att med same menas den som är av samisk härkomst.

Chefen för Utbildningsdepartementet har i sitt nu framlagda förslag till sametingslag en definition av vem som skall anses som same vid tillämpningen av den lagen. De som uppfyller kriterierna enligt sametingslagen får utan vidare anses vara samer också i rennäringslagens mening. I övrigt måste det överlämnas till rättspraxis att avgöra vad som skall krävas för att någon skall anses ha styrkt att han är same. Som jag anfört kommer emellertid möjligheten till medlemskap i sameby att vara begränsad med hänsyn till det antal renar som det är möjligt att hålla i samebyn, varför frågan inte bör bli aktuell särskilt ofta.

Renskötselrättens karaktär

Renskötselrätten är i sin egenskap av bruksrätt enligt skattefjällsdomen uttömmande reglerad i rennäringslagen. Detta gäller enligt HD "även de rättigheter till grustäkt och liknande för husbehov, till annat bete än renbete och till slätter, vilka inte omtalas i lagen" men vilka rättigheter enligt HD ingår i renskötselrätten.

I lagstiftningen finns bestämmelser som direkt tar sikte på att skydda renskötselrätten, men också bestämmelser som mera indirekt får betydelse för innehavarna av renskötselrätt. Till den senare kategorin hör bestämmelserna i skogsvårdslagstiftningen som kräver hänsyn till rennärigen.

I skattefjällsmålet uttalar HD att den samiska bruksrätten står på civilrättslig grund och, på samma sätt som äganderätten, är skyddad mot tvångsförfoganden utan ersättning. Enligt HD belastar renskötselrätten de fastigheter där den får utövas och den företer även i övrigt stora likheter med nyttjanderätt och annan liknande rätt till fast egendom.

Renskötselrätten belastar fastigheterna inom drygt en tredjedel av Sveriges yta men innebär i allmänhet ett extensivt utnyttjande av marken. Rennärigen utnyttjar olika markområden mer eller mindre intensivt. Vissa områden är synnerligen betydelsefulla och används regelbundet medan andra är av ringa betydelse och används mer sporadiskt, i vissa fall med flera års mellanrum. Renskötselrätten är starkast på året-runt-markerna. Den varierar emellertid i styrka från trakt till trakt, och även över tiden, beroende på hur renskötseln bedrivits. Enligt 3 § punkten 2 rennäringslagen får renskötsel bedrivas under tiden den 1 oktober–den 30 april bl.a. inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året. Mot den bakgrunden är det knappast möjligt att med generell giltighet ange hur renskötselrätten belastar de enskilda fastigheterna och vilka inskränkningar i förfogandet som rätten förorsakar ägarna av dessa fastigheter eller att ens ange vilka fastigheter som belastas av renskötselrätt.

Som HD framhållit är renskötselrätten således i flera avseenden av ett speciellt slag. Samerättsutredningen har föreslagit att det i bl.a. rennäringslagen skall föras in en bestämmelse om att renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet. Enligt utredningen är det av stor betydelse för bl.a. ersättningsfrågorna att renskötselrätten behandlas som ett enskilt intresse, en särskild rätt till fastighet, och inte enbart ett allmänt intresse till vilken hänsyn skall tas.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Ett konstaterande i rennäringslagen av att renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet skulle enligt min mening inte medföra någon förändring vad gäller förhållandet mellan rennäringen och motstående intressen. Renskötselrätten skulle även fortsättningsvis regleras i rennäringslagen. En rättighet som utgör särskild rätt till fastighet kan varken helt eller delvis tas ifrån innehavaren utan ersättning. Enligt 28 § rennäringslagen lämnas ersättning för skada eller olägenhet för renskötseln och för samebymedlems rätt till jakt och fiske vid upphävande av renskötselrätt. Jag kommer närmare att redogöra för detta i avsnitt 2.6. Som jag kommer att visa i avsnitt 2.4 kan i princip varje intrång i renskötselrätten grunda rätt till skadeersättning. Av förarbetena till rennäringslagen (prop. 1971:51 s. 126) framgår klart att renskötselrätten är att betrakta som en särskild rätt till fastighet. Denna särskilda rätt kan visserligen tas i anspråk eller inskränkas genom förfoganden antingen med stöd av rennäringslagen eller med stöd av annan lagstiftning, t.ex. vattenlagen (1983:291), minerallagen (1991:45) eller väglagen (1971:948). Sådana förfoganden förutsätter emellertid att ersättning lämnas för intrånget. Enligt min mening visar varken den hittillsvarande rättstillämpningen eller några andra omständigheter på något behov av förtydligande av rennäringslagens lagtext i det här avseendet.

Däremot finns det motiv för att göra vissa förtydliganden i två andra lagar, nämligen lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter och väglagen. I den förstnämnda lagen finns en exemplifiering av vad som vid tillämpningen av den lagen skall anses vara särskild rätt till fastighet. När i annat sammanhang en sådan exemplifiering görs, nämligen i minerallagen, finns renskötselrätt med bland exemplen. För att undanröja varje anledning till missförstånd bör exemplifieringen i de båda lagarna bringas att överensstämma. Detta sker lämpligen genom en ändring i lagen om vissa torvfyndigheter. Att också väglagen behöver ändras beror på att ersättningsbestämmelsen i 55 § lagen bara behandlar sådan särskild rätt till fastighet som grundar sig på upplåtelse. Dit hör inte renskötselrätten. Den nämnda paragrafen bör därför ges en ny utformning.

2.3 Upphävande av renskötselrätt

Mitt förslag: Renskötselrätten skall bara kunna upphävas om det behövs för att tillgodose något av de i expropriationslagen (1972:719) uppräknade expropriationsändamålen.

Samerättsutredningens förslag: Utredningen föreslår att rennäringslagens bestämmelser om förutsättningarna för att upphäva renskötselrätt och om hur ersättningen då skall bestämmas ersätts med hänvisningar till expropriationslagen.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget.

Skälen för mitt förslag: Regeringen kan enligt 26 § rennäringslagen upphäva renskötselrätten helt eller delvis när ett område behövs för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen eller för annat ändamål av väsentlig

betydelse från allmän synpunkt. Är området väsentligen utan betydelse för renskötseln får renskötselrätten dessutom upphävas när området behövs för allmänt ändamål.

Av 1 kap. 1 § expropriationslagen (1972:719) följer att särskild rätt till fastighet kan upphävas genom expropriation. Enligt 1 kap. 2 § avses med särskild rätt till fastighet nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att uttrycket "liknande rätt" omfattar även renskötselrätt (prop. 1972:109 s. 268). I paragrafen sägs dock att bestämmelsen i 1 § om särskild rätt inte gäller renskötselrätt. Det innebär att renskötselrätt inte kan bli föremål för självständig rättighetsexpropriation. Ett upphävande eller en begränsning av renskötselrätten sker i stället, som jag nyss nämnt, med tillämpning av 26 § rennäringslagen. Exproprieras en fastighet inom renskötseområdet kan emellertid renskötselrätten exproprieras tillsammans med fastigheten. Renskötselrätten kan alltså vara föremål för osjälvständig rättighetsexpropriation. För att renskötselrätten skall påverkas när en fastighet exproprieras krävs att man beslutar särskilt om detta.

I motiven till rennäringslagen (prop. 1971:51) diskuterades möjligheten att slopa de då gällande särskilda bestämmelserna i renbeteslagen om undantagande av mark från renskötsel. I stället skulle man göra bestämmelserna om expropriation av särskild rätt till fast egendom tillämpliga på renskötselrätten. Föredragande statsrådet ansåg dock att denna lösning var mindre tillfredsställande. Som skäl för sitt ställningstagande anförde föredraganden att renskötselrätten inte på samma sätt som andra särskilda rättigheter är lokaliserad till vissa fastigheter och att en tillämpning av expropriationsreglerna skulle sakna expropriationens avtalsstimulerande funktion. Föredraganden påpekade att rätten till renskötsel inte är överlåtbar och att rättighet som ingår i renskötselrätten inte får upplåtas av same åt annan. Inte heller borde enligt föredraganden möjligheten att upphäva renskötselrätt begränsas till att gälla bara sådana ändamål för vilka expropriation kan ske. Föredraganden hänvisade bl.a. till de speciella förhållandena inom renskötseområdet och till att samerna inte genom avtal kan avstå från renskötselrätten. Lagrådets majoritet anslöt sig till departementschefens uppfattning medan minoriteten föreslog en begränsning till expropriationsändamålen. En majoritet i Jordbruksutskottet (bet. JoU 1971:37 s. 43) ansåg att renskötselrätten bara borde få upphävas för sådana ändamål som kan tillgodoses genom expropriation. Riksdagen beslutade emellertid i enlighet med minoritetens förslag som innebar den lösning som förordades i propositionen (rskr. 1971:216).

Upphävande av renskötselrätten för något av expropriationsändamålen eller för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt har endast skett i ett fåtal fall. Renskötselrätten har aldrig upphävts med stöd av den bestämmelse som gör det möjligt att för andra allmänna ändamål upphäva renskötselrätten inom område som väsentligen är utan betydelse för renskötseln.

Enligt min mening bör renskötselrätten kunna upphävas bara om något av expropriationsändamålen är för handen. Därigenom ges renskötselrätten samma skydd mot tvångsvisa ingripanden som övrig särskild rätt till fastighet. Med anledning av vad jag nyss redovisat om motiven till den nuvarande

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

bestämmelsen vill jag peka på att det i praxis utvecklats ett alternativ till ett formellt upphävande av renskötselrätten. Det är inte ovanligt att mark tas i anspråk sedan samebyn mot ersättning godtagit det intrång i betesrätten och renskötselrätten i övrigt som den aktuella exploateringen innebär. Ersättning kan i sådana sammanhang också lämnas för ökade kostnader i renskötelsen, t.ex. kostnaderna för ökad bevakning av renarna. En sådan frivillig uppgörelse påverkar inte renskötselrätten som sådan men kan givetvis leda till att det faktiskt inte längre är möjligt att hålla renarna inom det område som tagits i anspråk.

Jag ansluter mig följaktligen till utredningens förslag när det gäller de ändamål för vilka renskötselrätten skall kunna upphävas. Till skillnad från utredningen anser jag emellertid att regler om detta och för bestämmande av ersättningen även i fortsättningen skall finnas i rennäringslagen. Ett skäl för en sådan ordning är att de ersättningsbestämmelser som finns i rennäringslagen enligt min mening bättre tillgodoser samernas intressen än vad enbart expropriationslagens bestämmelser skulle göra. Sålunda ersätts enligt 28 § rennäringslagen inte bara skada utan också olägenhet som kan följa av att renskötselrätten upphävs. Någon ersättning för olägenhet lämnas inte enligt expropriationslagen. Bestämmelsen i 27 § rennäringslagen, som ger regeringen möjlighet att besluta om skadeförebyggande åtgärder, kan också tänkas innebära en för samerna fördelaktigare skadereglering än den som kan ske med tillämpning av enbart expropriationslagen. Enligt den sistnämnda lagen förutsätter nämligen sådana åtgärder åtaganden av den expropriande. Det bör understrykas att utöver dessa bestämmelser gäller enligt 29 § rennäringslagen reglerna i expropriationslagen om bl.a. ersättning vid expropriation av särskild rätt till fastighet (bet. JoU 1971:37 s. 44–45).

Med anledning av vad jag nu har anfört förordar jag att 26 § rennäringslagen ändras så att renskötselrätt kan upphävas bara om det behövs för sådant ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen. Bestämmelserna i 27–29 §§ rennäringslagen bör kvarstå oförändrade.

Jag utgår från att renskötselrätt även fortsättningsvis kommer att upphävas ytterst sällan. Det kan förutsättas att den åtgärden tillgrips först sedan överenskommelse med berörd sameby inte kunnat träffas.

2.4 Ökat skydd för renskötselrätten

Mitt förslag: Den nuvarande bestämmelsen i rennäringslagen som på året-runt-markerna förbjuder ingrepp som innebär avsevärd olägenhet för renskötelsen skärps till att gälla också andra åtgärder än sådana som innebär en ändrad användning av marken.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår en ändring i skogsvårdslagen som innebär att viss slutavverkning och därmed sammanhängande åtgärder inte får vidtas inom året-runt-markerna utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd. Tillståndskravet föreslås gälla avverkningar på brukningsenheter större än 500 ha, om avverkningen omfattar mer än 20 ha skog eller ansluter till kal-

mark eller plantskog som tillsammans med avverkningen kommer att omfatta mer än 20 ha. Oavsett brukningsenhetens storlek och avverkningens omfattning skall tillståndskravet också gälla slutavverkningar som berör rastställe, arbetshage eller flyttled. Tillstånd skall enligt förslaget ges, om inte avverkningen medför bortfall av renbete som inte kan ersättas av alternativa betesområden eller omöjliggör sedvanlig samling och flyttning av renhjord.

Remissinstanserna: Remissutfallet är splittrat. Flera remissinstanser avstyrker förslaget, bl.a. med hänvisning till att utredningen överbetonat skogsbrukets negativa verkningar för renskötseln. Av de remissinstanser som tillstyrker den föreslagna tillståndsprövningen är det flera som ifrågasätter det lämpliga i att låta skogsvårdsstyrelsen bli tillståndsmyndighet. Svenska samernas riksförbund anser att det av utredningen framlagda förslaget utgör ett minimikrav för vad som erfordras för att förhållandet mellan de olika näringarna skall kunna lösas vid konfliktsituationer.

Skälen för mitt förslag: Som framgår av min redogörelse i det föregående kan en markägare, som avser att använda sin mark för ett ändamål som är oförenligt med fortsatt renskötsel, under vissa förutsättningar få renskötselrätten upphävd. För att en markägare inte skall kunna kringgå bestämmelserna om upphävande av renskötselrätten och den därmed förenade ersättningsskyldigheten finns en särskild skyddsregel i 30 § rennäringslagen. Bestämmelsen förbjuder markägaren att genom ensidigt handlande vidta åtgärder som gör värdefull renbetesmark oanvändbar som renbete.

För bestämmelsen i 30 § gäller vissa begränsningar. Regeln gäller bara på året-runt-markerna och avser enbart sådan mark som faktiskt används för renskötsel. Det som förbjuds är bara sådana åtgärder som innebär avsevärda olägenheter för renskötseln. Uttryckligt undantag görs också för sådana företag som provas i särskild ordning. Enligt vissa lagar t.ex. vattenlagen, väglagen och gruvlagen provas markanvändningen genom ett särskilt förfarande, i vissa fall av domstol, i andra fall av andra myndigheter. Genom undantagen undviks en dubbelprövning.

I dess nuvarande lydelse innebär 30 § ett förbud mot att ändra användningen av marken på ett sätt som är till men för renskötseln. Bestämmelsen kan emellertid inte utan vidare tolkas med hjälp av den innebörd som begreppen "pågående markanvändning" och "ändrad markanvändning" har fått i senare lagstiftning. Det är därför oklart i vilken utsträckning bestämmelsen är tillämplig på olika åtgärder som vidtas inom skogsbruket. I förarbetena till rennäringslagen (prop. 1971:51 s. 130) uttalades att t.ex. införandet av nya metoder i skogsavverkningen inte borde drabbas av förbudsregeln. När Jordbruksutskottet (bet. JoU 1971:37) behandlade propositionen förelåg ett motionsyrkande att riksdagen skulle uttala att kalhuggnings, hyggesbränning och växtbekämpning skulle omfattas av förbudsregeln. I motionen framhölls att dagens moderna skogsbruk kunde medföra betydande ingrepp i renskötseln och att framför allt stora kalhyggen, hyggesbränning och giftbesprutning hade gett upphov till avsevärda inskränkningar i t.ex. vinterbetesmarkerna. Utskottet ansåg det emellertid vara svårt att generellt fastslå att en viss form av markanvändning innebär avsevärd olägenhet för renskötseln. Utskottet menade därför att frågan vad som är sådan olägenhet måste

avgöras från fall till fall och avstyrkte därför bifall till motionerna. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag.

Justitieombudsmannen (JO) har behandlat frågan om vad som skall anses innebära ändrad markanvändning i ett uttalande från år 1973. Enligt JO kan en hyggesplöjning i princip innebära att förbudet mot ändrad markanvändning överträds. Avgörande är enligt JO om renbetet förstörs för lång tid framåt och detta medför avsevärd olägenhet för renskötelsen.

Rennäringslagen innehåller inte några sanktionsbestämmelser knutna till förbudsregeln i 30 §. Om inte markägaren självant iakttar förbudet mot åtgärder som skadar renskötelsen, måste följaktligen den berörda samebyn vända sig till domstol för att få frågan prövad. Rättspraxis är, som utredningen konstaterat, mycket sparsam.

Tillämpningen av 30 § rennäringslagen har föranlett vissa uttalanden av domstol i två rättegångar som ännu inte är avslutade. I ett av fallen hävdar den berörda samebyn att en skogsavverkning strider mot 30 § och byn har yrkat att avverkning inte får ske förrän lagakraftätagande dom föreligger. Frågan om denna säkerhetsåtgärd har prövats av tingsrätt och hovrätt. Tingsrätten fann att samebyn inte visat sannolika skäl för sin fastställsetalan och lämnade begäran om avverkningsförbud utan bifall. Beslutet fastställdes av hovrätten. Hovrätten uttalade att samebyn inte visat sannolika skäl för påståendet att de aktuella avverkningarna innebar ändrad markanvändning enligt 30 § rennäringslagen. Hovrätten påpekade att "nya avverkningar eller avverkningsmetoder i och för sig kan innebära ändring av markanvändningen i rennäringslagens mening". I detta fall var dock avverkningarna, i förhållande till samebyns sammantagna betesarealer, av mycket begränsad storlek. Högsta domstolen gav inte prövningstillstånd. Målet är i huvudsaken inte avgjort i tingsrätten.

Jag har i avsnitt 2.2 pekat på svårigheterna att precisera det skydd renskötserätten ger gentemot markägaren. Det är angeläget att understryka att bestämmelsen i 30 § rennäringslagen inte ger något uttömmande svar på den frågan. Enligt förarbetena till rennäringslagen (prop. 1971:51) är bestämmelsen inte avsedd att fungera som en materiell regel som fastslår vilka intrång de renskötande samerna är skyldiga att tåla utan ersättning. Man måste enligt uttalandena i propositionen skilja mellan frågan huruvida det är tillåtet att ändra markens användning eller inte och den vidare frågan om och i vad mån rätt till ersättning för intrång i renskötserätten föreligger.

Som jag redan har nämnt är 30 § rennäringslagen närmast att se som ett komplement till bestämmelsen i 26 § om upphävande av renskötserätten. Tillsammans ger bestämmelserna de renskötande samerna ett skydd mot ett markutnyttjande som är till hinder för fortsatt renskötelse. Därutöver kommer emellertid, utan att frågan är reglerad i rennäringslagen, att åtgärder av mindre ingripande slag kan leda till att markägaren blir skadeståndsskyldig gentemot renägarna.

Renskötserätten framstår efter Högsta domstolens dom i skattefjällsmålet som en betydligt mer konkret och påtaglig bruksrätt än den gjorde vid tiden för rennäringslagens tillkomst. Det har till följd att samerna som bärare av bruksrätten på civilrättslig grund kan göra anspråk på ett bättre skydd mot ingrepp i deras rätt än det som hittills förelegat. Det är emellertid,

som jag redan har påpekat, en vanskelig uppgift att reglera förhållandet mellan de båda rättighetshavarna, dvs. markägaren och utövaren av renskötselrätten.

Det förekommer att renbetesmark tas i anspråk för företag som innebär att mark exploateras och därmed permanent undandras renskötseln. Regelmässigt provas sådana företag enligt särskild lagstiftning som är anknuten till skyddsreglerna i lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. (NRL). Bestämmelserna innebär i allmänhet att företagets tillåtlighet provas med avseende bl.a. på det intrång företaget kan innebära för renskötseln. Tillåts företaget bestäms ersättning för det intrång som uppstår.

Skogsbruket kan inte jämföras med sådana exploaterande företag. Vissa åtgärder i skogsbruket kan emellertid innebära att de naturliga förutsättningarna för att utöva renskötselrätten på en fastighet omintetgörs för en mycket lång tid. Den som utövar renskötselrätten måste då ges en möjlighet att få komma till tals och hävda sin rätt gentemot markägaren. Det ligger då nära till hands att hänvisa till 30 § rennäringslagen. Som framgår av min redogörelse i det föregående är emellertid den bestämmelsen utformad på ett sätt som gör den mindre väl ägnad att vara skyddsregel mot åtgärder i skogsbruket.

Regeringen lade i prop. 1990/91:3 om skogsbruket i fjällnära skogar fram ett förslag om lagstadgad samrådsskyldighet när det gäller skogsbruket inom året-runt-markerna. Förslaget, som överensstämde med Samerättsutredningens förslag, godtogs av riksdagen. Enligt 19 d § skogsvårdslagen (1979:429) gäller sedan den 1 juli 1991 att inom område där renskötsel enligt rennäringslagen får bedrivas hela året skall innan avverkning får ske berörd sameby beredas tillfälle till samråd enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Enligt 19 g § skogsvårdsförordningen (1979:791) får Skogsstyrelsen meddela föreskrifter om samråd före slutavverkning inom renskötselns året-runt-marker. Om parterna inte kommit överens om annat innebär Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till 19 d § skogsvårdslagen följande för de samrådsmöten som skall hållas. För samrådet bör finnas en översiktskarta kompletterad med en skogskarta och en markanvändningsredovisning för samebyn. Vid samrådsmötena, som bör ske minst en gång om året för större skogsägare med årligen återkommande skogsbruksåtgärder, bör ett protokoll upprättas som justeras av båda parter. Av protokollet bör klart framgå vilka områden och åtgärder som berörts vid samrådet, vad som överenskomits och vilka skiljaktiga uppfattningar som kvarstår. Förutom aktuella åtgärder bör samrådet mer översiktligt behandla planerade åtgärder för en 3–5 årsperiod. Avser samrådet byggandet av skogsbilväg bör för den närmaste 5-årsperioden även planerade avverkningar och skogsvårdsåtgärder inom vägens båtnadsområde redovisas. Part kan till samråd kalla personal från skogsvårdsstyrelsen.

När det gäller utredningens förslag att skogsvårdsstyrelsen bör pröva tillåtligheten av vissa avverkningar lades i lagrådsremissen den 17 maj 1990 fram ett förslag som skiljer sig från utredningens. Där förordades i stället en ändring av 30 § av innebörd att paragrafen i fortsättningen skall gälla också annat markutnyttjande än sådant som innebär att användningen av marken

ändras. Förslaget syftade till att undanröja varje tvivel om bestämmelsens tillämplighet när det gäller åtgärder i skogsbruket. För att ytterligare förtydliga tillämpningsområdet förordades att paragrafen i ett andra stycke kompletteras med exempel på vad som skall anses vara otillåtet. Exemplet formulerades till att gälla skogsavverkning och därmed sammanhängande åtgärder som antingen medför ett sådant väsentligt betesbortfall att möjligheterna påverkas att hålla tillåtet renantal eller omöjliggör sedvanlig samling och flyttning av renar. I den samma dag framlagda lagrådsremissen om skogsbruket i fjällnära skogar föreslogs en ny bestämmelse i skogsvårdslagen. Enligt den bestämmelsen skall skogsvårdsstyrelsen i beslut om tillstånd till avverkning i svårförägnad skog närmare ange vilka hänsyn som skall tas till rennäringen som allmänt intresse när tillståndet tas i anspråk.

Lagrådet har i sitt yttrande den 18 juni 1990 haft invändningar mot förslagen i den här delen. Lagrådet har inte godtagit tankegången att den nyssnämnda föreslagna bestämmelsen i skogsvårdslagen, i motsats till 30 § rennärlingslagen, kan sägas röra enbart rennäringen som ett allmänt intresse. Bestämmelserna måste enligt Lagrådet som helhet främst anses innebära en gränsdragning mellan två enskilda intressen, skogsbruksintresset och rennärlingsintresset. Från den utgångspunkten finns det alltså inte någon anledning att splittra bestämmelserna om skogsavverkningar på de två skilda lagarna. Lagrådet framhåller att det därför måste vara en stor fördel om en bedömning enligt det föreslagna andra stycket i 30 § rennärlingslagen kan göras i tillståndsärendet i stället för att samebyn skall vara hänvisad till att väcka talan vid domstol, i värsta fall sedan avverkningen redan skett. Lagrådet har förklarat sig dela uppfattningen att det kan ifrågasättas om skogsvårdsstyrelsen är den lämpliga myndigheten att göra en civilrättslig bedömning av vad renskötselrätten innefattar. Efter att ha övervägt också ett annat alternativ har Lagrådet emellertid funnit att den bästa lösningen i en svår lagstiftningsfråga är att anförtro skogsvårdsstyrelsen uppgiften att i tillståndsärendena göra den prövning som är förutsatt i det föreslagna andra stycket i 30 § rennärlingslagen. Enligt Lagrådet beskriver bestämmelsen åtgärder som är så ingripande att det inte gärna kan röra sig om några mer komplicerade avvägningar. Lagrådet har hänvisat till att de skogsvårdande myndigheterna uppenbarligen utöver sin ingående skogliga kompetens också har en stor erfarenhet av hur naturvårds- och rennärlingsintressena skall beaktas i skogsskötseln. Lagrådet påpekar också att det är av betydelse att en under våren 1990 beslutad ändring i skogsvårdslagen innebär att Skogsstyrelsens beslut i enskilda ärenden i fortsättningen kan överklagas till förvaltningsdomstol. Enligt Lagrådet bör följaktligen det föreslagna andra stycket i 30 § rennärlingslagen utgå och ändring i enlighet med Lagrådets förslag i stället göras i skogsvårdslagen.

I lagrådsremissen den 17 maj 1990 om skogsbruket i fjällnära skogar föreslogs en hänsynsregel i skogsvårdslagen till förmån för rennäringen utformad efter mönster av bestämmelsen i 21 § skogsvårdslagen om hänsyn till naturvården. Förslaget innebar att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om den hänsyn som skall tas till rennärlingens intressen vid skötsel av skog, såsom i fråga om hyggens storlek och utläggning, beståndsanläggning, kvarlämnande av trädsamlingar och

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

skogsbilvägars sträckning. Bemyndigandet skulle inte medföra befogenhet att meddela föreskrifter som är så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras.

Enligt Lagrådet var den föreslagna regeln inte förenlig med regeringsformens regler om normgivningen. En föreskrift om vilken hänsyn som skall tas till rennäringsens intressen vid skötseln av skog är enligt Lagrådet till sin karaktär privaträttslig, dvs. den berör väsentligen enbart förhållandet mellan den som driver rennäringsverksamheten och den som äger eller arrenderar skogsmarken. En sådan föreskrift hör till lagområdet enligt 8 kap. 2 § regeringsformen. Det kan alltså inte överlåtas till regeringen eller någon myndighet att meddela den. Att hänsyn till rennäringen också kan ha inslag av allmänintresse kan enligt Lagrådet inte ändra detta förhållande. Exemplifieringen av vad föreskrifterna avsetts innehålla – bestämmelser om hyggens storlek och utläggning, skogsbilvägars sträckning m.m. – illustrerar att det är fråga om ingrepp i en privatekonomisk sfär till förmån för en annan.

Med hänsyn till vad Lagrådet anförde avstod den dåvarande regeringen från att lägga fram det förslag som togs upp i lagrådsremissen om skogsbruket i fjällnära skogar. Regeringen anmärkte emellertid i prop. 1990/91:3 om skogsbruket i fjällnära skogar att den inte i alla avseenden kunde ansluta sig till Lagrådets synpunkter när det gäller karaktären av de aktuella hänsynsföreskrifterna. Det är självfallet riktigt att tillämpningen av sådana föreskrifter är av betydelse för rennäringsidkarna i den berörda samebyn. Föreskrifterna har emellertid enligt regeringsmeningen också till syfte att bevara de grundläggande förutsättningarna för en fortsatt rennärning inom renskötselområdet. Det är följaktligen fråga om ett skydd av samma slag som det skydd rennäringen tillförsäkrats genom bl.a. naturresurslagen. I den lagen skyddas som ett riksintresse områden som har avgörande betydelse för möjligheten att varaktigt bedriva renskötsel i en viss sameby.

Den dåvarande regeringen delade följaktligen inte till alla delar Lagrådets uppfattning om karaktären av de föreslagna hänsynsreglerna till förmån för rennäringen. Förslagen omformades emellertid med beaktande av Lagrådets synpunkter vilket ledde till att det i skogsvårdslagen infördes dels en bestämmelse (21 a §) som direkt i lagen anger vilken hänsyn som skall tas till rennäringen vid skötsel av skog, dels en bestämmelse (19 e §) som innebär att det ankommer på skogsvårdsstyrelsen att pröva om en avverkning i svår-föryngrad skog medför ett sådant ingrepp i rennäringen att det inte kan tillåtas. Enligt den sistnämnda paragrafen får tillstånd till avverkning inom renskötselns året-runt-marker inte meddelas om avverkningen medför sådant väsentligt bortfall av renbete att möjligheterna att hålla tillåtet renantal påverkas eller att sedvanlig samling och flyttning av renhjord omöjliggörs. När tillstånd till avverkning ges skall skogsvårdsstyrelsen besluta om vilka hänsyn som skall tas till rennäringsens intressen, exempelvis i fråga om hyggets storlek och förläggning samt tillåten avverkningsform. Villkoren får dock inte avse annat än som uppenbart påkallas med hänsyn till renskötselrätten.

Den ändring som nu bör göras i 30 § rennäringslagen är följaktligen endast att det bör klarläggas att paragrafens tillämpningsområde inte är begränsat till att gälla ändrad markanvändning. Detta är befogat mot bakgrund av den innebörd begreppet fått i senare lagstiftning. Eftersom bestämmelsen i öv-

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

rigt lämnas oförändrad kommer den liksom hittills bara att gälla allvarigare intrång som rubbar förutsättningarna för fortsatt renskötsel. Paragrafen skall också fortsättningsvis vara ett komplement till reglerna om upphävande av renskötselrätten. Bestämmelsen skall liksom hittills inte gälla företag vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning. Till sådana företag får i fortsättningen räknas slutavverkningar inom den del av året-runt-markerna som ligger inom området för svårföryngrad skog. Tillåtligheten när det gäller dessa avverkningar, även med avseende på rennäringens intressen, prövas, som jag nyss redogjort för, enligt skogsvårdslagen av skogsvårdsstyrelsen. När det gäller skogsbruket kan 30 § rennäringslagen därför i fortsättningen närmast bara få aktualitet inom den del av året-runt-markerna som ligger utanför det svårföryngrade området. De bestämmelser som gäller för skogsvårdsstyrelsens prövning bör kunna vara till ledning vid en domstolsprövning enligt 30 § när det gäller den nyssnämnda delen av året-runt-markerna.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

2.5 Rennäringens folkrättsliga skydd

Min bedömning: Rennäringen har i gällande lagstiftning ett starkare skydd än vad som kan anses följa av folkrätten. Lagstiftningen behöver därför inte ändras med hänsyn till Sveriges folkrättsliga förpliktelser.

Samerättsutredningens förslag: Utredningen föreslår att det i rennäringslagen, naturresurslagen och expropriationslagen tas in bestämmelser som erinrar om att det finns ett absolut folkrättsligt skydd mot intrång som äventyrar det fortsatta utövandet av rennäringen.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. De som avstyrker förslaget anser att rennäringens intressen vid planläggning eller tillståndsprövning redan i dag beaktas på ett sätt som torde gå längre än vad den folkrättsliga skyddsregeln kräver. Svenska samernas riksförbund anser att resurser måste tillföras samebyarna så att markanvändningsplaner och konsekvensbeskrivningar kan göras inför aktuella exploateringar. Det bör enligt förbundet också räcka med att samebyn gör sannolikt att angiven effekt uppstår för att skyddsregeln skall kunna tillämpas.

Skälen för min bedömning: FN antog år 1965 en konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (rasdiskrimineringskonventionen) och år 1966 dels konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, dels konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. I konventionerna finns regler om skydd för minoritetsgrupper. Sverige har ratificerat dessa även för samerna viktiga konventioner. Särskilda kommittéer har upprättats enligt konventionerna med uppgift att övervaka att konventionsstaterna fullgör sina åtaganden enligt konventionerna. De kommittéer som har upprättats enligt rasdiskrimineringskonventionen och konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter kan också pröva klagomål från enskilda över påstådda konventionsbrott i den mån konventionsstaten erkänt sådan klagorätt. Detta är fallet med bl.a. Sverige.

Rasdiskrimineringskonventionens huvudsakliga ändamål är att förhindra alla former av diskriminering på grund av bl.a. etniskt ursprung. Samerna är en etnisk grupp som skyddas av konventionen. Konventionen ålägger också staterna en skyldighet till positiv särbehandling. Konventionsstaterna skall således vidta "särskilda och konkreta åtgärder på sociala, ekonomiska, kulturella och andra områden för att åstadkomma tillfredsställande utveckling och skydd för vissa rasgrupper eller därtill hörande enskilda personer i syfte att tillförsäkra dem fullt likaberättigat åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter". Den positiva särbehandlingen enligt konventionen kan upphöra först när syftet med åtgärden uppnåtts.

Artikel 1 i 1966 års båda konventioner ger uttryck för principen om folkens självbestämmanderätt. Samerna i Sverige torde inte utgöra ett "folk" i konventionens mening. Genom artikel 27 i 1966 års konvention om politiska och medborgerliga rättigheter ges emellertid ett skydd åt sådana minoriteter – folkgrupper – som inte kan åberopa artikel 1. Enligt artikeln får etniska, religiösa eller språkliga minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Artikel 27 innebär ett skydd för rätten att ha ett eget kulturliv. Kulturbegreppet bör härvid tolkas i vid mening och även innefatta materiella förutsättningar för kulturen, t.ex. samernas rennäring. Det är enligt Samerättsutredningen svårt att närmare ange vilket skydd artikel 27 ger för t.ex. rennäringen.

FN:s kommitté, upprättad enligt konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, har också bl.a. haft att pröva klagomål enligt artikel 27 mot Sverige från enskild same som nekats medlemskap i sameby, och därmed även rätten att bedriva renskötsel enligt rennäringslagen. Kommittén ansåg dock inte att någon kränkning av artikeln skett (Målet Kitok ./, Sverige, No. 197/1985). Kommittén uttalade emellertid betänkligheter över avsaknaden i lagstiftningen av objektiva kriterier för fastställande av vem som skall anses som same, dvs. tillhörig en etnisk minoritet. Frågan om vem som skall anses vara same och därmed ha renskötselrätt har jag berört i det föregående (avsnitt 2.2).

Enligt Samerättsutredningen är det också svårt att närmare ange hur långt det folkrättsliga skyddet sträcker sig. Det som skyddas är förutsättningarna för den samiska kulturen. Samekulturen är emellertid inte homogen i den meningen att den tar sig likadana uttryck inom hela det samiska bosättningsområdet. De olika samiska språken eller dialekterna är exempel på samekulturens mångfald. Samekulturens känslighet för yttre störningar kan därför variera från ett område till ett annat. Exempelvis kan ingrepp i det sydsamiska området, vars kultur redan utsatts för stora prövningar, mycket snart utgöra ett hot mot den kulturen. Man kan därför inte säga att samekulturen som sådan tål att rennäringen i ett visst antal samebyar slås ut.

Sammanfattningsvis gör utredningen den bedömningen att folkrättsligt skydd enligt artikel 27 gäller den samiska kulturen och förutsättningarna för denna, vilket även torde innefatta rennäringens markutnyttjande. Detta skydd bör kunna påräknas först vid så stora intrång att rennäringens fortbestånd äventyras.

Samerättsutredningen föreslår mot bakgrund av det anförda att det i författning bör slås fast att det finns ett absolut folkrättsligt skydd mot intrång som hotar rennäringens existens. Utredningen föreslår därför en bestämmelse som anger att åtgärder som äventyrar förutsättningarna för det fortsatta utövandet av rennäringen inte får tillåtas. Bestämmelsen bör enligt utredningen tas in i rennäringslagen, expropriationslagen och lagen om hushållning med naturresurser, m.m. (NRL).

Själv gör jag följande bedömning. Enligt Samerättsutredningen går det inte att generellt uttala sig om hur stora markförlusterna måste vara innan ett folkrättsligt skydd kan påräknas, eftersom känsligheten för ingrepp varierar från område till område. Jag delar uppfattningen att det är svårt att precisera det folkrättsliga skydd samerna har i egenskap av urbefolkning och inhemsk minoritet. Statsmakterna har emellertid i olika sammanhang slagit fast sambandet mellan den samiska kulturen och rennäringens fortlevnad. Detta har även kommit till uttryck i lagstiftningen.

I prop. 1976/77:80 om insatser för samerna slås fast att samerna utgör en etnisk minoritet i Sverige som, i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land, intar en särskild ställning både gentemot majoritetsbefolkningen och mot andra minoritetsgrupper. I propositionen uttalades vidare att en avgörande förutsättning för att den samiska kulturen skall kunna bevaras är att rennäringen kan fortleva som samisk näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin utkomst inom rennäringen.

Enligt 1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen bör etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv främjas. I förarbetena till stadgandet uttalas att ordet kultur i detta sammanhang skall ges en vidsträckt tolkning och även innefatta den renskötsel som är ett centralt inslag i samernas traditionella levnadssätt (prop. 1975/76:209).

Enligt 2 kap. 5 § lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. (NRL) skall mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande. Område som är av riksintresse för rennäringen skall skyddas mot sådana åtgärder. I förarbetena till lagen konstateras att rennäringen är en förutsättning för den samiska kulturen. Det erinras om att riksdagen i olika sammanhang har uttalat att den samiska kulturens fortlevnad måste garanteras. Detta innebär att det måste finnas grundläggande förutsättningar för rennäringen inom i princip varje sameby, nämligen en säker tillgång till sådana områden inom både året-runt-markerna och vinterbetesmarkerna som har avgörande betydelse för möjligheterna att bedriva renskötsel. Det kan gälla bl.a. flyttningsleder, särskilt sådana avsnitt där på grund av terränghinder m.m. alternativa framkomstvägar saknas. Det kan också gälla viktiga kalvningsland och områden med särskilt goda betesförhållanden. De viktigaste delarna av renskötselmarkerna bör därför enligt förarbetena till lagen ges ett starkt skydd i NRL mot exploatering. Det är därvid av största betydelse att beakta de funktionella samband som måste finnas mellan olika delområden för att renskötsel skall vara möjlig och samekulturens fortbestånd därmed garanteras. Departementschefen anförde vidare att med hänsyn härtill sådana områden som har avgörande betydelse

för möjligheten att varaktigt bedriva renskötsel i en viss sameby får anses vara av riksintresse. I NRL borde därför föreskrivas att dessa områden skall skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande. Härigenom kan, enligt departementschefen, staten också ingripa i den kommunala planläggningen om den skulle strida mot denna föreskrift.

I sammanhanget bör också påpekas att i 3 kap. 5 § NRL skyddas de 13 s.k. obrutna fjällområdena mot åtgärder som kan förändra områdenas karaktär. Dessa områden omfattar såväl året-runt-marker som vinterbetesmarker. Bestämmelserna i NRL skall iakttas vid prövning av exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön enligt andra lagar. I 3 kap. 6 § NRL räknas dessutom ett antal vattenområden upp där vattenföretag i princip inte får utföras. Flerparten av vattenområdena är helt eller delvis belägna inom renskötselområdet.

Enligt min mening innebär de nu redovisade bestämmelserna och uttalandena i förarbetena till NRL ett skydd för rennäringens markanvändning som är betydligt starkare än det som får anses följa av landets folkrättsliga förpliktelser. Det är därför inte nödvändigt att införa någon erinran i NRL om de folkrättsliga reglerna.

Expropriationslagen är inte anknuten till NRL. Föredragande statsrådet anförde i prop. 1985/86:3 att de ändamål för vilka expropriation kan ske som regel kräver att tillstånd söks enligt någon av de lagar som är anknutna till NRL. Tillståndsprövningen i expropriationsärendet inrymmer en allmän prövning av lämpligheten av och möjligheterna att genomföra expropriationsändamålet, vilket gör det naturligt att NRL:s regler vägs in i prövningen. De markanvändningsförändringar som expropriationen leder till kommer att mera i detalj prövas enligt de lagar som reglerar själva verksamheten. Mot bakgrund av vad jag tidigare uttalat om det skydd NRL ger för rennäringen, anser jag det inte nödvändigt att i expropriationslagen införa något stadgande om ett sådant folkrättsligt skydd.

Samerättsutredningen anför vad gäller den föreslagna folkrättsliga skyddsregeln i rennäringslagen att tillämpningsområdet blir begränsat. Utredningen ser huvudsakligen regeln som en garanti mot framtida författningsändringar som kan förta effekten av den folkrättsliga skyddsregeln i NRL.

En prövning enligt NRL ger visserligen inte något absolut skydd för rennäringen när rennäringensintresset ställs mot något annat intresse. För egen del har jag dock svårt att föreställa mig vilka ingrepp som skulle kunna vara av så allvarligt slag att samekulturens förutsättningar äventyras utan att ingreppet skulle behöva prövas enligt NRL eller plan- och bygglagen, vilken är anknuten till NRL. Jag kan därför inte finna att en folkrättslig skyddsregel i rennäringslagen skulle få någon praktisk betydelse. Inte heller delar jag uppfattningen att den skulle ha någon självständig betydelse som garanti mot framtida författningsändringar. Sveriges folkrättsliga förpliktelser enligt ingångna mellanstatliga överenskommelser gäller oavsett om det i någon inhemsk författning finns någon erinran därom.

Min bedömning: Särskilda bestämmelser om rätt till ersättning för intrång i renskötselrätten införs inte i rennäringslagen.

Samerättsutredningens förslag: Några särskilda ersättningsregler föreslås inte, men däremot särskilda bestämmelser för hur rättegångskostnaderna skall fördelas i mål om ersättning för skada på renskötselrätten. Som huvudregel skall gälla att den skadeståndsskyldige skall svara för kostnaderna i enlighet med expropriationslagens regler. Särskilda regler föreslås för att förhindra okynnesmål. När det gäller mål om skada till följd av skogsavverkning eller annan skogsbruksåtgärd föreslås att vardera parten skall bära sina kostnader.

Remissinstanserna delar bedömningen att några särskilda ersättningsregler inte behövs i rennäringslagen. Hovrätten för Övre Norrland anser att det bör klargöras i vad mån skadeståndsskyldighet föreligger för bl.a. sådana ingrepp som inte är så långtgående att de omfattas av förbudsregeln i 30 § rennäringslagen. Vad gäller frågan om rättegångskostnader i mål om skada på renskötselrätten är meningarna delade bland det fåtal remissinstanser som uttalat sig i frågan.

Skälen för min bedömning: Enligt 28 § rennäringslagen lämnas ersättning för skada eller olägenhet för renskötseln och för samebymedlems rätt till jakt eller fiske vid upphävande av renskötselrätt. Även när renbetesmark tas i anspråk enligt andra lagar är sameby eller medlem i sameby berättigad till ersättning för skadan.

Ersättningen vid upphävande av renskötselrätt bestäms enligt 29 § med stöd av expropriationslagens bestämmelser om expropriation av särskild rätt till fastighet i tillämpliga delar. Enligt 28 § andra stycket tillfaller ersättning för skada eller olägenhet som inte drabbar bestämd person den drabbade samebyn och Samefonden med hälften vardera, om det inte finns särskilda skäl för annan fördelning. Detta innebär att, när regeringen har förordnat om upphävande av renskötselrätt, den för vars skull renskötselrätten upphävs skall, på samma sätt som vid expropriation, fullfölja saken genom att väcka talan vid fastighetsdomstolen och där skall ersättningsfrågan prövas. Det innebär också att den som får renskötselrätten upphävd får svara för samtliga rättegångskostnader i fastighetsdomstolen. Om den som exproprierar överklagar till högre rätt får han svara för motpartens kostnader där; sina egna kostnader får han under alla förhållanden svara för.

Ersättning för intrång i renskötselrätten kan även bestämmas enligt de lagar där tillåtligheten av en åtgärd prövas i särskild ordning, exempelvis enligt vattenlagen. I rättspraxis tillämpas i dessa fall en fördelning av ersättningen enligt 28 § andra stycket, så att berörd sameby och Samefonden erhåller ersättningen med hälften vardera.

När det gäller ersättning för intrång av nyttjanderättsupplåtelser på sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och på renbetesfjällen har en annan lösning valts i rennäringslagen.

Enligt 32 § rennäringslagen får en nyttjanderättsupplåtelse ske på dessa områden om det kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln. Om upplåtelsen inte avser tillgodogörande av naturtillgångar eller skogsavverkning skall den ske mot avgift om inte särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet. Avser upplåtelsen tillgodogörande av naturtillgångar skall staten betala ersättning för den skada eller olägenhet för renskötseln som upplåtelsen medför. Föredragande statsrådet anförde i förarbetena till rennäringslagen (prop. 1971:51 s. 111) att kompensation till samerna för upplåtelsen bör utgöras av avgiften för nyttjanderättsupplåtelsen. Kan samerna visa att de lidit större förlust genom upplåtelsen än som svarar mot nämnda belopp, bör de kunna få förlusten ersatt. Enligt min mening finns det inget skäl att ändra eller precisera dessa bestämmelser.

Den fråga som Samerättsutredningen behandlar gäller frågan om ersättning för sådant intrång som inte prövas enligt någon särskild lagstiftning och som sker utan att renskötselrätten upphävs. Som jag redan nämnt kan varje intrång i renskötselrätten i princip grunda rätt till skadeersättning (avsnitt 2.4). En åtgärd som medför skada på renskötselrätten behöver alltså inte vara så ingripande att den omfattas av förbudsregeln i 30 § rennäringslagen för att vara skadeståndsgrundande.

I förarbetena till rennäringslagen (prop. 1971:51 s. 136) konstaterades att självklart också andra konfliktsituationer än de som reglerades i de föreslagna lagbestämmelserna kunde uppkomma. Föredraganden uttalade att det lika självklart står öppet för en sameby eller renägare som lider skada genom ingrepp i renskötselrätten att väcka talan vid domstol. Sådan talan kan gå ut på ersättning, förbud eller skadeförebyggande åtgärder. Föredraganden förklarade att man övervägt om det var möjligt att i lagen ta in en bestämmelse som anger att förhållandet mellan fastighetsägare eller nyttjanderättshavare å ena sidan och sameby eller dess medlemmar å andra sidan bör bygga på principen om strikt ansvar, alltså ansvar oberoende av uppsåt eller vårdslöshet. Någon sådan bestämmelse föreslogs emellertid inte. Som skäl till detta hänvisade föredraganden bl.a. till svårigheterna att avgränsa och precisera en regel av det angivna slaget. Frågorna överlämnades till rättspraxis.

Samerättsutredningen har alltså på nytt tagit upp frågan om en särskild skadeståndsregel i rennäringslagen men avstått från att lägga fram något sådant förslag. Utredningen anför som motiv för detta att det möter stora svårigheter att utforma regler för hela renskötselområdet, eftersom renskötselrätten uppvisar olika sårbarhet på olika områden och toleransnivån gentemot motstående intressen också med nödvändighet varierar. Det naturliga är då enligt utredningen att de olika situationer som kan uppstå får sin belysning genom rättspraxis.

För min egen del gör jag följande bedömning. Jag har i det föregående pekat på svårigheterna att precisera det skydd renskötselrätten ger gentemot markägare och nyttjanderättshavare. Det är enligt min mening inte möjligt att med någon generell giltighet konkret ange arten och graden av det intrång i renskötselrätten som kan medföra ersättningsskyldighet.

Jag delar därför Samerättsutredningens uppfattning att rennäringslagen inte bör innehålla några bestämmelser om ersättning för sådana fall. Det får

i stället ankomma på domstolarna att avgöra när ett intrång har skett i renskötselrätten och hur stor ersättningen då skall vara.

Jag är emellertid inte beredd att ansluta mig till Samerättsutredningens förslag om särskilda rättegångskostnadsregler i skadeståndsmål som rör intrång i renskötselrätten. Utredningens förslag innebär med en viss modifiering att en markägare eller en nyttjanderättshavare i rättegångskostnads hänseende jämföras med den som sökt och fått tillstånd till expropriation. Enligt min mening finns det inte någon grund för en sådan särreglering av tvister mellan olika rättighetshavare till en fastighet. Jag anser inte heller att det finns tillräckliga motiv för att införa någon särskild kostnadsregel för skadeståndstvister i anledning av åtgärder i skogsbruket.

Jag vill i detta sammanhang även ta upp frågan om s.k. faktiskt förfogande vad gäller statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Som jag nyss anfört skall en upplåtelse av dessa marker i princip ske mot en avgift. Regeringen medgav emellertid i ett beslut år 1977 Länsstyrelsen i Norrbottens län rätt att utan avgift disponera viss staten tillhörig mark ovanför odlingsgränsen för parkerings- och rastplatser efter Graddisvägen i Arjeplogs kommun. Regeringen anförde att upplåtelsereglerna i 32–34 §§ rennäringslagen inte är tillämpliga i sådana fall då annan statlig myndighet än den som förvaltar marken önskar ta marken i anspråk för visst ändamål. Detta ianspråktagande får dock inte stå i strid med bestämmelserna i 30 § rennäringslagen. Om berörd sameby anser att den ändrade markanvändningen kommer att innebära skada eller olägenhet kan byn enligt beslutet söka åstadkomma en frivillig överenskommelse i ersättningsfrågan med den ianspråktagande myndigheten eller väcka talan vid domstol. Den av regeringen uppställda principen har kallats regeln om faktiskt förfogande.

Det faktiska förfogandet är enligt min mening närmast att se som en förfaranderegeln när statlig mark ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen behöver tas i anspråk av statlig myndighet. Vad jag i det föregående har anfört om samebys och samebymedlems rätt till ersättning för intrång i renskötselrätten gäller självfallet också när det är fråga om faktiskt förfogande. Jag har i det föregående (avsnitt 2.4) föreslagit ändringar i 30 § rennäringslagen för att öka skyddet för renskötselrätten. Även dessa bestämmelser är tillämpliga i fråga om faktiskt förfogande. Jag anser mot den bakgrunden att några preciseringar i rennäringslagen inte behöver göras vad gäller en statlig myndighets förfogande av dessa marker.

Avslutningsvis vill jag klargöra vilka som enligt min mening kan vara berättigade till ersättning vid intrång i renskötselrätten. Efter beslut av 1943 års riksdag sammanfördes Jämtländska renbetesfjällens skogsfond, Jämtländska lappväsendets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfond till en gemensam fond som fick namnet Statens lappfond. Fonden erhöll genom 1971 års rennäringslagstiftning namnet Samefonden. Enligt 28 § andra stycket rennäringslagen erhåller Samefonden hälften av ersättningen för skada eller olägenhet som inte drabbar bestämd person när renskötselrätt upphävs. Bestämmelsen tillämpas i rättspraxis så, att hälften av intrångserättningen tillfaller Samefonden även när det inte är fråga om upphävande av renskötselrätt. Bakgrunden till bestämmelsen är den, att renskötselrätten tillkommer samer i allmänhet som en för folkgruppen kollektiv rätt och inte

enbart en särskild sameby eller dess medlemmar. Detta är av grundläggande betydelse för frågan om vem som är skadelidande och vem som är rätt mottagare av ersättningen. Den del som tillfaller Samefonden blir enligt förarbetena till rennäringslagen ett skydd för den kollektiva folkgruppsrätten, medan den del som tillfaller samebyn tjänar som personlig ersättning för dem som vid skadetillfället driver renskötsel inom en sameby. Jag avser inte att föreslå någon förändring i detta avseende. Sakägare i fråga om intrång i renskötselrätten är därför även i fortsättningen sameby och enskild samebymedlem samt i fråga om ersättning för intrånget även Samefonden.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

2.7 Åtgärder vid för högt renantal

Mitt förslag: Länsstyrelsen skall vid fastställande av högsta renantal för en sameby ta hänsyn till andra intressen. Länsstyrelsen skall kunna förelägga en sameby att vid vite minska antalet renar om byn håller fler renar på bete än vad som bestämts. Ett vitesföreläggande skall även kunna riktas mot en enskild renägare som har fler renar än vad samebyn bestämt. En sameby skall vid vite kunna föreläggas att hålla årlig renräkning och att upprätta renlängd. Länsstyrelsen skall under rättas om tid och plats för renräkning samt ges befogenhet att kontrollera att renräkningen sker på ett korrekt sätt.

Lantbruksstyrelsens förslag överensstämmer med mitt förslag utom såvitt avser skyldighet att underrätta länsstyrelsen om tid och plats för renräkning.

Remissinstanserna: Förslaget lämnas utan erinran eller tillstyrks av remissinstanserna. Flera remissinstanser har efterlyst möjligheten att kontrollera att det uppgivna renantalet är korrekt. Svenska samernas riksförbund anser att högsta tillåtna renantal bör bestämmas med utgångspunkt i tillgängliga betesresurser, varför betesinventeringarna måste få hög prioritet.

Skälen för mitt förslag: I rennäringslagen finns flera bestämmelser om hur renantalet skall bestämmas och kontrolleras. Länsstyrelsen bestämmer enligt 15 § andra stycket det högsta antal renar som får hållas på bete inom byns betesområde. Länsstyrelsen kan enligt 15 § tredje stycket förordna om inskränkningar i betesrätten om det behövs för att bevara renbetet eller i övrigt främja renskötseln. Samebyn kan enligt 35 § första stycket bestämma hur många renar en medlem högst får inncha eller meddela andra föreskrifter om innehavet. Räkning av samebyns renar skall enligt 66 § ske årligen vid ungefär samma tidpunkt. Länsstyrelsen kan på samebyns begäran medge att räkningen får ske med större tidsmellanrum. Enligt 68 § skall renlängd upprättas på grundval av renräkningen. Den skall fastställas av bystämman, som kan besluta om rättelser av renlängden. Medlem i sameby kan enligt 95 § dömas till böter om han uppsåttligen eller av oaktsamhet lämnar oriktiga uppgifter vid renräkningen eller vid upprättande av renlängd.

Som framgår av min redogörelse finns det i rennäringslagen inte några direkta sanktionsbestämmelser som kan användas mot en sameby som inte följer länsstyrelsens beslut om högsta renantal. Samebyn kan inte heller vidta

några åtgärder mot den enskilde renägare som inte följer byns föreskrifter om renantalet. Länsstyrelsen kan inte framtvinga en renräkning. Samebyn har ingen skyldighet att överlämna renlängden till länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan därför inte kontrollera renantalet och har inte heller rätt att kontrollera uppgifterna i renlängden genom egen renräkning eller liknande kontrollåtgärd. Rennäringslagen innehåller dock en bestämmelse som något närmare bör beröras i detta sammanhang. Det gäller förordnande av syssloman för sameby.

Är renskötseln inom samebyns betesområde bristfällig och har överenskommelse inte träffats om rättelse, kan enligt 72 § andra stycket länsstyrelsen förordna en syssloman. Dennes uppgift är bl.a. att omhänderta renskötseln i byn. Sysslomannens ställning blir närmast jämförlik med en konkursförvaltare. Han övertar huvuddelen av både bystämmans och styrelsens befogenheter. Sysslomannen kan således besluta om begränsningar i en renägars reninnehav. Men lika litet som bystämman kan han tillgripa några sanktionsmedel mot den renägare som inte följer beslutet.

Länsstyrelsen kan vidare enligt 71 § besluta om slakt av renar som uppehåller sig utanför renskötselområdet eller inom detta område under tid då renskötsel inte får bedrivas där. Slakt kan alltså inte tillgripas enbart av det skälet att renantalet är högre än föreskrivet. Vanligtvis för dock ett för stort renantal med sig det slag av olägenheter som nämns i paragrafen. Sådan slakt kan därför sägas vara ett indirekt sanktionsmedel vid för högt renantal. Det bör noteras att slakt inte kan tillgripas mot enskild renägars renar.

I 1928 års renbeteslag fanns bestämmelser som gjorde det möjligt för länsstyrelsen att vid vite förelägga enskild renägare att minska renantalet. I lagen fanns vidare bestämmelser om s.k. civilrättsligt vite. Lappbyn kunde t.ex. vitesförelägga renägare att reducera sin renhjord i enlighet med föreskrift om högsta renantal i byordningen. Som ett yttersta korrekationsmedel kunde en försumlig renägare förlora rätten att bedriva näringen. Nämnda bestämmelser i renbeteslagen utmönstrades emellertid ur lagstiftningen vid tillkomsten av 1971 års rennäringslag.

Fastställande av högsta tillåtna renantal

Det högsta antal renar som får hållas på bete inom samebyns område bestäms alltså av länsstyrelsen. Denna regel har kommit till av främst två orsaker. Ett skäl är att rennäringen utövas jämsides med annat nyttjande av markerna. Därtill kommer att renbetesrätten inom samebyn är gemensam för flera näringsutövare av vilka ingen kan sägas ha rätt att utnyttja betet i större omfattning än de övriga. Beslut om rationellt renantal grundar sig på den indelning av byområden, som enligt 7 § rennäringslagen skall göras av länsstyrelsen. Myndighetens beslut om bygränser och högsta tillåtna renantal är inte bindande för all framtid utan kan omprövas med hänsyn till inträdda förändringar. I betänkandet (SOU 1966:12) Renbetesmarkerna beräknas det uthålligt högsta lämpliga renantalet för det svenska renbetesområdet till 260 000 djur. Inom Norrbottens län beräknas 179 000 djur (varav 16 000 inom koncessionsområdet) kunna födas uthålligt, inom Västerbottens län 45 000 och inom Jämtlands län med Idre i Dalarna 36 000 djur. Enligt (SOU

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

1983:67) Rennäringens ekonomi uppgår det högsta tillåtna renantalet till sammanlagt 270 200 renar. I allt väsentligt bestäms den svenska renstammens storlek av tillgången till ett väl samlat och åtkomligt vinterbete.

Det är endast i Jämtlands län som länsstyrelsen bestämt högsta renantal med stöd av 15 § rennäringslagen. För de flesta samebyarna är renantalet bestämt i byordningar från mitten av 1940-talet. Det är därför tämligen osäkert i vilken mån de bestämda högsta renantalen ger ett riktigt uttryck för vad markerna egentligen tål.

Det är angeläget att högsta tillåtna renantal bestäms med utgångspunkt i de aktuella förhållandena. I Jämtlands län gjordes på 1970-talet en betesinventering som låg till grund för beslut om högsta renantal. I Norrbottens län har i ett tiotal samebyar betesinventering skett, men resultatet har ännu inte lett till ändrade beslut om högsta renantal.

Ett i förhållande till betesresurserna för högt renantal kan för en sameby få en mängd negativa konsekvenser såsom överbetning av markerna och problem med att styra renarnas betning. Det är även till men för naturvårdens intressen. En utgångspunkt vid bestämmandet av högsta renantalet måste också vara vad naturen tål för att den biologiska mångfalden skall kunna behållas. Renantalet måste begränsas till vad de naturgivna förutsättningarna för bete medger för att ett uthålligt nyttjande av betesresurserna inte skall äventyras. Nyetableringar i samebyn försvåras också om antalet renar totalt sett är för stort.

Utövandet av renskötselrätten innebär att markägare och innehavare av särskild rätt till fastighet måste tåla att marken tas i anspråk för renbete och annat markutnyttjande som ingår i renskötselrätten. Samebymedlemmarna måste å sin sida tåla att markägaren eller nyttjanderättshavaren brukar marken med stöd av sin rätt. Ingen rättighetshavare kan därför räkna med att utnyttja mark och vatten inom renskötselområdet för egna ändamål utan hänsyn till andra rättighetshavare.

I rennäringslagen och dess förarbeten anges inte vilka faktorer som skall ligga till grund vid fastställandet av en samebys högsta tillåtna renantal.

Ett första steg vid fastställandet av högsta renantalet för en sameby är att fullfölja betesinventeringarna och att sedan i den markanvändnings- och utvecklingsplanering, som nu pågår i flertalet samebyar, planera och ta ställning till lämpligt antal renskötsel företag och renantal. Det är därför angeläget att Statens jordbruksverk, vid överläggningarna mellan staten och rennäringen om användningen av de medel som anslås för främjande av rennäringen, bl.a. beaktar behovet av att erforderliga medel avsätts för slutförande av betesinventeringarna. Produktionsrådgivningen från länsstyrelsen och Svenska samernas riksförbund, med inriktning bl.a. på slaktuttag och urval för avel, har också stor betydelse. Bidrag till sådan planering, liksom till produktionsrådgivning, kan lämnas av statsmedel.

Resultatet av betesinventeringen bör enligt min mening kunna ligga till grund för att fastställa det högsta antal renar som en sameby får ha. Inventeringen kan dock bara grovt ange hur många renar som långsiktigt kan hållas. Uppgifter om hur många renar som tidigare betat inom byns område samt om djurens ålder och vikt bör också ingå i beslutsunderlaget. Som jag nyss anförat förutsätts emellertid inom renskötselområdet ett sambruk av mar-

kerna. Vid fastställandet av högsta tillåtna renantal måste därför beaktas att även andra näringar skall kunna bedrivas inom renskötselområdet. Enligt min mening bör även hänsyn tas till faktorer av betydelse för djurskyddet. Jag tänker därvid speciellt på risken för svält till följd av bl.a. överbetning av markerna. Den hänsyn rennäringen har att ta till naturvårdens intressen kommer jag att behandla senare (avsnitt 2.12).

Det går enligt min uppfattning inte att närmare precisera den hänsyn som måste tas till motstående intressen. Vid fastställandet av högsta tillåtna renantal måste dock beaktas att reservbetesområden måste finnas i rimlig utsträckning. En skogsavverkning kan medföra ett temporärt bortfall av renbete. Å andra sidan uppkommer nytt bete på äldre föryngringsytor. Det högsta tillåtna renantalet måste därför anpassas till bl.a. denna varierande tillgång på bete så att normala avverkningar kan genomföras. Jag föreslår därför att det i rennärlagslagen tas in en föreskrift att vid fastställande av högsta tillåtna renantal hänsyn skall tas till andra intressen.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Överskridande av högsta tillåtna renantal

Som jag nyss nämnt finns det i rennärlagslagen inte några direkta sanktionsbestämmelser mot en sameby som överskrider det högsta tillåtna renantalet. Möjligheten att förordna syssloman är inte något särskilt effektivt sätt att komma till rätta med problemen.

Ett sätt för samebyn att lösa frågan om ett för högt renantal är att samebyn med stöd av 35 § beslutar hur många renar en medlem högst får ha eller meddelar andra föreskrifter om innehavet. Sådana bestämmelser har tillämpats i några fall, när byarna bedömt renantalet vara för stort i förhållande till betesresurserna eller till de praktiska möjligheterna att behärska renbeståndet. I praktiken har dock byns beslut inte fått någon nämnvärd betydelse, bl.a. därför att byn inte har några sanktionsmedel att ta till mot medlemmar som inte rättar sig efter beslutet.

Det bör enligt min mening skapas möjlighet att använda något ytterligare sanktionsmedel. Vad som kan övervägas är då föreläggande av vite mot sameby, eller i vissa fall mot enskild medlem, för att få till stånd rättelse.

Ett vitesföreläggande bör enligt min mening kunna användas mot en sameby som håller fler renar än vad som bestämts enligt äldre bestämmelser eller av länsstyrelsen enligt 15 § eller som inte följer en enligt samma paragraf beslutad inskränkning i betesrätten. Har en sameby med stöd av 35 § bestämt hur många renar en medlem högst får inneha, eller meddelat andra föreskrifter för innehavet, bör ett vitesföreläggande även kunna riktas mot en enskild medlem som inte följer samebyns beslut.

En förutsättning för att kunna avgöra om renantalet är för högt är självfallet att samebyn räknat renarna och upprättat renlängd. Om räkningen av samebyns renar inte sker årligen i enlighet med 66 § eller om av länsstyrelsen förordnad extra renräkning enligt samma paragraf inte sker, bör samebyn därför vid vite kunna åläggas att förta sådan räkning. Det finns i dag ingen skyldighet för samebyn att lämna renlängden till myndighet. Eftersom den upprättas på grundval av renräkningen, utgör den fastställda renlängden en viktig handling bl.a. vid myndighets kontroll av en samebys renantal. Jag

kommer i det följande (avsnitt 2.10) att föreslå skyldighet för en sameby att lämna kopia av renlängden och andra uppgifter om renskötseln som underlag för ett företagsregister. Med tanke på den centrala betydelse renlängden har för myndigheterna, bör en sameby vid vite kunna åläggas att upprätta och till myndighet överlämna kopia av den fastställda renlängden. Jag återkommer senare till mina överväganden i fråga om regler för samebys renräkning.

Möjligheten att förelägga vite behöver inte alltid utnyttjas så snart en samebys handlande strider mot någon av de ovan nämnda bestämmelserna. Av stor betydelse är givetvis i vad mån det uppkommer någon skada eller olägenhet för tredje man, t.ex. för grannbyn eller för andra arcella näringar. Ett ingripande kan emellertid vara påkallat också för att förhindra en överbetning till skada för den framtida renskötseln.

I fråga om föreläggande och utdömande av vite bör lagen (1985:206) om viten tillämpas. Enligt min mening är det lämpligt att länsstyrelsen blir vitesföreläggande myndighet.

Ett vitesföreläggande bör i första hand riktas mot samebyn, som då t.ex. föreläggs att inom viss tid minska antalet renar till ett bestämt antal. Det blir sedan samebys sak att besluta hur reduktionen skall ske och se till att denna genomförs. I allmänhet torde frågan kunna lösas på frivillig väg. I den mån samebyn bestämt hur många renar en medlem får ha, bör, i enlighet med vad jag nyss anfört, länsstyrelsen även kunna rikta ett vitesföreläggande mot den som inte följer byns beslut i detta avseende. Ett föreläggande bör vid behov samtidigt eller senare kunna ges även mot samebyn. Frågan om ett vite bör riktas mot enskild medlem bör i allmänhet vara beroende av om samebyn själv föreslår detta. En ytterligare förutsättning för att ett vite skall kunna riktas mot en enskild medlem är att det i ärendet är utrett att samebysmedlemmen verkligen har flera renar än vad samebyn bestämt. Att så är fallet kan exempelvis styrkas genom att byn överlämnar utdrag ur den renlängd som enligt 68 § skall upprättas av byn.

För att inför länsstyrelsen styrka att den fordrade åtgärden har vidtagits kan samebyn resp. den enskilde medlemmen exempelvis visa upp avräkningsnota från slakteri.

Om vitet mot samebyn döms ut skall samebyn betala det till staten. Sker inte detta kan beloppet tvångsvis utmätas t.ex. i samebys tillgodohavanden på upplåtelseavgifter. Därmed torde det solidariska ansvar för byns renskötande medlemmar som i och för sig finns enligt 45 § inte behöva aktualiseras.

Renräkning

Enligt 66 § rennäringslagen skall räkning av samebys renar ske årligen vid ungefär samma tidpunkt. Om särskilda skäl föreligger kan länsstyrelsen medge större tidsmellanrum efter begäran från samebyn. Det ekonomiska regelsystemet i rennäringslagen bygger i stor utsträckning på att man känner till de enskilda renägarnas reninnehav. Det gäller i första hand rösträttsreglerna och fördelningen av kostnaderna. Dessutom utgör renantalet, styrkt genom renräkning, underlag för eventuell katastrofskadeersättning åt enskilda renägare. Vidare är det viktigt att känna till det totala renantalet i sa-

mebyn, både för byns egen planering och för länsstyrelsen, som har att be-
vaka att samebyarna inte överskrider det fastställda maximala renantalet.
Enligt min mening är det därför angeläget att ha en så effektiv registrering
av renantalet som är praktiskt möjligt.

Rennäringskommittén uppger i sitt betänkande att allt färre samebyar de
senaste åren genomfört årliga renräkningar. Vissa byar har enligt betänkan-
det helt upphört att räkna renar, i andra har renräkning av tradition aldrig
fått någon egentlig genomslagskraft. De renlängder som upprättas baserar
sig i dessa fall på djurägarnas egna uppgifter men ibland också genom sköns-
mässiga uppskattningar. Vissa byar har egna system för uppskattning av ren-
antalet som bygger på en slags nettometod där man utgår från inmärkta re-
nar, beräknad förlust och slakt. En ny individmärkningsmetod börjar också
tas i bruk på sina håll. Där den tillämpas kommer en kontinuerlig uppfölj-
ning av renantalet att underlättas.

Med tanke på den centrala betydelse vetenskapen om renantalet har, både
för samebyns planering och från rättvisesynpunkt, går det enligt min mening
inte att undvara regelbundet återkommande renräkningar. Det är mot bak-
grund av vad jag har anfört angeläget att ge myndigheterna möjlighet att
kontrollera samebyns renantal.

I fråga om myndighets möjligheter att kontrollera om det uppgivna renan-
talet i samebyn är korrekt vill jag anföra följande. Enligt 66 § andra stycket
kan länsstyrelsen på begäran av renskötande medlem under vissa villkor för-
ordna om extra renräkning. Länsstyrelsen eller annan myndighet saknar i
övrigt möjlighet att kontrollera en samebys renantal. De uppgifter som en
enskild medlem lämnar om sitt renantal och som ligger till grund för renläng-
den lämnas dock under straffansvar. Enligt 95 § kan nämligen medlem i sa-
meby dömas till böter om han uppsåtligen eller av oaktsamhet lämnar oriktig
uppgift vid renräkning eller vid upprättande av renlängd. Under utredningen
av om brott begåtts mot 95 § har polismyndigheten möjlighet att med stöd
av 96 § begära att samebyns styrelse låter samla ihop och skilja ut renar som
tillhör den eller dem som misstänks ha lämnat oriktig uppgift om renantalet.
Jag har i det föregående föreslagit att en sameby vid vite skall kunna åläggas
att företa årlig renräkning. Enligt min uppfattning är det däremot inte nöd-
vändigt att införa någon ytterligare befogenhet att besluta om renräkning.
En extra renräkning är kostnads- och arbetskrävande samt utgör ett hinder
för samebyn i renskötselarbetet. Jag anser därför inte att de fördelar som
kan finnas att i kontrollsyfte kunna förordna om extra renräkning överväger
de nackdelar som är förbundna med en myndighets förordnande om detta.
Däremot anser jag att en sameby skall underrätta myndighet om tid och plats
för byns renräkning. Anmälan om förestående renräkning bör ske till läns-
styrelsen. Länsstyrelsen bör kunna förordna annan myndighet, exempelvis
polisen, att kontrollera en samebys renräkning. Detta ger myndigheten möj-
lighet till kontroll av samebyns renantal. Det är givetvis viktigt att erforder-
liga resurser avsätts för kontroll av renantalet i länet, men det bör inte vara
någon skyldighet att närvara vid alla samebyars renräkning. Detta får bedö-
mas bl.a. med hänsyn till personalresurserna. En anledning till närvaro vid
en renräkning kan vara att företrädare för andra areella näringar gör sanno-
likt att byns renantal är högre än det uppgivna.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

För att möjliggöra en effektiv kontroll måste den som länsstyrelsen förordnat ges rätt att få tillträde till område eller anläggning där renräkningen äger rum, liksom rätt att få upplysningar och ta del av de handlingar som behövs för kontrollen.

Det bör enligt min mening finnas möjlighet att meddela närmare föreskrifter om hur renräkning skall gå till. Sådana föreskrifter kan exempelvis avse det sätt på vilket räkningen skall dokumenteras eller om färgmärkning av räknade renar. Det ankommer på regeringen, eller myndighet som regeringen bestämmer, att meddela sådana föreskrifter.

Vad jag nu har anfört bör föranleda vissa tilläggsbestämmelser i rennäringslagen.

2.8 Åtgärder mot s.k. strövrenar

Mitt förslag: Länsstyrelsen skall vid vite kunna förelägga en sameby att driva bort renar från marker utanför renskötselområdet eller från mark inom detta område under tid då renskötsel inte får bedrivas där. Den nuvarande möjligheten för länsstyrelsen att förordna om slakt tas bort.

Lantbruksstyrelsens förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Förslaget om vite lämnas utan erinran eller tillstyrks av remissinstanserna. Flera remissinstanser, bland dem berörda länsstyrelser, anser att möjligheten att förordna om slakt skall finnas kvar. Svenska samernas riksförbund anser däremot att bestämmelsen om slakt skall upphävas och att de bakomliggande orsakerna till att renar stannar kvar på vinterbetesmarkerna bör klarläggas.

Skälen för mitt förslag: I 3 § rennäringslagen anges var och under vilken tid renskötsel får bedrivas. Renar som uppehåller sig utanför renskötselområdet eller på mark inom detta område under tid då renskötsel inte får bedrivas där brukar benämnas strövrenar. Andra areella näringar upplever förekomsten av strövrén, tillsammans med vad som anses vara ett för högt renantal, som de största olägenheterna av dagens renskötsel.

Som jag nyss framhållit (avsnitt 2.7) kan länsstyrelsen enligt 71 § rennäringslagen förordna om slakt av renar som uppehåller sig utanför renskötselområdet eller inom detta område under tid då renskötsel inte får bedrivas där. En förutsättning för beslut om sådan slakt är att renarna vållar skada eller olägenhet av någon betydelse.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har förordnat om slakt av strövrenar åren 1982 och 1989. Slakten har skett genom att utsedda jägare skjutit renar och levererat kropparna till kontrollslakteri. Kostnaderna har varit avsevärda utan att antalet renar på otillåten mark egentligen minskat nämnvärt. I Norrbottens län genomfördes en sådan slakt på 1970-talet i Bodens kommun och år 1988 i Kalix kommun. Den senare slakten hade enligt länsstyrelsen god effekt för efterlevnaden av gällande bestämmelser.

Förekomsten av strövrén har flera orsaker. Det är givetvis oundvikligt att

ett visst antal renar blir kvar på vinterbetesmarkerna vid flyttningen på våren. Det är emellertid en allmän uppfattning bland motstående intressen till rennäringen att antalet strövrener ökat starkt under senare år. Detta beror huvudsakligen på att renantalet ökat på grund av goda betesförhållanden, att motstående intressens markanvändning försvårar flyttningen, att renarna oftare transporteras per bil och att antalet verksamma i samebyarna minskar genom pågående rationaliseringar. Intrången i renskötselmarkerna spelar ofta en viss roll. Transport med lastbil, som åtminstone delvis är ett resultat av samhällsutvecklingen, gör renen desorienterad och leder till strövreneförekomst. Stora kalhyggen vid uppflyttningen till fjällområdet försvagar eller kan t.o.m. helt släcka ut flyttningsinstinkten. Om en renhjord blir skrämmd, om tillgången på bete är för dålig inom de områden hjorden flyttar till eller om hjorden stöter på alltför besvärliga flyttningshinder är risken stor att den vänder. En hjord som vänt är rent allmänt svår att hantera och mycket svår att få att återuppta uppflyttningen. Förekomst av strövrener kan emellertid också bero på underlåtenhet från renskötarens sida.

Det kan genom en utbyggnad av flyttningsvägarna, utslaktning av särskilt strövningsbenägna djur, ökad tillskottsutfodring och intensifierad rådgivning vara möjligt att minska antalet strövrener. Det är viktigt att särskilt samebyar med långa flyttningar kan upprätthålla ett väl fungerande system av flyttningsvägar. Varje nytt hinder innebär ökad risk för strövrener vilket måste beaktas i samhällsplaneringen. Dessa olägenheter kan lindras genom kompletteringar av flyttlederna med övernattningshagar kombinerade med stödutfodring. Samtidigt innebär detta ökade investerings- och underhållskostnader för renskötseln. Att få till stånd väl fungerande flyttningar är emellertid särskilt besvärligt för fjällsamebyarna i Västerbottens och Norrbottens län, som har mycket långa flyttningsvägar, upp till 40 mil. I Norrbotten är området mellan lappmarksgränsen och odlingsgränsen i stor utsträckning året-runt-marker för skogssamebyarna. Eventuellt kvarvarande fjällrenar blir därför i hög grad ett internt näringsproblem. I Västerbotten framstår däremot strövreneförkomsten enligt Rennäringskommitténs betänkande som mera uppenbart otillåten.

Lantbruksstyrelsen har föreslagit att det bör införas en möjlighet till föreläggande vid vite att driva bort renarna från mark där renskötsel inte får bedrivas. Huvuddelen av Lantbruksverkets representanter i Rennäringsgruppen anser dessutom att möjligheten att förordna om slakt bör finnas kvar till dess att man genom praktisk erfarenhet kunnat konstatera att vitesföreläggande är ett mera effektivt medel än slakt. Det fordras enligt dessa ledamöter inte sällan snabba åtgärder vid en förekomst av strövrener. Ett förordnande om slakt bör därför kunna tillgripas sedan det visat sig att ett vitesföreläggande inte ger önskat resultat. Det bör kunna genomföras först sedan tiden för vitesföreläggande gått ut eller återkallats. De övriga ledamöterna i gruppen anser däremot att det inte finns anledning tro att ett vitesföreläggande skulle vara mindre effektivt och att det dessutom kan uppstå praktiska och formella komplikationer om man har två sanktionsmedel för samma företeelser, förutom att det kan uppfattas som inkonsekvent.

Möjligheten att tillgripa tvångsslakt för att få bort strövrener från otillåtet område bör enligt min mening utmönstras ur rennäringslagen. Lantbrukssty-

relsens förslag om vitesföreläggande utgör enligt min uppfattning ett tillräckligt instrument för att komma till rätta med strövfrens förekomsten. En bestämmelse om sådant föreläggande bör föras in i rennäringslagen. Jag har i avsnitt 2.7 redogjort för hur vitesinstitutet bör användas inom renskötseln. Samebyn kan genom exempelvis intyg från polismyndighet visa att renarna bortförts från otillåten plats.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

2.9 Begränsning av rösträtt i vissa fall för renskötande medlem i sameby

Mitt förslag: Renskötande medlem skall i frågor som rör renskötseln inte få rösta för fler renar än han enligt samebyns beslut får inneha.

Lantbruksstyrelsens förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Enligt 59 § rennäringslagen har varje myndig medlem i samebyn en röst i fråga som rör utseende av ordförande på bystämma eller revisor, beviljande av ansvarsfrihet för styrelsen eller ändring av vissa föreskrifter i samebyns stadgar. Enligt samma paragraf har endast renskötande medlem rösträtt i övriga frågor. Rösträtten är då graderad på det sättet att den renskötande medlemmen har en röst för varje påbörjat hundratal renar som enligt gällande renlängd innehas av honom. Detta innebär att en sådan medlem kan få beräkna sitt antal röster på fler renar än som samebyn med stöd av 35 § kan ha beslutat att han får inneha.

Jag delar Lantbruksstyrelsens uppfattning att renskötande medlem inte bör få rösta för fler renar än vad han tillåts inneha enligt samebyns beslut. Förslaget föranleder en ändring i 59 § rennäringslagen.

2.10 Företagsregister för rennäringen

Mitt förslag: Ett företagsregister för rennäringen skall inrättas. Registret skall bygga på samebyns fastställda renlängd. En sameby skall därför vara skyldig att lämna kopia av sin renlängd till länsstyrelsen eller till annan myndighet som regeringen bestämmer.

Lantbruksstyrelsens förslag överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran. Enligt Svenska samernas riksförbund utgör renlängden ett tillräckligt underlag för företagsregistret.

Skälen för mitt förslag: Det föreslogs i förarbetena till 1971 års rennäringslag (prop. 1971:51) att ett företagsregister inom rennäringen skulle införas. Det skulle bli ett värdefullt hjälpmedel i rationaliseringsverksamheten. Sedan riksdagen godtagit förslaget förordnade regeringen att ett företagsregister skulle upprättas och att det skulle ankomma på Lantbruksstyrelsen att

utfärda närmare föreskrifter om registret. Frågan om utformningen av registret har därefter diskuterats flera gånger mellan Statens jordbruksverk och rennäringsutövarna utan att frågan har lösts.

Lantbruksstyrelsen föreslår i sin rapport att ett företagsregister upprättas som baseras på innehållet i renlängderna. De uppgifter som i sammanhanget är mest viktiga, såväl i samhällsplaneringen som i diskussioner med t.ex. länsmyndigheter, kommuner och skogsföretag samt vid stödgivning, är uppgifter om samebyns samlade renantal, fördelningen av antalet renar på de olika företagen och åldersstrukturen inom samebyn. Det bör vara tillräckligt att uppgifterna redovisas i grupper (1–100, 101–200, 201–300 renar etc.). Möjligheten att identifiera de enskilda företagen skall så långt möjligt uteslutas.

De uppgifter som behövs för ett sådant register finns enligt rapporten i allmänhet tillgängliga i renlängderna. Även om renlängderna inte innehåller alla de uppgifter som ett företagsregister bör innehålla, skulle det kunna vara tillräckligt att länsstyrelsen fick del av längderna, i likhet med vad som gällde före år 1972. Uppgifterna i renlängden kan dock behöva kompletteras t.ex. med uppgifter om företagarnas födelseår. Sådana uppgifter torde lätt kunna införas som standard i renlängderna.

I de flesta fall där rennäringens intressen skall redovisas torde det enligt rapporten räcka att uppgifterna om antal renar och antal företag tas fram. I en del fall kan mera preciserade uppgifter behövas. Länsstyrelsen kan då sammanställa uppgifterna så att exempelvis antalet renskötare i ett visst åldersintervall redovisas.

Själv gör jag följande bedömning. Rennäringen är den enda av de areella näringarna för vilka det saknas tillförlitliga uppgifter om verksamheten. Det är mycket angeläget att rättvisande uppgifter finns tillgängliga om samebyarnas renantal och företagsstruktur. Detta gäller inte minst för samebyarna i diskussioner med skogsföretag om intrång och för länsstyrelsen i olika delar av samhällsplaneringen. På sikt är det önskvärt att företagsregistret kan byggas ut med fler uppgifter. Jag tänker då närmast på att det i samhällsplaneringen är viktigt att rennäringens sysselsättningseffekt och dess regionalekonomiska betydelse kan dokumenteras genom ett relevant material. I dessa och liknande frågor som kan röra konkurrensen om marken kan ett utbyggt företagsregister få ett stort värde både för samebyn och för samhället, bl.a. på så sätt att frågor om intrång bör kunna bedömas enklare och säkrare.

Eftersom renlängderna i sig innehåller identifierbara personliga uppgifter bör det finnas möjlighet att hos myndigheten skydda vissa uppgifter med sekretess. I och med att renlängderna lämnas in för att användas för myndighetens verksamhet för framställning av statistik kommer de att skyddas av den sekretess som gäller för statistiskt material enligt 9 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) på samma sätt som t.ex. lantbrukets företagsregister. Som *Lagrådet* har påpekat i sitt yttrande den 18 juni 1990 kommer samma sekretessregler också att skydda ett företagsregister för rennäringen. Med sekretessen följer också tystnadsplikt för den som i tjänsten tar del av uppgifterna. Renlängden bör också, liksom nu, kunna användas i samband med ärenden om statligt stöd. Bestämmelser om sekretess i sådana ärenden finns i sekre-

tessförordningen (1980:657). Gäller sekretess inom en verksamhetsgren hos en myndighet, får inte uppgiften lämnas ut till en annan verksamhetsgren.

Varje sameby bör vara skyldig att till myndighet som regeringen bestämmer överlämna en kopia av den fastställda renlängden. Det bör ankomma på regeringen eller på myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om detta och om skyldigheten att lämna ytterligare uppgifter till företagsregistret. Ett bemyndigande att meddela sådana föreskrifter bör tas in i rennäringslagen. Jag har i det föregående (avsnitt 2.7) föreslagit att en sameby skall kunna föreläggas vid vite att upprätta renlängd och att överlämna kopia av den till myndigheten.

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2

Jordbruksdep.

2.11 Koncessionsrenskötseln

Mitt förslag: Den som äger eller brukar jordbruksfastighet som helt eller delvis är belägen inom den del av Norrbottens län där koncessionsrenskötsel bedrivs skall, om han är bosatt inom den delen av länet, få lämna skötesrenar i koncessionshavarens vård. Även för andra som har rätt att äga skötesrenar skall det vara tillräckligt att ägaren är bosatt inom den del av länet där koncessionsrenskötsel bedrivs.

En koncessionshavare skall i frågor som rör renskötseln inte få rösta för fler renar än som länsstyrelsen bestämt att han får inneha. En ägare av skötesrenar skall i fråga om beslut på bystämma ha en röst.

Om sameby eller koncessionshavare bryter mot villkor som gäller för verksamheten skall länsstyrelsen vid vite kunna förelägga byn eller koncessionshavaren att vidta rättelse.

Länsstyrelsen skall ha möjlighet att besluta om slakt och försäljning av skötesrenar i den mån renarna överstiger det tillåtna antalet.

Lantbruksstyrelsens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt, utom såvitt gäller det s.k. bostadsbandet, där något förslag inte lämnats. Lantbruksstyrelsen har vidare föreslagit att samebyn själv skall kunna besluta om slakt eller försäljning av övertaliga skötesrenar.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Länsstyrelsen i Norrbottens län har föreslagit den ändringen av bostadsbandet som överensstämmer med mitt förslag.

Skälen för mitt förslag: Koncessionsrenskötseln, som regleras i 85–89 §§ rennäringslagen, är en särskild form av renskötsel som bedrivs i Kalix och Torne älvdalar. Koncession kan meddelas den som är renskötselberättigad (koncessionshavare). Ägare eller brukare av jordbruksfastighet kan få inneha renar (skötesrenar) som vårdas av koncessionshavaren.

Jag har i avsnitt 2.2 föreslagit att alla samer skall ha renskötselrätt. Enligt 85 § rennäringslagen kan renskötselberättigad få koncession att driva renskötsel. I fortsättningen bör den som innehar renskötselrätt kunna få koncession. Det innebär att alla samer i princip kan komma i fråga som koncessionshavare. Enligt den nämnda paragrafen får koncession lämnas endast

om sökanden kan antas komma att driva renskötelsen på ett ändamålsenligt sätt. Utvidgningen av kretsen av möjliga koncessionshavare innebär därför inte någon förändring vad gäller förutsättningarna för att driva en bra koncessionsrenskötsel.

Riksdagen beslutade år 1985 om vissa ändringar vad gäller koncessionsrenskötelsen (prop. 1984/85:226, bet. JoU 1985/86:2, rskr. 1985/86:11). Av regionalpolitiska skäl begränsades antalet skötesrenar till högst trettio för samma hushåll. Rätten för fastighetsägare att inneha skötesrenar förbehölls dem som äger eller brukar jordbruksfastighet inom samebyns koncessionsområde och som är bosatta inom området eller på fastigheten. Vid röstning i ekonomiska frågor tillerkändes renskötande medlem en röst för varje påbörjat tjugotal renar. Både koncessionshavare och ägare av skötesrenar anses som renskötande medlem.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i sitt remissvar anført att det år 1985 återinförda s.k. bostadsbandet medfört att många skötesrenägare har fått sina villkor försämrade. I Kalix och Torne älvdalar har många tvingats att flytta till centralorter på grund av arbetsmarknaden. Man behåller därvid ofta jord- och skogsbruksmark för att samtidigt kunna äga skötesrenar.

Själv gör jag följande bedömning. Innan rennäringslagen ändrades år 1985 kunde alla som ägde eller brukade jordbruksfastighet inom det område där koncessionsrenskötsel får bedrivas få lämna renar i koncessionshavares vård. Många skötesrenägare var bosatta utanför detta område. Med hänsyn till de speciella arbetsmarknadsförhållanden som råder i regionen delar jag länsstyrelsens uppfattning att den som bor inom den del av länet där koncessionsrenskötsel bedrivs, skall kunna lämna renar i koncessionshavares vård. Sysselsättningseffekten och andra positiva effekter från regionalpolitisk synpunkt kvarstår enligt min uppfattning även om man ökar möjligheterna att inneha skötesrenar.

Som jag nämnt i det föregående (avsnitt 2.7) finns det för närvarande inte några direkta möjligheter att vidta åtgärder mot renägare som har för stort antal renar. I fråga om koncessionssamebyarna gäller detta även de skötesrenägare som efter 1985 års lagändring inte längre uppfyller bosättningskravet och därför inte längre har rätt att lämna skötesrenar i koncessionshavares vård. Vid bystämmor har dessa skötesrenägare haft rösträtt på grundval av sitt reninnehav och i vissa fall på ett avgörande sätt påverkat och utformat samebyarnas beslut i olika frågor. Jag har i det föregående (avsnitt 2.9) föreslagit att medlem i sameby i fråga som rör renskötelsen inte skall få rösta för fler renar än vad samebyn bestämt för honom. När det gäller koncessionsrenskötelsen har renskötande medlem enligt 86 § rennäringslagen en röst för varje påbörjat tjugotal renar som enligt gällande renlängd innehas av honom. Före 1985 års lagändring gällde samma röstberäkning som för de vanliga samebyarna. Ändringen genomfördes för att stärka koncessionshavarens ställning. Deras röstinflytande ställdes i bättre relation till deras renantal än vad som var fallet med tidigare regler. I Lantbruksstyrelsens rapport föreslås att en ägare av skötesrenar i fortsättningen bara skall ha en röst på bystämman. Förslaget innebär att koncessionshavarens ställning i samebyn stärks ytterligare. Eftersom antalet skötesrenägare i en sameby är stort får

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

dessa även efter den föreslagna ändringen ett tillfredsställande inflytande på renskötseln i byn. Jag ansluter mig till Lantbruksstyrelsens förslag.

Jag har i det föregående (avsnitt 2.9) föreslagit att renskötande medlem i frågor som rör renskötseln inte skall få rösta för fler renar än som samebyn enligt 35 § rennäringslagen kan ha beslutat att han får inneha. Enligt 88 § bestämmer länsstyrelsen det antal renar som varje koncessionshavare får hålla inom området. Inte heller en koncessionshavare bör enligt min mening få rösta för fler renar än som han enligt länsstyrelsens beslut får inneha.

Länsstyrelsen anger med stöd av 88 § i beslutet om koncession de villkor som gäller för tillståndet. I beslutet skall bl.a. anges det högsta antal renar som varje koncessionshavare får hålla inom koncessionssamebyn och det högsta antal skötesrenar som han får ta emot. Jag har i det föregående (avsnitt 2.7) föreslagit att länsstyrelsen vid vite skall kunna förelägga en sameby att minska antalet renar om fler renar hålls på bete än vad länsstyrelsen bestämt. Jag anser att länsstyrelsen även vad gäller koncessionssamebyarna skall ha möjlighet att förelägga en by att vid vite minska antalet renar om det överstiger det tillåtna. Eftersom länsstyrelsen i beslutet om koncession även anger andra villkor under vilka renskötseln får bedrivas, anser jag att länsstyrelsen dessutom skall ha möjlighet att förelägga vite för att få samebyn eller renägaren att följa sådant villkor.

Renarna i en koncessionssameby ägs, som jag nyss nämnt, av koncessionshavaren och ett antal fastighetsägare, skötesrenägare. De senares renantal är begränsat till högst trettio renar i vinterhjord. Jag har i det föregående (avsnitt 2.7) föreslagit att ett vitesföreläggande skall kunna riktas mot en enskild medlem om han äger fler renar än vad samebyn kan ha bestämt att han får inneha. Även en sameby för koncessionsrenskötsel kan besluta hur många renar en enskild skötesrenägare får lämna i koncessionshavarens vård. För koncessionsrenskötseln gäller dessutom, som jag nyss nämnt, att det inte får finnas fler än trettio skötesrenar för samma hushåll hos koncessionshavare. Om en koncessionshavare eller en skötesrenägare har fler renar än vad han får ha enligt 88 § eller enligt fattade beslut, bör koncessionshavaren eller skötesrenägaren enligt min mening kunna föreläggas att vid vite minska sitt renantal till det tillåtna.

Lantbruksstyrelsen har föreslagit att koncessionssamebyn skall ha rätt att låta slakta och sälja övertaliga renar. Koncessionsrenskötseln bedrivs under hela året på marker där renskötsel av hänsyn till jordbruket annars får bedrivas endast vintertid. Med hänsyn till dessa förhållanden delar jag Lantbruksstyrelsens uppfattning att det även bör finnas möjlighet att besluta om utslaktning och försäljning av övertaliga renar. Ett sådant beslut, liksom beslut om föreläggande av vite, bör fattas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen bör kunna besluta om utslaktning av renarna efter ansökan av samebyn. Detta bör dock få ske först om renägaren inte efter anmaning själv låter minska sitt renantal. Kostnaderna för slakten bör tas av avräkningspriset varefter återstoden tillfaller renägaren.

Mina förslag innebär att vissa ändringar bör göras i rennäringslagen.

Mitt förslag: För att skydda naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen får regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om vilken hänsyn som vid renskötseln skall tas till dessa intressen. Föreskrifterna får dock inte vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras.

Om det behövs för att föreskrifterna skall efterlevas får länsstyrelsen meddela förelägganden eller förbud. Länsstyrelsen får sätta ut vite i beslut om förelägganden eller förbud. Den som underlåter att följa ett föreläggande eller bryter mot ett förbud kan dömas till böter.

Naturvårdslagsutredningens förslag överensstämmer i huvudsak med mitt. Utredningen föreslår dock att föreskrifterna inte får medföra att avsevärd olägenhet uppkommer för renskötseln.

Remissinstanserna: Lantbruksstyrelsen, Statens naturvårdsverk, Länsstyrelsen i Norrbottens län och Svenska turistföreningen tillstyrker förslaget. Plan- och bostadsverket anser att lagändringen bör anstå till dess det pågående arbetet med samebyarnas markanvändnings- och utvecklingsplaner är färdigt. Svenska samernas riksförbund anser att enkla jämförelser inte kan göras mellan rennäringslagen och lagen om skötsel av jordbruksmark och skogsvårdslagen. Enligt förbundet utgör de samiska näringarna en helhet i vilken ingår sådana delar som renskötsel, jakt och fiske och där ingrepp i den ena delen påverkar förutsättningarna för den andra. Inskränkningar för ett visst moment i renskötseln påverkar andra moment och funktioner i renskötseln. Den föreslagna preciseringen i rennäringslagen behöver därför överarbetas och sättet för hur prövningen skall ske måste anges. Konsekvensbeskrivningar är nödvändiga.

Skälen för mitt förslag: Enligt 65 § första stycket rennäringslagen skall vid renskötselns utövande skäligen hänsyn tas till andra intressen. I paragrafens andra och tredje stycke preciseras närmare på vilket sätt bevakning och flyttning skall ske för att renarna inte skall vålla skada eller olägenhet.

Naturvårdslagsutredningen gör den bedömningen att det vid renskötselns utövande kan förekomma konflikter med naturvårdens intressen, särskilt med hänsyn till den rationalisering och mekanisering som skett inom rennäringen under de senaste decennierna. Därtill kommer att renskötseln i stor utsträckning bedrivs på marker som är särskilt känsliga för påverkan. Enligt utredningens uppfattning finns skäl att i fråga om naturvården utveckla och förtydliga den skyldighet som rennäringen liksom andra näringar har när det gäller att ta skäligen hänsyn till andra intressen. Detta bör enligt utredningen ske genom att det i lagen – efter förebild från lagen om skötsel av jordbruksmark och skogsvårdslagen – införs en ny paragraf som ger regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer bemyndigande att meddela föreskrifter om den hänsyn som skall tas till naturvårdens intressen vid renskötselns utövande, såsom i fråga om skyddet av växt- och djurlivet. Detta bemyndigande bör dock inte få medföra befogenhet att meddela föreskrifter som är så ingripande att avsevärd olägenhet för renskötseln uppkommer.

Enligt 1 § skogsvårdslagen (1979:429) skall vid skötseln av skogsmark hänsyn tas till naturvårdens och andra allmänna intressen. Vid skötsel av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbruket skall enligt 6 a § lagen (1979:425) om skötsel av jordbruksmark hänsyn tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen. Den hänsyn som skall tas till de olika intressena preciseras i föreskrifter som meddelas med stöd av bemyndiganden i de båda lagarna. Enligt 21 § skogsvårdslagen och 6 a § lagen om skötsel av jordbruksmark får regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om den hänsyn som skall tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen vid skötseln av skog resp. skötseln av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbruket. I 21 § skogsvårdslagen exemplifieras denna hänsyn till att avse frågan om hyggens storlek och utläggning, beståndsanläggning, kvarlämnande av trädsamlingar, dikning och skogsbilvägars sträckning. Jordbrukets hänsyn exemplifieras i 6 a § lagen om skötsel av jordbruksmark till att avse skyddet av odlings- och kulturlandskapet samt växt- och djurlivet.

För båda lagarna gäller att föreskrifterna inte får vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras.

Föreskrifter om den hänsyn som vid skötseln av skog skall tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen meddelas enligt 21 § skogsvårdsförordningen (1979:791) av Skogsstyrelsen efter samråd med Statens naturvårdsverk, Riksantikvarieämbetet och annan central förvaltningsmyndighet som kan beröras. Föreskrifter om den hänsyn som skall tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen vid skötsel av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbruket meddelas enligt 5 § förordningen (1979:426) om skötsel av jordbruksmark av Statens jordbruksverk efter samråd med Naturvårdsverket samt Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

För att föreskrifter som har meddelats med stöd av de angivna bestämmelserna skall efterlevas får föreläggande eller förbud meddelas. I beslut om föreläggande eller förbud får vite sättas ut. Den som underlåter att följa ett föreläggande eller bryter mot ett förbud kan dömas till böter. Den som överträtt ett vitesföreläggande eller vitesförbud skall dock inte dömas till ansvar för gärning som omfattas av ett föreläggande eller ett förbud.

I 65 § första stycket rennäringslagen finns, som jag redan nämnt, en bestämmelse om att skälighänsyn skall tas till andra intressen vid utövande av renskötseln. I förarbetena till rennäringslagen (prop. 1971:51) anges inte vilka intressen som avses i paragrafen. Till dessa intressen hör emellertid bl.a. naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen. Utvecklingen inom rennäringen med olika tekniska hjälpmedel och ett stort antal renar leder till ett ofta intensivt utnyttjande av mark- och vattenområdena. Denna utveckling kan främst i fjällvärldens känsliga natur medföra konsekvenser för det långsiktiga nyttjandet av naturresurserna. Det måste därför även för rennäringen ställas krav på en allmän hänsyn som inte är knuten till tillståndsprövning eller liknande.

Som jag nyss redogjort för ingår hänsynen till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen som ett normalt led i jordbruket och skogsbruket. Det är angeläget att även vid rennäringens bedrivande hänsyn tas till dessa intres-

sen. Genom bestämmelsen i 65 § lagen har näringen också skyldighet att ta sådan hänsyn. Ordet "skälig" bör emellertid tas bort ur bestämmelsen för att överensstämmelse skall nås med bestämmelserna i skogvårdslagen och i lagen om skötsel av jordbruksmark. Rennäringslagen innehåller däremot ingen bestämmelse som gör det möjligt att meddela föreskrifter om den hänsyn som skall tas till olika intressen.

Jag delar därför Naturvårdslagsutredningens uppfattning att bestämmelsen bör kompletteras med en bestämmelse motsvarande den i skogvårdslagen och lagen om skötsel av jordbruksmark som gör det möjligt att meddela föreskrifter om den hänsyn som vid renskötelsen skall tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen. Föreskrifterna bör meddelas av Statens jordbruksverk efter samråd med Statens naturvårdsverk. Även om förutsättningarna för att bedriva rennärning skiljer sig från förutsättningarna för att bedriva t.ex. skogsbruk bör rennärningen således i likhet med andra areella näringar ta den hänsyn som är betingad av vad naturen tål. Begränsande för verksamheten måste enligt min mening alltså vara vad marken, vattnet och vegetationen faktiskt tål. De anspråk naturvården och kulturmiljövården ställer på samernas intresseområden torde i de flesta fall vara tämligen blygsamma i förhållande till andra näringars, t.ex. skogsbrukets, anspråk. Föreskrifterna kan avse exempelvis den hänsyn som skall tas till växt- och djurlivet vid uppförande av anläggningar eller stängsel för renskötelsen och vid användningen av motorfordon och helikopter.

Utredningen har föreslagit att befogenheten att meddela naturvårdsföreskrifter skall begränsas på det sättet att föreskrifterna inte får vara så ingripande att det uppkommer avsevärd olägenhet för renskötelsen. Enligt min mening bör emellertid samma begränsning gälla för föreskrifterna för renskötelsen som för motsvarande föreskrifter för skötseln av skog eller jordbruksmark, dvs. föreskrifterna skall inte få vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Föreskrifterna som gäller för jordbruket och skogsbruket får inte föranleda annat intrång än sådant som en markinnehavare enligt gällande principer är skyldig att tåla utan ersättning. Uttrycket "pågående markanvändning avsevärt försvåras" härrör från ersättningsregeln i 26 § naturvårdslagen.

Jag tar först upp frågan om vad som i renskötelsen skall anses ingå i begreppet "pågående markanvändning". Med detta uttryck bör enligt min uppfattning avses markanvändningen för en renskötsel som bedrivs med stöd av rennäringslagens bestämmelser. Det innebär bl.a. att det för varje sameby finns bestämt hur många renar som får hållas på bete. Ett intrång i markanvändningen som innebär att en sameby måste minska sitt renantal kan inte anses försvåra pågående markanvändning så länge naturbete vid normala väderleksförhållanden fortfarande finns för det tillåtna renantalet. I prop. 1972:111 bil. 2 anförs att begreppet pågående markanvändning bör ges en relativt generös tillämpning. Frågan hur gränsen skall dras kan enligt föredraganden inte entydigt besvaras och bedömningen måste ske från fall till fall med utgångspunkt i vad som vid varje tidpunkt framstår som en naturlig fortsättning av den pågående markanvändningen. Mot bakgrund av det uttalandet anser jag att naturliga drifts- eller rationaliseringsåtgärder liksom an-

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

vändningen av bl.a. motorfordon och helikoptrar i renskötseln bör anses som pågående markanvändning.

Vad beträffar uttrycket "avsevärt försvåras" uttalades i prop. 1972:111 bil. 2 att ett någorlunda kvalificerat intrång i den faktiska markanvändningen krävs. Ett bagatellartat intrång borde enligt föredraganden inte grunda någon ersättningsrätt. Ersättningsregeln i 26 § naturvårdslagen fick sin nuvarande utformning år 1987 som en följd av den nya plan- och bygglagen. Regeln innebär t.ex. att rätt till ersättning föreligger om en reservatsföreskrift medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras inom den del av fastigheten som berörs av föreskriften.

Utformningen har sin grund i ett av riksdagen godkänt betänkande av Bostadsutskottet. Utskottet gjorde följande uttalande om regelns tillämpning. En fastighetsägare skall endast behöva tolerera ett intrång som är bagatellartat för honom. Intrånget skall sättas i relation till den behandlingsenhet, dvs. ett skogsbestånd eller flera mindre bestånd, som avses bli behandlade med samma åtgärder samtidigt. En toleransgräns på 10 % inom berörd del av en fastighet är den högsta som i något fall skall behöva tålas om den berörda delen representerar ett i pengar litet belopp. Om den berörda delen representerar ett högt värde, är det en i relativa tal väsentligt mindre värdened-sättning som fastighetsägaren behöver tåla.

Arbetsgruppen för naturvårdshänsyn har i betänkandet (Ds 1991:87) Naturvårdshänsyn och de areella näringarna nyligen övervägt frågor om intrångsersättning och naturvårdshänsyn i jord- och skogsbruket.

Riksdagens uttalande om tillämpningen avser skogsbruket. För rennär-ingen är förhållandena annorlunda. Renskötselns behov av mark styrs av ett samspel mellan renen, människan och miljön. De olika delarna av betes-området kan sällan ersätta varandra. Särskilt känsliga områden är exempelvis kalvningsland, flyttleder, snöfattiga vinterbetesland och lavrika hedar.

Renskötsel bedrivs i 51 samebyar som totalt omfattar en tredjedel av Sve-riges yta. En sameby sträcker sig över ett stort antal fastigheter. Som jag nyss redogjort för kan de olika delarna av betesområdet oftast inte ersätta var-andra. Att då avgöra vad som skall avses med berörd del av en samebys betesområde är inte särskilt enkelt. Med berörd del bör emellertid avses ett område som i samebyns markanvändningsplan eller motsvarande anges ha en viss funktion. Det ligger i sakens natur att dessa områden är av mycket olika storlek och att ett intrång av en viss storlek har olika stor betydelse för renskötseln i olika områden. Klart är emellertid att föreskrifterna inte får inverka på de grundläggande förutsättningarna för fortsatt renskötsel med tillåtet renantal.

Föreskrifter om hänsyn till naturvärden och kulturmiljövärden kan ställa krav på verksamheten så att den bedrivs på det sätt som naturen tål i ett långsiktigt perspektiv. Föreskrifterna kommer också att bidra till att göra rennäringens utövare medvetna om det ansvar var och en har att se till att en verksamhet förorsakar minsta möjliga skada på mark, fauna och flora även om verksamheten eller åtgärden inte är reglerad. Vid lokalisering av broar och andra anläggningar bör hänsyn tas till områden av betydelse för floran och för djurlivet, t.ex. boplatser och yngelplatser. Fisket bör bedrivas på ett sådant sätt att reproduktionen av naturligt förekommande bestånd

inte riskeras. Flygtrafiken bör bedrivas på ett sådant sätt att buller och störningar på djurlivet minimeras. När det gäller körning i terräng kommer jag senare att föreslå att det i terrängkörningsförfordningen (1978:594) skall tas in en föreskrift om att vid körning på barmark särskild försiktighet skall iaktas vid färd på kalvfjäll (avsnitt 2.13). I stället för förbud kan komma att föreskrivas krav på tillstånd eller samråd. För arbetsföretag som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön skall enligt 20 § naturvårdslagen samråd redan i dag ske med länsstyrelsen. För andra arbetsföretag kan det inom känsliga områden bli fråga om samrådsplikt eller tillståndsprövning. Särskilt utsatta fiskevatten bör kunna undantas från fiske. Föreskrifterna kan därför komma att innebära merarbete eller på annat sätt ökade kostnader för renskötseln. När det i fråga om sådana föreskrifter gäller att dra en gräns för tillåten påverkan på renskötseln är utrymmet för ingripande föreskrifter ganska snävt.

Sammanfattningsvis anser jag att de föreskrifter om den hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen som kan komma i fråga för renskötseln inte får vara så ingripande att de avsevärt försvårar en från praktisk och ekonomisk synpunkt fortsatt rationell renskötsel med det tillåtna antalet renar. Förslaget föranleder ändringar i rennäringslagen.

2.13 Barmarkskörning i terräng i samband med renskötsel

Mitt förslag: Det nuvarande undantaget från förbudet mot barmarkskörning som gäller körning i direkt samband med renskötseln behålls men preciseras till att avse bevakning av renar samt drivning och samling av renar inför omedelbart förestående märkning, slakt eller flyttning. Särskild försiktighet skall iaktas vid barmarkskörning på kalvfjäll.

Statens naturvårdsverks förslag: Naturvårdsverket föreslog år 1987 att rätten till barmarkskörning begränsas till att avse annan mark än kalvfjäll.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrktes i allmänhet. Lantbruksstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län samt Svenska samernas riksförbund avstyrkte förslaget.

Lantbruksstyrelsen ansåg att rätten att under yrkesutövning färdas i terräng inte enbart är en fråga om rationella arbetsmetoder utan även gäller kraven på en bra arbetsmiljö. Länsstyrelsen i Jämtlands län framhöll att det är omöjligt att kräva att just rennäringen inte skall få möjlighet att i viss utsträckning använda motordrivna fordon i direkt samband med sin näring. Länsstyrelsen i Norrbottens län tillstyrkte förslaget under förutsättning att dispens för näringar kan meddelas efter de varierande förhållanden som råder inom olika delar av fjällområdet. Svenska samernas riksförbund ansåg att förslaget bygger på förmodanden och lösa antaganden. Rennäringens behov av att kunna utvecklas genom användningen av ny teknik kan inte åsidosättas utan dokumentation av vilka skador barmarkskörningen medfört eller kan medföra.

Skälen för mitt förslag: Enligt 1 § första stycket terrängkörningslagen (1975:1313) är körning i terräng med motordrivet fordon förbjuden på barmark om körningen sker för annat ändamål än jordbruk och skogsbruk. Enligt 2 § lagen får regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer emellertid föreskriva undantag från förbudet i fråga om körning i bl.a. viss näringsutövning. Regeringen har i 1 § första stycket 5 terrängkörningsföordningen (1978:594) bestämt att terrängfordon och motorfordon får användas på barmark i direkt samband med renskötsel.

I mars 1984 redovisade Naturvårdsverket till regeringen ett uppdrag rörande översyn av terrängkörningslagen. För att minska skadorna på mark och vegetation föreslog verket att rätten till barmarkskörning i rennäringsområdet endast skulle få omfatta färd över barmarksfläckar. Enligt redovisningen hade under senare år i rennäringsområdet tagits i bruk fordon som är avsedda för transport av personer och material. Det var främst fråga om två- och trehjuliga motorcyklar samt s.k. allterrängfordon. Enligt verket kunde terrängkörning på barmark inte ske utan skador på mark och vegetation. Skadorna blir mer eller mindre bestående, beroende på i vilken terrängtyp körningen sker. I fjällområdet förekommer spår efter körningar med bl.a. motorcykel, vilka spår kommer att vara bestående lång tid framöver. Utvecklingen under de senaste åren inom renskötselområdet talade enligt verkets uppfattning inte för någon minskning av barmarkstrafiken. Snarare torde en fortsatt ökning vara sannolik. Verket ansåg att en möjlighet att förbjuda sådan körning lokalt inte undanröjde olägenheterna i tillräcklig omfattning. Renskötselns barmarkskörning borde regleras generellt. Förutom det generella undantaget för färd över barmarksfläckar borde behovet av övrig barmarkskörning i rennäringsområdet enligt verket prövas av länsstyrelsen sedan varje sameby redovisat sina behov. Undantag från förbudet borde enligt verket kunna ges om särskilda skäl föreligger och då i första hand för körning längs angivna stråk till särskilda mål.

Föredragande statsrådet anförde i skrivelse (skr. 1984/85:203) till riksdagen med redogörelse för en översyn av terrängkörningslagstiftningen att sådan körning som är nödvändig för renskötseln liksom hittills inte bör omfattas av det allmänna förbudet mot barmarkskörning. Körningen bör i stället behandlas på motsvarande sätt som den körning som är nödvändig i jordbruket och skogsbruket. Föredraganden förutsatte att Naturvårdsverket vid utformningen av sina föreskrifter och allmänna råd för tillämpning av lagen beaktar de skador som är förbundna med barmarkskörning och erinrade om den hänsyn till naturmiljön som skall tas enligt bestämmelserna i 1 § naturvårdslagen. Föredraganden ansåg att problemet kan lösas inom ramen för nuvarande lagstiftning. I de fall det kan bli aktuellt att av hänsyn till naturmiljön begränsa nyttokörningen i de areella näringarna kan även naturvårdslagens skyddsinstrument användas.

Naturvårdsverket har i framställning till regeringen den 14 januari 1987 föreslagit bl.a. att rätten att köra på barmark i samband med renskötsel bör begränsas till att avse annan mark än kalfjäll. Verket anförde som skäl för förslaget att ökningen av antalet barmarksfordon varit mycket stor. Den tidigare förmodade ökningstakten av antalet barmarksfordon har överskridits markant. Ökningen beror enligt verket till största delen på att antalet motor-

cyklar i rennärningen ökat. Utvecklingen när det gäller barmarkstrafiken strider mot de fastlagda syftena med terrängtrafiklagstiftningen. Barmarkskörningen inom renskötelsen sker enligt verket med stöd av en bestämmelse som enbart avsåg att underlätta den snöskoterkörning som erfordras inom näringen under vintervintern. I dag är det allmänt accepterat att varje näring skall ta hänsyn till naturvårdens intressen. Genom förändringar i lagstiftningen har detta bekräftats för såväl jordbrukets som skogsbrukets verksamhet. Mot denna bakgrund anser verket det vara orimligt att acceptera en förändring inom rennärningen som innebär så påtagliga olägenheter för naturvården som barmarkskörningen utgör. Verket menar att denna utveckling aktualiserar behovet av hänsynsregler även inom rennärlagslagstiftningen.

Regeringen hänvisade i prop. 1988/89:128 om ändring i bilavgaslagen (1986:1386), m.m. till att frågor som rör bl.a. användningen av olika metoder för renskötelsens utövande i nationalparker och andra naturskyddade områden behandlades av Naturvårdslagsutredningen. Regeringen ansåg det därför lämpligt att ta ställning till Naturvårdsverkets förslag i denna del först sedan utredningen fullgjort sitt uppdrag.

Naturvårdslagsutredningen tog i betänkandet (SOU 1990:38) Översyn av naturvårdslagen m.m. endast upp renskötelsens barmarkskörning såvitt avser nationalparker. Enligt 6 § första stycket naturvårdslagen (1964:822) i dess lydelse före den 1 augusti 1991 gällde beträffande nationalpark att föreskrifter inte fick innebära inskränkningar i redan uppkommen enskild rätt. I paragrafens andra stycke angavs att föreskrifter inte heller får föranleda inskränkning i rättigheter som tillkommer samerna enligt rennärlagslagen till bete, skogsfång, fiske eller viss jakt eller innebära hinder för samer att annars uppehålla sig inom nationalparker eller att där medföra hundar för bevakning av renhjordar.

Utredningen gjorde den bedömningen att de befogenheter som tillkommer samerna enligt 6 § andra stycket naturvårdslagen inte är inskränkta jämfört med de befogenheter som ingår i renskötelsrätten enligt rennärlagslagen, med undantag för begränsningar i jakträtten. Det var därför enligt utredningen inte möjligt att i föreskrifter som meddelas med stöd av 5 § lagen inskränka renskötande samers rättigheter enligt rennärlagslagen att exempelvis bygga broar, utföra andra anläggningar eller färdas med motorcykel på barmark.

Den dåvarande regeringen ansåg i prop. 1990/91:90 om en god livsmiljö att övervägande skäl talade för att 6 § naturvårdslagen upphävs. Det saknades enligt regeringen skäl att för nationalparker tillämpa en annan ordning när det gäller möjligheten till inskränkningar i en nyttjanderätt än den som gäller för exempelvis naturreservat. Rätten enligt 5 § andra stycket naturvårdslagen att för nationalpark meddela de föreskrifter, beträffande bl.a. rätten att färdas över nationalpark eller annars vistas där, som behövs för att tillgodose ändamålet med nationalparker föreslogs även gälla inskränkningar i renskötelsrätten. Samtidigt föreslogs genom ändring i 26 § lagen en rätt till ersättning om föreskrifter enligt bl.a. 5 § andra stycket medför att utövandet av renskötelsrätten väsentligt försvåras. Riksdagen godtog förslaget (bet. 1990/91:JoU30, rskr. 1990/91:338).

Naturvårdsverket har i rapport 3598 Barmarkskörning i fjällen studerat de

olägenheter från naturvårdssynpunkt som kan orsakas av barmarkskörning med terrängfordon och motorfordon. Enligt rapporten har körning på barmark i fjällområdet med s.k. terränghjulingar fått allt större omfattning under senare år. Det är främst inom rennäringen som terränghjulingar kommit till användning. Antalet fordon som brukas inom samebyarna ökade från 32 enheter år 1981 till 245 år 1986. I dag uppskattas antalet fordon som används inom rennäringen till ca 500. Merparten eller ca 80 % utgörs av motorcyklar. Under senare år har terränghjulingar, i huvudsak fyrhjulingar, börjat användas av kraftbolag, skogsbolag, armén, fjällräddningen, vid alpina anläggningar och fjällhotell. Mot bakgrund av de senaste årens försäljningsuppgifter torde det enligt rapporten finnas totalt ca 5 000 fordon i trafik, de allra flesta i Norrland.

Flera undersökningar som utförts tidigare visar enligt rapporten att fjälltrakterna, i synnerhet kalvfjällen, är särskilt känsliga för slitage. Känsligheten beror i hög grad på vegetationens låga produktionsförmåga, vilket i sin tur är betingat av klimat- och markförhållanden. Om vegetationen nöts bort och mineraljorden blottläggs, kan en körskada förvärras genom indirekta verkningar av vind och vatten. En långvarig mekanisk påverkan av hög intensitet och av areell omfattning kan innebära risker då förekomsten av arter som tål både förändrade förhållanden och slitage är låg.

Körskador har enligt verket rapporterats från fjällområden med relativt flack terräng och där renskötseln har stor omfattning. I Norrbottens län anses att problemen främst finns längs lederna, där det dessutom lätt uppstår konflikter med turisterna. Slitaget märks framför allt i myrmarker, på s.k. vindblottor och i branta sluttningar.

En översiktlig studie av körskador i tre avgränsade fjällområden visar att skadorna uppkommer mest vid kanaliserad körning från platser i fjällbjörkskogen upp till den lågalpina regionen. Högre upp på kalvfjället blir påverkan ofta av tillfällig och diffus karaktär genom att körningen där är mera spridd. Enstaka körningar kan vid vissa förhållanden lämna spår, som blir mycket synliga i landskapet och bestående under lång tid.

Frekvent körning med terränghjulingar har enligt rapporten destruktiv påverkan på alla vegetationstyper i fjällen. Den mest omfattande körningen pågår i den lågalpina regionen där de slitagesvagaste vegetationstyperna har stor utbredning. Dessa omständigheter utgör dåliga förutsättningar från ekologisk synpunkt för barmarkskörning i fjällen i största allmänhet och i den lågalpina regionen i synnerhet.

I rapporten föreslås tre var för sig eller kombinerade sätt att komma till rätta med de problem som barmarkskörningen orsakar, nämligen 1. att all körning förbjuds, 2. att inskränkningar görs i rätten att färdas med terränghjulingar, 3. att positiva motåtgärder vidtas. Det sistnämnda innebär i princip fri körning under eget ansvar. Detta förslag synes dock enligt verket orealistiskt, då inget tyder på att de som utövar terrängkörning är villiga att ändra körmönster frivilligt. Naturvårdsverket förordar allmänt förbud med möjlighet till dispenser för vissa näringar. Detta förutsätter dessutom att hänsynsregler utformas för den allt mer mekaniserade rennäringen och att större resurser avsätts för bevakning. Med nuvarande körning inom rennäringen kommer markskadornas omfattning enligt verket att successivt byggas upp.

De begränsningar som i dag gäller för rennäringen respekteras enligt rapporten inte i alla fjällområden.

Själv gör jag följande bedömning. Som jag nyss nämnt har renskötselns körning på barmark reglerats inom nationalparker och naturreservat med stöd av naturvårdslagen. Inom övriga områden är renskötselns terrängkörning på barmark inte reglerad. Inom rennäringen har barmarksfordonen under senare år fått stor betydelse vid samling och drivning av renar i samband med kalvmärkning, slakt och skiljning samt för bevakning. I allmänhet används motorcyklar, som medger en snabb och smidig förflyttning. En annan fördel från renskötselsynpunkt med motorcyklar är att renarna kan samlas och drivas i mindre grupper än tidigare. Det går också snabbt och enkelt att skilja ut och hämta nya renar utan att behöva driva en enda stor hjord. Rätten att under yrkesutövning färdas i terräng är inte endast en fråga om rationella arbetsmetoder utan gäller även kraven på acceptabla arbetsförhållanden. Det kan i detta sammanhang röra sig om platser som ligger mitlids från närmaste väg.

Samtidigt är det just motorcyklarna som mest påverkar det känsliga markskiktet på kalvfjället. Från allmän naturvårdssynpunkt vore det därför i och för sig önskvärt att förbjuda barmarkskörning i samband med renskötseln. Rennäringen behöver emellertid i likhet med andra näringar utvecklas och rationaliseras bl.a. genom användning av modern teknik. För att arbetsförhållandena inom renskötseln skall förbättras och bli jämförbara med vad som numera anses normalt inom arbetslivet måste enligt min mening körning på barmark få ske även inom renskötseln. Det är naturligt att renskötseln ges samma möjligheter som jordbruket och skogsbruket att rationalisera sin verksamhet.

Jag är mot bakgrund av det anförda för närvarande inte beredd att förordna ett förbud mot körning på barmark i samband med renskötsel. Även om användningen av exempelvis motorcyklar i vissa fall har fördelar framför andra terrängfordon, är det emellertid angeläget att renägarna i så stor utsträckning som möjligt väljer att använda fordon som åstadkommer så liten skada som möjligt på kalvfjällets markskikt. Jag vill också poängtera att den nu gällande rätten till barmarkskörning endast gäller i direkt samband med renskötseln. Med detta avses i huvudsak bevakning samt drivning och samling av renar inför omedelbart förestående märkning, slakt eller flyttning av renar. I terrängkörningsförordningen bör rätten till barmarkskörning vid renskötsel därför preciseras till att avse dessa ändamål. Det kommer därigenom att framgå klarare att det inte är tillåtet att köra på barmark i övrigt, exempelvis i samband med transporter till renvaktarstugor och visten samt vid fiske, jakt, bärplockning eller vid transport av turister. Självfallet är inte heller nöjesåkning tillåten.

Enligt 1 § första stycket terrängkörningsförordningen får körning i terräng på barmark även ske för vissa andra ändamål än renskötsel. Mot bakgrund av Naturvårdsverkets rapport bör i terrängkörningsförordningen tas in en föreskrift som innebär att det vid all körning på barmark skall iaktas särskild försiktighet vid färd på kalvfjäll. Därmed avses de försiktighetsmått som krävs för att motverka skador på naturmiljön samt buller och andra störningar av betydelse.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Jag har i det föregående (avsnitt 2.12) föreslagit att det i rennäringslagen skall införas en särskild bestämmelse om den hänsyn vid renskötseln som skall tas till naturvårdens intressen. I de föreskrifter som Jordbruksverket föreslås få utfärda efter samråd med Naturvårdsverket kan ytterligare preciseringar göras om barmarkskörning på bl.a. kalfjäll.

Chefen för Miljö- och naturresursdepartementet avser att i annat sammanhang föreslå regeringen de ändringar i terrängkörningsförordningen som föranleds av vad jag nu har anfört om terrängkörning i renskötseln.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

2.14 Upplåtelse av rätt till jakt och fiske på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen

Mitt förslag: Den som är bosatt ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen och som är beroende av jakt eller fiske för sin försörjning skall kunna påräkna upplåtelse av rätt till jakt eller fiske på statens mark.

Upplåtelse av rätt till jakt och fiske på statens mark skall utvidgas till att i princip omfatta all mark där inte någon olägenhet av betydelse uppkommer för rennäringslivet eller där samebymedlems rätt till jakt eller fiske inte träds för när. Länsstyrelsens administration förenklas genom att marken delas in i områden där i princip alla får lösa ett jaktkort för jakt på småvilt. För kommuninnevånarnas småviltsjakt kan särskilda områden avsättas. De skall dessutom ha rätt att mot en lägre avgift jaga inom alla områden inom kommunen. För den som är beroende av jakt för sin försörjning kan särskilda områden komma att avsättas.

Den som för sin försörjning jagar eller fiskar långt från körbar väg bör kunna få tillstånd av länsstyrelsen att uppföra en enklare koja och att ta ved för uppvärmningen av den.

Hälften av upplåtelseavgifterna för fisket skall tillfalla berörd sameby.

Kostnaderna för jakt- och fiskebevakningen samt för vilt- och fiskevården skall inte täckas med Samefondens medel. I stället införs en avgift för varje jakt- och fiskeupplåtelse för att täcka dessa kostnader och kostnaderna för länsstyrelsens administration av upplåtelseerna.

Jordbruksverkets beslut i en överklagad fråga som avser upplåtelse av rätt till jakt efter älg skall endast kunna överklagas av sameby.

Lantbruksstyrelsens förslag: Lantbruksstyrelsen föreslår att den utpräglade glesbygdsbefolkningen boende i området ovanför odlingsgränsen och på eller i anslutning till renbetesfjällen skall ha företrädesrätt till jakten och fisket. Vid upplåtelser till övriga ortsbor och andra bör särskilt beaktas möjligheterna att främja service och sysselsättning i glesbygd. Underupplåtelser, dvs. tillstånd från länsstyrelsen att vidareförmäda jakt- och fiskeupplåtelser bör endast förekomma då samordningsfördelar vinnas, då verksamheten kan tillföras ytterligare moment i form av exempelvis uthyrning och då stör-

ningar för renskötseln minskas genom en bättre styrning av jakten. Inkomsterna för fiskeupplåtelser bör fördelas med hälften vardera för samebyn och Samefonden.

Remissyttrandena över Lantbruksstyrelsens förslag: Lantbruksstyrelsens förslag tillstyrks i allmänhet eller lämnas utan erinran.

Lantbrukarnas riksförbunds och Svenska jägareförbundets förslag innebär att all statens mark ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen skall vara öppen för jakt efter småvilt. Jägarna föreslås indelade i tre kategorier. De som är bosatta inom en kommun i dessa områden skall ha rätt att lösa ett årsjaktkort som innebär rätt till jakt efter småvilt på all statlig mark inom den del av kommunen som är belägen ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen. Övriga svenska medborgare skall efter ansökan hos länsstyrelsen kunna lösa ett dag- eller veckokort som gäller inom vissa delar av denna statliga mark. För utländska medborgare föreslås slutligen att det nuvarande systemet med upplåtelser består.

Remissyttrandena över Lantbrukarnas riksförbunds och Svenska jägareförbundets förslag: Statens jordbruksverk anser att förslaget inte har beaktat diskussionen om samernas förstahandsrätt till jakten och att förslaget inte innebär någon lösning av den komplicerade frågan om samernas egendoms- skydd. I stället bör jaktresurserna utnyttjas inom den ram som angavs i prop. 1990/91:4.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att det inte är möjligt att förena utredningens förslag till kortjakt med samernas rättigheter och intressen. Länsstyrelsen i Västerbottens län tillstyrker förslaget och anser att särskilda sportjaktsområden bör avsättas och att underupplåtelseerna till samebyarna ökas. Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att småviltsjakten ovanför odlingsgränsen kan utnyttjas i större omfattning än i dag, men att delar av området är jaktligt impediment. Länsstyrelsen hänvisar vidare till utredningen Småviltsjakt på statens mark ovanför odlingsgränsen i Norrbottens län. Nuläge – analys – förslag.

Svenska samernas riksförbund (SSR) anser att möjligheten till ytterligare jakttillfällen bör utvecklas tillsammans med samebyarna och av samebyarna etablerade jakt- och fiskeföreningar.

Skälen för mitt förslag: Fastighetsägaren har enligt 10 § första stycket jaktlagen (1987:259) jakträtten på den mark som hör till fastigheten. Enligt 5 § lagen (1950:596) om rätt till fiske får i enskilt vatten fiske enbart bedrivas av jordägaren eller den som enligt avtal, urminnes hävd, dom eller skattläggning eller på annan särskild grund har fiskerätt. Medlem i sameby har emellertid enligt 25 § rennäringslagen (1971:437) rätt att jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där. Samebymedlems rätt till jakt och fiske ingår i renskötselrätten. Denna rätt är, som jag tidigare redogjort för, en bruksrätt som är grundad på urminnes hävd. Samebymedlems rätt till jakt och fiske, som gäller både statlig och privat mark, innebär att jakten och fisket får ske även till avsalu. Medlem i sameby har enligt paragrafens andra stycke dessutom rätt att jaga och fiska för husbehov, när han tillfälligt uppehåller sig inom annan samebys betesområde, om han vistas där med anledning av renarnas skötsel. Det finns således en dubbel jakt- och fiskerätt på

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

utmark inom renbetesfjällen och lappmarkerna under den tid renskötsel är tillåten där. Markägaren har den jakt- och fiskerätt som följer av äganderätten och samernas jakt- och fiskerätt ingår i renskötselrätten. På sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och på renbetesfjällen får enligt 32 § rennäringslagen nyttjanderätt upplåtas endast om det kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln. Avser upplåtelsen rätt till jakt eller fiske krävs dessutom att upplåtelsen är förenlig med god jaktvård eller fiskevård och kan ske utan besvärande intrång i sameby-medlemmarnas rätt till jakt och fiske. Upplåtelse av hela fisket i ett visst vatten får bara ske om samebyn medger det. Länsstyrelsen, som förvaltar statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen, beslutar enligt 1 § rennäringsförordningen (1971:438) om dessa upplåtelser. Enligt 10 § förordningen (1990:1510) med länsstyrelseinstruktion skall det inom var och en av länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län finnas en delegation för rennäringsfrågor. Rennäringsdelegationen skall enligt 21 § förordningen avgöra frågor inom sitt ansvarsområde. Dit hör bl.a. upplåtelse av nyttjanderätt på dessa markområden. Nedanför odlingsgränsen och utanför renbetesfjällen samt på privatägd mark ovanför odlingsgränsen gäller inte de angivna bestämmelserna för nyttjanderättsupplåtelser. Upplåtelse av rätt till bl.a. jakt och fiske skall enligt 34 § rennäringslagen ske mot avgift om inte särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet. Avgiften fördelas mellan Samefonden och samebyn enligt bestämmelser som meddelas av regeringen. Enligt 3 § rennäringsförordningen tillfaller avgiften för upplåtelse av rätt till fiske till tre fjärdedelar Samefonden och till en fjärdedel samebyn samt för annan upplåtelse Samefonden och samebyn med hälften vardera.

Inkomsterna av jakt och fiske är för många samebymedlemmar viktiga. Upplåtelseavgifterna utgör en viktig inkomstkälla för åtskilliga samebyar. Jakt och fiske på egen mark eller efter upplåtelse av länsstyrelsen utgör även för många andra som är bosatta inom området ett viktigt bidrag till deras försörjning. Jag tar till en början upp frågan om hur jakten på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen bör utnyttjas.

Småviltsjakten

I prop. 1986/87:58 om jaktlag, m.m. betonar föredragande statsrådet den stora betydelse jakten och viltvården har som rekreationskälla. Det är därför önskvärt att möjligheterna till jaktutövning tas till vara. Föredraganden konstaterar att ytterligare upplåtelser av jakt kan ske genom att nya jägare tas in i etablerade jaktlag eller genom att jakt erbjuds i form av korttidsupplåtelser. Som exempel på marker för ytterligare upplåtelser anges i propositionen de stora arealer där enbart älgjakt bedrivs. Jag vill mot den bakgrunden ta upp några förslag om hur småviltsjakten på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen bör upplåtas och organiseras.

Lantbruksstyrelsen har i rapporten Frågor om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi lämnat ett förslag till upplåtelse av rätt till jakt och fiske som i korthet innebär följande. Ortsbor, med vilka avses den utpräglade glesbygdsbefolkningen som bor ovanför odlingsgränsen eller i anslutning till renbetesfjällen, skall ha förtur till upplåtelser av jakt och fiske. Öv-

riga som bor inom eller i anslutning till områdena ges tillstånd med i huvudsak samma avgifter och villkor som för personer från andra delar av landet. De bör dock ha företräde om begränsningar måste göras i antalet upplåtelser. Underupplåtelser, dvs. tillstånd från länsstyrelsen att vidarefördela jakt- och fiskeupplåtelser, bör förekomma endast då samordningsfördelar vinnas, då verksamheten kan tillföras ytterligare moment i form av t.ex. guidning, uthyrning av båtar och stugor eller transporter eller då förfarandet medför bättre styrning av jakten så att störningen för renskötseln minskar.

Underupplåtelser bör enligt rapporten i första hand ges till sammanslutning av samebymedlemmar. För sin administration får "upplåtaren" behålla 10–30 % av avgiften, vartill kommer den ersättning som kan tas ut för kringverksamheten. Enligt rapporten bör den verksamhet som nu bedrivs inom några samebyar fortsätta. I stort sett samma möjligheter att styra t.ex. småviltsjakten har en sameby som ges rätt att sälja jaktkort. Denna form av medverkan i upplåtelseerna kräver ingen kringverksamhet och kan ske utan att någon särskild förening eller liknande bildas. Denna typ av medverkan kan enligt rapporten därför rekommenderas för samebyar som vill begränsa sitt engagemang i upplåtelseverksamheten.

Upplåtelser till sammanslutningar kan avse småvilt samt fiske. Innan upplåtelsen ges måste enligt rapporten ortsbornas intressen ha tillgodosetts. Vid upplåtelse av fiske är det angeläget att de resulterar i ett sammanhängande större utbud av fiskemöjligheter på så sätt att även vissa vatten ställs till förfogande som annars är undantagna från upplåtelse.

Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet har vidare den 19 december 1989 lämnat ett förslag till ny policy och organisation för småviltsjakten på statens mark inom renskötselområdet. Organisationerna har därefter den 3 mars 1992 lämnat ett överarbetat och aktualiserat förslag. Det överarbetade förslaget innebär att all kronomark ovanför odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län samt på renbetesfjällen i Jämtlands län skall vara öppen för jakt efter småvilt. Jakt skall dock inte få ske i områden där jaktförbud införts med stöd av naturvårdslagstiftningen samt inom områden som är särskilt känsliga för rennäringen. Dessa områden kan avse exempelvis slakthanläggningar, rengården, bosättningar och mark i direkt anslutning till annan samlad bebyggelse. Inskränkningen i jakten inom undantagsområdena kan avse hela året eller begränsas till den tid en anläggning används.

Jägarna föreslås indelade i fyra kategorier. Kommuninnevånarna skall ha rätt att lösa ett årsjaktkort som innebär rätt till jakt efter småvilt på all statlig mark inom den del av kommunen som är belägen ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen med undantag av de områden som generellt är undantagna från jakt.

Övriga svenska medborgare bosatta utanför den kommun där de vill jaga skall efter ansökan hos länsstyrelsen kunna lösa ett dag- eller veckojaktkort som gäller inom vissa delar av den statliga marken ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen. Enligt förslaget torde ansökningsförfarandet kunna slopas efter några år eftersom de jägare som jagat i ett speciellt område under några säsonger i regel vill återvända dit varje år. Om det för ett visst område uppstår stor efterfrågan på jaktkort bör de som bor inom länet ha

företrädare till jakten framför övriga sökande. För utländska medborgare föreslås att det nuvarande ansökningsförfarandet bibehålls.

För att tillgodose ortsbefolkningens behov av småviltsjakt och för att kunna sprida jakttrycket över den aktuella marken föreslås en indelning i olika jaktområden. Varje område bör helst omfatta minst 100 000 ha. Spridningen av jakttrycket uppnås genom att länsbor, övriga svenska medborgare resp. utländska medborgare jagar i var sitt område.

I vissa kommuner har jakt- och fiskevårdsföreningar arrenderat småviltsjakt på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Enligt förslaget skall dessa föreningar få fortsatt arrende och de nyss nämnda jaktkorten skall inte gälla för de utarrenderade områdena. Varje kommuninnevånare skall dock ha rätt att av föreningen lösa jaktkort som gäller för föreningens område. Föreningen skall även ha rätt att sälja dag- och vecko-jaktkort till jägare bosatta utanför kommunen. Föreningen betalar in en del av avgifterna från försålda jaktkort till staten som arrende. Resterande del av avgifterna disponerar föreningen för administration samt för jakt- och viltvård, eftersom föreningen skall ansvara för jakt- och viltvården inom området.

Ansvaret för administrationen av jakten bör enligt förslaget ligga på länsstyrelsen. För att få en lokal förankring av besluten och för att inte rennäringsringen skall påverkas negativt föreslås att den kommunvisa hanteringen skall skötas av kommittéer i varje kommun, bestående av representanter för länsstyrelsen, kommunen, berörda samebyar och jaktvårdskretsar. Kommitténs uppgift skall vara att ange inom vilka områden jakt inte skall få äga rum av hänsyn till rennäringsringen, under vilken tid inskränkningen skall gälla, föreslå lämpligt antal upplåtelser inom varje område, priset för upplåtelseerna samt att lämna förslag till de hänsynsregler som skall gälla för jaktens bedrivande.

Prissättningen för upplåtelse av rätt till småviltsjakt föreslås i huvudsak ansluta till vad som gäller i Norge. Detta innebär att ett årsjaktkort för en kommuninnevånare bör kosta 70–200 kr och för jakt inom en kommun där jägaren inte är bosatt 200–400 kr. Rätt till småviltsjakt i hela länet föreslås kosta 100–200 kr för tre dygn, 175–350 kr per vecka och 275–470 kr för ett årskort. För utländska medborgare skall avgiften vara 50 % högre än för landets medborgare som är bosatta utanför den kommun där jakten sker. Priset bör variera mellan olika kommuner och län. Priset på dag- och vecko-jaktkort bör vara högre i början av jaktsäsongen. Genom detta system sprids jakttrycket över hela området och över säsongen.

Småviltsjakt bedrivs i stor utsträckning med hjälp av hund. Några restriktioner vad gäller användningen av hund vid småviltsjakt i det aktuella området bedöms inte som nödvändiga. Hundägaren är nämligen ansvarig för den skada hans hund orsakar, varför det ligger i hans intresse att förhindra skador. Användningen av hund underlättar möjligheten att finna skadskjutet vilt. Erfarenheter från Norge och Finland samt från jakt- och fiskevårdsföreningar i Norrbottens län påvisar inte några problem eller konflikter mellan rennäringsring och småviltsjakt med hund. Skulle det ändå uppstå störningar på renskötseln vid jakt med hund kan detta enligt förslaget lösas genom krav på användande av hundar som inte driver ren.

Statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen uppgår till ca

Prop. 1992/93:32

Eilaga 2

Jordbruksdep.

6,4 miljoner ha exkl. nationalparkerna. Ca 700 000 ha är upplåtna till jakt- och fiskevårdsföreningar. Därmed återstår det enligt förslaget ca 5,7 miljoner ha mark som i huvudsak är disponibel för småviltsjakt.

I Norrbotten disponerar varje jägare inom jakt- och fiskevårdsföreningarnas områden ca 230 ha. I renskötselområdet i Finland disponerar varje jägare ca 390 ha medan motsvarande siffra i Norge är 960 ha. Med den sistnämnda arealen som beräkningsunderlag skulle de aktuella markerna i Sverige ge utrymme för ca 7 000 jägare. Med den areal som gäller för jakt- och fiskevårdsföreningarna skulle marken i stället räcka till för närmare 28 000 jägare. Enligt förslaget borde utan olägenhet antalet jägare kunna beräknas till 15 000–20 000 personer. Ett annat alternativ för att beräkna jakttrycket är enligt förslaget att beräkna 2–4 jaktdagar per 100 ha som rimlig upplåtelsenivå. Detta innebär 127 000–254 000 jaktdagar per år. Om varje jaktkortshavare jagar 10 dagar per år, innebär det att 12 700–25 400 årsjaktkort kan säljas inom området.

Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet anför att syftet med förslaget är att ge ett större antal jägare tillgång till småviltsjakt i fjäll och fjällnära områden. Enligt de båda organisationerna är småviltsjakten inom dessa områden i Sverige, jämfört med liknande områden i våra grannländer, kraftigt underutnyttjad. I ett läge där efterfrågan och behovet av rekreation och naturupplevelser i form av jakt är i ökande, kan det därför inte vara riktigt att så dåligt utnyttja den jaktliga resurs som dessa statligt ägda marker har att erbjuda. Ett ökat jakttryck inom dessa områden kommer enligt förslaget inte att medföra några negativa konsekvenser för viltstammarna. Avskjutningen av ripa i Norge är uthålligt ca tio gånger större än i Sverige trots att ripjaksarealen är mindre. Den föreslagna nyordningen kommer enligt organisationerna inte att innebära något intrång eller någon inskränkning i den jaktutövningsrätt som tillkommer samebymedlem enligt 25 § rennäringslagen. Med stöd av såväl norska och finska som svenska erfarenheter kan också fastläggas att det inte finns någon risk för att den föreslagna nyordningen skulle utgöra någon avsevärd olägenhet för renskötsceln. Ett genomförande av förslaget skulle ge turistnäringen inom området stora möjligheter att utvecklas. Detta skulle få stora positiva effekter för näringslivet i norra Norrland. Ett tillvaratagande av dessa jaktresurser ansluter enligt förslaget väl till statsmakternas uttalade målsättning att jakttillfällen så långt möjligt bör medges för marklösa jägare.

Slutligen har Länsstyrelsen i Norrbottens län låtit utreda småviltsjakten på statens mark ovanför odlingsgränsen i länet. Utredningen Småviltsjakt på statens mark ovan odlingsgränsen i Norrbottens län, nuläge – analys – förslag redovisades i november 1991. Upplåtelseformen föreslås bli en annan än vad Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet föreslår.

Huvudmannaskapet och huvudansvaret för upplåtelseverksamheten av småviltsjakt bör enligt utredningen ligga kvar på länsstyrelsen. Den ordningen utgör en garanti för att alla berörda intressen skall kunna beaktas vid upplåtelsefrågorna. Det kan inte ankomma på vare sig sameby eller jägarnas organisationer att göra den avvägningen. De jaktliga resurserna som statens markinnehav ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen inrymmer skall utnyttjas så optimalt som möjligt med erforderligt hänsynstagande till rennä-

ringen. Verksamheten skall organiseras så att i första hand ortsbor och boende i fjällkommunerna bereds möjligheter till småviltsjakt. Småviltsjakten skall dessutom i mån av utrymme vara ett instrument för att utveckla turistnäringen i fjällkommunerna och bisysselsättningar inom samebyarna. För hela området föreslås en ny områdesindelning. Indelningen sker i olika områden för samebyarnas upplåtelsejakt, övriga ortsbors upplåtelsejakt, turistföretagens upplåtelsejakt samt områden där länsstyrelsen kan ge direktupplåtelser för korttidsjakt till en bred krets av jägare. Särskild hänsyn skall tas till fjällägenhetsinnehavare och andra utpräglade glesbygdsbor som är beroende av jakten för sin försörjning. Det antal jaktdygn inom resp. område som kan upplåtas och tidpunkten för upplåtelseerna bestäms med syfte att minimera störningarna för renskötseln. För att underlätta handläggningen och uppföljningen av verksamheten föreslås att ADB-stöd införs. Ett förslag till prissättningen av upplåtelseerna är under utarbetande.

Jag har nu redovisat tre olika förslag till hur jakten på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen bör utnyttjas. Mot bakgrund av dessa förslag och de övriga förhållanden jag redovisat anser jag att det nu är dags att ta nästa steg i utvecklingen av jakten på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Jag vill för riksdagens kännedom redovisa min syn på hur denna utveckling bör ske. Det upplåtelsesystem som jag förordar har inslag från såväl Lantbruksstyrelsens som Lantbrukarnas riksförbunds och Jägareförbundets förslag.

Som jag tidigare redogjort för ansvarar länsstyrelsen för upplåtelse av rätt till jakt och fiske på den aktuella marken. Upplåtelseerna avser olika typer av tillstånd. Direkta upplåtelser sker till den enskilde jägaren eller fiskaren för kortare eller längre tid. Lokal jakt- eller fiskeförening kan efter länsstyrelsens upplåtelse av visst område sälja exempelvis jakträttsbevis till sina medlemmar. Föreningar och företag kan också ges tillstånd att till ett bestämt pris förmedla ett visst antal jakt- eller fiskedygn inom ett bestämt område. För vissa områden har upplåtelse skett till jakt- och fiskevårdsföreningar, hotell, sammanslutningar av samebymedlemmar och liknande. Jakten och fisket upplåts därefter till enskilda genom s.k. underupplåtelser. Jag återkommer strax till detta. Åtskilliga jägare och fiskare får också upplåtelser efter ansökan direkt till länsstyrelsen. Det gäller inte minst fjällägenhetsinnehavare och andra glesbygdsbor som ofta är beroende av jakten och fisket för sin försörjning.

De enskilda jägare och fiskare som ansöker om upplåtelse av nyttjanderätt under en speciell tid och på ett bestämt område upplever ofta den nuvarande tillståndsgivningen som godtycklig och länsstyrelsens hantering av ansökningarna som irrationell. Orsakerna till detta är flera. Ansökningarna kommer ofta till länsstyrelsen kort före den tilltänkta jakttidens början. Berörd sameby skall innan beslut kan meddelas ges tillfälle att yttra sig över varje ansökan. Handläggningstiden blir därför lång. Om samebyn avstyrker ansökningen anges sällan skälet härför. Om samebyn avstyrkt ansökningen måste länsstyrelsen ta ställning till om tillstånd ändå kan meddelas. Detta kräver ofta kontakter med byn. Är ärendet av principiell karaktär behandlas det dessutom i länsstyrelsens rennärlingsdelegation. Den som å andra sidan erhållit en upplåtelse inom ett visst område kan normalt påräkna att upplå-

telsen förnyas. Denna ordning upplevs av jägarna och fiskarna som orättvis. Länsstyrelsernas resurser att inom rimlig tid avgöra om en upplåtelse skall få ske är ibland för små. Administrationen av den nuvarande upplåtelseverksamheten måste i allmänhet betraktas som omständlig, dyrbar och tidskrävande för såväl jägare och samebyar som länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut kan överklagas till Jordbruksverket och dess beslut till regeringen. Regeringens och ibland även Jordbruksverkets beslut kan komma att meddelas först sedan den tid för jakten som avses i ansökningen redan har förflutit. I 32 § rennäringslagen finns bestämmelser om när nyttjanderätt inte får upplåtas på den aktuella kronomarken. Lagstiftningen innebär däremot inte någon skyldighet för länsstyrelsen att upplåta nyttjanderätt när det inte finns något hinder mot upplåtelse. Detta innebär att en jägare eller fiskare inte alltid kan påräkna en nyttjanderättsupplåtelse även om den skulle vara förenlig med 32 § lagen. De förhållanden som jag nu har beskrivit kan självfallet medföra att det hos jägarna och fiskarna uppstår missnöje vad gäller förvaltningen av statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Handläggningen av enskilda ansökningar om upplåtelser av rätt till jakt och fiske medför kostnader för i första hand länsstyrelsen och är administrativt betungande. Det finns därför redan av vad jag nu har anfört skäl att se över upplåtelsesystemet på dessa områden.

Vissa åtgärder har börjat vidtas för att öka i första hand jaktupplåtelseerna och för att förenkla administrationen. Så har i Jämtlands län införts en ny policy för ripjaktupplåtelser. De tidigare förekommande långtidsupplåtelseerna har avvecklats och dagjaktkort introducerats. Inom vissa områden förmedlar länsstyrelsen jaktkorten medan det i ungefär två tredjedelar av området är samebyar, jaktföreningar, hotell m.fl. som getts möjlighet att förmedla jakten. Länsstyrelsens egen verksamhet omfattar ett sextiotial ripjaktsområden. Ripjakten inom dessa delar av renbetesfjällen har därmed blivit tillgänglig på i princip samma villkor för alla jägare. Den ripjakt som upplåts i denna form omfattar ca hälften av renbetesfjällens totala areal av 1,1 miljoner ha. Antalet ripjägare har under de två senaste jaktsäsongerna varit drygt 3 200 som jagat under närmare 10 000 dagar. Störningarna i renskötseln har varit måttliga. Den utvidgade ripjakten har vidare medfört väsentligt ökade inkomster för samebyarna och Samefonden samt för hotell, stugbyar och andra i länets glesbygd. Upplåtelsesystemet har stora likheter med det som föreslås av Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet. Länsstyrelsen i Norrbottens län upplåter i liten omfattning korttidsjakt på småvilt inom Arjeplogs och Gällivare kommuner. I Arjeplogs kommun sker upplåtelse till totalt 36 jägare inom fem områden och i Gällivare kommun till totalt 100 jägare i två områden. För dessa upplåtelser gäller att skriftlig ansökan skall ges in till länsstyrelsen som lottar ut tillstånden bland de sökande. Tillståndet gäller tre på varandra följande dagar under tiden den 25 augusti–den 31 oktober. Jakten får bara ske inom ett av områdena, men tidpunkten för jaktstarten inom den tillåtna tiden bestäms av jägaren. Kostnaden för jakten är 75 kr per dag. Till jakten inom Arjeplogs kommun ansöker ca 200 personer om tillstånd medan antalet jägare i Gällivare, där hund inte får användas, endast uppgår till ett trettiotal. I Västerbottens län upplåter länsstyrelsen ripjakt till drygt 50 jägare inom fyra områden under den

första ripjaksveckan. Fyra föreningar anknutna till samebyar upplåter dessutom ripjakt genom underupplåtelse från länsstyrelsen till ytterligare 200 jägare. Den senare jaktupplåtelsen utbjuds i form av ett "paket" där exempelvis logi ingår. Vid de nu nämnda korttidsjakterna får hund användas. I övrigt är småviltsjakten i länet upplåten endast vad avser ripa och då till ca 1 100 personer som bor ovanför odlingsgränsen eller på annat sätt har anknytning till området. Upplåtelsen gäller vanligen tills vidare. Hund får inte användas.

Jaktutövningen begränsas av bestämmelserna i jakt- och rennäringslagstiftningen. Jaktlagstiftningens bestämmelser om jakt och viltvård lägger inget hinder i vägen för en ökad jakt i enlighet med de olika förslag som presenteras om småviltsjakten ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Jag kommer senare (avsnitt 2.15) att närmare redogöra för viltvården. Som jag nyss redogjort för innehåller däremot rennäringslagen bestämmelser om skyddet för rennäringsintresset. Jag är inte beredd att förorda någon ändring av rennäringslagens bestämmelser i det avseendet. En ändring av det nuvarande systemet för upplåtelser av rätt till jakt får därför inte medföra att det skydd rennäringslagen i dag ger renskötseln och samebymedlems egen rätt till jakt träds för när. Däremot bör den möjlighet till upplåtelse av rätt till bl.a. jakt som rennäringslagen ger utnyttjas på ett bättre sätt än i dag.

Rennärningen bedrivs i Norge och Finland under förhållanden som liknar de svenska. Jag redogör därför till en början för motsvarande regler i Norge och Finland. Det norska renskötselområdet omfattar den mellersta och norra delen av Norge vilket motsvarar ungefär halva fastlandsarealen. På statens mark är i princip småviltsjakt tillåten för alla norska medborgare och för andra som varit bosatta i Norge under det senaste året. Andra utländska medborgare kan efter ansökan få tillstånd till småviltsjakt om de har särskild anknytning till området. En avgift tas ut för det jaktkort som måste lösas. Avgiften tillfaller staten. Årsavgiften för jakt inom den kommun där jägaren är bosatt är 75 norska kr. För övriga är årsavgiften för jakt inom en kommun 210 kr. Jaktkort som omfattar en skogsförvaltnings område säljs också. Då är avgiften 110 kr för tre dygn, 200 kr per vecka och 440 kr för hela jaktssäsongen. I Finnmarks skogsförvaltning, som omfattar hela länet, kostar dock ett årskort 330 kr. De renskötande samerna har, utan att behöva betala någon avgift, samma rätt att jaga småvilt som en kommuninneväsnare. Den som löst jaktkort har förutom rätt att använda skjutvapen även rätt att använda fällor och ripsnorar. Vid användning av ripsnara och vissa fällor skall en skriftlig anmälan ske till kommunens viltnämnd. Några speciella regler eller begränsningar i övrigt för jakten av hänsyn till rennärningen finns inte. I de föreskrifter om viltförvaltningen som beslutats av Direktoratet för naturförvaltning ges dock möjlighet till begränsning av antalet jägare. Inom större förvaltningsområden får en uppdelning ske i mindre områden och skilda jakttider. Användningen av hund får begränsas. Lokala tidsbegränsade inskränkningar får ske efter samråd med länsstyrelsen. Möjligheterna att begränsa jakten har tillkommit av hänsyn till viltvården, renskötseln och kommuninneväsnarnas egen jakt. Dessa möjligheter till inskränkning av småviltsjakten har endast använts i Sör-Helgelands förvaltningsområde där ripjakten med hund av hänsyn till renskötseln begränsats till ca 200 jägare den

första ripjaktsveckan. Enligt den norska rennäringslagstiftningen skall hundförare se till att hund inte onödigtvis oroar eller skrämmer ren. Den som färdas i område där ren betar skall visa hänsyn och uppträda med sådan försiktighet att ren inte onödigtvis oroas eller skräms under exempelvis betning och flyttning. Särskild hänsyn skall visas under brunsttid, kalvning, märkning, skiljning och slakt.

Inom den del av Finland som omfattas av renskötseområdet har alla i en kommun boende rätt att jaga småvilt på staten tillhörig mark inom kommunen. Särskild ansökan erfordras inte och någon avgift tas inte ut. Det finns inte några särskilda bestämmelser om jakträtt för samer eller andra renägare. Den som inte är bosatt i kommunen kan hos den finska Forststyrelsen ansöka om jakttillstånd inom ett visst jaktområde. Jaktområdenas storlek varierar mellan ca 1 000 ha och 100 000 ha. Vid utfärdande av jakttillstånd tas hänsyn till kommuninnevärnarnas rätt till jakt samt vilttillgången. Där emot finns inga särskilda bestämmelser om hänsyn till rennäringen. Ett jakttillstånd kostar 50 finska mark för ett dygn, 100 mark för tre dygn och 150 mark för en vecka. Avgiften tillfaller staten. Inom renskötseområdet kan länsstyrelsen besluta att hund skall hållas i band från den 1 februari om särskilda skäl föreligger. I övrigt saknas bestämmelser om användning av hund vid jakt. Hundförare ansvarar dock för den skada hans hund åstadkommer på bl.a. renskötelsen.

Bestämmelserna i de olika länderna varierar således vad avser samernas rätt till jakt liksom vad gäller upplåtelser av rätt till jakt på statens mark. De norska och finska bestämmelserna medför, jämfört med vad som gäller i Sverige, betydligt större möjligheter till jakt på statens mark för i synnerhet kommuninnevärnarna, men även för andra medborgare. Några olägenheter av betydelse för renskötelsen i Norge och Finland har enligt vad jag erfarit inte uppkommit på grund av de bestämmelser som gäller i dessa länder. Det som i första hand kan vålla problem är användningen av hund. Jag återkommer strax till frågan om användningen av hund vid jakt. Ett förändrat system i Sverige för upplåtelse av rätt till jakt på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen måste självfallet ha sin utgångspunkt i de bestämmelser som gäller i svensk lagstiftning. Ett främjande av jaktintresset får inte leda till att andra viktiga intressen påverkas negativt. Helt uppenbart är emellertid att småviltsjakten inom de aktuella områdena i Sverige utgör en viktig utvecklingspotential som kan utnyttjas i väsentligt större omfattning än i dag utan att renskötseintresset träds för när.

De områden som av länsstyrelserna upplåts till jakt och fiske anges i Lantbruksstyrelsens rapport ha varit i stort sett desamma under lång tid. Genom en större flexibilitet och anpassning till renskötelsns skiftande förhållanden bör möjligheter finnas till betydligt utökade upplåtelser. Detta kan enligt rapporten ske genom att korttidsupplåtelser av jakt lämnas inom särskilt avsatta större eller mindre områden och genom att upplåtelseiden anpassas efter bl.a. renskötelsns förutsättningar.

Förutsättningarna för att öka upplåtelseerna är enligt rapporten störst i fråga om upplåtelser för sportfiske under vinterhalvåret och korttidsupplåtelser för småviltsjakt, särskilt jakt på ripa. Även om nyttjanderättsupplåtelser i framtiden i viss ökad omfattning sker genom utarrenderingar till jakt-

och fiskeorganisationer, turistorganisationer eller samebyar i form av underupplåtelser kommer enligt rapporten merparten av upplåtelseerna ändå att ske genom länsstyrelsen, som ju har att svara för de övergripande avvägningarna gentemot rennäringsintressena.

De jaktliga resurserna på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen bör enligt min mening utnyttjas i så stor utsträckning som möjligt inom den ram som gällande lagstiftning medger. Jag delar uppfattningen att det är möjligt att upplåta väsentligt större områden än i dag för jakt och fiske. Enligt min uppfattning kan det av Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet föreslagna systemet för upplåtelser av småviltsjakt med modifieringar genomföras utan att renskötselintresset träds för när. Inte minst den nya policyn för upplåtelse av ripjakt i Jämtlands län visar detta.

En förutsättning för att renskötseln inte skall störas är att vissa för renskötseln mycket känsliga områden undantas från de områden som upplåts för småviltsjakt. De områden det närmast är fråga om att utesluta från småviltsjakt är platser där samling, skiljning och slakt sker under hösten samt känsliga avsnitt av flyttleder. Inom länsstyrelsen finns sådan kännedom om renskötselns markanvändning att en lämplig avgränsning av områdena lätt bör kunna ske. Det får avgöras från fall till fall om jaktförbudet skall gälla hela året eller endast under viss tid. Även vissa andra områden bör undantas från jakt, i första hand mark runt byar och annan samlad bebyggelse. De områden som i dag är undantagna från upplåtelse av småviltsjakt är väsentligt större än vad som från de angivna synpunkterna är erforderligt. Jag räknar således med att de områden som behöver undantas från jakt endast är av begränsad omfattning. Inom övriga områden bör i princip rätt till jakt alltid upplåtas om olägenhet av någon betydelse inte uppkommer.

I likhet med Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet anser jag att jakten bör ske inom avgränsade bestämda områden. Som framgått av min tidigare redogörelse för de nuvarande förhållandena sker också detta. Storleken av områdena bör enligt min uppfattning vara mer beroende av de naturgivna förutsättningarna än vad organisationerna föreslagit. Ripjaktsområdena i Jämtland har en areal av ca 2 500 ha och upplåts till 2–4 jägare åt gången under högst fem dagar. I Västerbottens län har marken delats in i 60 områden. Områdena bör emellertid enligt min mening vara så stora att i princip alla jägare som så önskar samtidigt kan utnyttja ett område. Genom ett sådant förfarande blir länsstyrelsens administration mindre och jägarnas valmöjligheter vid jakten större. Det bör ankomma på länsstyrelsen att fastställa en lämplig avgränsning.

Samhällsutvecklingen har medfört att behovet av tillgång till jakt och fiske för befolkningens försörjning är mindre än tidigare. Det finns emellertid en mindre grupp personer som i större eller mindre omfattning är beroende av jakt och fiske för sin försörjning. Det gäller t.ex. fiskesamer och fjällagensarrendatorer samt sådana personer som bor i väglöst land eller som behållit en livsföring utan större påverkan av utvecklingen i samhället. I Lantbrukarnas riksförbunds och Jägareförbundets förslag föreslås att särskilda områden avsätts för kommuninnevånarna. Så har även skett i Jämtland vad gäller den utpräglade glesbygdsbefolkningen. Jag delar uppfattningen att särskilda jaktområden kan behöva avsättas för kommuninnevånarna. Det är

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

då viktigt att områdena får en sådan storlek att möjligheterna till försörjning inte äventyras för de personer som i det avseendet är beroende av jakten. I den mån någon är beroende av exempelvis ripjakt för sin försörjning skall det vid behov övervägas att i det särskilda fallet säkerställa denna jakt genom att upplåta ett visst område till en sådan person. Området kommer därigenom att undantas från jakt för andra. Det är enligt Lantbruksstyrelsens rapport svårt att avgränsa denna speciella grupp med entydiga kriterier. Avgränsningen bör emellertid grundas på ålder, inkomst, bostadsort, tillgång till egna jaktmarker och fiskevatten m.m. En generell beskrivning kan medföra att gruppen endera blir för liten eller vidgas på ett inte önskvärt sätt. Bedömningen måste vara flexibel, men ha sin grund i behovet av jakt för försörjningen. Det är enligt min mening mycket angeläget att de personer som helt eller delvis är beroende av jakten eller fisket för sin försörjning erhåller erforderliga upplåtelser. Det är självfallet så att jakten eller fisket av hänsyn till samebymedlemmarnas egen jakt och fiske eller andra skäl inte alltid kan ske på den plats sökanden själv önskar. Det viktiga är emellertid att möjligheterna till försörjning inte äventyras. Den grupp det är fråga om torde i första hand omfatta fjällägenhetsarrendatorer och fiskesamer och endast avse ett ringa antal personer inom renskötselområdet.

Jag vill i detta sammanhang även ta upp frågan om upplåtelseavgifterna för de personer som är beroende av jakten för sin försörjning. Enligt 34 § rennäringslagen skall avgift utgå för upplåtelseerna om det inte finns särskilda skäl för avgiftsfrihet. I förarbetena till lagen (prop. 1971:51) anges som exempel på fall där det kan vara befogat med avgiftsfrihet att upplåtelsen sker till en fiskesame som är beroende av fisket för sin försörjning. För den kategori personer det nu är fråga om bör, om inte särskilda skäl för avgiftsfrihet kan anses föreligga, avgiften ofta kunna sättas lägre än vad som gäller vid upplåtelse till andra. Så är i exempelvis Jämtlands län avgiften för ripjakten för ortsbor ca 30 % lägre än för andra.

Förhållandena är olika i de tre berörda länen vad gäller boende- och markägarstruktur. Upplåtelser till ortsbor har därför kommit att få olika omfattning och inriktning beroende på de olika krav och resurser som föreläggas. I Norrbottens län har en väsentlig del av ortsbefolkningens behov av jakt- och fiskemöjligheter tillgodosetts genom utarrenderingar till föreningar i tätorterna. I Västerbottens län förekommer i stort sett endast personliga upplåtelser till ortsbor. Som jag tidigare nämnt har ca 1 100 personer där erhållit upplåtelse av rätt till jakt efter ripa. I Jämtlands län har efterfrågan från ortsbefolkningen varit relativt liten, då det i fjällområdet finns stora privata mark- och vattenområden. För de boende i glesbygden som inte är beroende av jakt och fiske för sin försörjning har jakten och fisket främst betydelse som en källa för rekreation. I fjällkommunerna är utbudet av fritids- och kulturaktiviteter ofta mindre, varför jakten och fisket där har större betydelse än i andra delar av renskötselområdet. Lantbrukarnas riksförbunds och Jägareförbundets förslag om att alla i kommunen fast bosatta skall ha rätt att jaga på den statliga marken inom kommunen innebär enligt min mening att ortsbornas behov av jakt beaktas på ett rimligt sätt.

Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet har föreslagit att kommunvisa kommittéer skall ange undantagsområden, föreslå ett lämpligt

antal upplåtelser för varje jaktområde samt priset för upplåtelseerna. De föreslagna kommittéerna medför enligt min uppfattning en onödigt långtgående administration. Länsstyrelsen har från den 1 juli 1991 övertagit lantbruksnämndens uppgifter. Detta innebär att det hos länsstyrelsen finns en mycket god kännedom om hur renskötseln bedrivs i olika delar av länet. I den till länsstyrelsen knutna länsviltnämnden, som är länsstyrelsens rådgivande organ i frågor om viltvården, finns genom den sammansättning nämnden har god kunskap om jakten och viltvården i olika delar av länet. Länsstyrelsen har enligt jaktlagstiftningen även att ta befattning med åtskilliga andra jaktliga frågor. I de tre nordligaste länsstyrelserna finns en rennäringsdelegation med företrädare för renägarna. Delegationen har bl.a. till uppgift att ta ställning till de övergripande och principiella frågorna om upplåtelser i de aktuella områdena. I delegationen ingår dessutom valda politiker från olika delar av länet som har att tillvarata ortsbefolkningens intressen. I dessa länsstyrelsernas länsviltnämnder finns dessutom en ledamot som representerar renägarna i länet. Länsstyrelsens kompetens i de frågor som de föreslagna kommittéerna skall ägna sig åt är således god. De renägande samerna är representerade och kan därmed föra fram sina synpunkter till länsstyrelsen. Mot denna bakgrund anser jag att de föreslagna kommittéerna inte bör införas utan att länsstyrelsen och därtill knutna organ även svarar för dessa avvägningar.

Huvudmannaskapet och huvudansvaret för upplåtelseerna av rätt till jakt och fiske på statens mark inom de berörda områdena måste enligt min mening ligga kvar på länsstyrelsen. Det kan inte komma i fråga att överlämna ansvaret för avvägningen mellan de renskötande samerna och andra befolkningsgruppers intressen i fjällområdet till en sameby eller intresseorganisation. Inte heller bör en sådan uppgift läggas på det nu föreslagna Sametinget. Även om tinget intar ställningen som statlig förvaltningsmyndighet, har det en uppgift som gör det olämpligt att tinget avgör frågor där det finns direkta motstående intressen mellan samisk befolkning och andra. Genom att länsstyrelsen även i fortsättningen har huvudansvaret för upplåtelseerna garanteras att alla berörda intressen beaktas vid besluten om upplåtelse.

Jag föreslår således att upplåtelse av småviltsjakt på staten tillhörig mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen skall ske inom alla områden där olägenhet av någon betydelse inte uppkommer för rennäringen. Markerna delas in i jaktområden vars storlek är beroende av terrängförhållandena och vilttillgången. De som bor inom en kommun får lösa ett jaktkort som ger rätt att jaga inom alla sådana områden i kommunen. Vid behov kan vissa områden avsättas där enbart kommuninnevånarna har rätt att jaga. Övriga får lösa ett jaktkort för varje område, kommun eller län. Jaktområdena bör ha sådan storlek att i princip alla som önskar skall kunna jaga där den tid de önskar. Som jag tidigare redogjort för är efterfrågan på småviltsjakt störst i början av jaktsäsongen, men varierar även mellan olika områden. Intresset från utländska medborgare att jaga i dessa delar av Sverige är litet. Jag bedömer det därför inte nödvändigt att avsätta särskilda områden för utländska medborgare. Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet har föreslagit att de jakt- och fiskevårdsföreningar som arrenderat småviltsjakt på statens mark skall få fortsatt arrende. De av länsstyrelsen

utfärdade jaktkortet skall inte gälla för dessa områden. Varje kommuninnehavare skall däremot ha rätt att lösa ett jaktkort för föreningens område. Enligt min uppfattning blir föreningarnas verksamhet med försäljning av jaktkort i allmänhet överflödigt genom den nya policyn för småviltsjakten som jag föreslår. Dessa upplåtelser bör därför i huvudsak avvecklas. Föreningarna lägger visserligen ned ett stort arbete med viltvård, men enligt min uppfattning är det från jakt- och viltvårdssynpunkt bättre att upplåtelseerna sker samlat av länsstyrelsen.

Områdesindelningen skall göras av länsstyrelsen. Arbetet bör ske i samråd med berörda samebyar och lokala jaktvårdssammanslutningar. Det är angeläget att det i denna och andra frågor sker ett samarbete mellan länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län vad gäller övergripande frågor om upplåtelser. Det bör också ske ett erfarenhetsutbyte i mer praktiska detaljer. Olika försök till uppskattningar av det nuvarande jakttrycket har gjorts. På de ripjaksområden som upplåtits i Jämtlands län motsvarar jakttrycket ca ett jaktdygn per 100 ha och år, medan det i de områden som upplåts av Länsstyrelsen i Norrbottens län uppgår till 3–4 jaktdygn per 100 ha. I Troms fylke i Norge motsvarar jakttrycket ca två jaktdygn per 100 ha och år. Det är i det närmaste ogörligt att bedöma hur stort jakttrycket kommer att bli med det föreslagna upplåtelsesystemet. Jakttrycket får inte tillåtas bli för högt av i första hand hänsynen till rennäringen. Begränsningar kan också vara befogade i början av jaksäsongen i vissa områden liksom i jaktområden som är populära hos jägarna. Jag återkommer strax till detta. Viltbiotoperna och därmed vilttillgången skiljer sig avsevärt mellan olika områden. Tillgången på ripa och annat småvilt bestäms i första hand av väderförhållandena och predationstrycket, medan jakten endast har en obetydlig inverkan på vilttillgången. Från viltvårdssynpunkt finns det därför endast mera sällan anledning att begränsa jakttrycket. Det bör ankomma på länsstyrelsen att avgöra vad som är ett lämpligt jakttryck inom olika områden. Av hänsynen till viltvården och renskötseln kan det ibland bli nödvändigt att kvotera antalet jakttillstånd i attraktiva områden. En sådan kvotering bör ankomma på länsstyrelsen att avgöra. Så har erfarenheten från ripjakten i Jämtlands län visat att efterfrågan på jakt överstiger utbudet den första jaktveckan. Det kan vara svårt att till en början veta vilka områden som är mest attraktiva. Klart är dock att jaktintresset är som störst i början av jaksäsongen. Det kan därför finnas anledning att inledningsvis ha en kvotering av jakttillstånden inom de områden där stor tillströmning av jägare väntas. Enligt Länsstyrelsen i Jämtlands län är det problem med att utforma ett rationellt och rättvist bokningssystem för de områden där det råder stort jakttryck. I Jämtlands län används ett system med telefonkö för bokning av jaktkortet, medan det i Västerbottens och Norrbottens län sker en utlottning. Det bör vara en uppgift för de tre berörda länsstyrelserna att tillsammans och i samråd med Jordbruksverket utforma ett kösystem som med minsta möjliga administration ger ett så rättvist resultat som möjligt. Ett annat sätt att styra jakttrycket kan då vara att ha högre avgifter inom attraktiva områden. Efter några år torde sådana erfarenheter ha vunnits att styrningen av jakttrycket till olika jaktområden kan ske enbart genom differentiering av avgifterna.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Vid småviltsjakt används ofta hund. En lös hund som börjar jaga ren kan i värsta fall spolia flera dagars samlingsarbete för renägarna. De allvarligaste störningarna torde kunna inträffa om en hund efter jakten blir kvar i område där det finns ren. Som jag nyss redogjort för har det i Norge endast i ett förvaltningsområde införts begränsning av användningen av hund och då endast under den första ripjaksveckan. De svenska bestämmelserna om användning av hund innebär följande. När renar befinner sig inom betesområde där renskötsel är tillåten skall enligt 93 § första stycket rennäringslagen hund i trakten hållas i band eller instängd om inte länsstyrelsen medger annat. Om hund anträffas medan den jagar eller på annat sätt ofredar ren inom sådant område får hunden enligt paragrafens andra stycke dödas av den som äger eller vårdar ren om hunden inte låter sig upptas. Den som bryter mot bestämmelsen om att hålla hund i band eller instängd kan enligt 94 § punkten 8 lagen dömas till böter. Enligt 6 § lagen (1943:459) om tillsyn över hundar och katter svarar ägaren eller den som mottagit hunden till underhåll eller nyttjande för den skada som hund orsakat även om något vållande inte föreligger. Som framgår av min redogörelse är den svenska lagstiftningen betydligt strängare än den norska och finska vad gäller användningen av hund i renskötselområdet. Enligt Länsstyrelsen i Jämtlands län har användningen av hund under ripjakten inte inneburit några påtagliga problem. Som jag nyss redogjort för är intresset för småviltsjakt mycket litet i de områden i Gällivare kommun där länsstyrelsen upplåter korttidsjakt. Detta torde bero på att hund inte får användas där. Det är svårt att under höstjakten på ripa bedriva en effektiv jakt utan tillgång till en fågelhund. Behovet av en hund för eftersök av skadat vilt bör också uppmärksammas. Enligt min uppfattning är det inte erforderligt att vid ett införande av det föreslagna systemet för småviltsjakt ändra de nuvarande bestämmelserna om användning av hund. Som jag redogjort för skall de från renskötselsynpunkt känsligaste områdena inte ingå i de områden där småviltsjakt generellt upplåts. Skulle det även inom andra områden undantagsvis finnas risk för störningar på renskötseln får som villkor för jakten där gälla att hund inte får användas. En annan möjlighet är att i likhet med det norska systemet begränsa antalet jägare med hund i känsliga områden. Inskränkningarna skall självfallet endast gälla under den tid det är nödvändigt från renskötselsynpunkt. Det får ankomma på länsstyrelsen att överväga de inskränkningar i fråga om användningen av hund som kan behövas i olika områden.

Underupplåtelser, dvs. tillstånd från länsstyrelsen att vidareförmäda jakt- och fiskeupplåtelser, sker vanligen som en direkt förmedling av jaktkort som ställts ut av länsstyrelsen och avser jakt inom ett bestämt område. Denna möjlighet att förmedla jaktkort innebär att exempelvis ett hotell eller en stugby kan få en högre beläggning och längre säsong än normalt. Jägarna slipper ansökningsförfarandet hos länsstyrelsen. Jakten kan emellertid bli dyrare eftersom den ibland är förenad med exempelvis obligatoriskt logi.

Förmedlingsverksamheten ger självfallet samebymedlemmarna och andra boende i glesbygd sysselsättning. Den kan också öka utbudet av jakt och fiske genom att områden som av hänsyn till renskötseln kan vara svåra att upplåta då kan bli tillgängliga för jakt åtminstone under delar av jaktsäsongen. Lantbruksstyrelsen har föreslagit att underupplåtelser bör få före-

komma då samordningsfördelar kan vinnas, om verksamheten kan tillföras ytterligare moment i form av exempelvis stuguthyrning eller då störningarna för renskötseln minskas. Genom mitt förslag till ny policy för jaktupplåtelserna försvinner i stort sett behovet av underupplåtelser utom vad gäller jakt- och fiskevårdsföreningarna samt i undantagsfall i de områden som är så störningskänsliga för renskötseln att upplåtelse enligt det föreslagna systemet inte kan ske. Inom de senare områdena kan det vara lämpligt att underupplåtelser sker till samebymedlem eller sammanslutning av samebymedlemmar. Därigenom kan även störningskänsliga områden i viss utsträckning utnyttjas för jakt. Länsstyrelsen bör vid sådana underupplåtelser besluta om prisnivå och andra villkor för verksamhetens bedrivande. Däremot bör särskilda områden avsedda enbart för underupplåtelser inte avsättas. De underupplåtelser som förekommer i dag är ofta kombinerade med obligatoriska transporter, logi eller guidning. Underupplåtelser till olika personer eller bolag försvårar en samlad och effektiv marknadsföring och fördyrar ofta jakten i onödan. Sysselsättningseffekten av själva förmedlandet av jakttillstånd är dessutom mycket låg. Däremot kan självfallet samebymedlemmarna och andra erbjuda transporter, logi och annan service som jägare och fiskare kan utnyttja om de så vill. Sådan verksamhet kan vara ett viktigt bidrag för att skapa sysselsättning och att utveckla turistnäringen. Om kvotering av jakttillstånd skulle erfordras inom något område bör hotell och andra som arbetar med kringverksamhet till jakten få möjlighet att förmedla en del av dessa tillstånd.

Som jag tidigare redogjort för skall upplåtelse av nyttjanderätt ske mot avgift. Avgiften fördelas mellan berörd sameby och Samefonden. Enligt 19 § första stycket punkten 2 rennäringsförordningen (1971:438) betalas ur Samefonden kostnad för fiske- och jaktvårdande åtgärder på mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen samt för fiske- och jaktbevakning. För budgetåret 1991/92 beslutade Styrelsen för Samefonden att anslå totalt 3,4 miljoner kronor för jakt- och fiskevård, jakt- och fiskebevakning samt för driftskostnader för anläggningar m.m. i renskötseln. Någon uppdelning av beloppet på olika ändamål skedde inte. Styrelsen för samefonden beslutade den 3 juni 1991 att för de nämnda ändamålen länsstyrelserna i de tre nordligaste länen ur Samefonden i fortsättningen skall erhålla bidrag med 85 % av de avgifter som länsstyrelsen enligt 3 § förordningen skall betala till fonden för jakt- och fiskeupplåtelser. Under budgetåret 1991/92 uppgick de tre länsstyrelsernas intäkter av jakt- och fiskeupplåtelser till knappt 8 miljoner kronor, varav 3,3 miljoner kronor för jakten och 4,7 miljoner kronor för fisket. Inkomsterna var högst i Norrbottens län och lägst i Jämtlands län.

Hälften av inkomsterna av jaktupplåtelserna tillförs Samefonden, dvs. drygt 1,6 miljoner kronor budgetåret 1991/92. Av detta belopp erhåller länsstyrelserna 85 % för bl.a. viltvård och jaktbevakning. Vid upplåtelse av rätt till jakt eller fiske bör i fortsättningen länsstyrelsen ta ut en särskild avgift för vilt- och fiskevårdsåtgärderna samt för jakt- och fiskebevakningen. Den avgiften bör även täcka länsstyrelsernas kostnader för arbetet med de enskilda upplåtelseerna. Länsstyrelsen bör själv få besluta om hur viltvårdsåtgärderna och jaktbevakningen bäst skall genomföras. Jag utgår från att såväl samebymedlemmar som annan glesbygdsbefolkning kommer att engageras i

det arbetet. Mitt förslag innebär att inkomsterna ökar för samebyarna och Samefonden. Länsstyrelsen får i fortsättningen täckning för sina administrationskostnader vad gäller själva upplåtelseverksamheten och får genom avgiften särskilda medel till vilt- och fiskevård liksom för bevakningen. Avgiften bör också användas för att framställa behövliga kartor och annat informationsmaterial. Jag avser att i ett annat sammanhang återkomma till regeringen med förslag om dessa avgifters storlek.

När det gäller avgifterna för upplåtelse vill jag anföra följande. Det är vanligt att jägare inte disponerar mark som de själva eller någon i deras familj äger. Det är därför av stor betydelse för jägarna att jaktmark finns tillgänglig för upplåtelse och att upplåtelse sker till överkomliga priser. Länsstyrelsen har således ett ansvar för att inte enbart beakta intresset av att upplåtelse ger inkomster för samebyarna och Samefonden utan även att jakten blir tillgänglig på rimliga ekonomiska villkor. Länsstyrelserna bör själva bestämma upplåtelseavgifternas storlek. De avgifter som tas ut i Norge kan vara till vägledning vid fastställandet av avgifterna. I Jämtlands län är upplåtelseavgiften för ripjakt under år 1992 för icke ordsbor 340 kr per dag under de tre första jaktveckorna, 230 kr per dag under de påföljande tre veckorna och därefter 115 kr per dag. Det är naturligt att avgifterna kommer att variera mellan olika områden och under olika tider av jaktsäsongen. Så kan exempelvis avgiften för småviltsjakt vara högre under de första ripjaksveckorna eller i områden som ligger nära väg. Som jag tidigare redogjort för bör kommuninveånarna kunna köpa ett jaktkort som gäller hela året. I övrigt bör det ankomma på länsstyrelsen att besluta vilka former av jaktkort som skall finnas.

Sammanfattningsvis anser jag att småviltsjakt bör upplåtas i väsentligt större omfattning än i dag. I princip bör all statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen upplåtas för småviltsjakt, om olägenhet av någon betydelse inte uppkommer för rennäringen eller när samebymedlems rätt till jakt eller fiske inte träds för när. Undantag bör således endast göras för sådana mindre områden som är belägna vid samlad bebyggelse och där samling, skiljning eller slakt av ren pågår under hösten samt vid känsliga avsnitt av flyttleder. Marken delas in i områden vars storlek bestäms av länsstyrelsen. I princip skall alla som så önskar kunna jaga småvilt inom ett område. De fast boende skall kunna lösa ett årskort som ger rätt till småviltsjakt på all upplåten statlig mark inom kommunen. Fjällägenhetsarrendatorer och andra som är beroende av jakten för sin försörjning skall ges företräde till jakten. Behovet av underupplåtelser försvinner i stort sett genom den nya upplåtelsepolicy. Länsstyrelsen har även i fortsättningen ansvaret för upplåtelse av jakt inom de aktuella områdena. Samebymedlemmar och andra glesbygdsbor får ökade sysselsättningsmöjligheter genom anordnande av logi, transporter och annan service till jägarna.

Fisket

Möjligheterna att fiska med krok på renbetesfjällen och på statens mark ovanför odlingsgränsen är i dag betydligt större än vad gäller möjligheterna att bedriva småviltsjakt. Länsstyrelserna har infört sportfiskekort som om-

fattar sjöar i hela länet, en kommun eller en sameby. Avgiften är normalt 30 kr per dygn, 120 kr per vecka och 200–250 kr per år. I vissa älvar och åar är sportfisket kvoterat varför upplåtelse av fiske där sker genom ansökan hos länsstyrelsen. Upplåtelseiden är i dessa vatten vanligen begränsad till tre dygn och avgiften är högre.

Intrånget i renskötseln vid sportfiske är i stort sett begränsat till den störning som kan uppstå vid skoterkörning till och från fiskevattnen. Förbud mot körning med snöskoter råder emellertid inom stora delar av fjällvärlden. Körning får där endast ske längs särskilt inrättade skoterleder. Genom att använda dessa leder minimeras störningarna för renskötseln.

För att trygga samebymedlemmarnas rätt till fiske har länsstyrelsen undantagit ett antal sjöar inom varje sameby från upplåtelse av fiske, s.k. undantagsvattnen. Även ett antal andra fiskevatten är av olika anledningar undantagna från sportfiske.

I Norge får alla norska medborgare bedriva sportfiske med krok i samtliga sjöar på statens mark sedan fiskekort betalats. Detta kan ske på varje postkontor. Genom att lösa det s.k. Nordnorgekortet får fiske ske i drygt 50 000 sjöar. Detta kort kostar 60 norska kr för tre dygn, 120 kr per vecka och 240 kr per år. Den som är under 16 år eller äldre än 70 år behöver inte lösa fiskekort. Fisket i de laxförande älvarna på statens mark är däremot utarrenderat till jakt- och fiskevårdsföreningar. Där gäller därför andra villkor och priser. Nätfiske är i Finnmarks förvaltningsområde förbehållet ortsbefolkningen medan i andra områden nätfisket upplåts i vissa sjöar. De renskötande samerna har rätt att fiska utan att lösa fiskekort. Som framgår av min redogörelse finns det tämligen stora likheter mellan det norska och det svenska systemet vad gäller sportfisket på statens mark.

Själv gör jag följande bedömning. Även när det gäller upplåtelse av rätt till fiske är det angeläget att i första hand tillgodose behovet av upplåtelser till dem som helt eller delvis är beroende av fisket för sin försörjning. Fisket kan ske både till avsalu och för husbehov. Det gäller exempelvis fiskesamer, fjällägenhetsarrendatorer och licensierade yrkesfiskare. Dessa personer skall kunna påräkna upplåtelse av rätt till fiske. Tillståndet bör i allmänhet komma att avse fiske med nät. Självfallet kan de av fiskevårdsskäl eller av hänsynen till samebymedlemmarnas eget fiske inte alltid påräkna en upplåtelse just i den sjö där de själva önskar bedriva fisket. Berörda samebyar och länsstyrelser bör dock enligt min mening kunna lösa frågan om dessa upplåtelser på ett för alla parter tillfredsställande sätt.

När det gäller fisket i övrigt gör jag följande bedömning. Upplåtelse av sportfiske med krok bör kunna ske i betydligt större omfattning än för närvarande utan att olägenheter av någon betydelse uppkommer för rennäringen. Fisket är till sin natur mindre störande och omgivningsbelastande än jakten, även bortsett från säkerhetsaspekterna. Grundförutsättningen bör vara att alla vatten upplåts om inte hinder föreligger. Förutom hänsynen till rennäringen kan hinder finnas från naturskyddssynpunkt eller andra allmänna intressen. Sportfiske bör inte medföra besvärande intrång i fisket genom konkurrens om fångsten. Någon olägenhet av betydelse för renskötseln uppstår inte genom själva fisket. Däremot kan trafik och annan verksamhet i anslutning till fisket medföra störningar. Olägenheterna kan undvikas eller mini-

meras genom att upplåtelseerna regleras i tid och rum genom att upplåtelse-
der och övriga villkor anpassas.

Förutsättningarna för fiskeupplåtelser bestäms genom att reservera vatten
i erforderlig omfattning för samebymedlemmarnas eget behov, s.k. undan-
tagsvatten. Alla vatten som inte reserverats för samebymedlemmarnas fiske
bör delas in i grupper efter om de kan upplåtas hela året, endast sommar
eller vinter eller endast under en kortare period som kan tillkännages med
kort varsel. I motsats till vad jag nyss förordat för jakten bör det inte avsättas
särskilda områden för kommunbor. Kommuninnevånare bör ges företräde
endast i sådana fall där en begränsning av fisket måste göras inom särskilt
känsliga områden där störningar kan uppstå genom skotertrafik, flygverk-
samhet m.m.

De flesta vattnen tål ett krokfiske med handredskap i en omfattning som
tillgodoser efterfrågan på sådant fiske. Undantag kan dock gälla för vissa
strömmande vattendrag där fisket måste begränsas. Särskilt vid ett stort ut-
bud av fiskevatten blir fisketrycket självreglerande. Om fångstmöjligheterna
minskar avtar fisket långt innan någon långvarig negativ påverkan på fiskbe-
ståndet uppstår. Nödvändig styrning och begränsning av fisket bör göras ge-
nom en begränsning av tiderna för upplåtelser och bestämmelser om tillåtna
redskap, fiskemetoder, minimimått, maximerad fångstmängd m.m. När det
däremot gäller nätfiske för rekreation bör sådan upplåtelse endast ske i
större sjöar och i sådan omfattning att ett uthålligt fiske är möjligt. Mot bak-
grund av vad jag nu redogjort för bör i första hand övervägas att införa eller
utveckla fiskekort som omfattar hela eller större delar av länet. Det är vidare
angeläget att överväga om inte ytterligare fiske kan upplåtas i de sjöar som
av olika anledningar i dag är undantagna från fiske. Antalet undantagsvatten
varierar kraftigt mellan olika samebyar. Det är naturligt att så är fallet efter-
som fisktillgång och den tid som ägnas åt fiske är olika inom skilda delar av
renskötselområdet. Det finns dock enligt min mening anledning för länssty-
relserna att närmare överväga om inte upplåtelse av fiske i stor del av de
nuvarande undantagsvattnen bör kunna tillåtas. Sådant arbete pågår också.
Länsstyrelsen i Jämtlands län ser för närvarande över sin policy för fiskeupp-
låtelser. Av de drygt 1 600 sjöar på renbetesfjällen som är större än 5 ha får
sportfiske bedrivas i 265. Länsstyrelsen räknar med att drygt 1 000 av dessa
sjöar från år 1993 skall kunna upplåtas för sportfiske och ingå i ett länsfiske-
kort. För egen del anser jag att det borde kunna tillämpas en enkel regel för
hur många sjöar som av hänsynen till samebymedlemmarnas eget fiske bör
undantas från upplåtelse. Länsstyrelsen kan exempelvis ha som riktmärke
att varje renskötande familj bör för sitt eget fiske disponera ett par medel-
stora sjöar om inte särskilda skäl talar för annat.

I likhet med vad jag nyss anfört om jakten bör underupplåtelser endast
förekomma inom de områden där upplåtelse annars inte kan ske genom att
olägenheter skulle uppstå om inte verksamheten kan styras i detalj och ske
under kontroll av samebyn. Detta bör endast bli aktuellt inom mycket be-
gränsade områden och för vatten som inte redan upplåts.

Förmedlingen av fisketillstånd bör kunna ske för områden där kraven på
styrning är mindre. Sådan förmedling kan göras även av sammanslutningar
och företag utanför samebyn. I likhet med vad jag nyss föreslagit för jakten

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

bör en upplåtelse fritt kunna utnyttjas utan samtidigt krav på logi eller transport.

Som jag tidigare redogjort för uppgick länsstyrelsernas intäkter av fiskeupplåtelser budgetåret 1991/92 till totalt 4,7 miljoner kronor. Av detta belopp tillfaller tre fjärdedelar Samefonden och en fjärdedel samebyn. Detta innebär att samebyarnas inkomster av fiskeupplåtelser uppgick till knappt 1,2 miljoner kronor medan Samefonden erhöll drygt 3,5 miljoner kronor. Föredragande statsrådet anförde i prop. 1971:51 med förslag till rennäringslag, m.m. att efterfrågan på sportfiskevatten ökar. Detta gäller enligt föredraganden inte minst beträffande vattnen ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. För samerna kan en ökning av fiskeupplåtelseerna betyda väsentligt förbättrade inkomster och starka skäl talade enligt föredragandens mening för att byarna själva i betydande utsträckning bör få förfoga över inkomsterna från fiskeupplåtelser. Å andra sidan måste en god fiskevård vara en av förutsättningarna för att fiskeupplåtelseerna skall kunna ge samerna goda inkomster. Därför borde av ifrågavarande inkomster en inte oväsentlig del avsättas för fiskevårdande åtgärder. Hur stor del av dessa inkomster som skall tillföras fonden resp. vederbörande by bör omprövas från tid till annan. Föredraganden ansåg att fiskeinkomsterna i inledningsskedet bör fördelas med 75 % på fonden och 25 % på berörd by. Föredraganden underströk vikten av att de aktuella fiskevattnen görs till föremål för en genomgripande upprustning samt att avgifterna för fiske och övriga upplåtelser bestäms efter marknadsmässiga grunder. Det bör enligt föredraganden ankomma på Lantbruksstyrelsen att följa verkningarna av den förordade fördelningen och så snart det visar sig möjligt föreslå att en större andel av inkomsterna från fiskerättsupplåtelser tillförs byn.

Lantbruksstyrelsen anser i sin rapport att en fortsatt genomgripande upprustning av fiskevattnen, som framhålls i den nyss nämnda propositionen, inte är möjlig med anslag enbart från Samefondens intäkter av fiskerättsupplåtelser vid nu rådande kostnadsläge om krav finns på att fonden tillförs nettotillskott av någon betydelse. Betydande insatser har enligt Lantbruksstyrelsen gjorts genom åren med anslag från annat håll. Serviceåtgärder har utförts som beredskapsarbeten med full kostnadstäckning av AMS-medel. Direkt fiskevårdande åtgärder har genomförts med anslag av särskilda villkorsmedel i vattenregleringsmål, med vattenavgiftsmedel och på senare år även med statligt fiskevårdsbidrag. Även i fortsättningen måste möjligheterna till extern finansiering av åtgärder noga bevakas. De aktuella vattnen är av så stor betydelse för fritidsfiske och turismen att anslag ur allmänna medel enligt Lantbruksstyrelsen rätteligen borde kunna påräknas när behov av mera omfattande åtgärder uppstår.

Från samebyarna har enligt Lantbruksstyrelsen framförts att en andel av 25 % av intäkten för fiskeupplåtelser är för låg. Det framhålls ibland att samebyn om möjligt hellre avstod från upplåtelse då byns andel inte anses kompensera de olägenheter som upplevs. En ökning av samebyns andel till hälften av intäkten kan därför enligt Lantbruksstyrelsen anses motiverad. Bättre kompensation direkt till berörd sameby är rättvisare än transferering via Samefonden. Det är dessutom troligt att en ökad intäktsandel till samebyarna medför att fler vatten ställs till förfogande för sportfiske, vilket i sin

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

tur medför ökade intäkter till Samefonden. Lantbruksstyrelsen föreslår därför att inkomsterna av fiskeupplåtelser skall delas lika mellan samebyn och Samefonden.

Som jag nyss redogjort för uppgick länsstyrelsernas intäkter för fiskeupplåtelseerna till 4,7 miljoner kronor budgetåret 1991/92. Samebyarna erhöll knappt 1,2 miljoner kronor medan Samefondens andel av upplåtelseavgifterna uppgick till 3,5 miljoner kronor. Jag delar Lantbruksstyrelsens uppfattning att i fortsättningen hälften av upplåtelseavgifterna för fisket bör tillfalla berörd sameby och den andra hälften tillfalla Samefonden. Som jag nyss redogjort för bör kostnaderna för bl.a. fiskevårdsåtgärderna och fiskebevakningen inte längre utgå ur Samefonden. Även när det gäller fisket bör således länsstyrelsen ta ut en särskild administrationsavgift för att täcka dessa kostnader liksom kostnaden för administrationen av själva upplåtelseerna.

Jakt- och fiskekojor

Jakten och fisket bedrivs ofta långt från körbar väg och inte sällan under dåliga väderleksförhållanden. De längre jakttiderna efter bl.a. älg och kraven på en ökad och effektivare avskjutning medför att jägare uppehåller sig längre tid inom avlägset belägna ödemarksområden. I första hand nätfiskarna använder sig ofta av tung och otymplig utrustning. Detta kan enligt min mening tala för att jägare och fiskare under vissa omständigheter skall kunna få tillstånd att inneha enklare kojor på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Samtidigt har det genom dagens moderna transportmedel som exempelvis snöskoter blivit lätt att ta sig långa sträckor även i svår terräng och dåligt väder. Viss ökad möjlighet att få tillstånd att uppföra koja bör enligt min mening ändå övervägas.

Ett tillstånd att uppföra jakt- eller fiskekoja bör i första hand ges till de personer som helt eller delvis är beroende av jakt eller i första hand nätfiske för sin försörjning. Tillståndet bör vara personligt och endast avse den tid som jakt- eller fiskeupplåtelsen omfattar. Vidare bör gälla att jakt- eller fiskeområdet är beläget på långt avstånd från körbar väg. Länsstyrelsen i Norrbottens län beviljar exempelvis tillstånd att uppföra en koja per älgjaktslag samt till yrkesfiskare. En förutsättning för tillstånd är att avståndet mellan jaktområdet och bilväg överstiger 5 km. Denna sträcka kan enligt min uppfattning utgöra en lämplig norm för när tillstånd bör beviljas. För yrkesfiskare kan det finnas skäl att medge upplåtelse även i närheten av en väg. Ett tillstånd får självfallet inte beviljas i strid mot exempelvis bestämmelserna i 32 § rennäringslagen, bestämmelserna i plan- och bygglagen om uppförande av byggnader eller mot naturresurslagens bestämmelser om bebyggelse och anläggningar i vissa fjällområden. Tillståndet bör endast avse byggandet av enklare kojor. I den mån kojan har en vedeldad uppvärmningsanordning bör tillståndet även kunna innefatta rätt att på statens mark ta ved för uppvärmningen. Det är angeläget att länsstyrelsen i sin tillstånds- och tillsynsverksamhet beaktar att byggnaderna inte får karaktär av fritidsbebyggelse. När jakt- eller fiskeupplåtelsen upphör skall kojan avlägsnas från platsen.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Länsstyrelsens beslut med stöd av 32 § rennäringslagen i ärenden om upplåtelse av jakt eller fiske på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen får överklagas till Statens jordbruksverk. Jordbruksverkets beslut kan överklagas till regeringen. Under senare år har i fråga om flertalet ärendegrupper inom Jordbruksdepartementets område beslut fattats om lag- och förordningsändringar som innebär att regeringen befriats från att pröva överklaganden i förvaltningsärenden. Starka skäl talar för att så borde ske också när det gäller ärenden om upplåtelser inom renskötselområdena. Frågan behöver beredas ytterligare men i ett avseende är jag beredd att redan i det här sammanhanget föreslå en ändring. Enligt 33 § första stycket jaktlagen (1987:259) gäller som huvudregel att jakt efter älg endast får ske efter licens av länsstyrelsen och inom ett område som länsstyrelsen registrerat, licensområde. Enligt 54 § jaktlagen får beslut om registrering av licensområde överklagas hos kammarrätten. Länsstyrelsens beslut i övriga frågor, exempelvis vad gäller det antal älgar som får fällas inom ett licensområde, får däremot inte överklagas. Som jag tidigare redogjort för krävs för att annan än samebymedlem skall få jaga på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen även länsstyrelsens upplåtelse med stöd av 32 § rennäringslagen. Länsstyrelsens beslut i detta avseende får alltså överklagas till Jordbruksverket och därifrån till regeringen.

De överklaganden över länsstyrelsens beslut som prövas av Jordbruksverket avser mestadels frågan om upplåtelse av älgjakt till enskild person, jaktområdets storlek, det antal älgar som får fällas och tiden för upplåtelsen. Möjligheterna att ändra ett överklagat beslut till den klagandes fördel i dessa avseenden är små efter det att länsstyrelsen bestämt hur många älgar som får fällas. Regeringens prövning av ett från Jordbruksverket överklagat ärende hinns ofta inte med före älgjaktens början. Jag anser mot denna bakgrund att möjligheten att överklaga Jordbruksverkets beslut i en dit överklagad fråga som avser upplåtelse av rätt till jakt efter älg bör begränsas. När en sameby överklagar dessa beslut är anledningen att upplåtelsen anses medföra avsevärd olägenhet för renskötseln eller besvärande intrång i samebymedlems rätt till jakt. Regeringen bör ha möjlighet att pröva överklagade beslut av denna karaktär. Jag föreslår således att Jordbruksverkets beslut i en överklagad fråga som avser upplåtelse av rätt till jakt efter älg endast får överklagas av sameby. Förslaget föranleder en ändring i rennäringslagen.

Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen med förslag till de ändringar i rennäringslagstiftningen som föranleds av vad jag nu har anfört om upplåtelseerna inom renskötselområdet.

2.15 Åtgärder för att förbättra vilt- och fiskevården

Mitt förslag: En sameby skall kunna undanta visst område från medlemmarnas användning för jakt eller fiske om det behövs av hänsyn till vilt- eller fiskevården eller av annat särskilt skäl.

Lantbruksstyrelsens förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran.

Skälen för mitt förslag: För att jakten och fisket på renbetesfjällen och ovanför odlingsgränsen skall ge en optimal avkastning krävs en effektiv vilt- och fiskevård.

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2

Jordbruksdep.

Viltvården

Viltvården har behandlats i prop. 1986/87:58 om jaktlag, m.m. och prop. 1991/92:9 om jakt och viltvård. I 4 § jaktlagen (1987:259) anges bl.a. att viltet skall vårdas i syfte att bevara de viltarter som tillhör landets viltbestånd och att främja en med hänsyn till allmänna och enskilda intressen lämplig utveckling av viltstammarna. I viltvården ingår att genom särskilda åtgärder sörja för att viltet får skydd och stöd. Jakten skall anpassas efter tillgången på vilt. Jaktlagstiftningen är således uppbyggd på principen att jakt är tillåten om den är försvarlig från viltvårdssynpunkt.

De särskilda åtgärder för viltet som närmast kommer i fråga ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen är mink- och mårdfångst, avskjutning av mås- och kråkfågel samt bränning av ris. Sådan viltvård sker framför allt inom de områden som arrenderas av jakt- och fiskevårdsföreningarna. Inom övriga områden ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen får viltvårdsarbetet betraktas som eftersatt.

De tillstånd till småviltsjakt som utfärdas av länsstyrelsen innefattar vanligen även en förpliktelse att till länsstyrelsen rapportera skjutet vilt. För att få en lämplig utveckling av viltstammarna är det viktigt att en avskjutningsstatistik som grundas på dessa rapporter tas fram. Det bör enligt min mening ankomma på länsstyrelsen att i samråd med jägarnas organisationer och berörda samebyar utveckla ett program för det framtida viltvårdsarbetet.

Fiskevården

Möjligheten att bedriva en effektiv fiskevård på statens vatten ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen är starkt beroende av ett direkt bestämmande över fiskerättsupplåtelseerna. Grunden för fiskevården måste vara att så långt det är möjligt anpassa fisket till de biologiska förhållandena. Fiskbestånden skall skyddas och bevaras så att en hög och jämn avkastning blir möjlig både kvantitativt och kvalitativt. Detta sker genom reglering av fisket med avseende på total beskattning av fiskbestånden, beskattningens inriktning på fiskarter och årsklasser och fredande av fiskens lek och uppväxt. Därtill kommer åtgärder för att förbättra fiskens livsmiljö, s.k. biotopförbättrande åtgärder. Dessa kan bestå i undanröjande eller byggande av vandringshinder, anläggande av lekplatser, uppväxtområden och ståndplatser, vegetationsbekämpning m.m. Först därefter kommer inplantering av fisk och näringsorganismer.

Genom inventeringar och undersökningar finns kunskap om fiskbeståndens beskaffenhet. Tillståndet präglas av stor variation. Några vatten är utarmade genom alltför hårt fiske eller ensidigt fiske efter begärliga fiskarter. Andra åter beskattas inte alls eller i obetydlig omfattning med bestånd av

mager och i växten avstannad fisk som resultat. Det är sällan positivt från fiskevårdssynpunkt att ett vatten inte utnyttjas för fiske under någon längre tid. Ett alltför litet utnyttjande av bl.a. fjällsjöarna främjar framför allt dvärgbestånd av fisk. Det råder obalans i utnyttjandet av fiskevattnen.

En viktig del av fiskevården är en väl fungerande fiskebevakning. En sådan bevakning är angelägen speciellt i de vatten som ofta drabbas av olovligt fiske med exempelvis nät.

En tilltagande och oroande faktor för fisket i framför allt Jämtlands län är försurningen. Skadorna av försurningen visar sig bl.a. i form av kraftigt minskade eller helt utslagna bottenorganismer. Kalkning av försurade vattendrag resulterar oftast i en klar förbättring av bottenfaunan.

Frågan om ett effektivt utnyttjande av fiskevattnen bör i första hand lösas genom en styrning av upplåtelseerna. Den kan även tas upp i samebyarnas markanvändnings- och utvecklingsplaner.

Att uppnå en väl avvägd beskattning av alla vatten är omöjligt. Mycket kan emellertid göras genom att styra och reglera fisket i olika hänseenden, t.ex. genom att iaktta fredningstider och minimimått.

Regleringen av fisket kan ske genom att fiskerättsägarna själva beslutar i fiskevårdsområdesföreningar eller samfällighetsföreningar. Samebyarna kan på motsvarande sätt besluta vad gäller bymedlemmarnas fiske. När det gäller fiske i samband med upplåtelser ankommer det på länsstyrelsen att efter hörande av samebyarna besluta om hur fisket får bedrivas.

Vid kostnadskrävande fiskevårdsåtgärder är det av avgörande betydelse att fiske inte bedrivs på ett sådant sätt att åtgärderna spolieras.

Speciella problem finns med vatten där både staten och enskilda äger fiskerätt. I allmänhet bör det gå att få till stånd en överenskommelse med samebyn om begränsning av fisket. Samebyn får då fatta beslut om hur bymedlemmarna skall utnyttja fisket.

För att öka möjligheterna att bedriva en effektiv jakt- och fiskevård föreslår Lantbruksstyrelsen att en sameby skall kunna undanta visst område inom byn från medlemmarnas användning för jakt eller fiske. Mot bakgrund av vad jag har anfört om behovet av sådana vårdinsatser ansluter jag mig till styrelsens förslag. En bestämmelse om detta bör därför införas i 35 § rennäringslagen.

Som jag redogjort för i det föregående (avsnitt 2.14) finansieras viltvården och fiskevården av medel från Samefonden. Jag har i det avsnittet föreslagit att länsstyrelsen i fortsättningen skall ta ut en avgift för att bl.a. täcka dessa kostnader. Länsstyrelsen får därigenom större möjligheter att bedriva en effektiv vilt- och fiskevård.

2.16 Samebyns verksamhetsområde

Min bedömning: Annan verksamhet än renskötsel skall inte heller i fortsättningen få bedrivas i samebyns regi. De medlemmar i en sameby som vill bedriva annan verksamhet än renskötsel får göra det enskilt eller i exempelvis bolagsform.

Rennäringskommitténs förslag: Konstruktionen med samebyn som ägare till en juridisk person bör provas.

Lantbruksstyrelsens förslag: Frågan om samebyns rätt att bedriva annan ekonomisk verksamhet än renskötsel bör bli föremål för närmare utredning.

Remissinstanserna (såvitt avser Lantbruksstyrelsens förslag): Remissinstanserna instämmer i Lantbruksstyrelsens bedömning om behovet av kompletterande sysselsättning för samebymedlemmarna. Förslaget att samebyn skall få bedriva annan ekonomisk verksamhet än renskötsel tillstyrks i allmänhet. Domänverket anser dock att bolag eller ekonomiska föreningar bör bildas för drift av andra verksamheter. Skogsägarnas riksförbund anser att det är viktigt att möjligheterna till kompletteringsverksamhet inte förbehålls en befolkningsgrupp. Svenska samernas riksförbund (SSR) anser att det är viktigt att samebyns möjligheter att driva annan ekonomisk verksamhet än renskötsel snarast blir föremål för närmare utredning.

Skälen för min bedömning: För renskötseln finns samebyar. En sameby har enligt 9 § rennäringslagen till ändamål att för medlemmarnas gemensamma bästa sköta renskötseln inom byns betesområde. Samebyn får inte driva annan ekonomisk verksamhet än renskötsel.

Medlem i sameby är enligt 11 § rennäringslagen i den nuvarande lydelsen den som är renskötselberättigad och deltar i renskötseln inom byns betesområde, renskötselberättigad som har deltagit i renskötseln inom betesområdet om han har haft renskötsel som stadigvarande yrke och inte övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete samt den som är make eller hemmavarande barn, efterlevande make eller underårigt barn till avliden renskötselberättigad medlem. Sameby kan enligt 12 § som medlem även anta annan renskötselberättigad om han avser att med egna renar driva renskötsel inom samebyns betesområde. Den som deltar i renskötseln inom samebyns betesområde är således automatiskt medlem i samebyn. Medlemskap i en sameby är en förutsättning för att driva renskötsel inom renskötselområdet.

Samebymedlems rätt att delta i beslut om hur byn skall styras utövas enligt 58 § första stycket rennäringslagen på bystämmen. I fråga om rösträtt och beslut på bystämmen gäller enligt 59 § punkten 1 lagen att varje myndig medlem har en röst i frågor som rör utseende av ordförande på bystämmen, beviljande av ansvarsfrihet för styrelsen och vid vissa beslut om stadgeändringar. I övriga frågor tillkommer rösträtt endast renskötande medlem. Med renskötande medlem avses enligt 13 § lagen den som själv eller genom sitt husfolk driver renskötsel med egna renar inom byns betesområde. Sådan medlem har enligt 59 § punkten 2 en röst för varje påbörjat hundratal renar som enligt gällande renlängd innehas av honom. Ingen får dock rösta för mer än en femtedel av det på stämman företrädde röstetalet. Den som inte i tid fullgjort sin betalningsskyldighet gentemot samebyn har enligt 58 § andra stycket lagen inte rösträtt.

För att leda renskötseln inom byn och ombesörja de gemensamma arbeten som behövs skall det enligt 48 § lagen finnas en styrelse. Styrelsen utses av bystämmen.

Kostnaderna för renskötseln skall enligt 40 § första stycket rennäringslagen fördelas mellan de renskötande medlemmarna efter reninnehavet. De renskötande medlemmarna skall enligt 42 § första stycket lagen förskottera

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

de medel som behövs för rensköteln. Samebyns kostnader för rensköteln fördelas enligt 44 § lagen slutligt mellan de renskötande medlemmarna för varje räkenskapsår. Kan medlemmen inte betala förskotts- eller slutlikviden skall bristen enligt 45 § lagen fördelas mellan övriga renskötande medlemmar i förhållande till deras inbördes skyldighet att svara för likviden. Sameby får enligt 46 § första stycket lagen inte uppta lån som skall återbetalas senare än under nästa räkenskapsår om inte bystämman antagit en amorteringsplan. Lånetiden får dock inte uppgå till längre tid än tio år om inte statlig kreditgaranti för lånet har beviljats för längre tid. Ett beslut om att ta upp lån är enligt paragrafens andra stycke giltigt endast om flertalet av de renskötande medlemmarna biträder beslutet och de dessutom representerar minst två tredjedelar av det på bystämman företrädde röstetalet.

Rennäringskommittén har övervägt möjligheten att samebyn skall få äga ett aktiebolag eller ha aktiemajoritet i ett bolag som driver annan verksamhet än renskötsel. Genom ett bolag med egen redovisning skulle man enligt kommittén kunna skilja rensköteln från annan verksamhet och härigenom eliminera huvuddelen av de skäl som talar mot en utvidgad verksamhet. Ett bolag skulle kunna innefatta antingen en viss bestämd verksamhet som exempelvis stuguthyrning, fiskecamping eller liknande verksamheter i syfte att förbättra sysselsättningssituationen för byns medlemmar.

Möjligheten att driva annan verksamhet i bolagsform öppnar således nya utvecklingsmöjligheter för samebyarna och bör enligt förslaget stå öppen som ett praktiskt alternativ för de samebyar som vill utveckla andra verksamheter. Det bör enligt kommittén ankomma på Lantbruksstyrelsens rennäringsgrupp att närmare utreda frågan.

Lantbruksstyrelsen anser i sitt förslag att i princip hela samebyn, dvs. alla medlemmar, skall vara delaktiga i en utvidgad verksamhet. Även om verksamheten rent praktiskt sköts av en eller ett par medlemmar måste alla stå bakom den. Visserligen kan det inte krävas en 100-procentig anslutning, eftersom vanliga majoritetsregler skulle gälla. Men i praktiken kan enligt förslaget ingen sidoverksamhet komma till stånd eller fungera om den inte stöds av en stark majoritet. Verksamheten drivs i byns namn och investeringar m.m. skall alltså göras av byn, inte av enskilda. En verksamhet som drivs av en enskild eller ett mindre antal medlemmar måste drivas som enskild firma eller i annan form, t.ex. som aktiebolag. Är det fråga om en mycket omfattande verksamhet med dyra investeringar kan detta också vara ett skäl att driva den verksamheten som ett särskilt bolag.

Rösträttsreglerna måste enligt Lantbruksstyrelsens förslag ses över. I de frågor som rör rensköteln har nu medlemmarna rösträtt efter antalet renar. I ekonomiska föreningar, som samebyarna i övrigt mest påminner om, är annars principen "en man – en röst". Så bör gälla även för samebyarnas utvidgade verksamhet. Att ha olika regler för olika delar av verksamheten kan leda till komplikationer. Så kan t.ex. diskussion uppstå om skinnberedning eller rökerier skall anses vara en renskötselfråga där antalet renar bör avgöra röstetalets storlek. Mycket talar enligt förslaget för att i tveksamma fall ges s.k. tolkningsföreträde åt den mening som hävdar att det är en renskötselfråga. Skulle det solidariska ansvaret slopas, bör också rösträtten efter renantalet kunna avskaffas.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

Om samebyarna i egen regi skall kunna driva även annan verksamhet än renskötsel ger detta enligt förslaget möjlighet att behålla ett större antal medlemmar. Det kan t.o.m. medföra att medlemsantalet kan öka. Detta i sin tur får konsekvenser för jakten och fisket som alltså blir tillgängligt för flera. Skulle ett ökat medlemsantal få negativa följder, kan det bli aktuellt att överväga att ge samebyarna möjlighet att på olika sätt begränsa de enskilda medlemmarnas rätt till jakt och fiske. Begränsningen torde i första hand avse dem som blir medlemmar utan att delta i renskötseln.

En utvidgad samebyverksamhet enligt denna modell är enligt förslaget främst avsedd för ungdomar i samebyn som annars står inför valet att lämna byn på grund av att de saknar inkomstmöjligheter, men kanske också för hemvändande samer som en tid provat andra yrken utanför orten. Ett krav för medlemskap i byn bör då vara att de berörda skall bo i samebyn och ha sin huvudsakliga sysselsättning inom något av byns verksamhetsområden. Någon större utökning av medlemskretsen lär därför sällan bli aktuell och därmed inte heller begränsningar i rätten till jakt och fiske.

En utvidgad samebyverksamhet enligt den nu skisserade modellen kräver ändringar i 9 § rennäringslagen samt i 12 § om rätten att anta medlem i samebyn.

Lantbruksstyrelsen har den uppfattningen att den nu diskuterade frågan om breddad sysselsättning inom samebyns ram bör utredas ytterligare, bl.a. med beaktande av föreningsrättsliga och skattemässiga konsekvenser. En utveckling av samebyns funktion bör i första hand kunna gälla medverkan till upplåtelse av jakt och fiske samt kringverksamhet i anslutning till den.

Rennäringskommitténs tanke att låta samebyn ha aktiemajoriteten i ett aktiebolag eller äga ett bolag som i sin tur driver sidoordnade aktiviteter skulle likaledes fordra ändringar i 9 § rennäringslagen och torde enligt Lantbruksstyrelsen utgöra ett sämre alternativ än det som nu diskuteras. Enligt Lantbruksstyrelsen är ett bättre alternativ i stället att – som i olika sammanhang tillämpats – enskilda medlemmar i samebyn går samman och bildar ett särskilt bolag för denna typ av verksamhet.

Själv gör jag följande bedömning. Frågan om samebys rätt att driva annan verksamhet än renskötsel har diskuterats åtskilliga gånger sedan rennäringslagen trädde i kraft. Förespråkarna för en utvidgad verksamhet i samebyns regi menar att detta skulle öppna möjligheterna att bryta in på nya verksamhetsområden, som visserligen inte tillhör den traditionella rennäringen, men som likväl har naturligt samband därmed. Genom att utnyttja samebyns befintliga administration skulle samordningsvinster kunna uppnås. Vissa samebyar med stora kapitaltillgångar skulle lättare kunna finansiera olika projekt än enskilda medlemmar eller grupper av medlemmar. Alternativet till utvidgad verksamhet i samebyns regi är att sådan verksamhet drivs fristående från byn av de personer som visar intresse och engagemang för ett visst projekt. Nuvarande lagstiftning hindrar inte att sådana initiativ tas av enskilda medlemmar eller grupper av enskilda medlemmar inom byn. En sådan sammanlutning av intressenter skulle då kunna välja den företagsform som befinner sig mest lämplig för ändamålet. En fördel med en sådan uppläggning är att den inte begränsar olika initiativ enbart till samebymedlemmarnas krets, utan

det finns då även möjligheter för andra personer att ingå som intressenter i olika projekt.

Den pågående rationaliseringen inom renskötseln går på sikt mot färre men större företag. Samebyarna tenderar att bli sammanslutningar av ett litet antal företagare som med avancerad teknikanvändning och liten personalinsats sköter ett mycket stort antal renar. Risker föreligger således för en koncentration till ett fåtal renägare per sameby. Rennäringensföretagen blir färre, vilket i sin tur leder till minskad sysselsättning för samerna.

Rationaliseringen är visserligen nödvändig, men utvecklingen är inte enbart positiv. Både för bygden som sådan, för samernas sociala liv och för den ungdom som vill stanna kvar i trakten är det viktigt att en minskad sysselsättning i rennäringen kan kompenseras med annan sysselsättning som kan ge inkomster.

Det är mot denna bakgrund angeläget att åstadkomma kompletterande sysselsättning för medlemmar i samebyarna. Härvid är det viktigt att söka finna verksamheter som är naturliga komplement till renskötselutövningen. Närmast till hands ligger slakteriverksamhet, vidareförädling av renkött och naturprodukter som fisk, vilt och bär. En annan näraliggande verksamhet är turism såsom guidning i samband med jakt, fiske och renskötsel samt uthyrning av båtar m.m. Även annan verksamhet kan vara aktuell, t.ex. reparationsverkstäder och tillverkningsindustri, allt beroende på de särskilda förutsättningarna i den enskilda samebyn.

Det är i första hand samebyarnas sak att ta initiativ till en sådan utveckling. Samhället kan sedan driva på projekten genom t.ex. rådgivning.

Som jag nyss redogjort för ställer 9 § rennäringslagen upp ett bestämt hinder för en sameby mot att driva annan ekonomisk verksamhet än renskötsel. I förarbetena till rennäringslagen diskuteras samebyarnas funktion och begränsningen av deras verksamhetsområde.

Förslaget från 1964 års Rennäringskommitté innebär att samebyns ekonomiska verksamhet borde begränsas till sådan verksamhet som hade direkt samband med renskötseln. SSR kritiserade förslaget och ansåg att det måste finnas utrymme för kombinationsnäring, som kunde ge både renskötande och inte renskötande medlemmar i byn en utkomst. Föredragande statsrådet framhöll i prop. 1971:51 med förslag till rennäringslag m.m. att det skulle vara mycket värdefullt om möjligheter gavs till alternativa sysselsättningar. Föredraganden fortsatte (a. prop. s. 118) "Bakom de sakkunnigas förslag att samebyarna som sådana inte bör ägna sig åt annan ekonomisk verksamhet än sådan som direkt sammanhänger med renskötseln ligger främst farhågor för att en vidare verksamhet – t.ex. industrifiske med utnyttjande av flyg i samebyns regi, något som SSR framfört önskemål om – skulle, hur väl verksamheten än planerades, innebära stora ekonomiska risker och kanske få ogynnsamma återverkningar på renskötseln. De sakkunnigas förslag tar sikte på att med stöd av statliga insatser göra renskötseln ekonomiskt bärkraftig. För detta krävs en ekonomisk samverkan, som inrymmer vissa tvångsmoment. Sålunda föreslås att medlemskapet i samebyn blir obligatoriskt och att samtliga kostnader för renarnas skötsel och samebyns verksamhet i princip fördelas mellan renägarna i proportion till det antal renar de har. Att låta ett sådant system, som har sin grund i att renbetesrätten inte

kan utövas individuellt utan kollektivt, omfatta andra aktiviteter av ekonomisk natur än renskötsel som vissa medlemmar i byn, renskötande eller icke renskötande, vill ägna sig åt låter sig svårligen göra. Jag förordar därför att samebys ändamål begränsas så som de sakkunniga föreslagit. Det står givetvis medlemmar i en sameby fritt att bilda bolag eller ekonomisk förening, om de i samverkan vill bedriva annan verksamhet än renskötsel.”

Statsmakterna har i olika avseenden uttalat att rennäringen är en förutsättning för bevarandet av den samiska kulturen. En förutsättning för att renskötseln skall kunna bedrivas lönsamt är att det sker ett rationellt utnyttjande av betesmarkerna och arbetskraften. Genom det nuvarande systemet med obligatoriskt medlemskap i en sameby för alla som bedriver renskötsel inom ett visst område sker en rättvis fördelning av arbete och kostnader för renskötseln.

Enligt min uppfattning är frågan om vilka som skall vara medlemmar i en sameby och frågan om vilken verksamhet samebyn skall ägna sig åt två skilda saker. Den som är medlem i en sameby har visserligen rätt att bl.a. jaga och fiska inom delar av betesområdet, men medlemskapet saknar i övrigt betydelse för den som inte driver renskötsel. Det avgörande i sammanhanget är att åstadkomma sysselsättning i en sådan omfattning att de boende i orten kan försörja sig. Det handlar alltså om frågan om försörjningen i glesbygden och inte i första hand om vilken verksamhet som skall bedrivas i samebyns regi.

Lantbruksstyrelsens förslag innebär att även den samebysmedlem som enbart vill ägna sig åt renskötsel kommer att mot sin vilja bli delaktig i en utvidgad samebyverksamhet. Jag kan inte se någon fördel i detta. Att verksamheten rent praktiskt sköts av andra medlemmar ändrar inte på detta förhållande. Jag delar visserligen Lantbruksstyrelsens mening att någon utvidgad verksamhet inom samebyn inte kan komma till stånd utan att den stöds av en stark majoritet av medlemmarna, men det ter sig för mig främmande att medlem i sameby mot sin vilja skall tvingas att delta i beslut och investeringar som rör exempelvis turismverksamhet inom byn. Det uppstår även svårigheter vad gäller finansieringen av den utvidgade verksamheten. Som jag tidigare redogjort för får sameby under vissa förutsättningar ta upp lån. Om en utvidgad verksamhet finansieras genom att samebyn tar upp lån, innebär det att även de renägare som inte deltar i verksamheten kan komma att påverkas ekonomiskt. Lantbruksstyrelsen har föreslagit att någon form av fondbildning i samebyn skulle kunna fungera som säkerhet för lånet. Även i detta fall kan emellertid den enskilde renägarens ekonomi påverkas på ett sätt som inte är önskvärt för renskötselns bedrivande i byn. Går den utvidgade verksamheten dåligt kan renägaren i värsta fall tvingas sluta med renskötseln.

Jag kan mot den angivna bakgrunden inte biträda förslaget att en sameby skall kunna ägna sig åt annan verksamhet än renskötsel. Det är emellertid angeläget att betona att begränsningen av samebyns verksamhet inte hindrar samebysmedlemmarna från att ägna sig åt annan sysselsättning. Det är således inte fråga om något näringsförbud eftersom det självfallet står fritt för varje renägare som är intresserad av det att vid sidan av renskötseln bedriva annan verksamhet.

Mitt förslag: Rennäringen får årligen disponera ett belopp motsvarande det skäliga värdet av de renar som har rivits av rovdjur. Fördelningen av ersättningen skall baseras på rovdjursförekomst. Sameetinget svarar för administrationen och fördelningen i samverkan med Statens naturvårdsverk.

För att ersätta de skador rovdjuren orsakar andra tamdjur än ren liksom skador som annat vilt åstadkommer anvisas ett fast belopp.

Skälen för mitt förslag: Jag tar först upp frågan om ersättning för rovdjursrivna renar. Enligt förordningen (1976:430) om ersättning vid vissa skador av rovdjur lämnas ersättning av statsmedel om en ren dödas eller skadas genom angrepp av björn, varg, järv, lo eller örn under förutsättning att renen har återfunnits. Ersättningen betalas till renens ägare. Om ägaren inte kan identifieras lämnas hela ersättningen till den sameby inom vars betesområde renen har påträffats. Samebyn får dessutom ett visst belopp för varje ersatt ren som påträffats inom betesområdet. Ersättning lämnas inte om det visas att skadan beror på uppenbar vårdslöshet vid bevakningen av djuret eller på att det släppts inom område där det inte får komma in för att beta. Frågor om ersättning enligt förordningen prövas av länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen. Ansökan om ersättning skall enligt förordningen vara åtföljd av den utredning som Statens naturvårdsverk bestämmer. Verket har dock inte utfärdat några sådana bestämmelser.

Ersättning lämnas således såväl till renägaren, om denne är känd, som till den sameby där renen har påträffats. Ersättningsbeloppets storlek fastställs med hänsyn till prisutvecklingen årligen av Naturvårdsverket efter samråd med Statens jordbruksverk. Olika ersättningsbelopp gäller för honrenar, hanrenar och kalvar. Honren ersätts med ungefär det dubbla slaktvärdet varigenom renägarna också kompenseras för ett eventuellt framtida produktionsbortfall. Ersättningen till samebyn motsvarar i stort ett beräknat värde för en genomsnittlig ren. Naturvårdsverket har för budgetåret 1991/92 fastställt ersättningen för en vuxen hanren till 1 495 kr, för en vuxen honren till 1 755 kr och för en årskälv till 915 kr. Ersättningen till samebyn är 1 245 kr. Under budgetåret 1990/91 lämnades en sammanlagd ersättning på 22,3 miljoner kronor för 9 030 anmälda rovdjursrivna renar. Närmare hälften av de rovdjursrivna renarna är honrenar och en dryg tredjedel är kalvar. Hälften av renarna rivs av järv och en knapp tredjedel av lodjur.

Naturvårdsverket har sedan mitten av 1970-talet bedrivit fältarbete kring problemet renar och rovdjur. Undersökningar med individmärkta renar och renar med radiosändare bedrevs under åren 1982–1986 i Jäkkåskaska sameby i Norrbottens län och under åren 1980–1986 i Umbyns sameby i Västerbottens län. Resultaten av undersökningarna har publicerats i rapporten Renar och rovdjur, Rovdjurens effekter på rennäringen. Av undersökningen framgår bl.a. att rovdjuren i Jäkkåskaska sameby svarade för 12,1 % av dödligheten under kalvarnas första levnadsår. Hos vuxna renar bedömdes den årliga förlusten orsakad av rovdjur vara ca 2 %.

Naturvårdsverket lämnade därefter ett förslag till nytt ersättningssystem för rovdjursdödade renar (rapport 3899). Enligt verket finns det ett antal olägenheter med det nuvarande ersättningssystemet. En grundläggande svaghet är att den rovdjursdödade renen måste hittas för att ersättning skall lämnas. De nämnda undersökningarna tyder på att närmare 95 % av de döda kalvarna inte återfinns utan särskilda sökinsatser. Det är svårt att entydigt fastställa dödsorsaken, vilket enligt gällande bestämmelser krävs för att ersättning skall lämnas. En rovdjursdödad ren kan enligt verket redovisas vid två tillfällen genom skilda anmälningar. Naturvårdsverket anger att skillnaden i antalet anmälda rovdjursrivna renar mellan vissa angränsande samebyar är påtaglig. Genomförda rovdjursinventeringar i dessa samebyar visar inte på motsvarande skillnader vad avser rovdjursförekomst. Några samebyar i Jämtland redovisade under 1980-talet de högsta förlusterna i Sverige utan att något talar för att rovdjursförekomsten är större i dessa samebyar än på andra håll i landet. Det kan visserligen föreligga betydande skillnader i predationstryck mellan närbelägna områden. Bevakningen av renarna sker också olika intensivt. Enligt verket kan det emellertid ändå inte uteslutas att oegentligheter förekommer. En olägenhet med det nuvarande systemet är att det saknas ett kostnadstak. En olägenhet av administrativ art är att ersättningsbeloppens storlek bestäms först sedan slaktpriserna under budgetåret är kända. Ersättningsbeloppen fastställs därför under senare delen av budgetåret. Om ersättningsbeloppen då höjs måste retroaktiv ersättning betalas ut i varje enskilt fall. Det nuvarande ersättningssystemet är enligt Naturvårdsverket behäftat med så uppenbara brister att ersättningsreglerna bör ändras. Två förslag bör då övervägas. Det ena är att övergå till ett helt nytt system där ersättningarna knyts till dokumenterad rovdjursförekomst. Det andra är att modifiera nuvarande ersättningsbestämmelser.

Verket föreslog därför i första hand att det införs ett nytt ersättningssystem som bygger på kunskap om rovdjurens antal, föryngring och utbredning. Avsikten är inte att rovdjursantalet skall anges exakt för landets alla samebyar. Ersättningen skall i stället främst grundas på tre nivåer för de viktigaste rovdjursarterna: 1. Om arten saknas inom samebyn, 2. Om arten finns men inte ynglar och 3. Om arten ynglar och i så fall antalet föryngringar.

Ersättningsbeloppen skall enligt förslaget inte enbart fastställas med hänsyn till rovdjursartens predationstryck utan också till dess naturvårdsvärde, dvs. bevarandevärdet, som skall vara beroende av hur hotad arten är. För varje art fastställs schematiskt hur stort predationstrycket är. Predationstrycket är inte helt antalsrelaterat eftersom exempelvis flera järvar inom samma område använder samma kadaver. Om järv eller lo uppträder i gränsområdet mellan två samebyar skall ersättningen fördelas mellan byarna. Det förekommer ibland att ett eller flera rovdjur på kort tid dödar många renar på samma ställe. Dessa fall särbehandlas och skall ersättas separat efter granskning av de föreslagna rovviltkonsulenterna.

Enligt Naturvårdsverket vinner man följande fördelar med detta ersättningssystem. De döda renarna behöver inte hittas. Därmed behöver inte heller dödsorsaken fastställas och några intyg behövs inte. Riskerna för oegentligheter minskar betydligt och därmed också motsättningarna både inom

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

rennäringen och mellan den och andra intressen. Det kommer att löna sig att samla och bevaka renarna. Varje ren som räddas från predation innebär en verklig vinst. Rovdjuren ges ett riktigare värde från naturvårdssynpunkt. Det går även att fastställa ett tak för hur höga ersättningsarna för rovdjursskadorna får bli.

Grundprincipen för det föreslagna ersättningssystemet är att ersättningarna för rovdjursrivna renar skall betalas ut för de områden där rovdjuren finns. De skall betalas ut till samebyn som själv beslutar om eventuell fördelning till renägarna. Rovdjursantalet skall enligt förslaget inte anges exakt för landets 51 samebyar. För att systemet skall fungera krävs emellertid rovdjursinventeringar inom varje sameby. Enligt verket går det att nå ett fullgott inventeringsresultat vad gäller varg, järv och lo genom inventering vintertid. När det gäller förekomst av björn och kungsörn krävs däremot att rapporter om observationer av dessa arter sänds in och ställs samman. Inventeringar måste i ett inledningsskede genomföras i samtliga samebyar. För inventeringsarbetet behövs det 12 heltidsanställda rovviltkonsulenter. Ytterligare 12 personer behövs under tre vintermånader för spårningsarbete. Naturvårdsverket beräknar personalkostnaderna för det nya systemet till 5,4 miljoner kronor per år exkl. administrationen av utbetalningarna.

Enligt Naturvårdsverket kan antalet rovdjursdödade renar grovt beräknas till mellan 12 000 och 22 000 renar. Det verkliga antalet kan enligt verkets bedömning ligga kring 17 000 renar. Av dessa är 75 % årskalvar. Ersättningsbeloppen skall enligt förslaget fastställas efter förhandlingar mellan staten och Svenska samernas riksförbund (SSR). Verket har emellertid som ett exempel värderat renen till 1 000 kr oavsett ålder och kön. Med detta exempel blir ersättningen för renarna 17 miljoner kronor och de administrativa kostnaderna 5,9 miljoner kronor eller totalt 22,9 miljoner kronor.

Naturvårdsverket föreslog i andra hand att det görs en modifiering av nuvarande ersättningssystem. De renar som återfinns rovdjursdödade multipliceras med en faktor, olika för vuxen ren och för kalv samt olika för barmarkstid och under vintern, för att samtliga rovdjursdödade renar skall kunna ersättas. För att kontroll av antalet rovdjursdödade renar skall kunna ske, bör enligt verket anmälan ske senast dagen efter fyndet. Kontrollen av de anmälda rovdjursdödade renarna föreslås ske genom 12 helårsanställda och 12 tillfälligt anställda kontrollanter. Verket beräknar personalkostnaderna till 8,4 miljoner kronor per år.

Naturvårdsverkets förslag remissbehandlades. Mot bakgrund av de invändningar som framkom vid remissbehandlingen fann regeringen i prop. 1991/92:96 om vissa jordbrukspolitiska frågor, m.m. att förslaget inte kunde läggas till grund för ett ändrat ersättningssystem. Frågan om att införa ett nytt system för ersättning av rovdjursrivna renar behöver enligt propositionen övervägas ytterligare. Det nuvarande ersättningssystemet behålls därför tills vidare. Regeringen ansåg dock att Naturvårdsverkets förslag till kontrollmöjligheter borde genomföras omgående. Riksdagen godtog förslaget (bet. 1991/92:BoU17, rskr. 1991/92:246).

Bakgrunden till regeringens ställningstagande i den nyssnämnda propositionen är följande. Svenska naturskyddsföreningen ansåg i sitt remissvar att det är möjligt att göra tillfredsställande bedömningar av antalet rovdjur

inom avgränsade områden. Statens veterinärmedicinska anstalt ansåg däremot att det måste betecknas som ett vågstycke att basera ersättningen på något så svårbestämt som närvaro av rovdjur, varför det borde övervägas att först pröva systemet i några samebyar. Länsstyrelsen i Norrbottens län ansåg att det knappast är möjligt för endast 12 personer att bedriva något meningsfullt inventeringsarbete. Länsstyrelsen i Jämtlands län ansåg att det krävs fyra och inte två rovviltskonsulenter för inventeringsarbetet i länet. Enligt SSR förutsätter förslaget kunskaper om rovdjuren som inte finns och enligt förbundet kommer kostnaderna för administrationen att uppgå till mer än hälften av det föreslagna ersättningsbeloppet.

Själv gör jag följande bedömning. Jag delar i huvudsak Naturvårdsverkets kritik mot det nuvarande systemet för ersättning av rovdjursrivna renar. Jag delar också Naturvårdsverkets och remissinstansernas uppfattning att alternativet med modifierade regler medför ökade kostnader för kontrollverksamheten utan att ge någon egentlig ökad kunskap om rovdjurens utbredning och det verkliga antalet rovdjursrivna renar. Det nuvarande ersättningssystemet är förenat med sådana brister att det bör ersättas med ett nytt.

Genom Naturvårdsverkets förlustundersökningar har det klarlagts att antalet rovdjursrivna renar överstiger det antal som anmäls återfunna. Variationerna i rovdjurstäthet mellan samebyarna förefaller dock inte återspeglas i antalet utbetalda ersättningar. Enligt min bedömning är det emellertid i det närmaste ogörligt att åstadkomma ett ersättningssystem som upplevs som rättvist av alla berörda. Jag delar remissinstansernas uppfattning att det genom de föreslagna rovviltskonsulenternas verksamhet knappast är möjligt att åstadkomma sådan kunskap om rovdjursförekomsten att en från renägarnas synpunkt sett rättvis ersättning kommer att kunna lämnas. Förslaget förutsätter dessutom en dyrbar administration.

SSR har efter överläggningar med Naturvårdsverket intagit den ståndpunkten att ett principbeslut bör fattas om en övergång till ett ersättningssystem som baserar sig på rovdjursförekomst. Övergången bör dock ske först vid den tidpunkt då det efter fortsatta inventeringar finns tillräcklig kunskap om rovdjuren och deras beteendemönster liksom om renen och renskötseln. I avvaktan på detta har SSR föreslagit att 12 % av antalet födda kalvar i varje sameby ersätts. Som ett alternativ till denna ersättningsnorm föreslår SSR att schablonersättningen baseras på ett genomsnitt av antalet anmälda rovdjursrivna kalvar de senaste åren. Ersättningen skulle i det alternativet lämnas för det genomsnittliga antalet renar, multiplicerat med faktorn 4,8. Beloppet utbetalas till samebyn som fördelar det enligt renlängden eller på annat sätt som byn beslutar. För vuxna renar behålls tills vidare nuvarande ersättningssystem. Den ersättning som lämnas till samebyn för varje återfunnen rovdjursriven ren skall enligt förslaget lämnas som hittills för vuxna djur. Eftersom alla kalvar enligt förslaget ersätts och då en del av samebyersättningen utgör kompensation för renar som inte återfunnits, föreslår SSR att samebyersättningen nedsätts till hälften för kalvarna.

Jag är för egen del inte beredd att förorda ett system som innebär schablonersättning för rovdjursrivna renkalvar och individuell ersättning för återfunna rovdjursrivna vuxna djur. Enligt min mening bör i stället ersättningsbeloppet baseras på de förlustsiffror som har presenterats i Naturvårds-

verkets undersökningar. Ersättningen bör vidare baseras på rovdjurförekomst. Detta innebär att förändringar i rovdjursförekomsten skall ligga till grund för fastställande av anslagets storlek. Jag vill i detta sammanhang understryka Naturvårdsverkets roll som faunavårdande myndighet, vilket betyder att verket har att svara för en samlad bedömning av de svenska rovdjursstammarnas storlek. Denna bedömning, som bör göras årligen, bör ligga till grund vid fastställandet av det totala ersättningsbeloppet.

Efter en samlad bedömning som tar skäligen hänsyn till renskötelsns och naturvårdens intressen och som dessutom utgår från att minimera administrationskostnaderna föreslår jag följande. Det bör årligen avsättas en samlad ersättningssumma som motsvarar skäligt värde för de rovdjursrivna renarna. Som framgått av min redogörelse för Naturvårdsverkets förslag beräknas rovdjuren svara för högst 12 % av dödligheten under kalvarnas första levnadsår. Hos vuxna renar bedöms den årliga förlusten orsakad av rovdjur vara ca 2 %. Verket har grovt beräknat antalet rovdjursdödade renar till mellan 12 000 och 22 000. Med utgångspunkt i de angivna procentsatserna bedömer jag antalet rovdjursdödade renar till för närvarande knappt 20 000, varav 16 000 är kalvar. Ersättningsbeloppet bör baseras på de nu angivna förlustsiffrorna. Beloppet bör få disponeras av rennäringen.

Chefen för Utbildningsdepartementet har tidigare denna dag föreslagit att ett Sameting skall införas. Jag anser att beslut om användningen av ifrågavarande medel bör fattas av Sametinget. Beloppet skall användas till ersättning för rovdjursrivna renar, för åtgärder för att förebygga skador av rovdjur eller för kostnader för extra bevakning av en renhjord vid stor rovdjursförekomst. Jag utgår från att ersättningen till renägare kommer att betalas ut till resp. sameby. Inte minst av administrativa skäl bör utbetalning till enskilda renägare från Sametinget eller från annan myndighet undvikas.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har påtalat att det saknas förslag i Naturvårdsverkets rapport om fördelningen av ersättningen inom samebyn. Länsstyrelsen i Norrbottens län ansåg i sitt remissyttrande över Naturvårdsverkets förslag att en sameby bör vara ålagd att fördela minst en tredjedel av ersättningsbeloppet till enskilda renägare. Enligt min mening bör det emellertid ankomma på varje sameby att bestämma fördelningen mellan byn och renägarna.

Ett ersättningssystem som baserar sig på förekomsten av rovdjur och deras föryngring inom en sameby har den fördelen att renägarna blir mer benägna att acceptera en större rovdjursstam än i dag. Som jag tidigare redogjort för anser jag att det inte ens genom rovviltskonsulenternas verksamhet är möjligt att åstadkomma sådan kunskap om rovdjursförekomsten att en från renägarrens synpunkt rättvis ersättning kan lämnas. Det finns i dag viss begränsad kunskap om förekomsten av rovdjur. Det är angeläget att öka dessa kunskaper. De renskötande samerna spelar en viktig roll i detta arbete. Det är angeläget att de medverkar genom att rapportera rovdjursobservationer till Sametinget. Sametinget ansvarar för att erforderlig information om rovdjursförekomsten sammanställs. Länsstyrelsernas rennäringsenheter och naturvårdsenheter samt polisen bör också kunna bidra med ökade kunskaper om förekomsten genom att rapportera observationer till Sametinget. Självfallet kan dessa uppgifter vara av mycket känslig natur och måste

då omfattas av sekretess. De regler om sekretess för uppgifter om utrotningshotade djur som finns i 10 kap. sekretesslagen (1980:100) är enligt min mening tillräckliga på denna punkt. Sametinget skall tillsammans med Naturvårdsverket bearbeta och redovisa dessa uppgifter. Jag förutsätter att Sametinget aktivt utnyttjar den kompetens inom faunavårdens område som finns i Naturvårdsverket och hos länsstyrelserna.

Det finns flera skäl för att låta Sametinget spela en central roll då det gäller sammanställandet av informationen. I framtiden kommer det att vara naturligt för de renskötande samerna att hålla tät kontakt med Sametinget. Det ter sig då naturligt att de rapporterar rovdjursobservationer till sin egen myndighet. Eftersom det föreslagna ersättningssystemet baseras på rovdjursförekomst ligger det i de renskötande samernas intresse att redovisa alla observationer som görs. Samtidigt är det värt att notera att om en sameby skulle rapportera för hög förekomst leder det, under förutsättning att den felaktiga rapporteringen inte uppdagades, till att denna by får för hög ersättning på de andra byarnas bekostnad. Det ligger således i de renskötande samernas eget intresse att lämna korrekta uppgifter.

Ersättningssystemets konstruktion gör att de renägande samerna uppmuntras att redovisa alla observationer, vilket innebär att ett unikt underlagsmaterial finns att tillgå. Detta är av stort värde inte minst för Naturvårdsverkets arbete med faunavården.

Naturvårdsverket har under en del av året viltspårare anställda. De utnyttjas främst i områden där rovdjursförekomsten upplevs som ett problem av lokalbefolkningen. I Norrbottens län har viltinventeringar utförts av ett tiotal naturbevakare vid Naturvårdsverkets fjällenheter i Jokkmokk. Naturbevakarnas uppgift är främst att ansvara för nationalparkerna och naturreservaten i länet. Under sin tjänstgöring vistas de mycket i de områden där rovdjuren finns. Deras kunskaper om rovdjursförekomsten kan utnyttjas bättre än i dag. Länsstyrelsen i Västerbottens län har i sitt yttrande över Naturvårdsverkets förslag ansett att det är betydligt rationellare och effektivare att utnyttja den fältpersonal som redan finns inom länsstyrelserna för förvaltningen av nationalparker, reservat och fjällleder i området. Inventeringsarbetet bör enligt länsstyrelsen utan större svårigheter och med viss resursförstärkning kunna kombineras med fältpersonalens andra uppgifter. Även renägarnas rapporter om rovdjursförekomst bör ge värdefull kunskap om rovdjurens utbredning. Det går således att få fram åtskilliga kunskaper om rovdjuren inom renskötselområdet. Det exakta antalet rovdjur i varje sameby kan dock inte anges. Länsstyrelserna har numera ett regionalt ansvar för såväl faunavården som rennäringen. Det bör därför ankomma på länsstyrelsen att tillsammans med samerna intensifiera inventeringsarbetet medan Sametinget i samråd med Naturvårdsverket har ansvaret för att en sammanställning sker av uppgifterna om rovdjursförekomsten inom renskötselområdet. Sammanställningen utgör beslutsunderlag för Sametingets fördelning av det disponerade beloppet för ersättning för rovdjursrivna renar.

Sammanfattningsvis anser jag att utgångspunkten vid fördelningen av medlen bör vara rovdjursförekomsten inom samebyarnas områden. Särskild vikt skall läggas vid föryngringar så att rovdjurens långsiktiga överlevnad i landet garanteras. Härigenom skapas ett rättvist ersättningssystem samtidigt

som behovet av skydd för de stora rovdjuren tillgodoses. Ett bra underlag för medelsfördelningen är de resultat som kommer fram successivt i de pågående rovdjursinventeringarna. Det är angeläget att Sametinget håller en nära kontakt med Naturvårdsverket i dessa frågor så att de nya kunskaper som kommer fram fortlöpande kan utnyttjas i sammanhanget. Det bör ankomma på Sametinget att, efter samråd med Naturvårdsverket och renägarernas organisationer, redovisa hur medlen använts och effekten härav.

Som jag nämnt lämnas ersättning även för skador som rovdjuren orsakar andra tamdjur. Utbetalad ersättning avser främst rovdjursrivna får. Enligt förordningen (1980:400) om ersättning vid vissa viltskador, m.m. kan ersättning dessutom lämnas för skador som annat vilt åstadkommer, om det är uppenbart oskäligt att den skadelidande själv svarar för de kostnader som skadan föranleder. De ersättningar som utbetalas avser skador förorsakade av vilt där beståndens ringa storlek medför att jakt inte är tänkbar. Det gäller exempelvis skador förorsakade av sälar och tranor. För skadeförebyggande åtgärder disponerar Naturvårdsverket för innevarande budgetår 200 000 kr. I fortsättningen bör ett fast belopp anvisas för ersättning av de skador som jag nu redogjort för. Liksom hittills bör viss del av detta belopp kunna användas för skadeförebyggande åtgärder.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till de ändringar i förordningen (1976:430) om ersättning vid vissa skador av rovdjur och förordningen (1980:400) om ersättning vid vissa viltskador, m.m. som föranleds av mina förslag till ändrat ersättningssystem för viltskador.

Sametinget kan tidigast inleda sitt arbete under hösten 1993. Mot bakgrund härav, och för att ge tid till ytterligare arbete med rovdjursinventeringar, bör det nya ersättningssystemet gälla från den 1 juli 1995.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

2.18 Renforskningen

Min bedömning: Det samlade renforskningsprogram som redovisades i den forskningspolitiska propositionen våren 1990 ger en bra grund för en sammanhållen renforskning. Genom ett utnyttjande av de samordningsmöjligheter programmet ger kan en effektiv forskning åstadkommas till gagn för en nödvändig anpassning och utveckling av rennäringen.

Regeringen uppdrog år 1987 åt Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) att efter samråd med Lantbruksstyrelsen, Sveriges lantbruksuniversitet, Statens veterinärmedicinska anstalt och andra berörda organ utarbeta ett sammanhållet program för den framtida renforskningen. Bakgrunden till uppdraget var bl.a. den splittring och dåliga samordning som rådde på området. Uppdraget redovisades i en rapport i september 1988. I rapporten pekade SJFR på behovet av både grundläggande allmän biologisk forskning och produktionsinriktad forskning. Enligt rapporten behövdes också fördjupade kunskaper inom områdena växtekologi, viltekologi och skogsskötsel. I rapporten föreslog SJFR att en fältstation för provtagning och försök upprät-

tas med SJFR som huvudman och Svenska samernas riksförbund som ansvarigt för den praktiska skötseln.

Remissinstanserna delade i huvudsak SJFR:s syn på behovet av och innehållet i detta forskningsprogram.

I den forskningspolitiska propositionen våren 1990 redovisade regeringen mot denna bakgrund ett samlat renforskningsprogram. Regeringen framhöll särskilt behovet av FoU-insatser för att skapa underlag för en positiv utveckling av rennäringen så att den kan bedrivas med rimlig ekonomisk avkastning. Syftet med programmet är att stärka renforskningen, att inrikta den mot för rennäringen angelägna frågor och att samordna de resurser som finns på området inom forskarvärlden.

SJFR har fått ansvaret för att genomföra programmet. Som ett extra tillskott till renforskningen anvisades som en följd av nämnda forskningsproposition 1 miljon kronor. Vidare har SJFR i enlighet med intentionerna i propositionen omfördelat 1 miljon kronor av befintliga medel. I dag står ca 2,2 miljoner kronor till förfogande särskilt för verksamheten. Därtill kommer de resurser hos skilda universitet, forskningsråd och andra forskningsfinansierade organ som kan utnyttjas och samordnas inom programmet. I propositionen beräknades dessutom hyresmedel för en renförsöksstation motsvarande en investering på högst 3 miljoner kronor.

SJFR har alltså huvudansvaret för samordningen av renforskningen. Härigenom kan aktualiserade forskningsprojekt utvärderas och prövas i konkurrens mellan forskare från olika högskolor och institutioner. Detta gynnar renforskningen eftersom det ger en möjlighet att kvalitetsmässigt väga olika insatser mot varandra. Rådet stöder forskningsprojekt av skilda karaktärer, allt från kulturgeografiska till mera grundläggande om urvalsmetoder för avelsarbetet. En stor del av de forskningsprojekt som pågår är inriktade på bete, foder och betesekologiska frågor. I den särskilda arbetsgrupp som bedömer och beviljar medel till forskningsprojekt är rennäringen representerad.

SJFR beslutade i maj i år att inom ramen för renforskningsprogrammet finansiera en professur i renskötsel. Regeringen beslutade den 27 augusti 1992 att det vid SJFR får finnas en tjänst som professor i renskötsel. Sveriges lantbruksuniversitet överväger att stödja professuren med basresurser. Rådet och den lantbruksvetenskapliga fakulteten vid Lantbruksuniversitetet avser att tillsammans arbeta för att förstärka basresurserna genom bl.a. överläggningar med andra intressenter. Professuren avses få ett nationellt samordningsansvar för renforskningen. Detta ökar förutsättningarna för en kvalitativt bättre renforskning och är en stimulans för nya forskningsinsatser inom området. Inrättandet av en professur i renskötsel aktualiserar frågan om en fältstation. SJFR, Lantbruksuniversitetet, Svenska samernas riksförbund och Umeå universitet kommer att behandla frågan om en eventuell fältstation eller annan centrumbildning när professuren har tillsatts.

I sammanhanget bör även nämnas det nordiska samarbetet på renforskningsområde. Sedan år 1980 finns ett särskilt nordiskt organ för renforskning (NOR) som bl.a. organiserar forskarseminarier, för register över vetenskapliga artiklar och utger en vetenskaplig tidskrift. Verksamheten finansieras med direktbidrag från Finland, Grönland, Norge och Sverige. NOR har

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

för avsikt att stimulera till ökat direkt projektsamarbete och har av den anledningen tagit initiativ till en starkare anknytning till övrigt nordiskt samarbete som organiseras under Nordiska ministerrådet. Ministerrådet har i juni i år beslutat att NOR skall knytas till Nordisk ämbetsmannakommitté för jord- och skogsbruksfrågor inom vilken nordisk samordning sker av jordbruks- och skogsforskningen.

De särskilda insatser som görs och som planeras inom programmet för renforskning ger bra grund för en sammanhållen forskning inom ämnet. Därtill kommer de resurser som finns inom institutioner som inte uteslutande är inriktade på vad som uppfattas som renforskning. Jag tänker då på grundläggande områden som ekologisk botanik, fysiologi, mikrobiologi, genetik och immunologi samt mera tillämpade delar av områdena utfodring, veterinärmedicin och ekonomi. Genom det samordnade forskningsprogrammet kan dessa resurser utnyttjas för renforskningens behov. Det är sålunda viktigt att de samordningsmöjligheter som programmet ger också utnyttjas. Endast härigenom kan en effektiv forskning åstadkommas till gagn för en nödvändig anpassning och utveckling av rennäringen.

2.19 Prisstödet till rennäringen

Mitt förslag: Det nuvarande prisstödet till rennäringen i form av ett fast belopp per slaktad ren ersätts med ett prisstöd som baserar sig på slaktvikt.

Prisstöd lämnas inte till renägare som har mindre än 50 renar.

Skälen för mitt förslag: I prop. 1973:96 angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m.m. föreslog regeringen att ett prisstöd till rennäringen skulle införas. Med hänsyn till den stora osäkerheten om inkomstförhållandena inom rennäringen ansåg föredraganden att prisstödet i första hand skulle ses som ett medel i rationaliseringsverksamheten. Detta krävde att stödet borde utgå som ett tillägg per slaktad ren och inte per kilo. En sådan stödform borde bidra till en bättre köns- och ålderssammansättning på renstammen och ett rationellare slaktuttag. Det ansågs svårt att bedöma konsekvenserna av denna form av stöd för exempelvis handeln med livdjur. Utvecklingen skulle därför noga följas. Enligt propositionen borde det ankomma på regeringen att ompröva frågan om stödet skall utgå per kilo.

Rennäringskommittén föreslog i betänkandet (SOU 1983:67) Rennäringsens ekonomi att prisstödet även i fortsättningen borde utgå med ett fast grundbelopp per slaktat djur. Dessutom borde ett förhöjt prisstöd utgå för slakt av djur med slaktvikter under 30 kg. Regeringen föreslog emellertid i prop. 1985/86:100 bil. 11 att de medel som anvisades över anslaget Prisstöd till jordbruket i norra Sverige för särskilt pristillägg på renkött och i övrigt till främjande av rennäringen i fortsättningen borde anvisas över anslaget Främjande av rennäringen. Prisstödets storlek per ren borde i fortsättningen bestämmas av Jordbruksnämnden och Lantbruksstyrelsen gemensamt sedan det i de årliga överläggningarna mellan staten och rennäringen, företrädd av

Svenska samernas riksförbund, bestämts en ram för hur stort belopp som får användas för pristillägg. Stödet borde enligt förslaget främja en optimal avkastning av renhjorden. Riksdagen godtog förslaget och uttalade att pristödet bör justeras årligen (bet. 1985/86:JoU13, rskr. 1985/86:165). Vid de årliga överläggningarna mellan staten och rennäringsringen infördes inte något kilorelaterat eller differentierat pristöd. Stödet utgick således även fortsättningsvis som ett fast belopp per slaktad ren.

Riksdagen ansåg vid behandlingen av statsbudgeten för budgetåret 1989/90 att en viss eftersläpning skett i fråga om pristödet till rennäringsringen jämfört med vissa andra stödformer. Anslagskonstruktionen gav inte heller rennäringsringens företrädare möjlighet att föra reella överläggningar med staten om nivån på pristödet. Riksdagen ansåg att det förelåg starka skäl för en återgång till den anslagskonstruktion som gällde före budgetåret 1985/86 (bet. 1988/89:JoU12, rskr. 1988/89:156). Pristödet till rennäringsringen har därför från budgetåret 1990/91 anvisats över ett särskilt förslagsanslag och utgått som ett fast belopp per slaktad ren.

Nivån på pristödet till rennäringsringen har höjts betydligt sedan det infördes i början av 1970-talet. Det utgår för innevarande budgetår med 379 kr per slaktad ren. Bidraget har fått en allt större betydelse för de totala intäkterna för renskötseln och ger därigenom större effekter på marknaden än tidigare.

Jag anförde i budgetpropositionen 1992 under nionde huvudtitelns anslag Främjande av rennäringsringen att vissa problem uppkommit med avsättningen av renköttet. Åtgärder för ökad avsättning av renkött bör därför prioriteras vid fördelning av det nämnda anslaget. Svenska samernas riksförbund (SSR) har inrättat Branschrådet för renkött, där företrädare för rennäringsringen liksom företag verksamma med slakt, förädling och försäljning av renkött har inbjudits att ingå. Branchrådet skall verka för att samordna marknadsinsatser med särskild tyngdpunkt på konsumentmarknaden. Rådet avses få särskilda ekonomiska medel av näringen för att kunna genomföra dessa insatser. Företag skall kunna söka bidrag från rådet för sälj- och marknadsföringsinsatser med ett belopp motsvarande det företaget självt ställer upp med.

Mot denna bakgrund anförde jag i prop. 1991/92:96 om vissa jordbrukspolitiska frågor, m.m. att det är angeläget att effektiva marknadsåtgärder kan vidtas och att slakten sker på ett sådant sätt att renkött av bästa kvalitet erhålls. De medel som anvisas över anslaget Pristöd till rennäringsringen borde kunna användas även för dessa ändamål. Användningen av det pristöd som utgår för varje slaktad ren borde därför beslutas efter årliga överläggningar mellan staten och företrädare för rennäringsutövarna. Genom överläggningarna kan överenskommas exempelvis att viss del av beslutat pristöd per ren används för marknadsföringsåtgärder eller att differentierat pristöd utgår beroende på hur besiktningen av renkött skett. Därigenom kan önskemålen om en förändrad användning av pristödet tillgodoses. Riksdagen godtog förslaget (bet. 1991/92:BoU17, rskr. 1991/92:246). Enligt förordningen (1986:255) om pristillägg på renkött skall pristillägget därför användas till de stödformer som Jordbruksverket beslutar efter överläggning med SSR. Vid dessa överläggningar har beslutats att under innevarande budgetår avsätta 15 kr av pristödet per ren till marknadsföringsåtgärder.

Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat att prisstödet till rennäringen årligen skall justeras i enlighet med de principer som fastställs för stödet till jordbruket i norra Sverige (senast bet. 1990/91:JoU22, rskr. 1990/91:202). I betänkandet (Ds 1991:80) Jordbruket i norra Sverige föreslogs emellertid att stödet till rennäringen bör frikopplas från övrigt stöd till jordbruket i norra Sverige. Den tekniska utformningen av uppräkningsreglerna borde lösas genom den översyn av prisstödet som pågår inom Jordbruksverket. Jag delade i den nämnda propositionen uppfattningen att justeringen av prisstödet till rennäringen inte skall ske enligt de principer som gäller för stödet till jordbruket i norra Sverige. Riksdagen hade ingen annan uppfattning i frågan (bet. 1991/92:BoU17, rskr. 1991/92:246).

Vid övervägande om en ändrad utformning av prisstödet till rennäringen måste bl.a. följande faktorer beaktas. Ett av de svåraste problemen för rennäringen har alltid varit att uppnå balans mellan renantal och betestillgång i ett mer långsiktigt perspektiv. Renantalet har en tendens att öka så länge betesresurserna medger detta. När betet inte längre räcker till uppstår ett labilt läge då renhjordar är sårbara för relativt små förändringar i väderläget. Förlusterna i dessa hjordar är allmänt sett högre och risken för svältdöd i stor omfattning är därför stor. Renantalet har av flera orsaker ökat kraftigt under senare år och är i stora delar av renskötselområdet mycket högt. Inte minst för att bevara renbetesresurserna och därmed skydda de långsiktiga produktionsförutsättningarna bör djurantalet minskas till det tillåtna antalet i de områden där antalet djur är för högt. Brist på bete ger magra djur och ett ökat antal djur med nedsatt kondition. Detta medför bl.a. förutom problem från djurskyddssynpunkt ökade risker för försämrad köttkvalitet. Prisstödet bör även mot denna bakgrund kunna användas för att dels förbättra det allmänna lönsamhetsläget i renskötseln, dels som ett styrmedel för att uppnå önskvärda förändringar i rennäringen. Prisstödet bör även bidra till en ökad slakt för att uppnå en bättre balans mellan renantalet och betestillgången, ge en jämnare företagsstruktur, ökad avkastning och goda avsättningsmöjligheter. Prisstödet måste dessutom vara enkelt att administrera och kontrollera.

I Norge utgör driftstillskottet en viktig del i det s.k. rendriftsavtalet. Det primära syftet är främst att höja inkomsterna för renskötsel företagarna till en nivå likvärdig med en industriarbetares. Den kraftiga ökningen av renantalet har emellertid gjort att den norska staten ställer krav på en ökad slakt för att stöd skall kunna utgå. Samtidigt har man kopplat slaktuttagets storlek till reninnehavet på så vis att större reninnehav kräver större procentuell slakt för att stöd med en viss storlek skall kunna utgå. Genom denna konstruktion vill man uppnå, förutom en ökad slakt, även en utjämning av reninnehavet. En sådan konstruktion skulle för svensk del kräva en ändring av det nuvarande administrativt enkla och snabba utbetalningssystemet eftersom prisstödet inte kan betalas ut innan slaktsäsongen är avslutad. Det kräver vidare att slakteriföretagen i sin redovisning till Jordbruksverket särskiljer de djur för vilka extra stöd skall utgå. Genom mitt förslag i det föregående (avsnitt 2.10) om inrättande av ett företagsregister och om årlig renräkning (avsnitt 2.7) samt möjligheten för länsstyrelsen att kontrollera ren-

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

räkningen, öppnas dock möjligheten för att rent praktiskt införa detta system.

Marknadsförändringar fr.o.m. mitten av 1980-talet, som bl.a. har samband med Tjernobylyckan, samt lönsamhetsproblem för renslaktföretagen har inneburit svårigheter att få en tillfredsställande avsättning av renkött. Det är därför angeläget att marknadsföringsåtgärder vidtas. Som jag nyss redogjort för har det nu införts en möjlighet att använda prisstödet till sådana åtgärder. En satsning på marknadsföring skulle kunna innebära att köttet kan avyttras lättare och att det skapas förutsättningar för ökad slakt. Jag vill dock betona att det är näringen själv som har ansvaret för en effektiv avsättning av sina produkter.

Mot den bakgrund jag nu redogjort för är det önskvärt att se till att prisstödet inte motverkar behovet av en bättre anpassning till produktions- och marknadsförutsättningarna.

Prisstödet till rennäringen bör så vitt möjligt stimulera till en optimal köttproduktion inom ramen för produktionsförutsättningarna. Därmed främjas också rennäringens långsiktiga överlevnad. Stödet bör vidare gagna en god marknadsanpassning, inte motverka hygien- och kvalitetssträvanden samt vara lätt att kontrollera och administrera. Det skall dessutom kunna fungera inom ramen för de överenskommer som Sverige kan komma att träffa med t.ex. EG eller länderna inom GATT.

Det är nu närmare 20 år sedan prisstödet till rennäringen infördes. Stödet har hela tiden utgått per slaktad ren. Den uttalade ambitionen att åstadkomma ett rationellare slaktuttag har enligt min mening inte uppnåtts. Inom många samebyar går utvecklingen i stället mot sjunkande slaktvikter och därmed risk för sämre köttkvalitet. Denna utveckling beror på att renantalet är för högt och ett därmed sammanhängande kraftigt betetryck.

Det nuvarande systemet innebär att kalvar och vuxna djur som har onormalt låg vikt och därmed också dålig kvalitet får ett särskilt högt stöd omräknat per kilo medan tunga djur med hög köttkvalitet och därmed större efterfrågan på marknaden får ett jämförelsevis mycket lågt stöd per kilo. Renägarna kan således sägas ha anpassat produktionen till prisstödet konstruktion med premiering av slakt av små renar. Detta gynnar i längden vare sig renägarna eller slakterierna. Det är enligt min mening nödvändigt att anpassa prisstödet bättre till produktions- och marknadsförutsättningarna.

Jag anser mot den nu angivna bakgrunden att prisstödet i fortsättningen bör utgå som ett stöd per kilo. Därigenom främjas produktionen av renar med hög köttkvalitet eftersom detta ger renägaren bästa ekonomiska utbyte. De små och magra renarna med lägre köttkvalitet kommer att slaktas ut eftersom de upplevs som olönsamma av renägaren. Det uppkommer vidare ett motiv för renägaren att minska sitt renantal för att få ett lägre betetryck, vilket ger bättre slaktdjur.

Tillsammans med mitt förslag i det föregående (avsnitt 2.7) om möjlighet att förelägga vite för att minska ett för högt renantal kommer ett kilorelaterat prisstöd att medverka till ett lägre renantal och ett minskat betetryck. Detta säkerställer ett uthålligt utnyttjande av den naturresurs som renbetet utgör.

Ett kilorelaterat prisstöd kan utgå antingen lika för alla slaktdjur eller med

olika belopp för vuxna djur, yngre djur och kalvar. Det senare alternativet har enligt min mening övervägande fördelar. Renköttets kvalitet är beroende av när renen slaktas under året. Kvaliteten är högre för de djur som slaktas tidigt under säsongen samtidigt som slaktvikten då är något lägre än i mitten av slaktsäsongen. Detta talar enligt min uppfattning för att pristillägget kan behöva vara olika stort under olika perioder av slaktsäsongen. Jag har nyss redogjort för hur det norska prisstödssystemet fungerar. Enligt min uppfattning har denna konstruktion stora fördelar när det gäller att komma till rätta med för höga renantal. Vid en övergång till ett kilorelaterat prisstöd i Sverige bör införandet av vissa inslag i den norska konstruktionen kunna övervägas. Som jag redogjort för kan detta emellertid inte ske innan bl.a. det i det föregående föreslagna företagsregistret för rennäringen har inrättats (avsnitt 2.10).

Som jag nyss redogjort för bör prisstödet per kilo vara olika för vuxet djur, yngre djur och kalv. Detta medför att man vid slakten måste kunna skilja mellan dessa kategorier. Det krävs således en klassificering av slaktkroppen. Sådan klassificering kommer att införas den 1 juli 1993 i samband med att möjligheterna till besiktning vid köttbesiktningsbyrå då upphör. Jag föreslår därför att prisstödet till rennäringen övergår till ett kilorelaterat stöd den 1 juli 1993. Jag räknar med att statens kostnader för prisstödet kommer att bli i stort sett oförändrade när det nya prisstödssystemet införs.

Regeringen har denna dag uppdragit åt Statens jordbruksverk att utarbeta ett förslag till hur ett kilorelaterat prisstöd bör utformas. Jag avser att återkomma till regeringen i frågan sedan Jordbruksverket har redovisat sitt förslag.

En viss del av prisstödet bör även i fortsättningen kunna användas till marknadsföring. Nivån på den del som skall användas för marknadsföring bör som hittills fastställas vid överläggningar mellan Jordbruksverket och Svenska samernas riksförbund.

Som framgått av min redogörelse är prisstödet ett medel i rationaliseringsverksamheten. Det finns därför skäl att förbehålla stödet för renägare som har renskötsel som huvudsakligt yrke och inkomstkälla. Något prisstöd bör således inte utgå till de som närmast bedriver renskötsel som hobbyverksamhet. Prisstöd bör därför inte lämnas till den renägare som har färre än 50 renar. En sådan förändring kan dock inte ske innan det företagsregister för rennäringen som jag föreslagit i det föregående (avsnitt 2.10) införs.

Rennäringen och EG

Inom EG tillämpas sedan början av 1960-talet en gemensam jordbrukspolitik. I princip tillåts inga nationella undantag från marknadsregleringarna inom denna politik. De regionala åtgärder som är tillåtna bestäms dels inom ramen för EG:s landsbygdsprogram, dels inom ramen för de särskilda stöd som utgår till områden med sämre naturliga förutsättningar för jordbruksproduktion. Landsbygdsprogrammet kan i korthet beskrivas så, att jordbruket förväntas minska i betydelse inom landsbygdsområdena. En satsning sker därför på annan sysselsättning och på utveckling av små och medelstora företag. Den viktigaste stödformen inom områden med sämre naturliga för-

utsättningar för jordbruksproduktion är ersättning som utgår per djur eller arealenhet. Nivån på dessa bidrag är mycket lägre än motsvarande stöd till exempelvis jordbruket i norra Sverige.

EG föredrar i princip generella stödformer som inte är bundna till produktionen. De nuvarande interna marknadsregleringarna inom EG omfattar inte renkött. Renköttet är redan i Sverige och i andra länder där rennäring bedrivs en volymmässigt liten produkt. Sett i ett EG-perspektiv är dess betydelse ännu mindre. Stödet har mot den bakgrunden inte någon väsentlig betydelse som stimulans av överskottsproduktion inom EG-marknaden. Det är dessutom viktigt att erinra om att produktionen begränsas av tillgången på renbete och att rennäringen anses vara en nödvändig förutsättning för den samiska kulturen. Ett prisstöd till rennäringen i någon form borde därför i och för sig kunna accepteras av EG.

Arbetsgruppen för översyn av jordbruket i norra Sverige har i delbetänkandet (Ds 1991:80) Jordbruket i norra Sverige behandlat bl.a. frågan om förutsättningarna för ett framtida regionalt jordbruksstöd vid ett svenskt medlemskap i EG och vid ett GATT-avtal. I detta sammanhang har arbetsgruppen även diskuterat frågan om utformningen av pristillägget till rennäringen. Arbetsgruppen anför att produktionen av renkött kan konkurrera med annan animalisk produktion varför frågan om utformningen får betydelse inför ett EG-medlemskap. Arbetsgruppen har, när det gäller jordbruket i norra Sverige, föreslagit att dess stödnivå skall garanteras genom ett särskilt undantag som preciseras i medlemskapsavtalet. Ett alternativ vore enligt arbetsgruppen att lösa frågan om rennäringen i samma undantagskrivning som för stödet till jordbruket i norra Sverige. Nackdelen med en sådan lösning är att rennäringens speciella anknytning till en etnisk befolkningsgrupp inte lyfts fram tillräckligt tydligt. Det finns därför enligt arbetsgruppen starka skäl att lösa frågan om rennäringen i ett särskilt undantag vid medlemskapsförhandlingarna där dess mycket speciella krav lyfts fram.

Rennäringen är viktig i vissa delar av norra Sverige. Den bidrar, liksom övriga arcella näringar, till att skapa ett underlag för boende och turism i områden som annars skulle vara avfolkade. Samekulturen och dess koppling till rennäringen är av speciell betydelse i detta sammanhang. Flera av de skäl som har anförts för att även i fortsättningen stödja jordbruket i glesbygden gäller också för rennäringen.

I prop. 1991/92:96 om vissa jordbrukspolitiska frågor, m.m. anförde jag att frågorna om utformningen av stödet till jordbruket i norra Sverige närmare bör belysas i perspektivet av ett EG-medlemskap. Riksdagen godtog förslaget (bet. 1991/92:JoU15, rskr. 1991/92:246). Även frågan om den framtida utformningen av stödet till rennäringen bör enligt min mening övervägas i detta sammanhang. Sådant arbete pågår i Jordbruksdepartementet. Avgörande för hur stödet till rennäringen skall utformas vid ett svenskt medlemskap i EG blir emellertid de medlemskapsförhandlingar som planeras starta år 1993.

Mitt förslag: En same som utan att vara medlem i sameby i en inte oväsentlig utsträckning ägnar sig åt samisk slöjd skall av länsstyrelsen kunna få tillstånd att för eget behov ta slöjdvirke inom det län där han är bosatt. Tillståndet skall gälla på renbetesfjällen, på mark inom lappmarkerna som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten samt inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete.

Samerättsutredningens förslag överensstämmer i stort med mitt förslag. Utredningen föreslår dock att rätten att ta slöjdvirke skall omfatta kronomarken inom den del av en samebys betesområde som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen. Utredningen föreslår inte något bosättningskrav.

Remissinstanserna tillstyrker i allmänhet förslaget. Lantbruksstyrelsen och Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att någon särskild tillståndsprövning inte behövs, medan Domänverket anser att endast de som bor inom renskötselområdet och som redan försörjer sig på slöjdandet bör ha rätt att ta slöjdvirke.

Lulcå tingsrätt anser att det bör övervägas om inte också sameslöjdarna genom att ges medlemskap i en sameby bör kunna få tillgång även till jakten och fisket. Same Ätnam anser att även andra nyttjanderätter bör övervägas för slöjdande sameer.

Skälen för mitt förslag: Inom de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen får enligt 17 § första stycket rennäringslagen medlem i sameby för eget behov ta bl.a. slöjdvirke. Denna rätt gäller på både statlig och privat mark. Inom de nyss angivna områdena gäller inte några begränsningar i fråga om vilket slags virke som får tas till slöjdvirke. På de delar av betesområdet som är belägna utanför lappmarkerna och renbetesfjällen får enligt paragrafens tredje stycke däremot endast tas torra träd, vindfällén, skogsavfall samt tall- och grantjur. För skog som avverkas på kronomark under statens omedelbara disposition och på mark som vid avvittring utlagts som allmänningsskog behöver enligt 20 § första stycket rennäringslagen någon ersättning inte lämnas. Detsamma gäller växande lövträd som tas inom lappmarkerna eller på renbetesfjällen. Riksdagen har efter förslag i prop. 1991/92:134 om riktlinjer för överföringen av verksamheten vid Domänverket till aktiebolagsform beslutat att statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen inte skall omfattas av bolagiseringen (bet. 1991/92:NU33, rskr. 1991/92:351). Statens övriga markinnehav överläts på ett nybildat bolag. Eftersom lappmarkerna sträcker sig även nedanför odlingsgränsen kommer en del av dessa marker att fränhändas staten. Genom ändringar i 3, 16-18, 21 och 25 §§ rennäringslagen gäller från den 1 juli 1992 att med kronomark jämställs mark som före bolagiseringen utgjorde kronomark. Efter en ändring av 17 § lagen gäller från den 1 juli 1992 vidare

att samebymedlem har rätt att ta slöjdvirke även inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete.

Om annan än samebymedlem vill ta exempelvis slöjdvirke krävs upplåtelse av nyttjanderätt. På kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och på renbetesfjällen gäller för sådana upplåtelser bestämmelserna i 32 § rennäringslagen. En förutsättning för upplåtelse är att den kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln. Upplåtelsen skall, i den mån den inte är att betrakta som skogsavverkning, enligt 34 § lagen ske mot avgift. Länsstyrelsen handlägger frågor om sådana upplåtelser.

Många sameslöjdare är inte medlemmar i någon sameby. De har därför ingen given rätt att ta slöjdvirke på annans mark. Vid slöjdandet används framför allt vrilar och rottrådar. Enligt Samerättsutredningen bör yrkesmässigt verksamma slöjdande sameer kunna få tillstånd av länsstyrelsen att för eget behov ta slöjdvirke på kronomark inom de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen. Jag delar i huvudsak utredningens uppfattning.

I fråga om rätten att ta slöjdvirke bör följaktligen enligt min mening ett avsteg göras från den begränsning som gäller enligt rennäringslagen, nämligen att i renskötselrätten ingående befogenhet bara får utövas av den som är medlem i sameby. Jag har i det föregående (avsnitt 2.2) föreslagit att renskötselrätten beskrivs som en rätt för den som är av samisk härkomst (same) att enligt bestämmelserna i rennäringslagen använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. Kravet att föräldrar, farföräldrar eller morföräldrar har utövat renskötsel bortfaller alltså. Det finns efter denna förändring inte anledning att gå utanför den krets som sålunda ges renskötselrätt. I enlighet med den beskrivningen bör den nu föreslagna rätten till slöjdvirke förbehållas den som är same. Denna rätt är inte någon nyttjanderätt vilket innebär bl.a. att någon avgift enligt 34 § rennäringslagen inte skall utgå.

I fråga om de områden inom vilka den särskilda rätten till slöjdvirke bör gälla gör jag följande bedömning. Jag delar i huvudsak Samerättsutredningens uppfattning att rätten bör omfatta renbetesfjällen och kronomarken inom lappmarkerna. Som jag nyss redogjort för gäller numera att med kronomark skall i vissa avseenden jämnställas mark som före den 1 juli 1992 utgjorde kronomark. Som jag nyss nämnt gäller vidare från detta datum att medlem i sameby har rätt att ta slöjdvirke inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och då var särskilt upplåtna till renbete. Det är fråga om geografiskt väl definierade områden. Även rätten att ta slöjdvirke för same som inte är medlem i sameby bör enligt min mening avse mark inom renbetesfjällen, mark inom lappmarkerna som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten liksom den mark i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete. Några särskilda problem med att marken kan komma att övergå i enskild ägo förutses inte när det gäller samebyarna och samebymedlemmarnas nyttjande av markerna. För andra än de som aktivt deltar i renskötseln kan det, i synnerhet om markförsäljning sker efter en tid, komma att råda osäkerhet om avgränsningen av

den mark som förut har varit kronomark och i vissa hänseenden fortsatt är att jämföra med kronomark. För att undvika de problem som en sådan tveksamhet kan leda till kan ifrågasättas om rätten för annan än samebymedlem att ta slöjdvirke borde begränsas till att avse den statliga mark som inte förs över till det nya bolaget. Rätten för andra än samebymedlemmar att ta slöjdvirke blir emellertid då kraftigt begränsad. Jag anser att svårigheterna att hålla reda på markgränserna inte bör överdrivas. Som jag strax skall återkomma till är det fråga om bofast befolkning i området som väl känner till de lokala förhållandena. Svårigheterna kommer vidare att minska till följd av den redovisning rörande kronomarken som regeringen nyligen har beslutat om.

Sammanfattningsvis anser jag således att den särskilda rätten att ta slöjdvirke bör omfatta renbetesfjällen, mark inom lappmarkerna som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten samt de områden inom Jämtlands och Kopparbergs län som vid nämnda tidpunkt tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete.

I likhet med Samerättsutredningen anser jag att rätten för andra än samebymedlemmar att ta slöjdvirke bör göras beroende av länsstyrelsens tillstånd.

Ett tillstånd bör enligt utredningen avse kronomark inom en viss samebys betesområde. Enligt min mening bör, inte minst av administrativa skäl, länsstyrelsens tillstånd att ta slöjdvirke avse all mark av den nyss angivna karaktären inom länet. Det betyder för de två nordligaste länen mark inom lappmarkerna som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten. Ett tillstånd av Länsstyrelsen i Jämtlands län bör, utöver mark inom det egna länet, dvs. renbetesfjällen och de särskilt upplåtna renbetesområdena, också avse de områden som staten upplåtit för renbete i Kopparbergs län.

Enligt utredningens förslag bör även sameslöjdare som är bosatta utanför lappmarkerna eller renbetesfjällen kunna få tillstånd att ta slöjdvirke. Eftersom det kan förväntas en ökning av antalet slöjdande samer som är i behov av slöjdvirke anser jag att de som bor inom renkötselområdet i första hand bör komma i fråga när det gäller rätten att ta slöjdvirke. Som villkor för tillstånd bör därför krävas att sökanden är bosatt inom det län där han avser att ta slöjdvirket. För den särskilda rätten att ta slöjdvirke i Kopparbergs län bör dock gälla att sökanden är bosatt i Jämtlands län.

Enligt Länsstyrelsen i Norrbottens län har Domänverket i brev till Luleå, Umeå och Falu revir den 30 januari 1981 uttalat att verket inte har någon erinran mot att även icke samebymedlemmar fritt får ta slöjdvirke på kronans mark, eftersom det rör sig om små virkeskvantiteter och sameslöjden utgör en väsentlig del av samekulturen. Lantbruksstyrelsen och Länsstyrelsen i Norrbottens län anser mot bakgrund härav att någon särskild tillståndsprövning inte behöver ske. Det är därför ett från administrativ synpunkt enkelt system.

Genom mitt förslag erfordras emellertid endast kontroll av att sökanden är bosatt i länet, att han är same och att han i en inte oväsentlig utsträckning ägnar sig åt samisk slöjd. *Lagråder* har i sitt yttrande den 29 april 1992 framhållit att lydelsen av 17 § andra stycket rennäringslagen i remissprotokollet om att tillstånd endast får ges en same som "i en inte oväsentlig utsträckning

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

ägnar sig åt sameslöjd" inte synes uttrycka ett längre gående krav än att verksamheten skall ha en sådan omfattning att den går utöver vad som utgör ren hobbyverksamhet. Jag delar Lagrådets uppfattning att den som ägnar sig åt sameslöjd enbart som hobby inte bör kunna påräkna tillstånd enligt bestämmelsen. Sökanden bör i vart fall delvis försörja sig på slöjdandet. Kravet på försörjning får dock inte sättas så högt, åtminstone inte för den som är nyetablerad som slöjdare. Den som är utbildad sameslöjdare och har lämplig utrustning för slöjdandet bör enligt min mening kunna erhålla tillstånd om han avser att tillverka sameslöjd för försäljning. Det ligger i sakens natur att slöjdandet i ett inledningsskede endast torde ge mycket begränsat tillskott till försörjningen. Sameslöjddkonsulenter torde ha sådan kännedom om länets slöjdare att de kan bedöma om en sameslöjdares verksamhet är av sådan omfattning att det kravet kan anses uppfyllt. Statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet har tidigare denna dag föreslagit att ett Sameting skall inrättas. Röstlängden för val till tinget kan bli en praktisk hjälp vid kontrollen. Det bör vara enkelt att i röstlängden kontrollera om vederbörande är same. Jag vill dock i detta sammanhang påpeka att det för att få länsstyrelsens tillstånd inte bör krävas att sökanden är svensk medborgare. Sammanfattningsvis kan sägas att mitt förslag innebär att länsstyrelsen med små arbetsinsatser kan avgöra en ansökan om tillstånd att ta slöjdvirke. Länsstyrelsens beslut bör kunna överklagas till kammarrätten. Förslaget föranleder ändringar i rennäringslagen.

2.21 Fiskesamerna

Min bedömning: Fiskesamernas rätt till jakt och fiske kan regleras inom ramen för nu gällande regler.

Samerättsutredningens förslag: Länsstyrelsen kan medge att same som inte är medlem i en sameby får jaga och fiska på statens mark inom den del av betesområdet som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen, om han är stadigvarande bosatt inom området och det med hänsyn till hans utkomst-möjligheter där och omständigheterna i övrigt framstår som skäligt. Länsstyrelsen får även medge sådan same rätt att uppföra fiskekoja. Virke till kojan liksom bränsle för uppvärmning får tas på den kronomark där jakten och fisket sker.

Remissinstanserna: Remissutfallet är mycket blandat. Kammarrätten i Sundsvall, Kammarkollegiet, Uppsala universitet och ett antal kommuner tillstyrker förslaget i sin helhet. Några remissinstanser, däribland Luleå tingsrätt, Domänverket och Sveriges Fiskevattenägareförbund anser att gruppen av fiskesamer är liten och att det material utredningen presenterat inte är tillräckligt för att motivera behovet av den föreslagna lagstiftningen.

Lantbruksstyrelsen anser att viss konkurrens kan uppkomma om jakten och fisket mellan samebymedlemmarna och fiskesamerna. Avtal mellan de berörda om fördelningen av jakten och fisket bör träffas. Svenska samernas riksförbund (SSR) anser att samebyn och inte länsstyrelsen bör pröva vilka

som skall få utöva jakt- och fiskerätten. En av ålder gällande sämjedelning av bl.a. fiskevattnen bland byns medlemmar förutsätter enligt förbundet att samma begränsningar och inbördes fördelning av jakten och fisket sker både vad gäller samebymedlemmar och fiskesamer.

Storumans kommun anser att alla kommuninnevånare bör ha lika rätt till jakt och fiske inom kommunen, medan Åsele kommun anser att någon skillnad mellan samer och övrig befolkning vad gäller jakt och fiske inte bör göras nedanför odlingsgränsen.

Skälen för min bedömning: Som framgår av min redogörelse i det föregående (avsnitt 2.2) har endast samer som är medlemmar i en sameby rätt att jaga, fiska och ta slöjdvirke med stöd av rennäringslagens bestämmelser. Jakt, fiske och slöjd bedrivs emellertid näringsmässigt inte enbart av samer som är bymedlemmar, utan även av samer som står utanför byarna. Jag har behandlat frågan om sameslöjdarna närmare i det föregående (avsnitt 2.20).

Samernas ursprungliga näringar var jakt och fiske. Renen kom senare att användas som lockdjur vid jakt på vildren och som drag- och lastdjur. En ekonomi baserad på tamrenskötsel växte fram på 1500-talet, även om jakt och fiske var de dominerande näringarna också under denna tid. Renskötsel, jakt och fiske kom efter hand att bedrivas inom avgränsade geografiska områden för varje familj. Indelningen kom att ligga till grund för de s.k. lappskattelanden, för vilka samerna betalade skatt. I uppbördslängden noterades för varje sjö vilka samer som bedrev fiske där. Under 1600-talet blev de renskötande samerna nomadiserade. Åtskilliga samer blev emellertid kvar på sina lappskatteland, där de fortsatte att bedriva jakt, fiske och ofta även renskötsel av mer stationärt slag. Renskötseln kom så småningom att regleras genom lagstiftning. Enligt den första renbeteslagen, 1886 års lag angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, hade alla samer rätt att bedriva renskötsel. Alla samer hade också rätt att jaga och fiska inom vissa områden. Bestämmelserna i 1886 års lag togs i sak oförändrade upp i 1898 års lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige. Genom 1928 års lag med samma namn infördes emellertid nya bestämmelser om medlemskapet i lappby. Endast den same som driver renskötsel, eller har upphört att ägna sig åt renskötsel, samt deras familjemedlemmar är medlem i lappby. Endast den som var medlem i lappby hade med stöd av den lagen rätt att jaga och fiska. Genom lagen utestängdes således den same som inte blev medlem i lappbyn från rätten att utöva renskötsel, jaga och fiska med stöd av lagen. Den nu gällande rennäringslagen bygger i nu aktuellt avseende i allt väsentligt på 1928 års lag.

I prop. 1971:51 med förslag till rennäringslag, m.m. definieras fiskesamer som "vissa samer som inte tillhör den renskötande befolkningsgruppen men som är beroende av fisket inom renskötselområdet för sin försörjning". De fiskande samer som är medlemmar i sameby utan att vara verksamma inom renskötseln torde inte betraktas som fiskesamer.

Sameutredningen lämnade i betänkandet (SOU 1975:99) Samerna i Sverige, stöd åt språk och kultur, en redogörelse för fiskesamernas förhållanden. Utredningen använde samma definition av en fiskesame som i 1971 års proposition. Utredningen lät bl.a. utreda fiskesamernas fiske från rättslig synpunkt. Enligt utredningen fanns det i Norrbottens län ca 250 personer

som bedrev avsalufiske ovanför odlingsgränsen. De flesta, omkring 165, var medlemmar i samebyar och bedrev fisket som kompletteringsnäring till rennäringslagen. Dessa samers fiskerätt grundade sig således på 25 § rennäringslagen. Av återstående fiskare som bedrev avsalufiske ovanför odlingsgränsen och som alltså inte var medlemmar i sameby utövade omkring 75 personer fisket antingen genom enskild fiskerätt eller med stöd av avtal, t.ex. genom upplåtelse av lantbruksnämnd på statens vatten eller genom kombinerat avtal om lägenhetsarrende och fiskeupplåtelse. Återstående 14 avsalufiskare hade däremot enligt utredningens undersökning varken fiskerätt på grund av lag eller genom avtal varför deras rätt att fiska kunde ifrågasättas. Enligt Sameutredningens mening var det angeläget att utkomstmöjligheterna för dessa 14 samer liksom för eventuellt andra samer i samma situation säkerställdes så att de kunde fortsätta sitt fiske i ungefär samma omfattning som hittills. Utredningen föreslog att det skulle ankomma på lantbruksnämnderna att, i nära samråd med fiskesamerna i fråga och de samebyar inom vilka fisket bedrivs, pröva olika vägar för att frågan skall få en från juridisk synpunkt tillfredsställande lösning. Utredningen påpekade att enligt praxis brukar samer som upphör med den egentliga renskötseln och övergår till att jaga och fiska för sin försörjning i vissa fall få kvarstå som medlemmar i sameby. Utredningen fann att denna praxis har fog för sig, eftersom jakt- och fiskerätt ingår som birättighet i renskötselrätten, och att den kan vara en framkomlig väg bland andra att lösa frågan. En annan väg att säkerställa fiskesamernas utkomstmöjligheter som utredningen nämnde var avgiftsfri upplåtelse enligt bestämmelserna i rennäringslagen. Denna möjlighet har anvisats i motiven till 34 § rennäringslagen. Om det skulle uppkomma svårigheter att nå en tillfredsställande lösning på någon av de nu angivna vägarna, borde enligt utredningen lantbruksnämnden bemyndigas medge att fisket tills vidare får bedrivas som hittills.

Föredragande statsrådet ansåg i prop. 1976/77:80 om insatser för samerna att fiskesamerna måste tillförsäkras sådan rätt till fiske att de i mån av tillgång på fisk kan få ungefär samma tillskott av fiske till sin försörjning som hittills. Enligt föredragandens mening borde det vara möjligt att på de av utredningen anvisade vägarna nå en fullt tillfredsställande lösning även för de fiskesamer vars rätt i dag kan ifrågasättas. Det fiske det här är fråga om bedrivs på kronans vatten varför föredraganden utgick från att också de renskötande samerna kommer att medverka till att fiskesamerna får skälig del i fisket i fjällområdena. Föredraganden var således inte beredd att föreslå en särskild lagstiftning på området.

Det starkaste skälet för att ändra den nuvarande ordningen är enligt Samerätsutredningen att fiskesamerna sedan urminnes tider levit och verkat inom det samiska kärnområdet och försörjt sig på traditionella samiska näringar. Den föreslagna ändringen i rennäringslagen ger enligt utredningen också fiskesamerna bättre möjligheter att bedriva fiske och en större trygghet i näringsutövningen. Det förbättrar förutsättningarna för samer att bo kvar i fjällområdena och där kunna försörja sig på traditionella samiska näringar.

Själv gör jag följande överväganden. Som framgår av min redogörelse av Sameutredningens betänkande (SOU 1975:99) Samerna i Sverige var det i

början av 1970-talet endast 14 fiskesamer som bedrev avsalufiske utan att ha fiskerätt på grund av lag eller genom avtal. Samerättsutredningen har inte gjort någon undersökning av hur stor den gruppen fiskesamer kan vara i dag. Genom mina förslag om upplåtelse av rätt till jakt och fiske ökar möjligheterna att jaga och fiska på statens mark väsentligt (avsnitt 2.14). Där föreslår jag också att de som jagar och fiskar under vissa förutsättningar skall kunna få rätt att uppföra koja på statens mark och ta ved till uppvärmningen av den. Jag är av den uppfattningen att alla fiskesamer som helt eller delvis försörjer sig på fiske utan några egentliga problem skall kunna beviljas upplåtelser av länsstyrelsen. Det är dock självfallet så att en fiskare av hänsyn till samebymedlems fiske eller av fiskevårdsskäl inte alltid kan räkna med att få bedriva nätfiske i just den sjö han önskar.

Jag är således av den uppfattningen att möjligheterna till försörjning för den lilla grupp fiskesamer det här är fråga om kan lösas utan särskild lagstiftning.

3 Ekonomiska och andra effekter av mina förslag

Min bedömning: För rennäringen eller andra markanvändningsintressen innebär mina förslag inga negativa ekonomiska effekter. Statens eventuellt ökade kostnader kan täckas inom ramen för tillgängliga medel.

Bakgrunden till min bedömning: För de renskötande samerna betyder förslagen som jag har lagt fram i det föregående att motstående intressen på helt annat sätt än hittills måste ta hänsyn till de behov som renskötseln har. Samtidigt ställer förslagen krav på att renskötseln bedrivs på ett sätt som innebär en anpassning till de naturgivna förutsättningarna i fråga om bete och ett hänsynstagande till andra markanvändningsintressen i området. Genom ett ömsesidigt hänsynstagande och respekt för varandras behov skapas förutsättningar för ett smidigt samutnyttjande av renbetesmarken och därmed också för en levande bygd.

En anpassning av renantalet till de betesförutsättningar som finns innebär att vissa samebyar måste minska sitt renantal. Detta är givetvis positivt för de övriga markanvändarna som på olika sätt har kunnat påvisa olägenheter. Men även för berörda samebyar kan en minskning i detta fall vara ekonomiskt positivt genom den förbättrade avkastningen som ett väl avvägt renantal med minskad konkurrens om betet leder till.

Förslaget om rätt för annan same än den som är medlem i sameby att ta slöjdvirke medför visst arbete för länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall emellertid bara kontrollera att sökanden är bosatt i länet, att han är same och att han till en inte oväsentlig del ägnar sig åt slöjdverksamhet. Som jag redogjort för i det avsnittet kan den kontrollen ske snabbt och enkelt. Statens kostnader för kontrollen bedömer jag kunna täckas inom ramen för tillgängliga medel. Förslaget innebär samtidigt att sameslöjdarna på ett tryggare, enklare och billigare sätt än i dag kan tillgodose sitt behov av slöjdmaterial. Detta

medför i sin tur större möjligheter för dem att öka sina inkomster och är dessutom positivt för sysselsättningen i glesbygd.

Mitt förslag om naturvårdshänsyn vid renskötseln medför att rennärningen åtminstone delvis på ett annat sätt än tidigare måste ta sådana hänsyn. Hänsynen behöver dock aldrig sträcka sig så långt att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Hänsynstagandet motsvarar det som en jordbrukare eller skogsbrukare redan i dag är skyldig att ta vid skötseln av skog resp. jordbruksmark. Förslaget kan innebära vissa omställningssvårigheter för rennärningen men med ringa ekonomiska effekter. Statens kostnader vid genomförandet kommer att öka genom att föreskrifter skall utarbetas och genom de förelägganden och förbud som kan bli aktuella.

Inte heller för övriga markanvändningsintressen bedömer jag att det kommer att uppstå inkomstbortfall eller kostnadsökningar av betydelse.

Sammantaget bedömer jag sålunda att vare sig rennärningen eller andra markanvändningsintressen i ekonomiskt hänseende drabbas negativt av mina förslag. Inte heller kommer sysselsättningsunderlaget att försämrats.

Statens kostnader vid genomförandet av mina förslag bedömer jag kunna täckas inom ramen för tillgängliga medel. Det gäller t.ex. kostnaderna för den kontroll av renräkningen som länsstyrelserna skall utföra. Frågan om resurser för betesinventering bör, som jag tidigare har framhållit, beaktas av Jordbruksverket vid de överläggningar med företrädare för samerna som föregår fördelningen av statligt stöd till rennärningen.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom Jordbruksdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rennäringslagen (1971:437),
2. lag om ändring i väglagen (1971:948),
3. lag om ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter.

Förslaget under 2 har upprättats i samråd med chefen för Kommunikationsdepartementet och förslaget under 3 i samråd med chefen för Näringsdepartementet.

5 Specialmotivering

5.1 Rennäringslagen

1 §

I 1 och 2 §§ rennäringslagen anges i dess nuvarande lydelse vilka personer som har renskötselrätt.

I den nya 1 § anges den personkrets som har renskötselrätt. För närvarande gäller enligt 1 § första stycket att renskötselrätt tillkommer den som är av samisk härkomst om hans far eller mor eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. Enligt andra stycket

kan länsstyrelsen medge även annan person av samisk härkomst renskötselrätt om särskilda skäl föreligger.

I fortsättningen får alla samer renskötselrätt. Skälen till ändringen har utvecklat i det föregående (avsnitt 2.2). Som anförts där finns det inte någon allmänt accepterad definition av begreppet same i svensk lagstiftning. Det måste därför överlämnas till rättspraxis att avgöra vad som skall krävas för att någon skall anses ha styrkt sig vara same.

Med renskötselrätt avses även i fortsättningen rätten att enligt bestämmelserna i rennäringslagen använda mark och vatten till underhåll för renägaren och hans renar. Uttrycket "enligt bestämmelserna i denna lag" innebär att utövandet begränsas av rennäringslagens bestämmelser. Det innebär också att renskötselrätten är uttömmande reglerad i lagen.

Paragrafens första stycke har utformats efter förslag av Lagrådet med den jämkningen att kravet på medlemskap i sameby förts till ett nytt tredje stycke.

I det nya andra stycket slås fast att renskötselrätten tillkommer den samiska befolkningen i Sverige. Det ställs dock inte något krav på svenskt medborgarskap för att vara bärare av renskötselrätten. Som *Lagrådet* har påpekat i sitt yttrande den 18 juni 1990 omfattas även andra nordiska medborgare som är samer av bestämmelserna i den mån de förvärvar medlemskap i en svensk sameby. I andra stycket finns också en grundläggande definition av renskötselrättens art och ursprung. Som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) grundar sig samernas rättigheter vad gäller renbete, jakt och fiske inte på lagstiftning eller på upplåtelse. Samernas särskilda bruksrätt till renbetesmarkerna bygger på urminnes hävd. Detta förhållande är av så grundläggande betydelse att det bör framgå av lagtexten.

3 §

I 3 § 1 föreskrivs inom vilka områden rensköteln får bedrivas hela året och i 3 § 2 inom vilka områden den får bedrivas under vinterhalvåret. Ändringen innebär att de allmänt vedertagna uttrycken "året-runt-markerna" resp. "vinterbetesmarkerna" förs in i lagtexten. Vidare införs benämningen "renskötselområdet" i lagtexten. Någon ändring av det område inom vilket renskötsel får ske är inte avsedd.

Enligt 3 § första stycket 1 får renskötsel bedrivas hela året i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten. Paragrafens andra stycke innehåller vissa definitioner. Med renbetesland förstås enligt bestämmelsen mark som vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. I lagen (1928:309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, som föregick den nuvarande rennäringslagen, gjordes skillnad mellan fjällrenskötels och skogsrenskötels rätt till betesområden. Skogssamerna fick enligt 3 § 1 mom. lagen uppehålla sig med sina renar hela året inom lappmarkerna ovanför odlingsgränsen samt nedanför denna gräns på mark som antingen tillhör kronan eller utgör renbetesland, "dock att de må uppehålla sig endast å trakter, där skogsrenskötsel av ålder förekommer un-

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

der våren, sommaren eller hösten". I betänkandet (SOU 1968:16) Rennäringen i Sverige föreslog 1964 års Rennäringssakkunniga att rådande skillnad i rättsställning mellan fjäll- och skogsrenskötseln skulle avskaffas. "Någon väsentlig vare sig inskränkning eller utvidgning av de nuvarande rättigheterna, vilka lagfästs efter ingående överväganden och numera får betraktas som hävdvunna, har inte ansetts böra vidtagas," anförde de sakkunniga. Rennäringssakkunnigas förslag om renskötscelområdets omfattning antogs i det väsentliga av riksdagen (prop. 1971:51, bet. 1971:JoU37). Någon diskussion om ändring av områdesbestämningen förekom inte, vare sig i propositionen eller i utskottets betänkande. Bestämmelsen har i sin nuvarande lydelse vid tillämpningen ibland uppfattats så, att renskötsel får bedrivas hela året på all mark nedanför odlingsgränsen som tillhör staten (bet. 1990/91:JoU22). Genom en redaktionell ändring av punkten 1 framgår klarare att som villkor för att renskötseln skall få bedrivas hela året krävs, även i fråga om kronomark, att skogsrenskötsel av ålder bedrivs där under våren, sommaren eller hösten. Även i övrigt har några redaktionella ändringar gjorts.

11 §

I 11 § anges för närvarande att medlem i sameby skall vara renskötselberättigad. Uttrycket renskötselberättigad, som förekommer i nuvarande 2, 11, 12, 14, 85 och 86 §§, är en benämning för den som har renskötselrätt. Enligt den nya 1 § har alla samer renskötselrätt. Det saknas därför anledning att behålla uppdelningen i renskötselberättigade och icke renskötselberättigade samer. Detta ord utmönstras därför ur paragrafen och ersätts i punkterna 1 och 2 med ordet same. I ett avseende får det ändrade synsättet på vem som har renskötselrätt betydelse. Enligt nuvarande 2 § förvärvar nämligen den som ingår äktenskap med renskötselberättigad renskötselrätt. I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) anfördes att renskötselrätten skall vara förbehållen samerna och att något undantag från detta betraktelsesätt inte bör göras. Den nuvarande 2 § slopas därför. För att den som har gift sig med en same utan att själv vara same skall kunna bli delaktig i samebyns renskötsel bör denne kunna antas som medlem i byn. I paragrafens tredje punkt har därför en ändring gjorts som innebär att den som är make till en medlem i en sameby eller efterlevande make till sådan medlem också är medlem i byn. I denna egenskap får medlemmen utöva renskötselrätt i enlighet med rennäringens bestämmelser utan att själv ha någon renskötselrätt.

Som *Lagrådet* har påpekat i sitt yttrande den 18 juni 1990 torde det inte vara möjligt att analogivis utsträcka bestämmelsens tillämpning till samboförhållanden.

I paragrafen har vidare några redaktionella ändringar gjorts.

12 §

I paragrafen har ordet "renskötselberättigad" bytts ut mot "same". Skälen till ändringen har utvecklats under 11 §.

I paragrafen har vidare några redaktionella ändringar gjorts.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

I paragrafen har ordet "renskötselberättigad" tagits bort. Skälen till ändringen har utvecklats under 11 §. Det kommer även i fortsättningen att vara tillåtet för en icke samisk dödsbodeläggare att under begränsad tid fortsätta en av renskötande samebymedlem bedriven renskötsel.

Lagrådet har i sitt yttrande den 18 juni 1990 påpekat att lagen inte medger att dödsbo blir medlem i sameby. På förslag av Lagrådet har därför införts en regel om undantag från det i 1 § införda kravet på sådant medlemskap.

15 §

I paragrafens första stycke har en redaktionell ändring gjorts.

I paragrafens andra stycke har införts en föreskrift om att hänsyn skall tas till andra intressen när länsstyrelsen bestämmer det högsta antal renar som får hållas på bete inom en samebys betesområde. Skälen till stadgandet har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7 och 2.12).

Det finns för närvarande inga bestämmelser eller uttalanden i förarbetena om vilka faktorer som skall ligga till grund för att fastställa det högsta antal renar som får hållas på bete inom en samebys betesområde. Ingen kan räkna med att kunna använda mark och vatten inom renskötselområdet för egna ändamål utan hänsyn till andra intressen. Det går inte att närmare ange den hänsyn som måste tas till dessa motstående intressen. Som grund för fastställande av högsta tillåtna renantal måste ligga en betesinventering för samebyn. Den reduktion av renantalet i förhållande till betesinventeringen som kan komma i fråga måste vara beroende av de näringar som i övrigt bedrivs i området, liksom till naturvårdens intressen.

I paragrafens tredje stycke har en redaktionell ändring gjorts.

I paragrafens fjärde stycke, som är nytt, har införts en möjlighet för länsstyrelsen att vid vite förelägga en sameby att följa ett beslut av länsstyrelsen om det högsta antal renar som får hållas på bete inom byns betesområde. Sådant föreläggande skall också kunna avse beslut om inskränkning i betesrätten.

Det ankommer på länsstyrelsen att avgöra om ett vitesföreläggande skall meddelas. Avgörande för detta är inte enbart det förhållandet att renantalet är för högt, utan även den omständigheten att skada eller olägenhet drabbar tredje man. Det kan då röra sig om exempelvis en grannsameby, en markägare eller en arrendator. Även om skada för annan inte uppstår kan det i vissa fall ändå vara befogat med ett vitesföreläggande. Ett i förhållande till beteskapaciteten för stort renantal kan nämligen äventyra samebyns förutsättningar att uthålligt behålla sitt tillåtna renantal.

En sameby kan enligt 35 § första stycket bestämma hur många renar en medlem högst får inneha. Fjärde stycket i förevarande paragraf innehåller också möjlighet för länsstyrelsen att rikta ett vitesföreläggande mot samebymedlem som inte följer byns beslut i detta avseende.

17 §

I det nya andra stycket ges länsstyrelsen möjlighet att besluta att same som inte är medlem i någon sameby får ta slöjdvirke för eget behov inom det län där han är bosatt. För tillstånd att ta slöjdvirke inom Kopparbergs län skall sökanden dock vara bosatt i Jämtlands län. Rätten att ta slöjdvirke begrän-

sas till att avse dels renbetesfjällen och sådan mark inom lappmarkerna som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten, dels sådan mark i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåten till renbete. En förutsättning för att länsstyrelsen skall meddela tillstånd är att sökanden är bosatt i länet och att han i en inte oväsentlig utsträckning ägnar sig åt sameslöjd. Han skall således åtminstone delvis försörja sig på slöjdandet. *Lagrådet* har i sitt yttrande den 29 april 1992 påpekat att lydelsen i det remitterade lagförslaget inte synes uttrycka ett längre gående krav än att verksamheten skall ha en sådan omfattning att den går utöver vad som utgör ren hobbyverksamhet. På förslag av *Lagrådet* har andra stycket fått en annan lydelse för att en bättre överensstämmelse mellan lagtext och motiv skall uppnås. Som jag anført i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.20) får kravet på försörjning inte ställas för högt, i synnerhet inte vad gäller nyetablerade slöjdare. Den som fått länsstyrelsens tillstånd att ta slöjdvirke är självfallet underkastad de begränsningar som i fråga om rätten att avverka eller tillägna sig naturföremål kan gälla inom områden som med stöd av naturvårdslagen avsatts som nationalpark eller förklarats som naturreservat. Länsstyrelsens tillstånd bör gälla tills vidare men kan återkallas när förutsättningarna för tillståndet inte längre föreligger.

Skälen till ändringen framgår i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.20).

I paragrafen har vidare några redaktionella ändringar gjorts.

26 §

Genom en ändring i första stycket inskränks regeringens möjligheter att upphäva renskötselrätten till att avse de ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen (1972:719).

Ändringen innebär att den nuvarande möjligheten att få renskötselrätten upphävd inte bara för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen utan också för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt faller bort. Detsamma gäller den nuvarande särskilda bestämmelsen om upphävande av renskötselrätt inom område som väsentligen är utan betydelse för renskötseln.

Ianspråktagande av renbetesmark för andra ändamål än renbete kan också ske genom att frågan prövas av någon myndighet som har att ge tillstånd till verksamheten enligt särskild lagstiftning.

Lagar som innehåller bestämmelser om prövning i särskild ordning av användningen av marken är bl.a. vattenlagen (1983:291), naturvårdslagen (1964:822), plan- och bygglagen (1987:10), väglagen (1971:948), minerallagen (1991:45), lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter och lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

30 §

Paragrafens första stycke ändras så att det blir förbjudet att vid användningen av marken vidta åtgärder som medför avsevärd olägenhet för renskötseln. Förbudet skärps alltså till att omfatta även andra åtgärder än sådana som innebär en ändrad användning av marken om de är av den angivna karaktären. Motiven till ändringen har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4).

Enligt paragrafens första stycke kan en sameby bl.a. bestämma hur många renar en medlem högst får ha. Redaktionella ändringar har gjorts i första stycket.

I ett nytt andra stycke stadgas att en sameby får besluta om att undanta visst område från medlemmarnas begagnande för jakt eller fiske under försättning att det behövs av hänsyn till jakt- eller fiskevården eller av andra särskilda skäl. Skälen till ändringen framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.15).

I det nuvarande andra stycket har en följdändring och vissa redaktionella ändringar gjorts.

59 §

Genom ett tillägg till 59 § 2 begränsas renskötande medlems rösträtt till att avse det antal renar som samebyn med stöd av 35 § kan ha bestämt för honom.

Skälen till ändringen framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.9).

I paragrafen har vidare några redaktionella ändringar gjorts.

65 §

I paragrafens första stycke har ordet "skälig" tagits bort. Skälen till ändringen framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12).

I paragrafen har vidare några redaktionella ändringar gjorts.

65 a §

Paragrafen är ny.

I paragrafens första stycke bemyndigas regeringen, eller myndighet som regeringen bestämmer, att meddela föreskrifter om den hänsyn som vid renskötseln skall tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen. Bestämmelsen är en precisering av 65 § första stycket lagen som i sin nya lydelse stadgar att hänsyn skall tas till andra intressen vid renskötselns utövande. Föreskrifterna får inte vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Vad som avses med begreppet "pågående markanvändning avsevärt försvåras" har jag utvecklat i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12).

För att föreskrifter som meddelats med stöd av första stycket skall efterlevas får länsstyrelsen enligt andra stycket meddela förelägganden eller förbud. Enligt paragrafens tredje stycke får dock ett föreläggande eller ett förbud meddelas först sedan det visat sig att länsstyrelsens råd och anvisningar inte följts. Förelägganden eller förbud får dock meddelas omedelbart i brådskande fall eller när det annars finns särskilda skäl.

Länsstyrelsen får enligt fjärde stycket sätta ut vite i sitt beslut om föreläggande eller förbud.

Länsstyrelsens beslut får enligt 99 § överklagas hos kammarrätten. Av 101 § följer att länsstyrelsens beslut skall gälla även om beslutet överklagas.

66 §

Jag delar *Lagrådets* uppfattning i yttrandet den 18 juni 1990 att regeringen

har möjlighet att i verkställighetsföreskrifter ange hur en renräkning skall genomföras. Jag har därför låtit det i lagrådsremissen föreslagna bemyndigandet utgå. I paragrafens andra stycke har därför endast vissa redaktionella ändringar gjorts.

I ett nytt tredje stycke ges länsstyrelsen möjlighet att vid vite förelägga en sameby att genomföra en sådan renräkning som avses i paragrafens första eller andra stycke.

Skälen till ändringen framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7).

66 a §

Paragrafen som är ny har fått sin slutliga utformning efter förslag av *Lagrådet* i yttrandet den 18 juni 1990.

Enligt paragrafens första stycke skall en sameby underrätta länsstyrelsen om tid och plats för den renräkning som byn enligt 66 § är skyldig att genomföra. Tjänsteman från länsstyrelsen, eller någon annan som länsstyrelsen förordnar, har rätt att närvara vid renräkningen. Finner denna person att samebyn inte följt föreskrifterna om hur renräkning skall gå till, får länsstyrelsen besluta om kompletterande renräkning.

För att kunna fullgöra sitt uppdrag skall den av länsstyrelsen förordnade personen enligt andra stycket ha rätt att få tillträde till områden och anläggningar där renar hålls och att på begäran få de upplysningar och handlingar som han kan behöva för att fullgöra sitt uppdrag.

Paragrafen har motiverats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7).

68 §

I paragrafens andra stycke har vissa redaktionella ändringar gjorts.

Fjärde och femte stycket är nytt.

Ett företagsregister för rennäringen skall införas. Den renlängd som enligt paragrafens första stycke skall upprättas skall utgöra underlag för registret. Det skall ankomma på regeringen, eller myndighet som regeringen bestämmer, att meddela närmare föreskrifter om sådan användning av renlängden och om skyldigheten att lämna renlängden samt andra uppgifter om samebyns renskötsel till företagsregistret.

I det nya femte stycket ges länsstyrelsen möjlighet att vid vite förelägga en sameby att upprätta och fastställa renlängd och att överlämna kopia av denna till myndighet som avses i det nya fjärde stycket.

Skälen till ändringarna framgår av den allmänna motiveringen (avsnitten 2.7 och 2.10).

71 §

I paragrafens första stycke anges för närvarande att länsstyrelsen på framställning av den som lider skada eller olägenhet av någon betydelse får förordna att renar som uppehåller sig utanför renskötselområdet eller inom detta område på otillåten tid skall slaktas och säljas. Stycket har ändrats så att länsstyrelsen i stället vid vite kan förelägga samebyn att föra bort renarna. Möjligheterna att förordna om slakt av renar har således upphört. Till följd därav har paragrafens tredje stycke upphävts.

Paragrafens andra stycke ändras så att beslut om föreläggande av vite endast får meddelas om samebyn underlåter att ta hand om renarna inom skälig tid efter anmaning.

I andra stycket har dessutom en redaktionell ändring gjorts.

Skälen till ändringarna framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.8.)

85 §

I paragrafens första stycke har ordet "renskötselberättigad" bytts ut mot "same". Skälen till ändringen framgår av specialmotiveringen till 11 §.

I punkten 1 anges för närvarande att den som äger eller brukar jordbruksfastighet som helt eller delvis är belägen inom koncessionsområdet har rätt att lämna renar i koncessionshavares vård om personen är bosatt på fastigheten eller inom området. Med orden koncessionsområdet och området avses koncessionssamebyns betesområde.

I fortsättningen skall det vara tillräckligt att någon äger eller brukar jordbruksfastighet som helt eller delvis är belägen inom den del av Norrbottens län där koncessionsrenskötsel får bedrivas. Det skall också krävas att denne är bosatt inom den ländelen. Koncessionsrenskötsel bedrivs inom vissa områden nedanför lappmarksgränsen i Kalix och Torne älvdalar. Med uttrycket området i punkten 1 avses i fortsättningen denna del av Norrbottens län. Motsvarande utvidgning har skett i punkten 2 vad beträffar rätten för tidigare koncessionshavare att lämna renar i koncessionshavares vård. En förutvarande koncessionshavare kan således lämna renar i koncessionshavares vård i en annan koncessionssameby än där denne själv är bosatt eller har sin jordbruksfastighet.

I punkten 3 har motsvarande ändring skett för efterlevande make eller efterlevande underårigt barn till koncessionshavare eller sådan under punkten 2 angiven förutvarande koncessionshavare som vid tidpunkten för dödsfallet ägde skötesrenar. Även för dessa blir det således möjligt att äga skötesrenar om de bor inom den del av Norrbottens län där koncessionsrenskötsel får bedrivas.

Skälen till ändringarna framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11).

86 §

I första stycket har ordet "renskötselberättigad" bytts ut mot "annan same". Skälen till ändringen har utvecklats i specialmotiveringen till 11 §.

Genom en ändring i paragrafens andra stycke punkt 2 begränsas koncessionshavares rösträtt i frågor som avses i 59 § 2 lagen till att avse det antal renar som länsstyrelsen bestämt för koncessionshavaren enligt 88 § första stycket 3. Den rösträtt i samma frågor som tillkommer ägare av skötesrenar har vidare begränsats till en röst, oavsett det antal skötesrenar som han äger. Skälen till ändringarna framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11).

89 §

Paragrafen innehåller för närvarande ett stadgande om att länsstyrelsen kan återkalla koncession eller föreskriva nya villkor.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

I ett nytt första stycke föreskrivs att länsstyrelsen vid vite kan förelägga koncessionssameby eller koncessionshavare att vidta rättelse om de bryter mot villkor som gäller för verksamheten. Med villkor avses de villkor som länsstyrelsen anger med stöd av 88 § första stycket 1–5.

Enligt 88 § första stycket 3 skall länsstyrelsen ange det högsta antal renar som varje koncessionshavare får hålla inom området och det högsta antal skötesrenar som han får ta emot. Enligt 88 § andra stycket får hos en koncessionshavare för samma hushåll finnas högst trettio skötesrenar i vinterhjord. Det är således fastställt hur många renar en koncessionshavare får inneha för egen räkning liksom det högsta antal skötesrenar som ett hushåll får lämna i en koncessionshavares vård. Därtill gäller att samebyn kan besluta att antalet skötesrenar skall vara lägre än det i lagen högsta tillåtna antalet. Genom det nya första stycket har länsstyrelsen möjlighet att vid vite förelägga koncessionshavare eller skötesrenägare att minska renantalet till det tillåtna.

I det nya andra stycket ges länsstyrelsen vidare möjlighet att efter ansökan av samebyn besluta om slakt och försäljning av övertaliga renar om inte renägaren efter anmaning själv låter minska renantalet.

Enligt det nya tredje stycket skall kostnaden för slakten och försäljningen tas ur köpeskillingen och återstoden tillfalla renarnas ägare.

Paragrafens nuvarande första stycke får, med en redaktionell ändring, bilda ett fjärde stycke.

Skälen till ändringarna framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11).

94 §

I en ny punkt 4 föreskrivs att den som underlåter att följa ett föreläggande eller bryter mot ett förbud som har meddelats med stöd av 65 a § kan dömas till böter om gärningen skett med uppsåt eller av oaktsamhet. En förutsättning är att föreläggandet eller förbudet inte har förenats med vite.

I paragrafen har vidare några redaktionella ändringar gjorts.

Skälen till ändringarna framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12).

99 §

I ett nytt andra stycke i 17 § föreslås att länsstyrelsen ges möjlighet att under vissa förutsättningar besluta att same som inte är medlem i sameby får ta slöjdvirke på viss statlig mark. I den nya 65 a § får länsstyrelsen enligt paragrafens andra stycke möjlighet att meddela förelägganden eller förbud som behövs för att föreskrift som meddelats med stöd av 65 a § första stycket skall efterlevas. Länsstyrelsen får vidare enligt 65 a § fjärde stycket sätta ut vite i beslut om förelägganden eller förbud. Genom en ändring i 99 § första stycket får länsstyrelsens beslut i dessa frågor överklagas hos kammarrätten.

Paragrafens tredje stycke ändras så att Jordbruksverkets beslut i en överklagad fråga som avser upplåtelse av rätt till jakt efter älg endast får överklagas av sameby. Skälet till ändringen framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.14).

Den som ingår äktenskap med renskötselberättigad förvärvare enligt nuvarande 2 § första stycket renskötselrätt. Upplöses äktenskapet genom äktenskapsskillnad kan länsstyrelsen enligt andra stycket upphäva en renskötselrätt som förvärvats på detta sätt, om det föreligger särskilda skäl.

Enligt den nya 1 § har alla samer renskötselrätt. Den nuvarande 2 § upphävs, varför möjligheten upphör för den som inte är same att förvärva renskötselrätt. Sådan person är emellertid enligt 11 § 3 medlem i sameby och har i denna egenskap rätt att utöva renskötselrätt. Upplöses äktenskapet genom äktenskapsskillnad upphör emellertid även medlemskapet i samebyn. För den som före lagens ikraftträdande ingått äktenskap med renskötselberättigad skall enligt övergångsbestämmelsen äldre bestämmelser gälla.

Genom en ändring i 99 § tredje stycket får Jordbruksverkets beslut i en överklagad fråga som avser upplåtelse av rätt till jakt efter älg endast överklagas av sameby. För beslut som har meddelats före ikraftträdandet skall dock äldre bestämmelser tillämpas.

5.2 Väglagen

55 §

Paragrafens första stycke innehåller i sin nuvarande lydelse en bestämmelse om vilka särskilda rättigheter som medför rätt till ersättning till följd av vägs byggande. Ersättningsrätt tillkommer enligt bestämmelsen innehavare av sådan särskild rätt till fastighet som upplåtits innan marken togs i anspråk.

Enligt det nya andra stycket i 1 § rennäringslagen grundas renskötselrätten på urminnes hävd. Renskötselrätten är således inte upplåten, varför innehavare av renskötselrätt enligt ordalydelsen i nuvarande 55 § väglagen utesluts från ersättning. Paragrafen har därför ändrats så att rätt till ersättning föreligger för innehavare av nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastighet, såvida rätten inte upplåtits efter det att marken togs i anspråk.

5.3 Lagen om vissa torvfyndigheter

42 §

Stadgandet ändras så att även renskötselrätt räknas som särskild rätt till fastighet vid tillämpningen av denna lag.

6 Hemställen

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att anta förslagen till

1. lag om ändring i rennäringslagen (1971:437),
2. lag om ändring i väglagen (1971:948),
3. lag om ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter,

dels godkänna vad jag har förordat i fråga om prisstödet till rennärings (avsnitt 2.19) och om ersättning för viltskador (avsnitt 2.17).

Vidare hemställer jag att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om rennäringsens folkrättsliga skydd, ersättningsbestämmelser, barmarkskörning i terräng i samband med renskötsel, upplåtelser av rätt till jakt och fiske på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen, samebyns verksamhetsområde, renforskningen och om fiskesamerna (avsnitten 2.5, 2.6, 2.13, 2.14, 2.16, 2.18 och 2.21).

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2

Jordbruksdep.

Utdrag ur Kulturdepartementets underprotokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1992.

Föredragande: statsrådet Friggebo

Anmälan till proposition om samerna och samisk kultur m.m.

Den samiska kulturen

1 Inledning

I prop. 1976/77:80 om insatser för samerna har uttalats att samerna, i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land, intar en särskild ställning både gentemot majoritetsbefolkningen och andra minoritetsgrupper. Föredraganden underströk att det därför var naturligt att andra bedömningar tillämpades för samerna än för andra minoriteter. Detta handlingssätt betecknades som positiv särbehandling. I detta sammanhang tillkom ett särskilt anslag för bidrag till samisk kultur. Dessa medel fördelas av Samefondens kulturdelegation efter prioriteringar, som görs av samerna själva.

En översyn av den samiska kulturens fortbestånd och utveckling påbörjades år 1988 och slutfördes under våren 1989. Översynen resulterade i en rapport (Ds 1989:38) Saemien kultuvre - Sáme kultuvra - Samisk kultur. Rapporten har remissbehandlats. En sammanställning av remissvaren återfinns i prop. 1989/90:100 bil. 10 (s. 543-553). I enlighet med regeringens förslag beslutade riksdagen om en ökning av anslaget till samisk kultur med 2 816 000 kr till 5 429 000 kr, vilket innebar nästan en fördubbling av medlen (prop. 1989/90:100 bil. 10, bet. 1989/90:KrU17, rskr. 1989/90:219).

Efter förslag från regeringen i forskningspropositionerna 1986/87:80 och 1989/90:90 har Samefondens kulturdelegation erhållit särskilda medel för samisk forskning och studiefinansiering inom forskarutbildningen. Medlen uppgår innevarande budgetår till sammanlagt 955 000 kr (bet. 1986/87:KrU16, rskr. 1986/87:289 resp. bet. 1989/90:KrU23, rskr. 1989/90:334).

I enlighet med regeringens förslag i årets budgetproposition beslutade riksdagen att anslaget Bidrag till samisk kultur räknas upp med 1 226 000 kr bl.a. för att den samiska befolkningens efterfrågan på samisk teater skall kunna tillgodoses (prop. 1991/92:100 bil. 12, bet. 1991/92:KrU18, rskr. 1991/92:204).

2 Samisk slöjd, biblioteksservice m.m.

Prop. 1992/93: 32

Bilaga 3

Kulturdep.

2.1 Sameslöjdsutredningen m.m.

En arbetsgrupp med representanter för samtliga berörda samiska organisationer och med ekonomiskt stöd från Nämnden för hemslöjdsfrågor bildades år 1987 för att pröva förutsättningarna för att utveckla sameslöjden. Arbetsgruppens rapport, som koncentreras på organisations- och utbildningsfrågor, presenterade år 1989 i utredningen Sami Duodji - Sameslöjden ett förslag till framtida organisation för den samiska slöjden. Förslaget innebär att en praktiskt arbetande, företagsinriktad, stiftelse skapas. Finansieringsbehovet för denna verksamhet beräknas av utredarna uppgå till 2 miljoner kronor årligen vartill kommer investeringskostnader om ca 5 miljoner kronor.

I rapporten Samisk kultur konstateras att förslagen är sakligt befogade och bör förverkligas.

2.2 Samisk biblioteksservice

I prop. 1984/85:141 om litteratur och folkbibliotek (s. 89) ansåg föredragande statsrådet att länsbiblioteket i Umeå har särskilda behov av en bibliotekskonsulent för det samiska språkområdet, men även behov av medfinansiering av sådan konsulenttjänst.

Statens kulturråd har i en promemoria redovisat vad som skett på området och hur situationen är i dag.

Av promemorian framgår att kulturrådet fann, med anledning av nämnda proposition, att det behövdes en närmare analys av samernas litteratursituation innan det var möjligt att föreslå permanenta åtgärder. Kulturrådets analys resulterade i rapporten (1987:2) Folkbibliotekens service till samerna i Sverige. Bl.a. redovisades att folkbibliotekens verksamhet för samer är nästan obefintlig. I utredningen konstaterades att det förelåg ett behov av en samisk bibliotekskonsulent. Denne skulle bl.a. ansvara för information, samordning och utveckling av folkbiblioteksverksamheten bland samerna, bevaka den samiska bokutgivningen, samarbeta med Talboks- och punktskriftsbiblioteket om produktion av samiska talböcker samt samarbeta med biblioteken i Rovaniemi i Finland och Karasjok i Norge för bättre samverkan mellan de tre ländernas bibliotek.

Kulturrådet har sonderat förutsättningen för den långsiktiga finansieringen av den samiska bibliotekskonsulenttjänsten. För att inte försena en igångsättning av verksamheten, har rådet dock beslutat att under en treårsperiod svara för hela kostnaden genom att avsätta fem grundbelopp per budgetår motsvarande ca 500 000 kr under perioden 1988/89-1990/91. I avvaktan på en utvärdering av verksamheten beslöt kulturrådet att anslå medel för ett fjärde år, dvs. t.o.m. augusti 1992.

2.3 Gaaltie – samiskt konst- och kulturcentrum

Prop. 1992/93: 32

Bilaga 3

Kulturdep.

I december 1988 inkom till utbildningsdepartementet en skrivelse, undertecknad av bl.a. samiska organisationer, Åre kommun och landstinget i Jämtlands län. Av skrivelsen framgår att i den nedlagda Änge same-skolas lokaler även i fortsättningen borde bedrivas samisk verksamhet och då som ett samiskt konst- och kulturcentrum. Byggnadkostnaderna m.m. beräknades till drygt 26 miljoner kronor och driftkostnaderna per år till 4 miljoner kronor.

Min bedömning: Medel bör under kommande budgetår avsättas för att trygga den samiska slöjdens fortlevnad och utveckling. Medel ställs också till Sametingets förfogande för att ge tinget möjlighet att köpa biblioteksservice.

Skälen för min bedömning

Samisk slöjd

Den samiska slöjden utgör en väsentlig och levande del av de samiska kulturyttringarna varför det är angeläget att den ges ett sådant stöd att dess överlevnad säkras och att en utveckling av den kan ske. Same-slöjdsutredningen har föreslagit att en särskild sameslöjdsorganisation tillskapas och ges ett ekonomiskt stöd. Ett särskilt stöd till en sådan organisation utgör ett naturligt led i den positiva särbehandling av samisk kultur som jag redovisat tidigare. Det bör ankomma på samerna själva att ta ställning till formerna för uppbyggnaden av en sådan organisation. Jag bedömer att 2 miljoner kronor skulle vara ett betydande stöd. Sådana medel bör handhas av Sametinget. Under tiden fr.o.m. budgetåret 1993/94 till dess att Sametinget kan träda i funktion bör medlen stå till Samefondens kulturdelegations förfogande.

Jag utgår från att när en samisk slöjdorganisation etablerats så blir det en naturlig uppgift för Nämnden för hemslöjdsfrågor att pröva frågan om huvudmannaskap för de tre särskilda sameslöjdskonsulenterna.

Beträffande nödvändiga investeringar för uppbyggande av en same-slöjdsorganisation m.m. har jag inhämtat att länsstyrelserna i berörda län har möjligheter att med regionala projektmedel eller motsvarande bidra till finansieringen.

Samisk biblioteksservice

Det samiska språket är viktigt för samekulturens överlevnad. Ett medel att bevara och stärka språket är dess litteratur, en litteratur som bör vara lättillgänglig via kommunernas bibliotek. Det bör vara samerna själva som skall bestämma hur arbetet med att stimulera, sprida och öka kännedomen om deras litteratur bör byggas upp. För detta ändamål har jag beräknat 500 000 kr. Som jag tidigare har föreslagit bör medlen

övergångsvis ställas till Samefondens kulturdelegations förfogande. I denna fråga har jag samrått med chefen för Utbildningsdepartementet.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 3
Kulturdep.

Sametinget

Stöd till samisk kultur förmedlas normalt över ett särskilt anslag i statsbudgeten och fördelas av samerna själva. Detta sker genom beslut i Samefondens kulturdelegation. När Sametinget träder i funktion bör medlen stå till tingets förfogande.

För att ge Kulturdelegationen/Sametinget reella förutsättningar att vidga insatserna inom det samiska kulturområdet beräknar jag, på grundval av de nu gjorda redovisningarna, att anslaget Bidrag till samisk kultur fr.o.m. budgetåret 1993/94 skulle behöva öka med inemot 2,5 miljoner kronor. Innan regeringen gjort ett förslag till samlad statsbudget är det emellertid inte möjligt att ta slutlig ställning i frågan. Jag återkommer därför med förslag härom i samband med förslaget till statsbudget för budgetåret 1993/94.

Gaaltie – samiskt konst- och kulturcentrum

Gaaltie är ett på många sätt intressant projekt men det är inte möjligt att i dagens ekonomiska situation föreslå särskilda medel för projektet.

3 Sameradio och -TV

3.1 Skrivelse från Svenska samernas riksförbund

Svenska samernas riksförbund anför i en skrivelse i februari 1992 bl.a. att en ny organisation för samiska medier bör etableras. En samisk etermedieenhet bör bildas, i vilken ingår både radio och TV. Det första steget bör vara att Sameradion (inom nuvarande Riksradion) blir ett eget distrikt, direkt underställt radiochefen. En speciell radionämnd bör utses av Sametinget med granskningsuppdrag inom det samiska programområdet. Vidare bör de samiska etermediefrågorna utredas och en tidsplan upprättas. På sikt förespråkar Riksförbundet en samnordisk samisk radiokanal.

3.2 Rapporten Samisk kultur

Rapporten Samisk kultur behandlar bl.a. sameprogramverksamhet inom Sveriges Radio-företagen. I rapporten föreslås att frågan om vidgat utrymme för samiska sändningar tas upp inför den nya avtalsperioden för Sveriges Radio-företagen.

3.3 Riksdagsbeslut om den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 3
Kulturdep.

I de gällande avtalen mellan staten och företagen inom Sveriges Radio-koncernen ingår bl.a. villkor om att bolagen skall ta särskild hänsyn till språkliga och etniska minoriteter. Vidare sägs att programmen skall utformas så att de genom kvalitet, tillgänglighet och mångsidighet i skäligen omfattning tillgodoser skiftande behov och intressen hos landets befolkning. Även mindre grupperas intressen skall i görlig mån tillgodoses.

Riksdagen beslutade den 2 juni 1992 om den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten inför den kommande avtalsperioden 1 januari 1993 - 31 december 1996 m.m. (prop. 1991/92:140, bet. 1991/92:KrU28, rskr. 1991/92:329). Enligt beslutet skall utgångspunkten för statsmakternas förhållande till public service-företagen vara att regering och riksdag endast skall ange allmänna riktlinjer i fråga om public service-företagens programverksamhet.

Programföretagens public service-uppdrag skall vara i huvudsak oförändrat under avtalsperioden 1993-1996. De totala resurserna för programföretagens service på invandrar- och minoritetsspråk skall vara minst oförändrade i jämförelse med vad som gäller under verksamhetsåret 1992. I sammanhanget understryks - i likhet med vad som skett i tidigare uttalanden från regering och riksdag - att det finns särskilda skäl som motiverar programservice på samiska i större utsträckning än vad som motiveras av samernas antal.

Under innevarande avtalsperiod har moderbolaget i koncernen ett samordningsansvar i fråga om invandrar- och minoritetsspråk. Riksdagsbeslutet om avtalsperioden 1993-1996 innebär att moderbolaget skall avvecklas fr.o.m. den 1 januari 1993. Detta innebär att de tre programföretagen Sveriges Television AB, Sveriges Radio AB (bildas av Riksradiation och Lokalsradiation) och Sveriges Utbildningsradio AB förutsätts lösa det framtida samarbetet inom detta område genom överenskommelser sinsemellan.

Min bedömning: Förutsättningarna för samerna att genomföra insatser på medieområdet som komplement till public service-företagens programservice på samiska kommer att öka genom den förbättrade mångfalden inom medieområdet.

Skälen för min bedömning: Riksdagsbeslutet om den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten under avtalsperioden 1993-1996 säkerställer enligt min uppfattning att programservice på samiska även i fortsättningen kommer att finnas i minst den omfattning som för närvarande råder. Några detaljerade villkor om hur verksamheten skall utformas bör inte ställas.

Svenska samernas riksförbund har föreslagit att Sameradiation bör bli ett eget distrikt. Enligt riksdagsbeslutet skall dock beslut om distriktsindelning ankomma på public service-företagen.

Redan i enlighet med nuvarande bestämmelser har föreningar möjlighet att sända i närradio. Ytterligare möjligheter till radiosändningar kommer att öppnas i framtiden. I departementspromemorian (Ds 1992:22) Regler och villkor för privatradio, som sänts ut på remiss från Kulturdepartementet, lämnas förslag om hur reklamfinansierade radiosändningar vid sidan av public service-företagen och närradioverksamheten kan etableras. Riksdagen kommer under hösten 1992 att ges möjlighet att ta ställning till förslag inom detta område.

Om riksdagen beslutar att möjligheterna att sända radio skall utökas kommer även samerna att kunna dra nytta av den förbättrade mångfalden inom etermedieområdet.

Inom ramen för Sametinget kan den organisation som anses mest lämplig byggas upp för att handha de samiska etermediefrågorna. Förslagen från Svenska samernas riksförbund och rapporten Samisk kultur föranleder i övrigt ingen åtgärd från min sida.

4 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om samisk kultur vad gäller

1. sameslöjden,
2. biblioteksservice,
3. Gaaltie - samiskt konst- och kulturcentrum,
4. sameradio och -TV.

Sammanfattning

Folkrätten har kommit att tillmätas en allt större betydelse såväl nationellt som internationellt när det gäller arbetet på att förbättra urbefolkningars och etniska minoriteters ställning inom de stater där de har sitt hemvist. Samerna utgör en minoritet och urbefolkning i Sverige. Detsamma är förhållandet i våra nordiska grannländer Norge och Finland samt i Sovjetunionen. Samerna ser sig själva som ett folk i fyra länder.

I detta betänkande redogör vi kortfattat för folkrätten, såvitt den från nu angivna utgångspunkter kan ha betydelse för samerna. Vi presenterar inte några förslag nu, men folkrättens betydelse motiverar utgivningen av ett särskilt delbetänkande avsett som bakgrund till de överväganden och förslag vi senare kommer att lägga fram.

Samerna

En allmänt vedertagen definition av vem som skall räknas som same saknas. I allmänhet anses den som same som har samiska som modersmål och/eller uppfattar sig själv som same. Samernas antal kan uppskattas till mellan 45 000 och 65 000 i världen, varav 15 000–20 000 i Sverige, 4 000–5 000 i Finland, 30 000–50 000 i Norge och ca 2 000 i Sovjetunionen. Någon folkräkning har ej utförts i Norge och Sverige. Samernas traditionella bosättningsområden är den nordliga delen av de nordiska länderna och angränsande delar av Sovjetunionen. I dessa områden är samerna den äldsta kända folkgruppen omnämnd redan av Tacitus (Germania år 98 e.Kr.). Samerna är således ett av de ursprungliga folken i Norden.

Det finns olika uppfattningar om varifrån samerna kommer. Enligt en teori som bygger på arkeologiskt material var ursamerna för 2 000 år sedan huvudfolk i bl.a. Finland, där de sedermera av invandrande finska stammar fördrevs norrut. Här har de enligt vissa forskare smält samman med ett okänt jägarfolk och blivit samer samt etablerat sig i ett område som omfattar den nordliga delen av de nordiska länderna och angränsande delar av Sovjetunionen.

Samerna hade kontakter med övriga nordbor redan under vikingatiden. Under medeltiden sålde samerna skinn till nordborna och de tvingades erlägga skatt till Sverige, Danmark – Norge och Ryssland, vilka gjorde anspråk på nationell överhöghet över det traditionella samiska bosättningsområdet. Samerna gav själva aldrig upphov till någon statsbildning i vedertagen mening. Det samiska samhället var uppbyggt kring den s.k. siidan som var en sammanslutning av familjer som flyttade mellan olika jakt-, fiske- och fångstområden alltefter årstidernas växlingar. Senare kom siidan att arbeta med och följa en viss sammanhållen renhjord mellan de olika årstidsbundna betesområdena.

Kolonisationen av Norrland inleddes under 1500-talet, då företrädesvis i kustlandet. Allteftersom jordbrukskolonisationen växte fram trängdes samerna tillbaka. Det uppstod ett behov av gränsdragning mot samernas områden. Lappmarksgränsen, dvs. gränsen till nuvarande Lappland, fastlades år 1751. Syftet med gränsen var inte att hindra kolonisationen, utan att skydda samernas tillgång till jakt och fiske. Kolonisationen uppmuntrades av staten ända fram till mitten av 1800-talet då bestämmelser till skydd för samerna började utfärdas. De viktigaste är bestämmelserna om en odlingsgräns år 1867 och den första renbeteslagen år 1886. Syftet med odlingsgränsen var att trakterna norr och väster där om skulle utgöra ett åt samerna förbehållet område. Gränsen fick emellertid inte så stor betydelse. Samerna erkänns dock i dag ha sina starkaste rättigheter ovanför gränsen. Förhållandena är emellertid något annorlunda i Jämtland.

Med renbeteslagstiftningen följde en uppdelning av samerna i Sverige i renskötande och icke renskötande samer, en uppdelning som fortfarande har stor betydelse. Endast samer som är medlemmar i en sameby får utöva rennäring. Dessa samer som i dag uppgår till ca 2 500 har också vissa andra rättigheter, t.ex. vad gäller jakt och fiske. Övriga samer, som är i klar majoritet, har däremot inga särskilda rättigheter enligt gällande lag. De har haft svårare att upprätthålla sin samiska identitet och många har assimilerats i det svenska samhället. Det område inom vilket rennäringen utövas i Sverige i dag sträcker sig från Idre i Dalarna i söder till Treriksröset i norr och från riksgränsen mot Norge i väster till kustlandet i öster. Detta område är i princip uppdelat på 43 samebyar. Härtill kommer vissa områden i Norge i anslutning till riksgränsen, inom vilka svenska samer har rätt att driva renskötsel sommartid. Inom det nämnda svenska området finns vissa enklaver inom vilka norska samer äger rätt till renbete vintertid.

Samerna har ett eget språk, präglat av deras levnadssätt nära naturen, t.ex. med särskilda ord för nyanser i olika naturföreteelser som svenskan saknar motsvarighet till. Det samiska språket inrymmer flera "språk" eller "dialekter". Skillnaderna mellan dem kan vara så stora att samer från olika områden inte kan förstå varandra. Samiskan hade under en lång period en svag ställning i den svenska skolan, vilket har haft negativa konsekvenser för språket.

Genom sitt gemensamma ursprung och språk känner samerna i Norden sig som ett folk. Riksgränserna upplevs som något påtvingat. Samerna i de nordiska länderna samarbetar bl.a. i Nordiska samerådet vad gäller olika samepolitiska frågor och i Nordiskt samiskt institut beträffande olika kulturfrågor. Samerna känner också stor samhörighet med urbefolkningar i andra länder. Ett stort antal urbefolkningar är organiserade i ett internationellt organ, World Council of Indigenous People (Världsrådet för urbefolkningar) i vilket samerna ingår.

Någon allmängiltig definition av begreppet urbefolkning finns inte, kanske främst beroende på att olika urbefolkningar lever under så skilda förhållanden. Gemensamt för dem är t.ex. att de fanns i ett visst om-

råde före det att den nu dominerande befolkningen bosatte sig där och att deras utnyttjande av naturresurser och deras kulturella traditioner skiljer sig från den nu dominerande befolkningens.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1.1

1751 års kodicill

Riksgräsen mellan Sverige och Norge som fastställdes år 1751 kom att skära rakt igenom de områden som samerna av ålder nyttjat. De nomadiserande samernas sommarland kom att ligga i Norge, medan deras vinterland låg i Sverige/Finland. De båda staterna kände sig därför förpliktade att träffa särskilda överenskommelser för att trygga samernas möjligheter att i princip oberoende av riksgränsen leva och utöva sin näring på samma sätt som skett av ålder. Dessa överenskommelser inbegreps i en särskild bilaga till gränstraktaten som brukar kallas lappkodicillen.

Lappkodicillen är i första hand ett folkrättsligt dokument som reglerar frågor om medborgarskap, rätt till land och vatten, neutralitet i krig, intern förvaltning och rättsordning. Staterna har i kodicillen gått mycket långt i att sätta egna nationella intressen tillbaka till förmån för samerna och deras näringsutövning. Samerna fäster stort avseende vid lappkodicillen som ibland kallas samernas Magna Charta.

Lappkodicillen har senare ersatts av modernare konventioner mellan Sverige och Norge. Den nu gällande är från år 1972 och gäller i 30 år. Kodicillen har emellertid aldrig sagts upp och kommer därför, om ingen ändring sker i rättsläget, att alltså gälla om 1972 års konvention utlöper år 2002 utan att då bli ersatt av någon ny.

Skyddet av urbefolkningar och minoriteter

Lappkodicillen är unik genom den bredd med vilken den behandlar samernas situation. Det skydd som samerna erhöll genom lappkodicillen har dock vissa motsvarigheter i andra staters överenskommelse med sina urbefolkningar och minoriteter.

Redan i början av 1500-talet började rättslärda diskutera vilka rättigheter som kunde tillkomma de folk som bebodde områden som koloniserades av Spanien och Portugal. I den spanska lagstiftningen tillförsäkrades urbefolkningarna så småningom rätt till marken, till inre självstyre m.m. Men verkligheten för de koloniserade folken var en annan.

I engelsk kolonisationshistoria utvecklades tidigt en fast praxis att ingå traktater med urbefolkningarna genom vilka dessa gav upp sin suveränitet och genom vilka markköpen från urbefolkningarna reglerades. Dessa traktater har haft stor betydelse för urbefolkningsrättens utveckling, särskilt i Nordamerika.

Efter första världskriget bildades flera nya nationalstater under åberopande av principen om folkens självbestämmanderätt. I många fall, då nya stater inte kunde tillskapas, tillförsäkrades minoritetsfolk rättigheter i särskilda traktater där Nationernas förbund stod som en slags garant. Dessa traktater fick en sådan omfattning att man kan tala om att de till-

sammans bildade ett särskilt minoritetsrättssystem. Vad gäller urbefolkningar infördes ett s.k. mandatsystem för de områden som bedömdes ha förutsättning att så småningom bli självständiga stater. Vidare infördes en regel i NF-pakten enligt vilken NF:s medlemsstater ålades att säkra rättfärdig behandling av urbefolkningar i sina kolonier.

Efter andra världskriget fokuserades intresset på att stärka de enskilda individernas fri- och rättigheter. Särbehandlingen av folkgrupper förlo-
rade under en period sin aktualitet. Inom ILO (International Labour Organization) fortsatte emellertid arbetet med urbefolkningsfrågor, vilket ledde fram till en särskild konvention år 1957, "konventionen angående infödda och i stammar levande folkgrupper".

Enligt konventionen har staten ett ansvar för att det genomförs ett program som skall skydda den ifrågavarande folkgruppen och främja dess välbefinnande. På sikt skall programmet syfta till att integrera folkgrupperna i samhället. Sverige har inte ratificerat konventionen och samerna har numera inte något önskemål om att detta skall ske.

FN:s konventioner och skydd för mänskliga rättigheter

FN antog år 1965 en konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (rasdiskrimineringskonventionen) och år 1966 dels konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, dels konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. I konventionerna finns regler om skydd för minoritetsgrupper. Sverige har ratificerat dessa även för samerna viktiga konventioner.

Rasdiskrimineringskonventionens huvudsakliga ändamål är att förhindra alla former av diskriminering på grund av bl.a. etniskt ursprung. Samerna är en etnisk grupp som skyddas av konventionen. Konventionen ålägger också staterna en skyldighet till positiv särbehandling. Konventionsstaterna skall således vidta "särskilda och konkreta åtgärder på sociala, ekonomiska, kulturella och andra områden för att åstadkomma tillfredsställande utveckling och skydd för vissa rasgrupper eller därtill hörande enskilda personer i syfte att tillförsäkra dem fullt och likabehandlat åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter". Den positiva särbehandlingen enligt konventionen kan upphöra först när syftet med åtgärden uppnåtts.

Artikel 1 i 1966 års båda konventioner ger uttryck för principen om folkens självbestämmanderätt. Samerna i Sverige utgör förmodligen ej ett "folk" i konventionens mening. Genom artikel 27 i 1966 års konvention om politiska och medborgerliga rättigheter ges emellertid ett skydd åt sådana minoriteter - folkgrupper som ej kan åberopa artikel 1. Artikel 27 har följande lydelse:

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter skall de som tillhör sådana minoriteter ej förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Artikel 27 bör enligt vår uppfattning tolkas så att den uppställer krav på positiv särbehandling av minoriteter och urbefolkningar. Den innebär också ett skydd för rätten att ha ett eget kulturliv. Kulturbegreppet bör härvid tolkas i vid mening och även innefatta materiella förutsättningar för kulturen, t.ex. samernas rennäring. Det är svårt att närmare ange vilket skydd artikel 27 ger för t.ex. rennäringen. Den torde dock i vart fall skydda mot allvarligare ingrepp, vilka påtagligt skulle försvåra näringens bedrivande. Artikel 27 kan möjligen också tolkas som ett stöd för att viss kulturell autonomi tillkommer minoriteten.

Våra slutsatser

Det svenska samhället erkänner samerna som minoritet och urbefolkning. Enligt svensk grundlag skall bl.a. etniska minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv främjas. Enligt förarbetena till stadgandet skall kulturbegreppet även innefatta samernas renskötsel.

Den svenska officiella inställningen till samerna strider inte mot Sveriges folkrättsliga åtaganden såvitt vi kan bedöma på det material som vi redovisar i betänkandet. Det måste emellertid understrykas att det inte går att bestämma exakt vilka krav som folkrätten uppställer t.ex. när det gäller skydd för minoriteter. Orsaken härtill är att folkrätten ständigt är under utveckling. Härtill kommer att folkrätten, i vart fall vad gäller de s.k. människorättskonventionerna, enligt vedertagen praxis är föremål för en mera dynamisk tolkningsmetod än som är brukligt för den nationella rätten. Skyddet av urbefolkningar aktualiseras nu i olika internationella sammanhang och den pågående utvecklingen av "urbefolkningsrätten" måste givetvis följas med uppmärksamhet från svensk sida. De förslag som vi senare kommer att redovisa kommer att grundas bl.a. på gällande folkrätt i vad den avser skydd för urbefolkningar och minoriteter. Den samtida folkrättens innehåll, enligt de olika konventioner till vilka Sverige gett sin anslutning, får en särskild betydelse för Sverige när den sammanställs med de förpliktelser Sverige erkänt sig ha gentemot samerna alltsedan tillkomsten av 1751 års kodicill.

Sammanfattningsvis hävdar vi att Sverige på folkrättslig grund har förpliktelser gentemot samerna på olika sätt. Sverige måste avstå från sådana ingrepp i naturen att de naturliga förutsättningarna för rennäringens fortbestånd äventyras. Sverige måste vidare sörja för att nödvändiga resurser tryggas för den samiska kulturens fortlevnad och utveckling. Det sagda kräver beaktande i såväl lagstiftning som rättstillämpning. Det måste också beaktas inom förvaltning och administration, centralt och regionalt.

Sammanfattning av Samerättsutredningens betänkande (SOU 1989:41) Samerätt och sameting såvitt avser frågor rörande grundlagsbestämmelse, samelag och sameting

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1.2.1

Samernas särskilda behov som urbefolkning

Vi har från olika utgångspunkter sökt klarlägga de särskilda behov som kan härledas till samernas ställning som urbefolkning och funnit att de grundläggande behoven är följande.

- Stöd åt den samiska kulturen och det samiska språket.
- Trygghet tillgång till mark och vatten för de samiska näringarna.
- Inflytande i den beslutsprocess som rör samerna och deras samfundsliv.

Dessa samernas grundläggande behov som urbefolkning är utgångspunkterna för våra överväganden och förslag i betänkandet.

Ett grundlagsstadgande

Vi föreslår att samernas särskilda ställning som etnisk minoritet och urbefolkning i Sverige markeras i regeringsformen.

I 1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen sägs att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Samerna utgör en sådan minoritet som omfattas av bestämmelsen. Emellertid intar de som ursprunglig befolkning i sitt eget land en särskild ställning bland minoriteterna. Enligt ett enhälligt uttalande av riksdagen (jfr KrU 1976/77:43 och rskr. 289) medför denna omständighet att det vid utbyggnaden av samhällets stöd till samekulturen måste ges utrymme även åt andra bedömningar än de som kan göras beträffande övriga minoritetsgrupper i det svenska samhället. Vi anser att Sveriges folkrättsliga förpliktelser gentemot samerna motiverar att samernas särskilda ställning bland vårt lands minoriteter markeras genom ett tillägg till den nämnda bestämmelsen i regeringsformen.

En samelag

Vi föreslår en särskild lag om samiska förhållanden, en samelag. Denna lag innehåller bestämmelser om främjande av samiskt kultur- och samfundsliv, främst genom att ett representativt, folkvalt samiskt organ – ett sameting – inrättas.

Samernas ställning som urbefolkning och etnisk minoritet i Sverige skyddas till viss del av bestämmelser i olika lagar och förordningar. Dessa tar emellertid endast sikte på speciella förhållanden och särskilda

sektorer av samhällslivet. Övergripande bestämmelser om skydd för samiskt kultur- och samfundsliv saknas. Vi föreslår därför en samelag med vissa övergripande bestämmelser. Alla bestämmelser om samiska förhållanden kan emellertid inte samlas i en lag. Specialregleringar måste även i fortsättningen återfinnas i särskilda författningar.

Vi föreslår att samelagen inleds med en statusbestämmelse i vilken anges att samerna är en urbefolkning och etnisk minoritet i Sverige. I bestämmelsen redovisas vidare de förhållanden som främst ger uttryck åt den samiska folkgruppens identitet, nämligen den egna kulturen, som bl.a. innefattar det egna språket och de egna näringarna.

I lagen bör också fastslås den skyldighet till positiv särbehandling gentemot samerna som åligger samhället på grund av Sveriges folkrättsliga åtaganden. Vi har i vårt folkrättsbetänkande redovisat vad den positiva särbehandlingen enligt folkrätten kan kräva, omfattningen av det stöd som förutsetts etc. Vi vill i första hand hänvisa till betänkandet. Sammanfattningsvis uttalades bl.a. (s. 166):

Sverige måste alltså sörja för att nödvändiga resurser tryggas för den samiska kulturens fortlevnad och utveckling. Detta måste beaktas i såväl lagstiftning som rättstillämpning. Det måste också beaktas inom förvaltning och administration, centralt och regionalt.

Vi föreslår en bestämmelse enligt vilken det åligger myndigheterna att tillse att samernas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur främjas. Det yttersta ansvaret härvidlag bör ligga på staten.

Huvuddelen av den föreslagna samelagen upptar bestämmelser om det samiska folkvalda organ, sametinget, som vi föreslår skall inrättas.

En samedefinition

Vi föreslår att samelagen skall innehålla en definition enligt vilken i lagen med same avses den som anser sig vara same och som gör sannolikt

- 1 att han lärt sig samiska som första språk,
- 2 att någon av hans föräldrar, far- eller morföräldrar lärt sig samiska som första språk eller
- 3 att någon av hans föräldrar är eller varit upptagen i röstlängd till sametinget.

Inrättandet av ett sameting förutsätter att det i lag definieras vem som är att anse som same. Det finns i dag ingen allmänt godtagen definition. Vårt förslag ansluter till de norska och finländska definitionerna. Förslaget bygger på ett subjektivt kriterium – personen skall själv uppfatta sig som same – och ett objektiva kriterium – anknytningen till det samiska språket. Det bör noteras att definitionen i princip endast gäller vid tillämpning av samelagen.

Vi föreslår att det inrättas ett folkvalt samiskt organ, ett same-
ting, som kan företräda det samiska folket i Sverige i olika sam-
manhang.

1 Behovet av ett sameting

Samerna har i dag starka organisationer som kan företräda de samiska intressena i olika sammanhang. Trots detta finns det flera skäl som talar för att ett representativt folkvalt samiskt organ inrättas. Vi har sammanfattat vår uppfattning om behovet i följande åtta punkter.

1 Ett representativt folkvalt samiskt organ med offentligrättslig ställning innebär *ett erkännande av samernas status* som ett eget folk.

2 Samerna har folkrättsligt stöd för att själva få bestämma över sin kulturella och därmed i viss mån näringsmässiga utveckling. Detta förutsätter *en viss grad av autonomi* och ett organ där denna kan utövas.

3 Samerna i Sverige behöver *ett gemensamt organ* för att behandla samefrågor och för att utforma samepolitiken. Det bidrar till en enhetlig samisk syn på olika frågor och stimulerar debatten såväl bland samerna som i samhället i övrigt.

4 En övergripande bevakning av samiska rättigheter till mark och vatten förutsätter ett särskilt organ som kan *medverka i samhällsplaneringen* och se till att samiska intressen beaktas.

5 I kontakten med myndigheter och andra är det en fördel för samerna om de företräds av ett organ som är *representativt* för hela den samiska befolkningen. Det är också en fördel för myndigheterna som därigenom kan utgå från att de besked de får från samerna verkligen uttrycker det samiska folkets vilja.

6 Ett folkvalt samiskt organ bidrar till en ökad *identitetskänsla* och känsla av gemenskap hos samerna. Detta kan t.ex. leda till ökad aktivitet och stimulans i sameföreningarna.

7 I ett *nordiskt perspektiv* finns starka skäl för att inrätta ett svenskt samiskt folkvalt organ, eftersom ett sådant organ redan finns i Finland och beslutats i Norge. Sådana nationella organ är av avgörande betydelse för Nordiska samerådets ställning.

8 Ett samiskt organ kan på ett positivt sätt bidra till ett ökat *intresse* för samiska frågor bland allmänheten och hos massmedia.

Vi föreslår att sametinget skall verka för att samiskt kultur- och samfundsliv bevaras och utvecklas. Till sametingets uppgifter föreslås höra att

1 besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande,

2 medverka i samhällsplaneringen och beakta att samiska behov tillgodoses samt särskilt tillse att rennäringens intressen beaktas vid utnyttjandet av mark och vatten,

3 informera om samiska förhållanden och samernas ställning i samhället,

4 ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar samisk kultur samt

5 samverka med andra myndigheter och samhällsorgan och yttra sig i frågor som berör samiska intressen.

Vi föreslår vidare att sametinget skall utse de samiska ledamöterna i samefondens styrelse och i sameskolstyrelsen och däribland ordförandena och vice ordförandena.

I våra direktiv framhålls att ett nytt samiskt organ inte bör tilläggas några konstitutionella befogenheter, t.ex. medbestämmanderätt i lagstiftningsfrågor. En sådan ordning skulle komma i strid med de principer som regeringsformen bygger på. Inte heller bör enligt direktiven någon ordning med vetorätt vad gäller förvaltningsbeslut införas.

Det har varit vår utgångspunkt att inom de ramar som direktiven ger stärka det samiska inflytandet i den beslutsprocess som rör samerna och det samiska samfundslivet.

Det finns, som vi redovisat i vårt första betänkande, folkrättsligt stöd för att samerna har rätt till "kulturell autonomi". Det är därför rimligt att sametinget får ansvara för de samiska kulturfrågorna.

Sedan år 1971 är det framför allt samefonden och dess kulturdelegation som har ansvaret för fördelningen av medel till samekulturen.

Ur samefonden utgår medel för att främja och stödja rennäringen, den samiska kulturen och de samiska organisationerna. Regeringen fastställer efter förslag av samefondens styrelse det belopp som får utgå ur samefonden.

Samefondens kulturdelegation beslutar om hur samefondens medel till samisk kultur och samiska organisationer skall fördelas. Kulturdelegationen fördelar därutöver statens bidrag till samisk kultur.

Samefonden är en statlig myndighet. Fondens styrelse består av sex ledamöter som regeringen utser. Tre av ledamöterna skall utses efter förslag av de samiska organisationerna. Samefondens kulturdelegation består av tre ledamöter, varav två sameföreträdare.

Vi finner det naturligt att det läggs på sametinget att utse de tre samiska ledamöterna i samefondens styrelse liksom att bland dem utse ordföranden och vice ordföranden. Härigenom får samerna det avgörande inflytandet i fondens styrelse och ett ökat ansvar för medlens användning.

Enligt vår mening bör sametinget överta ansvaret för fördelningen av de medel som utgår ur samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt för statens bidrag till samisk kultur. Härmed följer ett övergripande ansvar för stödet till samiska organisationer för olika yttringar av samiskt kulturliv, t.ex. teater, musik, litteratur, massmedia, bibliotek, konst, sameslöjd, museer, kulturminnesvård, språkvård och utställningsverksamhet.

Sametingets ansvar för de samiska kulturfrågorna skall naturligtvis inte begränsas till beslut i frågor om medelsfördelningen. Sametinget bör också genom offensiva åtgärder verka för ett stärkande av samekulturen. Vi föreslår att det särskilt stadgas i samelagen att tingen har till uppgift att ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar samisk kultur. Det bör vidare vara en uppgift för sametinget att samverka med andra myndigheter och samhällsorgan inom kulturområdet och yttra sig i frågor som rör den samiska kulturen.

Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat att samerna, så länge de själva önskar detta, skall ha tillgång till två likvärdiga utbildningsalternativ på det obligatoriska skolstadiet, sameskola och grundskola.

Sameskolorna leds av en särskild sameskolstyrelse vars kansli är förlagt till Jokkmokk. Sameskolstyrelsen består enligt sameskolförordningen av nio av regeringen utsedda ledamöter, varav fem företräder samerna.

Sametinget bör enligt vår mening ha ett visst inflytande över de för samerna så betydelsefulla utbildningsfrågorna. Vi föreslår därför att de samiska representanterna i sameskolstyrelsen, bland dem ordföranden, utses av sametinget.

Det bör påpekas att sametinget som myndighet med särskilda insikter i samiska förhållanden givetvis bör få en central roll i arbetet med att utforma den samiska utbildningen i framtiden.

De klarlägganden rörande renskötselrättens rättsliga natur som skett genom högsta domstolens (HD:s) dom i det s.k. skattefjällsmålet (NJA 1981 s. 1) – som inte förelåg då rennäringslagen antogs – samt de förpliktelser för svenska staten som följer av Sveriges folkrättsliga åtaganden utgör sammantaget omständigheter som leder till slutsatsen att samerna bör tillerkännas en starkare ställning än hittills i frågor som rör användningen av mark och vatten.

Det kan ske dels genom särskilda skyddsregler i lagstiftningen, dels genom inflytande för samiska organ i beslutsprocessen.

Vi föreslår i kap. 10 en rad regler för att stärka rennäringens ställning. Sametinget föreslås härvid få en betydelsefull roll.

Enligt vårt förslag får större skogsavverkningar och skogsavverkningar i för rennäringen särskilt känsliga områden inte göras inom åretruntmarkerna utan samebyns medgivande, såvida inte skogsvårdsstyrelsen

ger tillstånd till avverkningen. Skogsvårdsstyrelsen måste enligt förslaget inhämta yttrande från sametinget innan tillståndsärendet avgörs. Med hänsyn till ärendets brådskande natur blir det som regel styrelsen som får yttra sig för sametingets räkning. Sametinget får sålunda rollen som obligatorisk remissinstans. Med den särskilda sakkunskap som sametinget kommer att besitta i frågor som rör rennäringens förhållanden och villkor kommer givetvis sametingets synpunkter att väga tungt vid handläggningen av tillståndsärendet.

Vi föreslår vidare att yttranden i vissa fall skall inhämtas från sametinget i samband med fastställande av detaljplan och vid upplåtelse på statens marker ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen.

Det bör även i övrigt vara en uppgift för sametinget att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov tillgodoses vad gäller tillgång till mark och vatten för de samiska näringarna. Det bör därvid särskilt åligga sametinget att se till att rennäringens intresse beaktas vid utnyttjandet av mark och vatten.

Statliga och kommunala myndigheter skall enligt vårt förslag kunna samråda med sametinget i alla frågor som i något avseende berör samiska intressen. Sametinget skall också kunna vara remissinstans och avge yttranden i ärenden av olika slag. Det är dock viktigt att sametinget också tar egna initiativ och väcker frågor.

Samerna har representanter i olika statliga myndigheter och organ. I vissa fall bör dessa kunna utses av sametinget. I övriga fall bör de utses av regeringen efter förslag från sametinget.

Vi vill betona att sametingets arbetsuppgifter inte kan anses givna en gång för alla. Det är som vi ser saken rimligt att sametinget på sikt får ett utökat ansvarsområde. Ett sådant område kan vara handläggningen av jakt- och fiskeupplåtelse på statens marker ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen.

3 Sametingets organisation m.m.

Sametingets högsta organ, fullmäktigeförsamlingen, skall enligt vårt förslag bestå av 31 ledamöter, dvs. lika många som de minsta kommunernas fullmäktigeförsamlingar. Den bör ha minst två ordinarie sammanträden per år och då utse bl.a. ledamöter i nämnder och styrelser samt anta budget. Den bör också fastlägga de övergripande riktlinjerna för verksamheten.

Den löpande verksamheten bör skötas av en styrelse som utses av sametinget. Styrelsen skall enligt vårt förslag bereda och yttra sig i ärenden som skall handläggas av sametinget. Styrelsen skall också handha den ekonomiska förvaltningen. Den skall vidare verkställa sametingets beslut och i övrigt fullgöra de uppdrag som sametinget ger.

Styrelsen bör bestå av sju till nio ledamöter. Det är lämpligt att styrelsen utses bland fullmäktigeförsamlingens ledamöter.

Sametinget bör i övrigt tillsätta de nämnder som behövs för beredning, förvaltning och verkställighet. Sådana nämnder kan t.ex. vara nä-

ringsnämnd, kulturnämnd och språknämnd. Sametinget kan också behöva en särskild valberedning.

Ett annat organ som enligt vårt förslag tillsätts av sametinget är den centrala valnämnden. Denna har till uppgift att organisera valet till sametinget.

Behovet av en särskild central valnämnd följer av förslaget att samerna själva får huvudansvaret för valet till sametinget. I flera frågor måste emellertid den centrala valnämnden samråda med centrala valmyndigheten, dvs. riksskatteverket.

Den centrala valnämnden utser i sin tur regionala valnämnder, en för varje valkrets.

Vad gäller utformningen av kansliorganisationen torde man kunna räkna med att det behövs en kanslichef, en ekonomichef, två handläggare för näringsfrågor, två handläggare för kultur- och språkfrågor, två kanslibiträdestjänster och en tjänst som översättare och tolk, dvs. tillhoppa nio tjänster.

Såväl från samiska utgångspunkter som från mera allmänt samhällsliga är det en fördel att ge sametinget rollen av statlig myndighet. De föreskrifter som reglerar verksamheten i statliga myndigheter blir således tillämpliga på sametinget.

4 Valet till sametinget

Vi föreslår bl.a.

- att sametingets ledamöter skall väljas av de i Sverige bosatta samerna genom direkta val i ett proportionellt valsystem,
- att Sverige indelas i sex valkretsar för valet till sametinget,
- att val till sametinget hålls vart tredje år samtidigt med valet till kyrkofullmäktige samt
- att valet i huvudsak skall skötas av samerna själva.

Vår utgångspunkt har varit att sametinget skall vara representativt för hela den samiska folkgruppen i Sverige och att det skall väljas i demokratisk ordning. Vi har försökt att göra valsystemet så enkelt som möjligt. I flera avseenden har vi haft de svenska kommunalvalsbestämmelserna som förebild.

För att tillgodose olika landsdelars representation bör landet delas in i valkretsar. Valkretsindelningen bör av administrativa skäl följa länsgränser och, i Norrbottens län, kommungränser. Valkretsarna bör vidare vara ungefär lika stora vad gäller antalet samer. Valkretsarna bör slutligen anpassas till de samiska regioner som kan urskiljas med hänsyn till näringsutövning, dialekter m.m. En särskild sydlig valkrets behövs för de samer som har lämnat de samiska kärnområdena. Vi föreslår sex valkretsar:

- 1 Haparanda, Kalix, Kiruna, Pajala, Övertorneå och Övertorneå kommuner,
- 2 Bodens, Gällivare, Jokkmokks och Luleå kommuner,

- 3 Arjeplogs, Arvidsjaurs, Piteå och Älvsbyns kommuner,
- 4 Västerbottens län,
- 5 Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län samt
- 6 övriga riket.

Antalet ledamöter per valkrets bör vara minst två för att den lokala förankringen skall säkerställas.

Vi föreslår ett proportionellt valsystem. Proportionella val förutsätter i princip listor med kandidater som sätts upp av partier. Partibildningar i egentlig mening finns emellertid inte bland samerna. Däremot finns riksorganisationerna som har program som i vissa avseenden påminner om politiska partiers. Det nya organet bör dock för att kunna representera alla samer vara så uppbyggt att även mindre samiska sammanslutningar skall kunna nominera sina kandidater. Vi föreslår dock att en valsedel måste uppta minst tre namn.

Vi föreslår inga "bostadsband". En kandidat har alltså rätt att ställa upp i vilken valkrets som helst. Däremot föreslås han få ställa upp i bara en valkrets. Detta sammanhänger med att vi inte vill införa någon form av partiregistrering. Till skillnad från vad som gäller i allmänna val får en kandidat därför ställa upp på endast en valsedel. Detta underlättar givetvis sammanräkningen och mandatfördelningen. En konsekvens av detta synsätt blir att vi inte föreslår utjämningsmandat i någon form.

Vid fördelningen av mandaten bör den s.k. jämkade uddatalsmetoden med 1,4 som första divisor tillämpas. Varje valsedel får härvid räknas som "parti".

Vi föreslår att sametinget skall väljas vid samma tidpunkt som kyrkofullmäktige väljs, dvs. den tredje söndagen i oktober. Mandatperioden för ledamöterna i sametinget blir alltså tre år.

Den som vill rösta vid valet till sametinget måste anmäla sig till samevalnämnden i sin valkrets. Samevalnämnden skall ta ställning till om den som anmält sig bör tas upp i röstlängden. Det inbegriper bl.a. en bedömning av om han är att anse som same. Samevalnämndens beslut kan överklagas till den centrala valnämnden, som upprättar sameröstlängden. Den som blivit upptagen i röstlängden behöver inte anmäla sig till samevalnämnden vid efterföljande val.

Författningsförslag

1 Förslag till

Lag om ändring i regeringsformen

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § regeringsformen¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd skall vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Det skall särskilt åligga det allmänna att trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt att verka för social omsorg och trygghet och för en god levnadsmiljö.

Det allmänna skall verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden. Det allmänna skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter samt värna den enskildes privatliv och familjeliv.

Etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas.

Etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. *Sammerna intar härvid i egenskap av urbefolkning en särskild ställning.*

Ändringen i regeringsformen träder i kraft den 1 januari 1992.

¹ Omtryckt 1988:1444.

2 Förslag till Samelag

Härigenom föreskrivs följande.

1 Kap. Inledande bestämmelser

1 § Samerna är en urbefolkning och en etnisk minoritet i Sverige. Samerna har en egen kultur, med ett eget språk och egna näringar.

2 § Staten har det yttersta ansvaret för att samernas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur främjas.

I samefonden finns medel för samiska ändamål.

Om rennäringen finns bestämmelser i rennäringslagen (1971:437).

Om rätten att fullgöra skolplikt i sameskolan finns bestämmelser i skollagen (1985:1100).

3 § Samerna företräds av en fullmäktigeförsamling som väljs av dem. Den benämns sameting.

Närmare bestämmelser om sameting finns i 2 och 3 kap.

4 § Med same avses i denna lag den som anser sig vara same och som gör sannolikt

1. att han lärt sig samiska som första språk,
2. att någon av hans föräldrar, far- eller morföräldrar lärt sig samiska som första språk eller
3. att någon av hans föräldrar är eller varit upptagen i sameröstlängd.

2 Kap. Sametinget

Sametingets uppgifter

1 § Sametinget skall verka för att samiskt kultur- och samfundsliv bevaras och utvecklas. Till sametingets uppgifter hör att

1. besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande,

2. medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov tillgodoses samt särskilt tillse att rennäringens intressen beaktas vid utnyttjande av mark och vatten,

3. informera om samiska förhållanden och samernas ställning i samhället,

4. ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar samisk kultur samt

5. samverka med andra myndigheter och samhällsorgan och yttra sig i frågor som rör samiska intressen.

2 § Regeringen kan uppdra åt sametinget att utse de samiska ledamöterna i statliga myndigheter.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1.2.3

Sametingets sammansättning m.m.

3 § Sametinget skall bestå av 31 ledamöter. För ledamöterna skall det finnas suppleanter. Regeringen förordnar till ledamöter och suppleanter de personer som valts till sametinget enligt bestämmelserna i denna lag. Sametinget väljer sin ordförande och vice ordförande bland ledamöterna.

4 § Sametinget skall sammanträda två gånger om året på tider som sametinget fastställer. Sametingets ordförande eller dess styrelse kan besluta om extra sammanträde.

Styrelse och nämnder

5 § Sametinget skall utse en styrelse som skall sköta den löpande verksamheten för sametinget.

Styrelsen skall

1. bereda och yttra sig i ärenden som skall handläggas av sametinget,
2. handha den ekonomiska förvaltningen,
3. verkställa sametingets beslut om verkställigheten inte uppdragits åt någon annan och
4. fullgöra de uppdrag som sametinget överlämnat till styrelsen.

6 § Sametinget skall tillsätta en central valnämnd som skall ansvara för valet till sametinget enligt bestämmelserna i 3 kap.

Sametinget kan därutöver tillsätta de nämnder som i övrigt behövs för beredning, förvaltning och verkställighet.

Ärendenas handläggning m.m.

7 § Sametinget får handlägga ärenden endast om mer än hälften av ledamöterna är närvarande. Varje ledamot har en röst.

En ledamot i sametinget får inte delta i handläggningen av ärenden som personligen rör honom själv eller hans maka, föräldrar, barn eller syskon eller annan honom närstående. Inte heller får en ledamot delta i handläggningen av ärenden som rör en sameby i vilkens styrelse han ingår.

Vid sammanträde i sametinget skall föras protokoll.

Vad som i första, andra och tredje styckena sägs om sametinget gäller även dess styrelse och nämnder.

8 § Sametingets, dess styrelses och nämnders beslut får överklagas endast om särskilda föreskrifter finns om det.

1 § Val till sametinget skall hållas vart tredje år (valåret), den dag då val till kyrkofullmäktige hålls i hela riket enligt 3 § lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigeval.

Valkretsar och mandat

2 § För val till sametinget är Sverige indelat i sex valkretsar. Dessa är

1. Haparanda, Kalix, Kiruna, Pajala, Överkalix och Övertorneå kommuner,
2. Bodens, Gällivare, Jokkmokks och Luleå kommuner,
3. Arjeplogs, Arvidsjaurs, Piteå och Älvsbyns kommuner,
4. Västerbottens län,
5. Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län samt
6. Övriga riket.

3 § Centrala valnämnden fastställer det antal ledamöter som skall väljas från varje valkrets i förhållande till antalet röstberättigade enligt sameröstlängden. Därvid skall 2 kap. 10 § vallagen (1972:620) tillämpas. Dock skall från varje valkrets väljas minst två ledamöter.

Samevalnämnder

4 § I varje valkrets skall det finnas en samevalnämnd som utses av centrala valnämnden. Samevalnämnden utser valförrättare och förbereder valet i valkretsen.

Rösträtt m.m.

5 § Rösträtt till sametinget har den som är upptagen i sameröstlängd.

För att tas upp i sameröstlängd får same som är röstberättigad i val till kommunfullmäktige anmäla sig till samevalnämnd i den valkrets som omfattar den kommun där han skall mantalsskrivas för valåret. Anmälan skall ske senast den 1 mars valåret.

6 § Samevalnämnden beslutar om den person som anmält sig enligt 5 § skall tas upp i förslag till sameröstlängd. Samevalnämnden skall ha upprättat förslag till sameröstlängd för valkretsen senast den 25 mars valåret. Den som anmält sig men inte upptagits i förslaget till sameröstlängd skall genast underrättas om beslutet. Han har rätt att överklaga beslutet hos centrala valnämnden senast den 15 april valåret.

7 § Centrala valnämnden skall granska samevalnämndernas förslag till sameröstlängder och besluta om rättelse.

Centrala valnämnden skall senast den 1 juli valåret upprätta en same-röstlängd som skall uppta

1. samer som på grund av samevalnämnds eller centrala valnämndens beslut skall tas upp i röstlängd och

2. samer som tidigare varit upptagna i sameröstlängd, om de får rösta i val till kommunfullmäktige valåret och om de inte begärt att bli avförda ur sameröstlängden.

Den som är upptagen i sameröstlängd skall genom centrala valnämndens försorg erhålla ett röstkort.

Kandidater

8 § Den som har rösträtt till sametinget är valbar till sametinget.

Kandidater till sametinget skall anmälas till centrala valnämnden, senast den 1 juli valåret. Anmälan skall i form av en valsedel uppta namn på minst tre kandidater i bestämd ordningsföljd. Kandidaterna, som skall ge sitt tillstånd till anmälan, får anmälas i endast en valkrets och till endast en valsedel.

På valsedel får finnas partibeteckning.

Centrala valnämnden beslutar om registrering av kandidater och om valsedlar.

Röstningen

9 § I varje valkrets skall det finnas minst en vallokal.

Röstning på postanstalter får ske fr.o.m. den 24 dagen t.o.m. torsdagen före valdagen om centrala valnämnden inte bestämmer annat. Bestämmelserna om röstning på postanstalt i 30–35 §§ lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigeval skall tillämpas. Postanstaltens röstmottagare skall dock sända mottagna ytterkuvert till samevalnämnden i valkretsen.

Sammanräkning

10 § När röstningen är avslutad skall rösterna räknas av samevalnämnden. Resultatet av sammanräkningen skall därefter tillsammans med valsedlar och röstlängder översändas till centrala valnämnden som verkställer slutlig sammanräkning.

11 § Sedan centrala valnämnden fördelat mandaten i sametinget skall resultatet av valet offentliggöras. Vid mandatfördelningen skall reglerna i 14 kap. 15 d, 17, 19 och 20–23 §§ i vallagen (1972:620) tillämpas. Som parti skall härvid räknas varje valsedel i valkretsen.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

2. Det första valet till sametinget hålls år 1991 i enlighet med bestämmelserna i denna lag. Sametingets första sammanträde hålls i november 1991.

3. Regeringen utser vid lagens ikraftträdande för tiden fram till sametingets första sammanträde en provisorisk central valnämnd med fem ledamöter som har att fullgöra de uppgifter som ankommer på centrala valnämnden enligt denna lag.

4. Den provisoriska centrala valnämnden skall organisera och förbereda sametingets första sammanträde.

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1.2.3

Det samiska språkets ställning

Några bakgrundsfakta

Samiskan tillhör den finsk-ugriska språkfamiljen. Det samiska språksområdet sträcker sig från Kopparbergs län och de nordliga delarna av Hedmarks fylke i Norge i en 15–30 mil bred zon norrut och österut genom nordligaste Finland och till de östligaste delarna av Kolahalvön. Inom området förekommer olika samiska dialekter.

Man vet inte hur många personer som talar samiska. Vanligen brukar man dock räkna med att ungefär två tredjedelar av den totala samiska befolkningen eller ca 35 000 personer är samisktalande.

I Sverige finns det uppskattningsvis 15 000–20 000 samer, varav ca 3 000 tillhör den renskötande gruppen. Man kan inte heller med säkerhet säga hur många som talar samiska i Sverige. De undersökningar som finns att tillgå tyder på att antalet samisktalande i Sverige uppgår till omkring 9 000.

De samisktalande i Sverige behärskar genomgående även svenska, i vissa områden också finska. Endast i undantagsfall krävs hjälp av tolk vid kontakt med myndigheter.

I en rapport (SOU 1990:84) Språkbyte och språkbevarande som på vårt uppdrag utarbetats av språkforskarna Kenneth Hyltestam och Christopher Stroud dras slutsatsen att de svenska samerna befinner sig i ett långt framskridet språkbyte från samiska till svenska.

Riksdagen har nyligen beslutat att anslå medel till en grundläggande studie av det samiska språkets situation.

Våra överväganden

Den samiska kulturen och därmed det samiska språket är en del av Sveriges kulturarv. Det är därför en nationell angelägenhet att värna det samiska språket och se till att det ges möjligheter att utvecklas.

Självfallet ligger det i samernas egna händer om det samiska språket skall kunna fortleva. Det torde emellertid vara alldeles klart att det inte går att säkra samiskans framtid utan samhällets stöd och aktiva åtgärder.

I den nyssnämnda rapporten stryks under att möjligheten att bevara samiskan är beroende av samhällsutvecklingen i stort. Man kan inte rädda språket enbart genom begränsade insatser riktade mot språket självt. Den regionalpolitiska utvecklingen i Norrlands inland och samernas möjligheter till ökat självbestämmande är ett par faktorer som påverkar samernas förutsättningar att bevara sitt språk.

En annan viktig förutsättning för att samiskan skall förbli levande är enligt rapporten att det är möjligt att använda det samiska språket i officiella sammanhang. Att tillskapa en sådan möjlighet har vi bedömt vara

den åtgärd som det ligger närmast till hands att vidta från statens sida. Det nödvändiga instrumentet för att åstadkomma detta är en särskild samisk språklagstiftning. I betänkandet lämnar vi därför förslag till en sådan lagstiftning.

Utbildningsfrågorna är naturligtvis också viktiga. De har dock nyligen behandlats vid den översyn av den samiska kulturens fortbestånd och utveckling som gjorts av en särskild utredare och redovisas i rapporten (Ds 1989:38) Samien kultuvre - Sáme kultuvra - Samisk kultur. Vi tar därför inte upp utbildningsfrågorna.

Det främsta syftet med den av oss föreslagna språkreformen är att stärka det samiska språkets status, men också att öka dess bruksvärde genom att göra det användbart även utanför den rent samiska miljön. Reformen är sålunda främst motiverad av språkpolitiska överväganden, dvs. den syftar till att stärka språket som sådant.

Det finns emellertid också vad man skulle kunna kalla för språkrättsliga bevekelsegrunder för lagstiftning på detta område. Vi har i våra tidigare betänkanden konstaterat att folkrätten har betydelse för det samiska språkets ställning. Såväl inom Europarådet som inom EG arbetar man för närvarande med minoritetsspråkfrågor med högt ställda ambitioner.

I Norge och Finland är också frågan om det samiska språkets ställning i officiella sammanhang aktuell. Både den norska och den finländska regeringen har i år lagt fram propositioner om samisk språklagstiftning. Lagförslagen innehåller bestämmelser om bl.a. bruket av samiska vid myndigheterna.

Vårt förslag

Vi föreslår att samiska skall få användas vid kontakt med vissa statliga myndigheter som arbetar med samefrågor. De myndigheter det gäller är rennäringsadministrationen regionalt och centralt, dvs. länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt lantbruksstyrelsen i deras befattning med rennäringsfrågor och andra ärenden enligt rennäringslagen. Styrelsen för samefonden och sameskolstyrelsen omfattas också av förslaget. Vid det av oss i ett tidigare betänkande föreslagna sametinget föreslås samiska och svenska bli jämställda språk.

För att undersöka om det är lämpligt att lagstifta om rätt att använda samiska vid kontakt med de kommunala myndigheterna inom det samiska kärnområdet föreslås att en femårig försöksverksamhet får bedrivas i en eller flera kommuner. Statsbidrag skall utgå till verksamheten.

Rätten att använda samiska vid de statliga och kommunala myndigheterna skall enligt förslaget omfatta såväl muntliga som skriftliga kontakter. Möjligheterna att använda samiska vid muntliga kontakter begränsas emellertid av praktiska skäl till samisktalandes besök på myndigheternas kontor och till telefonsamtal. Myndigheterna föreslås få bestämma särskilda tider för besök och telefonsamtal.

Har samiska använts i ett ärende skall enligt vårt förslag myndighetens beslut avfattas även på samiska. Har exempelvis i ett byggnadslovs-

ärende i en försökskommun ansökan gjorts på samiska har byggnadsnämnden att avfatta sitt beslut i ärendet inte bara på svenska utan också på samiska.

Vi föreslår även att statliga myndigheters föreskrifter, allmänna råd och information i övrigt som huvudsakligen riktar sig till samer skall översättas till samiska. Det kan gälla t.ex. riksskatteverkets föreskrifter om rennäringens beskattning.

I betänkandet föreslås vidare en lagfäst rätt för samer att erhålla en grundläggande undervisning i sitt språk. Förslaget avser samer som inte erhållit sådan undervisning i sameskola eller genom hemspråksundervisning.

Det är en långsiktig målsättning att kommunikationen på samiska mellan den enskilde och myndigheten skall kunna ske utan hjälp av tolk. I det kortare tidsperspektivet leder emellertid förslagen till ett ökat behov av samiska tolkar.

Vi föreslår att det i varje försökskommun inrättas en särskild tjänst som tolk. I övrigt får externa tolkar anlitas i den mån myndigheterna inte med den egna personalen klarar tolkfrågan. Sametinget föreslås få en central roll vid förmedlingen av tolkuppdrag.

På sametinget läggs också uppgiften att leda det samiska språkarbetet. Vi föreslår därför att ytterligare en tjänst, utöver de vi tidigare föreslagit, inrättas vid tinget.

Den samiska institutionen vid universitetet i Umeå föreslås tillföras ytterligare en lektorstjänst för att man skall kunna klara de uppgifter som institutionen står inför vad gäller utbildning av tolkar m.m.

Språkreformen föreslås finansieras genom omprioritering inom utbildnings- och kulturanslagen i statsbudgeten.

Författningsförslag

1 Förslag till

Lag om rätt att använda samiska vid vissa statliga myndigheter m.m.

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Enskilda har enligt denna lag rätt att använda samiska vid kontakt med

1. lantbruksstyrelsen i rennäringsfrågor,
2. länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län i ärenden enligt rennäringslagen (1971:437) och i rennäringsfrågor i övrigt,

3. styrelsen för samefonden och

4. sameskolstyrelsen.

Regeringen får föreskriva att andra myndigheter skall omfattas av föreskrifterna i denna lag.

Om rätten att använda samiska vid kontakt med sametinget finns bestämmelser i 2 kap. 9 § samelagen (1991:00).

2 § Rätten att använda samiska avser såväl muntlig som skriftlig kontakt med myndigheten. Myndigheten får bestämma särskilda tider för samisktalandes besök och telefonsamtal.

3 § Har en sökande, klagande eller annan part använt samiska i ett ärende skall myndighetens beslut avfattas även på samiska.

Myndigheten bör i övrigt använda samiska vid kontakt med en samisktalande när det är lämpligt med hänsyn till ärendets eller frågans art och förhållandena vid myndigheten.

4 § Statliga myndigheters föreskrifter, allmänna råd och information i övrigt som huvudsakligen riktar sig till samer skall översättas till samiska.

5 § De kostnader som en myndighet haft för att översätta en skriftlig handling från samiska till svenska kan återkrävas helt eller delvis av den som gett in handlingen, om denna är alltför vidlyftig eller av ringa betydelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

2 Förslag till

Lag om försöksverksamhet avseende användandet av samiska vid kommunala förvaltningsmyndigheter m.m.

Härigenom föreskrivs följande.

1 § I denna lag finns föreskrifter om försöksverksamhet avseende användandet av samiska vid kommunala förvaltningsmyndigheter.

2 § En kommun får besluta att den skall bedriva försöksverksamhet enligt denna lag. Beslutet skall fastställas av regeringen.

3 § I en försökskommun får enskilda använda samiska vid kontakt med de kommunala förvaltningsmyndigheterna.

Kommunfullmäktige får dock besluta att viss nämnd eller visst område i kommunen skall undantas från försöksverksamheten.

4 § Rätten att använda samiska avser såväl muntlig som skriftlig kontakt med myndigheten. Myndigheten får bestämma särskilda tider för samisktalandes besök och telefonsamtal.

5 § Har sökande, klagande eller annan part använt samiska i ett ärende skall myndighetens beslut avfattas även på samiska.

Myndigheten bör i övrigt använda samiska vid kontakt med samisktalande när det är lämpligt med hänsyn till ärendets eller frågans art och förhållandena vid myndigheten.

6 § För kostnaderna för försöksverksamheten utgår statsbidrag enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992 och gäller till utgången av år 1997.

3 Förslag till

Lag om ändring i samelagen (1991:00)

Härigenom föreskrivs i fråga om samelagen (1991:00)

dels att 1 kap. 3 och 4 §§ skall betecknas 1 kap. 4 respektive 5 §,
dels att 2 kap. 1 och 6 §§ skall ha följande lydelse,
dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, 1 kap. 3 § och 2 kap. 9
§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse¹

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

Samerna har rätt till undervisning i sitt språk. För undervisningen i samiska i grundskolan, gymnasieskolan och andra motsvarande skolformer gäller föreskrifterna i skollagen (1985:1100).

Om rätten att använda samiska i officiella sammanhang finns bestämmelser i lagen (1991:00) om rätt att använda samiska vid vissa statliga myndigheter m.m. och i denna lag.

2 kap.

1 §

Sametinget skall verka för att samiskt kultur- och samfundsliv bevaras och utvecklas. Till sametingets uppgifter hör att

1. besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande,

Sametinget skall verka för att samiskt kultur- och samfundsliv bevaras och utvecklas. Till sametingets uppgifter hör att

1. besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande,

¹ Enligt SOU 1989:41.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2. medverka i samhällsplane-
ringen och bevaka att samiska be-
hov tillgodoses samt särskilt tillse
att rennäringens intressen beaktas
vid utnyttjande av mark och vat-
ten,

3. informera om samiska för-
hållanden och samernas ställning i
samhället,

4. ta initiativ till verksamheter
och föreslå åtgärder som främjar
samisk kultur samt

5. samverka med andra myn-
digheter och samhällsorgan och
yttra sig i frågor som rör samiska
intressen.

2. medverka i samhällsplane-
ringen och bevaka att samiska be-
hov tillgodoses samt särskilt tillse
att rennäringens intressen beaktas
vid utnyttjande av mark och vat-
ten,

3. leda det samiska språkarbetet,

4. informera om samiska för-
hållanden och samernas ställning i
samhället,

5. ta initiativ till verksamheter
och föreslå åtgärder som främjar
samisk kultur samt

6. samverka med andra myn-
digheter och samhällsorgan och
yttra sig i frågor som rör samiska
intressen.

6 §

Sametinget skall tillsätta en cen-
tral valnämnd som skall ansvara
för valet till sametinget enligt be-
stämmelserna i 3 kap.

Sametinget skall tillsätta en cen-
tral valnämnd som skall ansvara
för valet till sametinget enligt be-
stämmelserna i 3 kap. *och en sa-
misk språknämnd som skall ansvara
för sametingets arbete enligt 1 § 3.*

Sametinget kan därutöver tillsätta de nämnder som i övrigt behövs för
beredning, förvaltning och verkställighet.

9 §

*Sametingets språk är samiska och
svenska.*

Yttrande enligt 2a § datalagen (1973:289) över särskilda föreskrifter om sameröstlängd intagna i ett förslag till lag om sameting

Prop. 1992/93: 32
Bilaga 1.4

Datainspektionen har anmodats avge yttrande enligt 2a § datalagen över särskilda föreskrifter om sameröstlängd intagna i ett förslag till lag om sameting. Med anledning härav får inspektionen anföra följande.

När Datainspektionen avger ett sådant yttrande som avses i 2a § första stycket andra meningen datalagen, skall enligt 11 § dataförordningen (1982:480) en bedömning av registret ske enligt samma grunder som vid prövning av ett tillståndsärende. Ifrågavarande sameröstlängd kommer att utgöra ett personregister i datalagens mening. Uppgifter till registret kommer att hämtas från annat personregister. Registret kommer därför att innehålla sådana uppgifter som avses i 2 § andra stycket datalagen.

I registret kommer vidare att registreras sådana personer som tillhör en viss etnisk grupp. Uppgifter som avslöjar etniskt ursprung är enligt ett förslag till EG-direktiv om integritetsskydd (SYN 287) kringgärdat av särskilda skyddsregler. Enligt artikel 17 i förslaget får inte sådana uppgifter undergå automatisk databehandling såvida inte behandlingen grundar sig på lag eller det föreligger ett uttryckligt, skriftligt och frivilligt samtycke från den registrerade.

Mot bakgrund av att den enskilde själv har att anmäla sig för registrering i röstlängden har Datainspektionen ingen erinran mot att röstlängden förs med hjälp av automatisk databehandling. Det är också angeläget med hänsyn till förslaget om EG-direktiv att regleringen av sameröstlängden sker i lag. Något behov av att meddela föreskrifter utöver de föreslagna för att förebygga risk för otillbörligt intrång i personlig integritet synes inte föreligga.

Enligt Datainspektionens mening bör emellertid förslaget till bestämmelse i 4 kap. 4 § övervägas ytterligare. Det är viktigt från integritetssynpunkt att det anges i en bestämmelse av förevarande slag från *vilket* personregister uppgifter får inhämtas, vilka uppgifter som får inhämtas och för vilket ändamål det får ske. Bestämmelsen bör därför utformas så att det anges att till röstlängden får inhämtas uppgifter av visst slag, för ett visst ändamål och från ett visst register. Eftersom datalagen inte innehåller begreppet sambearbetning, bör begreppet undvikas.

Riksskatteverket för i dag dels ett centralt skatteregister, dels ett regionalt skatteregister för varje län (jfr skatteregisterlagen 1980:343). När det gäller frågan om från vilket register uppgifter bör hämtas, kan ifrågasättas om inte det statliga person- och adressregistret (SPAR) bör användas. Uppgifterna i SPAR skall enligt ändamålsbeskrivningen i 26 § datalagen användas bl.a. just för aktualisering, komplettering och kontroll av personuppgifter i andra personregister. Ett annat alternativ kan vara det i 8 § förordningen (1981:4) om det statliga person- och adressregistret angivna riksaviseringsbandet. I paragrafen uppräknas sådana myndigheter som får utnyttja detta register för aktualisering, komplettering och kontroll av uppgifter i personregister. Om detta register väljs, kan bestämmelsen i 4 kap. 4 § förslaget till lag om sameting utgå, om listan

över myndigheter som får utnyttja riksaviseringsbandet kompletteras med sametinget. Det ankommer därefter på Datainspektionen att meddela närmare föreskrifter om uppdateringsförfarandet. I detta sammanhang bör anmärkas att en särskild utredare tillkallats för att utreda frågan om den framtida aviseringen av folkbokföringsuppgifter (Dir. 1992:52). I uppdraget ingår också att ta ställning till om SPAR skall avskaffas. Mot den nu redovisade bakgrunden anser Datainspektionen sammanfattningsvis att frågan om från vilket register uppgifter skall hämtas bör övervägas ytterligare.

Avslutningsvis vill Datainspektionen peka på den skyldighet att anmäla registret som enligt 7 § dataförordningen kommer att åligga sametinget som registeransvarig myndighet. När registret anmäls kommer Datainspektionen att ta ställning till behovet av ADB-säkerhetsföreskrifter.

Sammanfattning av Samerättsutredningens betänkande (SOU 1989:41) Samerätt och sameting, såvitt avser renskötelsns rättsliga ställning

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.1

Renskötelsns rättsliga ställning

1 Förhållandena inom rennärningen

Vi vet att samerna redan på 800-talet drev en ordnad renskötsel, byggd på ett systematiskt utnyttjande av marken. Även i våra dagar spelar rennärningen en central roll i samiskt liv, trots att endast en mindre del av den samiska befolkningen är verksam i näringen.

Renskötelsområdet omfattar ca en tredjedel av Sveriges yta. Rennärningen måste därför leva sida vid sida med andra näringar och andra former av markutnyttjande. Det är ofrånkomligt att konflikter uppstår mellan rennärningens intressen och motstående intressen. I vissa fall måste de renskötande samernas intressen stå tillbaka för andra intressen. En grundläggande förutsättning för rennärningens fortlevnad är emellertid att samernas rätt att begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar respekteras av andra som använder mark och vatten.

Renskötelsns behov av mark styrs av ett mångsidigt samspel mellan renen, människan och miljön. De olika betesområdena har var för sig viktiga funktioner under olika perioder av renskötselåret och kan därför inte ersätta varandra. Varje år flyttar därför renhjordar från områden vid riksgränsen mot Norge, ner till skogslandet i öster och för vissa byar ända ner mot kusten. Flyttningssträckorna kan uppgå till 30–40 mil. Skogsrensköteln är emellertid mera stationär.

Flyttningarna från sommar- och höstbeteslanden uppe i fjällen till vinterbeteslanden sker under oktober till december. Vårflyttningarna påbörjas i april och kalvningslanden i lågfjällsområdet nås i maj då renarna kalvar. Under tiden juni till augusti betar renarna i sommar- eller högsommarlanden, där kalvarna märkes. Årets viktigaste slakt äger rum i september, före flyttningen till höstbeteslanden.

Rensköteln behöver ostörda marker. Under vissa förhållanden är den speciellt känslig för störningar.

På våren behöver kalvningslanden vara ostörda för att kalvningen skall bli lyckad. Under sommaren är det främst de bästa betesmarkerna och kalvmärkningsplatserna som kräver störningsfrihet. Höstens omfattande samlingsarbete för slakt och vinterflyttning innehåller kritiska moment där en störning kan innebära att veckors samlingsarbete får göras om. Även under vintern behöver renarna betesro. Störs renarna under vinterbetning kan de upphöra att gräva efter betet och sprida sig. Det gäller särskilt under senvintern och vid ogynnsamma betesförhållanden.

Vinterbetesmarkerna brukar betraktas som "Flaskhalsar" i rennärningen. Tillgången till vinterbete är avgörande för hur stora renhjordarna kan bli.

Rensköteln bedrivs i Sverige i stort sett i hela Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län samt delar av Kopparbergs och Västerbottens län. Väster och norr om den s.k. odlingsgränsen och på renbetesfjällen får rennärning

bedrivs hela året (åretruntmarker) och utanför dessa områden endast vintertid (vinterbetesmarker). Skogssamebyarna har emellertid åretruntmarker även nedanför odlingsgränsen.

På marker ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen anses rennärningen ha en starkare rätt till markanvändningen än inom andra områden. Dessa områden har i lagstiftningen betecknats som "för lapparna avsatt land" och som områden "som blivit till lapparnas uteslutande begagnande anvisade".

Arten och omfattningen av de samiska rättigheterna till mark och vatten regleras i rennäringslagen (1971:437). Rättigheterna har på många punkter klarlagts genom HD:s dom i skattefjällsmålet.

Rätten att bedriva rennärning tillkommer enligt gällande rätt endast samer som är medlemmar i samebyar. Samebyn är dels ett geografiskt betesområde, dels en ekonomisk sammanslutning. Åretruntmarkerna är fördelade mellan samebyarna i särskilda byområden.

2 Motstående intressen

Mot rennärningens intresse av orörda och ostörda marker och vattendrag står inte sällan andra verksamheters intresse av att få utnyttja mark och vatten för sina behov. Sådana intressesättningar kan ofta leda till konflikter.

Det är storskogsbruket som för närvarande åsamkar rennärningen de största skadorna. Slutavverkning, markberedning, skogsgödsling och anläggande av skogsbilvägar påverkar renskötseln på olika sätt. Omfattande slutavverkningar har inom vissa områden t.ex. lett till brist på hänglav, som är mycket viktig för vinterbetet. Eftersom snön packas hårdare på öppna ytor än i skogen blir det dessutom svårare för renarna att komma åt markbetet på ett kalhygge. De allvarligaste skadorna orsakas emellertid av de moderna markberedningsmetoderna. På ett hyggesplöjt område förstörs renbetet för många år framåt.

Vattenkraftsutbyggnad, gruvbrytning, torvtäkt och vägdragning är andra exempel på verksamheter som kan orsaka skada för renskötseln. Även turismen och friluftslivet kan medföra stora problem.

3 Avvägningen mellan olika intressen vid användningen av mark och vatten – gällande rätt

De från systematisk synpunkt viktigaste bestämmelserna vad gäller regleringen av konflikter som kan uppkomma mellan de renskötande samerna och ägare eller brukare av mark inom renskötelsesområdet är rennäringslagens bestämmelser om upphävande av renskötselrätten, 26 §, om förbud mot ändrad markanvändning inom åretruntmarkerna, 30 §, och om särskilda inskränkande villkor för nyttjanderättsupplåtelser inom del av betesområdet, 32 §. Bestämmelserna är emellertid endast avsedda att utgöra en ram för regleringen av dessa frågor och det står enligt förarbetena till rennäringslagen öppet för en sameby eller renägare som lider skada genom ingrepp i renskötseln att väcka talan vid domstol.

Med tillkomsten av naturresurslagen (NRL) år 1987 har skyddet för ren-

näringens viktigaste intresseområden blivit ett riksintresse. Dessa områden skall skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringen. Men även andra områden av betydelse för rennäringen åtnjuter enligt lagen ett särskilt skydd.

NRL har inneburit en delvis ny syn på skyddet för rennäringen. Betydelser av att beakta de nödvändiga funktionella sambanden mellan olika delområden för renskötseln framhävs. Preciseringen av de för rennäringen viktigaste områdena måste emellertid ske mot bakgrund av att deras läge varierar över tiden bl.a. till följd av olika ingrepp i landskapet.

Genom plan- och bygglagen (PBL) som trädde i kraft samtidigt med NRL har statens inflytande över kommunernas beslut i markanvändningsfrågor begränsats väsentligt. Kommunerna skall själva besluta om planer. Statens möjligheter att ingripa mot planbesluten i sak inskränks i huvudsak till frågor som rör hushållningen med mark- och vattenområden av riksintresse och till vissa mellankommunala frågor. Kommunerna får sålunda ett stort ansvar för avvägningen mellan olika intressen när det gäller användningen av mark och vatten.

Det finns naturligtvis en risk för att utfallet av intresseavvägningen mellan olika verksamheter kan komma att variera kraftigt mellan olika kommuner. Kunskapsunderlaget för att bestämma vilka områden som är av intresse för rennäringen är inte lika gott som exempelvis för naturvården. För att minska den risken är det viktigt att renskötselns markanvändning redovisas så att den ger ett gott kunskapsunderlag vid tillämpningen av NRL och PBL.

I princip all tillståndspliktig användning av mark och vatten är underkastad prövning enligt NRL. Skogsvårdslagen är däremot inte anknuten till NRL. Skogsvårdslagen är i första hand en s.k. skötsellag. Den innehåller emellertid även regler av betydelse för avvägningen mellan rennäringens och skogsbrukets intressen.

Enligt 1 § skogsvårdslagen skall hänsyn tas till naturvårdens och andra allmänna intressen vid skötseln av skogsmark. Enligt lagens förarbeten är rennäringen ett sådant allmänt intresse. Skogsstyrelsen har i föreskrifter och allmänna råd angett hur hänsynen skall komma till uttryck.

Vi har gjort en genomgång av sådana beslut i markanvändningsfrågor som är av särskild betydelse för rennäringen. Avgörandena ger inte någon klar bild av rennäringens ställning. Några entydiga slutsatser som endast grundas på det framtagna materialet låter sig knappast göra. En iakttagelse är emellertid att rennäringens intressen ofta får stå tillbaka när de ställs mot andra samhällsintressen. Vi har vidare ansett oss kunna konstatera att ett ingrepp i renbetesmarkerna sällan sätts in i ett större sammanhang där konsekvenserna av flera ingrepp – tidigare och kanske kommande – beaktas.

4 Samråd och samrådsförfarande

Skogsstyrelsen har som nämnts meddelat såväl föreskrifter som allmänna råd om samråd mellan skogsbruk och rennäring. Sedan år 1971 finns en särskild samrådsgrupp skogsbruk–rennäring, numera under Skogsstyrelsens huvudmannaskap. I gruppen ingår företrädare för bl.a. skogsbruket, rennäringen och berörda förvaltningsmyndigheter. Samrådsgruppen har funktio-

nen av central rådgivande och initierande instans för ett antal lokala samrådsgrupper.

Utan att det funnits särskilda bestämmelser om det har på flera ställen etablerats samråd mellan samebyar och kommuner. PBL har medfört ökade krav på kommunernas samrådsskyldighet vid upprättande av översiktsplaner och detaljplaner.

Inom flera verksamhetsområden förekommer mer eller mindre institutionaliserade kontakter eller samråd med samerna. Det gäller beträffande t.ex. naturvård, rymdverksamhet, militär verksamhet, vattenkraftsutbyggnad och gruvarbete.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.1

5 Skattefjällsmålet

När man skall utreda möjligheterna att stärka samernas rättsliga ställning i frågor som rör rennäringen är det givetvis av största intresse att få klarlagt vilken civilrättslig ställning renskötelsen har enligt gällande rätt. Sådana klarlägganden gjordes av HD i skattefjällsmålet.

Målet gällde bl.a. om samerna framför staten hade äganderätten till de s.k. skattefjällen eller renbetesfjällen i Jämtland. HD ogillade samernas talan om bättre rätt men gjorde i domskälen viktiga uttalanden om samernas rättsliga ställning.

Den samiska bruksrätten (eller renskötselrätten) är enligt HD en starkt skyddad bruksrätt av speciellt slag som ytterst är grundad på ockupation i förening med urminnes hävd. Bruksrätten är på samma sätt som äganderätten skyddad mot tvångsförfoganden utan ersättning.

Våra förslag om ändringar i bl.a. rennäringslagen bygger till stora delar på slutsatserna i skattefjällsmålet.

6 Samernas renskötselrätt

Vi föreslår att det skall framgå av rennäringslagen

- att samernas renskötselrätt bygger på urminnes hävd,
- att alla samer har renskötselrätt och
- att renskötselrätten är en särskild rätt till fastighet.

Genom skattefjällsmålet har det som nämnts klarlagts att samernas renskötselrätt bygger på ockupation i förening med urminnes hävd. Detta konstaterande är av betydelse för de renskötande samernas ställning och trygghet i sin näring. Det är också av betydelse för hela det samiska folket med hänsyn till att dess kulturtraditioner i så hög grad är knutna till renskötelsen.

Vi anser att renskötselrättens ursprung är så betydelsefull att detta bör komma till uttryck i rennäringslagen.

Renskötselrätten, dvs. den speciella samiska bruksrätten, behandlas i lagstiftningen ofta, men inte alltid, som icke utgörande en särskild rätt till fastighet. Vi har emellertid funnit, främst mot bakgrund av uttalandena i skattefjällsmålet, att renskötselrätten är att anse som en särskild rätt till fastighet. Även detta förhållande bör klart framgå av rennäringslagen.

I vissa lagar av betydelse för utövandet av renskötselrätten finns bestämmelser om vilka särskilda rättigheter som enligt den lagen skall anses utgöra särskild rätt till fastighet. De lagar som härvidlag utesluter eller inte omnämner renskötselrätten föreslås ändrade i detta avseende.

Genom våra förslag torde en mer enhetlig syn på renskötselrättens ställning kunna erhållas. Detta är något som "stärker" rennäringens ställning, men som bygger på gällande rätt. Att en sådan enhetlighet i lagstiftningen kommer till uttryck borde underlätta bedömningarna och den formella handläggningen i de fall då samernas anspråk på skydd för renbetesmarkerna ställs mot andra rättighetsinnehavares anspråk på markutnyttjande.

Genom att samebyn är att anse som sakägare råder det t.ex. ingen tvekan om att samebyn måste höras innan beslut som medför intrång i renskötselrätten fattas.

7 De generella skyddsreglerna

Vi föreslår att det folkrättsliga skyddet för rennäringen skrivs in i rennärlagen, NRL, och expropriationslagen. Vidare föreslår vi att bestämmelsen i 30 § rennärlagen om förbud i vissa fall mot ändrad markanvändning kvarstår. Slutligen föreslår vi en generell regel om hänsynstagande till renskötselrätten.

Gällande rennärlag saknar övergripande skyddsbestämmelser för renskötselrätten och för rennäringen. Det finns dock skyddsregler för vissa områden och speciella fall, t.ex. förbud mot ändrad markanvändning inom åretruntmarkerna (30 §) och mot avstängning av flyttvägar (94 §). Den omständigheten att ersättning skall utgå vid intrång innebär också en form av skydd.

Sverige har på folkrättslig grund förpliktelser gentemot samerna på olika sätt. Vi har i folkrättsbetänkandet redogjort för det skydd som samerna som urbefolkning och inhemsk minoritet har för sin kultur. Kulturvärnet innefattar också ett skydd för förutsättningarna för kulturen, såsom rennäringens markutnyttjande. Sverige måste därför avstå från sådana ingrepp i naturen att de naturliga förutsättningarna för rennäringens fortbestånd äventyras. Detta folkrättsliga skydd bör komma till uttryck i rennärlagen, NRL och expropriationslagen.

Det folkrättsliga skyddet utgör givetvis endast ett minimiskydd. Andra överväganden kan tala för att skyddet skall vara betydligt mer omfattande.

Det grundläggande motivet för att år 1971 införa förbudet mot ändrad markanvändning i 30 § rennärlagen var att hindra markägaren "att genom ensidigt handlande vidta åtgärder som gör värdefull renbetesmark oanvändbar som renbete". Vi anser att 30 § inte blivit ett tillfredsställande skydd i detta avseende. Bestämmelsen i 30 § rennärlagen bör emellertid – trots den kritik som riktats mot den – kvarstå i princip oförändrad, eftersom den kan antas ha en viss preventiv betydelse när det gäller att förhindra intrång på åretruntmarkerna.

Utövandet av renskötselrätten fordrar ett ömsesidigt hänsynstagande.

Detta förutsätter bl.a. att den som använder mark och vatten inom renskötseområdet är medveten om att renskötselrätten är en särskild rätt till fastighet som måste beaktas. Vi anser det angeläget att denna skyldighet att ta hänsyn till renskötselrätten fastslås i lag.

Ett naturligt sätt för en markägare att beakta den samiska rätten är att samråda med berörd sameby innan mer ingripande förändringar av markens användning genomförs. Det frivilliga samrådsförfarande som redan etablerats uppvisar på de flesta håll också goda resultat.

8 De särskilda skyddsreglerna gentemot storskogsbruket

Vi föreslår att den som äger eller brukar mark inom renskötseområdet inte får vidta mer omfattande skogsbruksåtgärder utan att påkalla samråd med berörd sameby.

På åretruntmarkerna föreslås samrådsplikten därutöver omfatta avverkningar som rör för rensköteln särskilt känsliga områden.

Träffas inte överenskommelse vid samrådet får enligt förslaget åtgärden vidtas

på *vinterbetesmarkerna* om en månad förflutit från det samråd påkallades,

på *åretruntmarkerna* om en månad förflutit från det samråd påkallades och skogsägaren därefter hos skogsvårdsstyrelsen sökt och erhållit tillstånd till åtgärden.

Tillstånd skall ges såvida åtgärden inte medför bortfall av renbete som inte kan ersättas genom att alternativa betesområden utnyttjas eller omöjliggör sedvanlig samling och flyttning av renar.

Våra förslag om samråd m.m. gäller om parterna inte kommit överens om annat.

Som tidigare sagts är det storskogsbruket som för närvarande åsamkar rennäringen de största skadorna. Trots detta står rennäringen gentemot skogsbruket i realiteten helt utan skydd. De generella skyddsregler som vi föreslår innebär inte någon påtaglig ändring i detta förhållande. Att innehavaren av en så stark rätt som renskötselrätten skulle stå utan reell möjlighet till inflytande när underlaget för hans näringsverksamhet påtagligt förändras anser vi vara otillfredsställande utifrån såväl civilrättsliga som näringsrättsliga utgångspunkter.

Enligt vår mening förutsätter ett sambruk av markerna utbyte av information mellan företrädarna för näringarna, dvs. någon form av samråd. Därigenom skapas bättre förutsättningar för att bedriva näringarna effektivt och dessutom motverkas en polarisering av motstridiga intressen. En ömsesidig förståelse för de båda näringarnas villkor torde också i ett djupare perspektiv komma att gynna relationerna mellan samerna och den övriga befolkningen i området.

Vi anser därför att man bör bygga vidare på de redan inledda samrådsformerna mellan skogsbruk och rennäring. Den omständigheten att det beror

på skogsägarens gottfinnande om samråd skall komma till stånd eller inte kan naturligtvis inte accepteras av rennäringen. Det måste därför tillskapas garantier för att samråd verkligen kommer till stånd när det rör sig om mer omfattande avverkningar. För dessa fall bör samrådsförfarandet lagstadgas i hela renskötseområdet. På åretruntmarkerna bör samrådsskyldigheten därutöver omfatta alla avverkningar i för renskötelsen särskilt känsliga områden.

Den som bryter mot samrådsskyldigheten skall enligt vårt förslag kunna dömas till böter.

Under den tid samrådet pågår bör givetvis den aktuella skogsbruksåtgärden inte få påbörjas. Vi föreslår därför ett avverkningsförbud under en månad. Tiden kan förlängas om parterna är överens om det.

Ett verkligt samrådsförfarande förutsätter att parterna är något så när jämställda. Detta kan sägas fordra att frågan om den aktuella skogsbruksåtgärden skall få vidtas prövas av ett särskilt organ i de fall parterna inte kan komma överens i samrådet. På sikt bör också en sådan ordning eftersträvas inom hela renskötseområdet. Vi anser emellertid att frågan om ett tillståndssystem på vinterbetesmarkerna bör anstå eftersom det är svårt att nu överblicka konsekvenserna av en tillstandsreglering på dessa marker.

Vi föreslår att skogsvårdsstyrelsen skall besluta i tillståndsfrågan. För att även rennäringsintresset skall bli tillgodosett skall emellertid för tillstånd till avverkning krävas att sametinget yttrar sig i ärendet. Skogsvårdsstyrelsens beslut skall kunna överklagas till Skogsstyrelsen och regeringen.

Tillstånd till en avverkning föreslås kunna vägras dels om avverkningen medför bortfall av renbete som inte kan ersättas genom att alternativa betesområden utnyttjas, dels om avverkningen omöjliggör sedvanlig samling och flyttning av renar.

9 Renantalet

Rennäringslagen har brister vad gäller möjligheterna att komma till rätta med för höga renantal. Detta är en brist i lagstiftningen som bör avhjälpas alldeles oavsett om antalet renar för närvarande är för högt eller inte.

Den till Lantbruksstyrelsen knutna Rennäringsgruppen har nyligen föreslagit utökade sanktionsmöjligheter för att komma till rätta med otillåtet höga renantal. Däremot har gruppen inte föreslagit någon bestämmelse som gör det möjligt att kontrollera att de uppgivna renantalen är korrekta.

Avsaknaden av en sådan kontrollmöjlighet innebär svårigheter när det gäller att bland breda befolkningsgrupper i de områden där rennäring bedrivs få förståelse för förslag om starkt samiskt inflytande i frågor om markanvändningen. Vi utgår från att en sådan kontrollbestämmelse införs och utformas i samverkan med de samiska organisationerna.

10 Upphävande av renskötse rätt

Vi föreslår att bestämmelsen om upphävande av renskötse rätt i 26 § rennäringslagen ersätts med en hänvisning till reglerna i expropriationslagen.

Enligt 26 § rennäringslagen kan regeringen förordna om upphävande av renskötselrätten för visst markområde, när området behövs för något av de ändamål som anges i 2 kap. expropriationslagen eller för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. Är området väsentligen utan betydelse för renskötseln, kan sådant förordnande meddelas så snart området behövs för allmänt ändamål.

Eftersom vi anser att renskötselrätten är en särskild rätt till fastighet föreslår vi att de regler tillämpas som gäller för expropriation av sådana rättigheter. Innehavare av renskötselrätt har enligt vår mening rätt till samma rättsliga garantier som andra jämförbara brukare av mark.

11 Ersättning för intrång i renskötselrätten m.m.

Vi föreslår att det i rennäringslagen införs särskilda bestämmelser om fördelning av rättegångskostnader i mål om ersättning på grund av skada på renskötselrätten.

I samband med att rennäringslagen infördes diskuterades frågan om en särskild ersättningsbestämmelse. Lagstiftaren överlät emellertid åt rättspraxis att lösa frågan om skadeståndsskyldighet på grund av skada på renskötseln.

Frågan om ersättningsskyldighetens omfattning, beloppens storlek etc. har emellertid ännu inte lösts av rättspraxis eftersom frågor om ersättningsskyldighet endast i något fall kommit under domstolsprövning. Vi har därför övervägt att nu införa en särskild ersättningsbestämmelse. De svårigheter att konstruera en sådan bestämmelse som förelåg när rennäringslagen infördes kvarstår emellertid. För att få fram erforderlig rättspraxis och alltså underlätta rättsliga prövningar har vi i stället valt att föreslå vissa ändringar till fördel för sameparten vad gäller bestämmelserna om fördelning av rättegångskostnaderna.

12 Upplåtelsefrågorna

Vi föreslår att yttrande från Sametinget i vissa fall skall inhämtas innan upplåtelsefrågor avgörs.

Inom renskötseområdet förvaltas marken ovan odlingsgränsen av lantbruksnämnderna. Upplåtelsefrågorna hanteras inom lantbruksnämnderna av en särskild rennäringsdelegation, som har samisk representation. Vi föreslår att delegationen skall inhämta yttrande från Sametinget om någon av de samiska ledamöterna motsätter sig upplåtelsen.

Det kan dock på sikt finnas skäl för att ge Sametinget ett större ansvar för upplåtelsefrågorna.

1 Förslag till
Lag om ändring i rennäringslagen (1971:437)

Härigenom föreskrivs i fråga om rennäringslagen (1971:437)¹
dels att 27 § skall upphöra att gälla,
dels att 26, 28, 29 och 30 §§ skall betecknas 29, 30a, 30 respektive 26a §§,
dels att 1–3, 11, 12, 14, nya 26a, nya 29, nya 30, nya 30a, 85, 86 och 94 §§
skall ha följande lydelse,
dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, 26, 27 och 28 §§ av följande
lydelse,
dels att rubrikerna närmast före 1 och nya 26 §§ skall ha följande lydelse,
dels att i lagen närmast före 3 och nya 29 §§ skall införas nya rubriker av
följande lydelse,
dels att i lagen närmast före 31 § skall införas en ny rubrik som skall lyda
”Upplåtelse av mark och vatten m.m.”

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Renskötselrätt m.m.

Renskötselrätt

1 §

Rätt att enligt denna lag begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar (renskötselrätt) har den som är av samisk härkomst, om hans fader eller moder eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke.

Om särskilda skäl föreligger, kan länsstyrelsen medge person med samisk härkomst renskötselrätt, även i annat fall än som avses i första stycket.

Samerna har en på urminnes hävd grundad rätt att inom de områden som anges i 3 § använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar (renskötselrätt).

Renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet.

Renskötselrätten regleras i denna lag.

2 §

Den som ingår äktenskap med renskötselberättigad förvärvar renskötselrätt.

Upplöses äktenskapet genom äktenskapsskillnad, kan länsstyrelsen upphäva renskötselrätt som förvärvats enligt första stycket, om särskilda skäl föreligger.

Renskötselrätt får utövas av den som är medlem i sameby efter vad i 11–14 §§ sägs.

Om koncessionsrenskötsel finns särskilda bestämmelser i 85–89 §§.

Renskötselområdet m.m.

3 §

Renskötsel får bedrivas
1. hela året i Norrbottens och Väs-

Renskötsel får bedrivas inom följande områden (renskötselområdet)

¹ Lagen omtryckt 1985:919.

terbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder *bedrives* under våren, sommaren eller hösten, på renbetesfjällen i Jämtlands län, inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete,

2. den 1 oktober–30 april i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen, inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder *bedrives* vissa tider av året.

Med renbetesland förstås mark som vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. Med renbetesfjällen förstås de vid avvittringen för samerna avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.

1. hela året (*åretruntmarkerna*) i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder *bedrivs* under våren, sommaren eller hösten, på renbetesfjällen i Jämtlands län, inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete,

2. den 1 oktober–30 april (*vinterbetesmarkerna*) i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen, inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder *bedrivs* vissa tider av året.

11 §

Medlem i sameby är

1. *renskötselberättigad* som deltar i renskötseln inom byns betesområde,

2. *renskötselberättigad* som har deltagit i renskötsel inom byns betesområde och haft detta som stadigvarande yrke samt ej övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. *Renskötselberättigad* som är make eller hemmavarande barn till medlem som avses under 1 eller 2 eller som är efterlevande make eller underårigt barn till avliden sådan medlem.

Sameby skall till medlem anta

1. *den* som deltar i renskötseln inom byns betesområde,

2. *den* som har deltagit i renskötsel inom byns betesområde och haft detta som stadigvarande yrke samt ej övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. *den* som är make eller hemmavarande barn till medlem som avses under 1 eller 2 eller som är efterlevande make eller underårigt barn till avliden sådan medlem.

12 §

Sameby kan som medlem *antaga* annan *renskötselberättigad* än som anges i 11 §, om han avser att med egna renar driva renskötsel inom byns betesområde.

Vägras sökanden inträde som medlem, kan länsstyrelsen medge honom inträde, om särskilda skäl föreligger.

Sameby kan som medlem *anta* annan än *den* som anges i 11 §, om han avser att med egna renar driva renskötsel inom byns betesområde.

14 §

Renskötande medlems dödsbo får fortsätta den av medlemman be-

Renskötande medlems dödsbo får fortsätta den av medlemmen be-

drivna renskötelsen under tre år från dödsfallet. Är renskötselberättigad dödsbodelägare under 18 år, räknas tiden från det han fyller 18 år.

Renskötselns upphävande i vissa fall m.m.

30 §¹

Den som inom område som avses i 3 § 1 äger eller brukar mark där renskötsel bedrivs får ej ändra användningen av marken på sätt som medför avsevärd olägenhet för renskötseln i annan mån än som följer av förordnande enligt 26 §.

Första stycket hindrar inte att mark används i enlighet med en detaljplan eller för företag vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning.

drivna renskötelsen under tre år från dödsfallet. Är dödsbodelägare under 18 år, räknas tiden från det han fyller 18 år.

Skyddet för renskötseln

26 §

Vid användandet av mark och vatten inom renskötselområdet skall renskötselrätten beaktas.

Åtgärder som äventyrar förutsättningarna för det fortsatta utövandet av rennärningen får inte tillåtas.

26a §

Den som äger eller brukar mark inom åretruntmarkerna får inte ändra användningen av marken på sätt som medför avsevärd olägenhet för rennärningen.

Första stycket hindrar inte att mark används i enlighet med en detaljplan eller för företag vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning.

Detsamma gäller skogsbruksåtgärd som avses i 28 § första stycket.

27 §

Den som avser att slutavverka skog inom vinterbetesmarkerna på en brukningsenhet som är större än 500 ha skall bereda berörd sameby tillfälle till samråd, om avverkningen omfattar mer än 20 ha skog eller ansluter till kalmark eller plantskog som sammanlagt med den planerade avverkningen överstiger 20 ha på brukningsenheten. Samrådet skall även avse de skogsbruksåtgärder som sammanhänger med avverkningen.

Åtgärd för vilken samrådsskyldighet föreligger får vidtas endast

1. om samebyn medger det eller
2. om en månad förflutit från den dag samebyn bereddes tillfälle till samråd.

Vad nu sagts skall gälla om annat inte överenskommits med samebyn.

¹ Senaste lydelse 1987:154.

28 §

Den som avser att slutavverka skog inom åretruntmarkerna skall i fall som avses i 27 § första stycket bereda berörd sameby tillfälle till samråd. Därutöver skall, oavsett brukningsenhetens storlek, samebyn beredas tillfälle till samråd när en slutavverkning berör

1. hänglavbärande skog
2. nattbetesplats
3. rastställe
4. arbetsshage eller
5. flyttled.

Samrådet skall även avse de skogsbruksåtgärder som sammanhänger med avverkningen.

Åtgärder för vilken samrådsskyldighet föreligger får vidtas endast

1. om samebyn medger det
2. om en månad förflutit från den dag samebyn bereddes tillfälle till samråd och samebyn inte låtit sig avhöra eller

3. om tillstånd erhållits enligt 21 b § andra stycket skogsvårdslagen (1979:429).

Tillstånd som avses i andra stycket 3 får sökas hos skogsvårdsstyrelsen, om överenskommelse inte träffats med samebyn inom en månad från den dag samebyn bereddes tillfälle till samråd.

Vad nu sagts skall gälla om annat inte överenskommits med samebyn.

Intrång i renskötselrätten efter myndighets beslut

26 §

Regeringen kan förordna om upphävande av renskötselrätten för visst markområde, när området behövs för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen (1972:719) eller för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. För område som väsentligen är utan betydelse för renskötseln får sådant förordnande meddelas när området behövs för allmänt ändamål.

Upphävande kan begränsas till

29 §

Om upphävande eller begränsning av renskötselrätten finns bestämmelser i expropriationslagen (1972:719).

Expropriation erfordras inte när mark eller vatten skall användas för företag vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning.

att avse tid eller vissa i renskötselrätten ingående befogenheter.

27 §

Meddelas förordnande enligt 26 §, kan regeringen föreskriva åtgärder för att motverka skada eller olägenhet för renskötseln.

30 §

I mål om ersättning för skada på renskötselrätten gäller, i den mån rätt till ersättning inte bestäms enligt annan lag, 5–7 kap. expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar.

För samebyn talan som ogillas kan domstolen förordna att byn skall bära sina egna kostnader om samebyn befinns ha inlett rättegången utan tillräckliga skäl. Har rättegången uppenbart inletts utan skälig grund får domstolen dessutom förplikta samebyn att ersätta motparten dennes rättegångskostnader.

I mål om ersättning för skada till följd av skogsavverkning eller annan skogsbruksåtgärd gäller dock att vardera parten skall bära sina kostnader.

29 §

I fråga om upphävande av renskötselrätt och ersättning med anledning därav gäller, utöver bestämmelserna i 26–28 §§, i tillämpliga delar bestämmelserna i expropriationslagen (1972:719) om expropriation av särskild rätt till fastighet.

28 §

Medför upphävande av renskötselrätt skada eller olägenhet för renskötseln eller för sådan rätt till jakt eller fiske som avses i 25 §, utgår ersättning därför.

Ersättning för skada eller olägenhet som ej drabbar bestämd person tillfaller till hälften sameby som beröres av upphävandet och till hälften samefonden, om ej särskilda skäl föreligger.

30 a §

Ersättning för skada som inte tillfaller bestämd person tillfaller till hälften berörd sameby och till hälften samefonden, om särskilda skäl inte föreligger för en annan fördelning.

85 §

Den som är renskötselberättigad kan få tillstånd (koncession) att driva renskötse i Norrbottens län nedanför lappmarksgränsen inom område där renskötse av ålder förekommer under hela året. Koncession innefattar rätt för koncessions-

Den som har renskötselrätt kan få tillstånd (koncession) att driva renskötse i Norrbottens län nedanför lappmarksgränsen inom område där renskötse av ålder förekommer under hela året. Koncession innefattar rätt för koncessionshavaren att driva

havaren att driva renskötseln även med skötesrenar som tillhör

renskötseln även med skötesrenar som tillhör

1. den som äger eller brukar jordbruksfastighet, vilken helt eller delvis är belägen inom koncessionsområdet, om han är bosatt på fastigheten eller inom området,

2. den som tidigare har haft koncession inom området, om han är bosatt där och inte har övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. efterlevande make eller efterlevande underårigt barn till koncessionshavare eller till sådan under 2 angiven förutvarande koncessionshavare som vid tidpunkten för dödsfallet ägde skötesrenar, om den efterlevande är bosatt inom koncessionsområdet.

Koncession får lämnas endast om fortsatt renskötsel inom området är till övervägande nytta för orten och endast om den som söker koncession kan antagas komma att driva renskötseln på ett ändamålsenligt sätt.

Koncession meddelas för viss tid, högst 10 år.

86 §

För renskötseln inom koncessionsområdet skall finnas sameby. Medlem i sådan sameby är koncessionshavare, dennes make och hemmavarande barn, *renskötselberättigad* som biträder koncessionshavare i renskötseln och som inte har annat huvudsakligt förvärvsarbete samt ägare av skötesrenar inom koncessionsområdet.

För renskötseln inom koncessionsområdet skall finnas sameby. Medlem i sådan sameby är koncessionshavare, dennes make och hemmavarande barn, *annan person med renskötselrätt* som biträder koncessionshavare i renskötseln och som inte har annat huvudsakligt förvärvsarbete samt ägare av skötesrenar inom koncessionsområdet.

Bestämmelserna om sameby och dess förvaltning gäller i tillämpliga delar i fråga om sameby för koncessionsrenskötsel med följande avvikelser:

1. Ägare av skötesrenar anses som renskötande medlem.

2. Renskötande medlem har i frågor som avses i 59 § 2 en röst för varje påbörjat tjugotal renar som enligt gällande renlängd inncchas av honom.

3. Koncessionshavaren eller, om det finns flera, minst en av dem skall vara ledamot av styrelsen. Koncessionshavare leder renskötseln inom byn och anställer den arbetskraft som kan behövas för renskötseln.

94 §

Till böter dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. avstänger fastställd eller eljest gällande flyttningsväg för renar eller vidtar åtgärd på eller invid vägen så att dess framkomlighet väsentligen försämraras,

2. skrämmar eller på annat sätt ofredar renar som uppehåller sig på område där renskötsel är tillåten,

3. obehörigen driver bort renar från område där renskötsel är tillåten eller hindrar renar från att beta på sådant område,

4. bryter mot 73 § tredje stycket,

4. bryter mot 27 § andra stycket,

5. i andra fall än som avses i 81 eller 82 § vid märkning av egna renar använder renmärke som ej är registrerat för honom,

5. bryter mot 73 § tredje stycket,

6. utför ommärkning eller avbrottsmärkning i strid mot 81 §,

6. i andra fall än som avses i 81 eller 82 § vid märkning av egna renar använder renmärke som ej är registrerat för honom,

Nuvarande lydelse

7. märker renkalv i strid mot 83 §
första eller andra stycket,
8. bryter mot 93 § första eller
tredje stycket.

Föreslagen lydelse

7. utför ommärkning eller av-
brottsmärkning i strid mot 81 §,
8. märker renkalv i strid mot 83 §
första eller andra stycket,
9. bryter mot 93 § första eller
tredje stycket.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.2

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

2 Förslag till Lag om ändring i väglagen (1971:948)

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.2

Häriigenom föreskrivs att 55 § väglagen (1971:948)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

55 §

Har väghållare erhållit vägrätt, är fastighetens ägare berättigad att av väghållaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av vägens byggande eller begagnande, om det ej avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning ej skall lämnas. Samma rätt till ersättning har innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastigheten som *upplåtits* innan marken togs i anspråk.

Har väghållare erhållit vägrätt, är fastighetens ägare berättigad att av väghållaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av vägens byggande eller begagnande, om det ej avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning ej skall lämnas. Samma rätt till ersättning har innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastigheten som *fanns på fastigheten* innan marken togs i anspråk.

Vid ersättningens bestämmande gäller 4 kap. expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar. 4 kap. 3 § nämnda lag skall härvid tillämpas i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

På ersättningen utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från den dag då marken togs i anspråk till och med den dag då betalning skall ske och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

¹ Lagen omtryckt 1987:459.

3 Förslag till Lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.2

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § och 2 kap. 12 § expropriationslagen (1972:719) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

I denna lag förstås med särskild rätt till fastighet nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt. Utan hinder av att tomträtt enligt 13 kap. 26 § jordabalken vid expropriation är likställd med fast egendom får sådan rätt upphävas eller begränsas genom expropriation. Bestämmelsen i 1 § om särskild rätt gäller ej *renskötselrätt enligt rennäringslagen (1971:437) eller vägrätt*.

Bestämmelserna i denna lag om fastighet äger motsvarande tillämpning i fråga om byggnad eller annan anläggning på annans mark.

2 kap.

12 §

Expropriationstillstånd skall icke meddelas, om ändamålet lämpligen bör tillgodoses på annat sätt eller olägenheterna av expropriationen från allmän och enskild synpunkt överväger de fördelar som kan vinnas genom den.

Expropriationstillstånd skall inte meddelas om expropriationen äventyrar förutsättningarna för det fortsatta utövandet av rennäringen.

Expropriation till förmån för annan än staten, kommun, landstingskommun eller kommunalförbund får ske endast om den exproprierande på betryggande sätt kan svara för att den exproprierade egendomen används för avsett ändamål.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

4 Förslag till
Lag om ändring i gruvlagen (1974:342)

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.2

Härigenom föreskrivs att 13 kap. 1 § gruvlagen (1974:342) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 kap.

1 §

Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut, *renskötselrätt* och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Bestämmelserna i denna lag om sakägare gäller ej innehavare av fordran för vilken fastigheten svarar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

5 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1974:890) om vissa
mineralfyndigheter

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.2

Härigenom föreskrivs att 51 § lagen (1974:890) om vissa mineralfyndigheter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

51 §

Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Bestämmelserna i denna lag om sakägare gäller ej innehavare av fordran för vilken fastigheten svarar.

Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut, *renskötselrätt* och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

6 Förslag till
Lag om ändring i skogsvårdslagen (1979:429)

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.2

Härigenom föreskrivs i fråga om skogsvårdslagen (1979:429)
dels att 27 och 30 §§ skall ha följande lydelse,
dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, 21 b, 21 c, och 21 d §§, av
följande lydelse,
dels att rubriken närmast före 21 b § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Renskötselrätten

21 b §

I 27 och 28 §§ rennäringslagen (1971:437) finns föreskrifter om samråd med berörda samebyar vid vissa skogsbruksåtgärder inom renskötselområdet.

I skog på renskötselns åretruntmarker får sådan åtgärd som avses i 28 § första stycket rennäringslagen inte vidtas utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd, utom i fall som avses i andra stycket 1 och 2 samma paragraf.

21 c §

Tillstånd enligt 21 b § andra stycket skall ges såvida inte avverkningen och därmed sammanhängande skogsbruksåtgärder

1. medför bortfall av renbete av sådan art eller omfattning att det inte kan ersättas genom att alternativa betesområden utnyttjas eller

2. omöjliggör sedvanlig samling och flyttning av renhjord.

21 d §

Tillstånd enligt 21 b § andra stycket får inte ges utan att sametinget beretts tillfälle att avge yttrande.

I tillståndsbeslutet får föreskrivas särskilda villkor för att begränsa eller motverka olägenhet för renskötseln.

Tillståndet gäller i fem år från dagen för beslutet.

27 §¹

Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket eller 20 § första stycket,

¹ Senaste lydelse 1983:427.

2. bryter mot 12 § eller 13 § första stycket,
 3. bryter mot den avverkningsbegränsning som avses i 14 §,
 4. bryter mot 19 § första stycket eller mot föreskrift om avverkning som har meddelats med stöd av 19 § andra stycket,
 4. bryter mot 19 § första stycket eller 21 b § andra stycket eller mot föreskrift om avverkning som har meddelats med stöd av 19 § andra stycket eller 21 d § andra stycket,
 5. bryter mot avverkningsförbud som avses i 25 §,
 6. underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet som har föreskrivits med stöd av 17 §,
 7. underlåter att iaktta föreläggande eller bryter mot förbud som har meddelats för att föreskrift enligt 21 § skall efterlevas.
- I ringa fall döms ej till ansvar.
- Har flera medverkat till gärning som avses i första stycket gäller 23 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken.
- Den som överträtt vitesföreläggande eller vitesförbud döms inte till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

30 §

- Myndighet får förordna att dess beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av förd talan.
- Myndighet får förordna att dess beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av förd talan. *Vid prövning enligt 21 b § andra stycket får sådant förordnande meddelas endast om särskilda skäl föreligger.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

7 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.2

Härigenom föreskrivs att 42 § lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

42 §

Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut, *renskötselrätt* och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

8 Förslag till
Lag om ändring i plan- och bygglagen (1987:10)

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.2

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 20 § plan- och bygglagen (1987: 10)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.
20 §

När förslag till detaljplan upprättas, skall kommunen samråda med länsstyrelsen, fastighetsbildningsmyndigheten och kommuner som berörs av förslaget. Sakägare och de bostadsrättshavare, hyresgäster och boende som berörs av förslaget samt de myndigheter, sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget skall beredas tillfälle till samråd.

*Inom område som avses i 3 § 1
rennäringslagen (1971:437) skall sa-
metinget höras om sameby som be-
rörs av detaljplanen begär det.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

¹ Lagen omtryckt 1987:246.

9 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1987:12) om hushållning med
naturresurser m.m.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.2

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 10 § lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m.¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.
10 §

Om ett område enligt 5–8 §§ är av riksintresse för flera oförenliga ändamål, skall företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Behövs området eller en del av detta för en anläggning för totalförsvaret skall försvarsintresset ges företräde.

Om ett område enligt 5–8 §§ är av riksintresse för flera oförenliga ändamål, skall företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. *Ett område får inte användas på sådant sätt att det fortsatta utövandet av rennärningen äventyras.* Behövs området eller en del av detta för en anläggning för totalförsvaret skall *dock* försvarsintresset ges företräde.

Beslut med stöd av första stycket får inte strida mot hushållningsbestämmelserna i 3 kap.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

¹ Lagen omtryckt 1987:247.

Utdrag ur sammanfattning av Samerättsutredningens slutbetänkande (SOU 1990:91) Samerätt och samiskt språk såvitt avser fiskesamerna och andra utövare av traditionella samiska näringar utanför samebyn

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.3

De rättigheter som enligt rennäringslagen tillkommer samerna kollektivt har i lagen fått den sammanfattande beteckningen renskötselrätt. I renskötselrätten ingår bl.a. rätt till renbete, jakt, fiske och visst skogsfång. Endast den som är medlem i en sameby har rätt att utöva dessa rättigheter. Medlem kan bara den bli som avser att ägna sig åt renskötsel.

En samebymedlem får jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där. Denna jakt- och fiskerätt, som är underkastad de begränsningar som följer av jakt- och fiskelagstiftningen, gäller på såväl statlig som privat mark. Rätten omfattar även jakt och fiske till avsalu.

Jakt och fiske bedrivs emellertid näringsmässigt även av samer som står utanför samebyarna. För att kunna jaga och fiska inom byns område har dessa samer, om de inte kan grunda sin rätt på innehav av fastighet, bestämmelser i arrendekontrakt eller liknande, att hos lantbruksnämnden ansöka om upplåtelse av jakt och fiske. Det rör sig i dessa fall om en mer begränsad rätt än den som följer av renskötselrätten.

Till de s.k. fiskesamerna brukar räknas sådana samer som inte är medlemmar i någon sameby men som är beroende av fisket inom renskötselområdet för sin försörjning. Gruppen anses bestå av färre än 100 personer.

Av såväl rättsliga som sociala och näringsmässiga skäl är det motiverat att genom lagstiftning förbättra fiskesamernas möjligheter att bedriva fiske och ge dem en större trygghet i sin näringsutövning.

Vi föreslår att rennäringslagen ändras så att även fiskesamerna kan få utöva den fiskerätt som i dag endast samebymedlemmar har rätt att utöva. Rätten att fiska omfattar enligt förslaget samtliga sjöar på kronomark som samebyn har fiskerätt i, med de inskränkningar som kan gälla för fiskande bymedlemmar. Enligt förslaget får en fiskesame också uppföra en fiskekoja när det behövs för hans näringsutövning samt ta virke och vedbrand till en sådan koja.

Det är inte, annat än i rena undantagsfall, möjligt att i de områden det här är fråga om uteslutande försörja sig på fiske. Det tillskott till hushållet som jakten ger är ofta en förutsättning för bosättningen i området. Vårt förslag innefattar därför också rätten till jakt. Även i detta avseende föreslås fiskesamernas rättigheter på kronomark motsvara samebymedlemmarnas.

Det ankommer enligt förslaget på länsstyrelsen att efter ansökan pröva om tillstånd bör ges. Vid tillståndsprövningen skall även samebyns och dess medlemmars behov vägas in i bedömningen. Andra jakt- och fiskeintressen i området skall också beaktas.

Många sameslöjdare står utanför samebyarna och saknar därmed enligt rennäringslagen rätt att ta slöjdvirke. Vi föreslår att yrkesmässigt verk samma slöjdande samer av länsstyrelsen skall kunna få tillstånd att för eget

behov ta slöjdvirke på kronomark inom de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen.

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2.3

Våra förslag om ändring i rennäringslagen bedöms kunna genomföras utan några personalförstärkningar vid de berörda myndigheterna. Förslagen bedöms inte heller medföra några beaktansvärda ekonomiska konsekvenser för andra enskilda intressen.

Samerättsutredningens lagförslag såvitt avser fiskesamerna och andra utövare av traditionella samiska näringar utanför samebyn

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.4

Förslag till

Lag om ändring i rennäringslagen (1971:437)

Härigenom föreskrivs i fråga om rennäringslagen (1971:437)²

dels att 17, 22, 25, 31, 32 och 95 §§ skall ha följande lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 25 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

Behövs virke till anläggning eller byggnad som avses i 16 § första eller andra stycket, får skog avverkas på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen. Inom samma delar av betesområdet får medlem i samebyn för eget behov *taga* bränsle och slöjdvirke.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning av markens ägare eller brukare, om *ej* denne medger annat.

På sådan mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen som hör till samebys betesområde får byn eller medlem i byn för ändamål som anges i första stycket *taga* endast torra träd, vindfäll, skogsavfall, tall- och grantjur eller, för tillfälligt behov, på utmark växande lövträd.

Behövs virke till anläggning eller byggnad som avses i 16 § första eller andra stycket, får skog avverkas på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen. Inom samma delar av betesområdet får *den som är* medlem i samebyn för eget behov *ta* bränsle och slöjdvirke.

Länsstyrelsen får medge att en same som inte är medlem i någon sameby för eget behov får ta slöjdvirke på kronomark inom den del av en samebys betesområde som avses i första stycket, om han yrkesmässigt ägnar sig åt samisk slöjd.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning av markens ägare eller brukare, om *inte* denne medger annat.

På sådan mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen som hör till *en* samebys betesområde får byn eller medlem i byn för ändamål som anges i första stycket *ta* endast torra träd, vindfäll, skogsavfall, tall- och grantjur eller, för tillfälligt behov, på utmark växande lövträd.

22 §

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan för viss tid förbjuda avverkning enligt 17 eller 18 § av växande tall, gran eller björk, om det behövs för att bevara skogen eller för skogens återväxt.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan för viss tid förbjuda avverkning enligt 17, 18 eller 25 a § av växande tall, gran eller björk, om det behövs för att bevara skogen eller för skogens återväxt.

² Lagen omtryckt 1985:919.

Medlem i sameby får jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på medlem i sameby som tillfälligt uppehåller sig inom annan samebys betesområde för renskiljning eller annat ändamål som har samband med renarnas skötsel. Han får dock jaga och fiska endast för sitt uppehålle.

Uppehåller sig björn, varg, järv eller lo bevisligen i trakten får jakt efter sådant djur företas på mark som anges i första stycket inom annan samebys betesområde, i den mån regeringen eller myndighet, som regeringen bestämmer, tillåter det.

Den som är medlem i en sameby får jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där (samebyns jakt- och fiskeområde).

Om en medlem i en sameby tillfälligt uppehåller sig inom en annan samebys betesområde för renskiljning eller annat ändamål som har samband med renarnas skötsel, får han jaga och fiska för sitt uppehålle inom den samebyns jakt- och fiskeområde.

Uppehåller sig björn, varg, järv eller lo bevisligen i trakten får jakt efter sådant djur företas på mark som anges i första stycket inom en annan samebys betesområde, i den mån regeringen eller myndighet, som regeringen bestämmer, tillåter det.

25 §

25 a §

Länsstyrelsen får medge att en same som inte är medlem i någon sameby, men som är stadigvarande bosatt inom en samebys jakt- och fiskeområde, får jaga och fiska på kronomark inom området, om det med hänsyn till hans utkomstmöjligheter där och omständigheterna i övrigt framstår som skäligt. Länsstyrelsen skall därvid beakta vad samebyn beslutat med stöd av 35 § andra stycket.³

Länsstyrelsens beslut får även innefatta rätt att uppföra fiskekoja.

Behövs virke till en sådan byggnad, får skog avverkas på kronomark inom samebyns jakt- och fiskeområde. Inom samma område får bränsle tas för uppvärmning av byggnaden.

Avverkning får ske endast efter anvisning av markägaren. För avverkad skog behöver ersättning inte lämnas.

³ Hänvisningen till 35 § andra stycket avser föreslagen lydelse enligt prop. 1990/91:4.

31 §

Sameby eller medlem i sameby får ej upplåta rättighet som ingår i renskötselrätten.

Sameby får dock åt den som har varit medlem i byn upplåta rätt att utan avgift till sitt husbehov jaga och fiska på byns område enligt 25 §.

En sameby eller en enskild same får inte upplåta rättighet som ingår i renskötselrätten.

En sameby får dock åt den som varit medlem i byn upplåta rätt att utan avgift till sitt husbehov jaga och fiska inom byns jakt- och fiskeområde.

32 §

På sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och på renbetesfjällen får nyttjanderätt upplåtas endast om upplåtelsen kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln.

Avser upplåtelsen rätt till jakt eller fiske, krävs dessutom att upplåtelsen är förenlig med god jaktvård eller fiskevård och kan ske utan besvärande intrång i rätten till jakt eller fiske enligt 25 §. Upplåtelse av hela fisket i visst vatten får ske endast om samebyn medger det.

Avser upplåtelsen rätt till jakt eller fiske, krävs dessutom att upplåtelsen är förenlig med god jaktvård eller fiskevård och kan ske utan besvärande intrång i rätten till jakt eller fiske enligt 25 eller 25 a §. Upplåtelse av hela fisket i visst vatten får ske endast om samebyn medger det.

95 §

Bryter medlem i sameby uppsåtligt eller av oaktsamhet mot 17–20 § eller mot föreskrift som meddelats med stöd av 22 § eller lämnar han uppsåtligt eller av oaktsamhet oriktig uppgift vid renräkning eller vid upprättande av renlängd döms till böter, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Till böter döms den som uppsåtligt eller av oaktsamhet

1. bryter mot 17–20 §, 25 a § tredje eller fjärde stycket eller mot föreskrift som meddelats med stöd av 22 §,

2. lämnar oriktig uppgift vid renräkning eller vid upprättande av renlängd.

Till ansvar enligt denna paragraf döms inte om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

Sammanfattning av Naturvårdslagsutredningens betänkande (SOU 1990:38) Översyn av naturvårdslagen m.m. såvitt avser naturvårdshänsyn vid renskötseln

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.5

Naturvårdslagsutredningens främsta uppgift har varit att undersöka om den nuvarande naturvårdslagen tar till vara naturvårdens intressen i tillräcklig omfattning och om lagstiftningen på ett effektivt sätt bidrar till att de riktlinjer för naturvårdspolitiken som statsmakterna har antagit kan genomföras.

Utredningen har vid sin översyn av lagstiftningen funnit att det främst är hotade arter och deras biotoper som behöver ett förstärkt skydd genom naturvårdslagen.

Översynen har vidare lett fram till förslag om flera andra skärpningar och förtydliganden i lagstiftningen. Här skall bl.a. följande nämnas.

– Genom en förändring av 6 § blir det möjligt att inskränka *samernas rättigheter i nationalparkerna* om det är av väsentlig betydelse för naturvården. Dessutom föreslås en särskild *bestämmelse om naturvårdshänsyn i rennärlagslagen*.

Naturvårdslagsutredningens lagförslag

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2.6

Förslag till

Lag om ändring i rennäringslagen (1971:437)

Härmed föreskrivs att det i rennäringslagen (1971:437) skall införas en ny paragraf, 65 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

65 a §

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om den hänsyn som skall tas till naturvårdens intressen vid renskötselns utövande såsom i fråga om skyddet av växt- eller djurlivet. Detta bemyndigande medför inte befogenhet att meddela föreskrifter som är så ingripande att avsevärd olägenhet för renskötseln uppkommer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

Sammanställning av remissyttranden över Naturvårdslagsutredningens betänkande (SOU 1990:38) Översyn av naturvårdslagen m.m. såvitt avser naturvårdshänsyn vid renskötsel

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.7

Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet – såvitt avser naturvårdshänsyn vid renskötsel – avgetts av Lantbruksstyrelsen, Plan- och bostadsverket, Statens naturvårdsverk, Länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Svenska turistföreningen och Svenska samernas riksförbund. Yttrande har dessutom inkommit från Agrifack.

En fullständig förteckning över de remissinstanser som yttrat sig över betänkandet har fogats som bilaga 16.5 till proposition 1990/91:90 En god livsmiljö. En sammanställning av samtliga remissyttranden över betänkandet finns tillgänglig i Miljö- och naturresursdepartementet.

Lantbruksstyrelsen: Det ligger i samernas långsiktiga intresse att bevara naturen och att medverka i en opinionsbildning som har detta som mål. Lantbruksstyrelsen instämmer bl.a. därför med utredningens uppfattning att förevarande paragraf skall införas efter förebild från lagen om skötsel av jordbruksmark och skogsvårdslagen.

På motsvarande sätt som skett i fråga om skötsellagen och skogsvårdslagen bör rätten att utfärda föreskrifter delegeras till den centrala myndigheten – i detta fall Lantbruksstyrelsen – efter samråd med Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet.

Plan- och bostadsverket: Boverket har förståelse för utredningens ambition att lösa den motsägelse som finns mellan rennäringslagen och naturvårdslagen. Innan en lagändring genomförs bör dock ett bättre kunskapsunderlag ha utarbetats, där rennäringens markanvändning i hela fjällområdet beskrivs. Detta behövs för att bättre kunna bedöma konsekvenserna av de föreslagna inskränkningarna i samernas moderna sätt att bedriva renskötsel i känsliga naturmiljöer.

Ett sådant förbättrat underlag håller på att tas fram av berörda lantbruksnämnder i samråd med samebyarna. Arbetet leds av en särskild arbetsgrupp inom Lantbruksstyrelsen, där bl.a. Boverket och SSR ingår. Denna redovisning syftar ytterst till att precisera rennäringens anspråk, bl.a. riksintressen enligt NRL. Med en sådan samlad redovisning av rennäringens markanvändning inom aktuella fjällområden får man ett nyanserat och konkret underlag för att bedöma behovet och omfattningen av den föreslagna lagändringen.

Boverket anser därför att den föreslagna lagändringen bör avvakta det pågående arbetet med fördjupat underlag, som beskriver rennäringens markanvändning och samebyarnas utvecklingsplaner (driftsplaner).

Statens naturvårdsverk: – – – rennäringen precis som andra näringar måste vara underkastade NVL och visa tillräcklig naturvårdshänsyn vid sin modernisering av renskötseln. Naturvårdsverket ser därför med tillfredsställelse att naturvårdshänsynen skrivs in i 65 a § rennäringslagen.

– – –

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Införandet av en paragraf i rennäringsla-

gen om hänsyn till naturvårdsintressena tillstyrks. Främst behöver barmarkskörningen i kalfjällsområdet beaktas. Eftersom vår organisation innefattar såväl rennärings- som naturvårdsexpertis bör vi ha de bästa förutsättningarna att avgöra vilka föreskrifter som är nödvändiga och som samtidigt ej medför skada eller olägenhet för renskötseln. I detta sammanhang bör framhållas att i skogsbruksområdet är effekterna av rennäringens barmarkskörning försumbara i jämförelse med följderna av maskinanvändningen inom skogsbruket.

Agrifack: Agrifack har förståelse för att renskötseln kan orsaka vissa olägenheter för naturvården. Att meddela tvingande föreskrifter för hur samerna skall hantera renskötseln är emellertid en mycket känslig fråga. Även i detta fall förordar vi därför att man i första hand satsar på en naturvårdsutbildning, dvs. av de renskötande samerna.

Svenska turistföreningen: STF samtycker till förslaget att införa särskild bestämmelse om naturvårdshänsyn i rennäringslagen.

Svenska samernas riksförbund: Riksförbundet konstaterar att Naturvårdslagsutredningen med hänvisning till domen i skattefjällsmålet utgår från den starkare rättsliga ställning samerna har än den naturvårdslagen ger uttryck för. Utifrån detta söker utredningen röja upp i den av myndigheter styrda rättstillämpning, varifrån en del exempel ovan är redovisade.

I fråga om utredningens förslag att i rennäringslagen som en ny paragraf, 65 a §, föra in en hänsynsparagraf får riksförbundet redovisa följande.

Det skall först konstateras att enkla jämförelser inte kan göras med de i utredningen angivna förebilderna från lagen om skötsel av jordbruksmark och skogsvårdslagen.

Som inledningsvis konstateras är grunden för de samiska näringarna att bruka naturen och naturresurserna och inte förbruka och föröda. Härav följer att det i och för sig måste anses ligga en tillräcklig garanti för ett hänsynstagande till naturvården redan i näringarnas grundläggande struktur och sätt för utövande. De samiska näringarna ensamma och tillsammans med naturvården har kunnat stå emot exploateringar av markerna och alltså utgjort ett särskilt instrument för naturvårdsarbetet – att bevara marker värda att skydda.

Enligt specialmotiveringen anges att kriteriet ”avsevärd olägenhet för renskötseln” skall ses tillsammans med föreskrift som medför att ”pågående markanvändning avsevärt försvåras”. Enligt förbundets mening är detta ett ytligt betraktelsesätt på de frågeställningar som möter och enkla jämförelser kan, som ovan framförs, inte göras med lagen om skötsel av jordbruksmark och skogsvårdslagen. De samiska näringarna utgör en helhet med delar av renskötsel, jakt och fiske och där ingrepp i den ena delen påverkar förutsättningarna för den andra om inte annat på så sätt att försörjningsunderlaget för utövarna påverkas. Vidare gäller att inskränkningar för ett visst moment i renskötseln påverkar andra moment och funktioner i renskötseln. Det är alltså inte fråga om enkla arealberäkningar eller annat utan om ingrepp i dels ett socio-ekonomiskt system, dels sammanhängande funktioner i en verksamhet som består av flera i varandra sammankopplade moment.

Det är alltså nödvändigt att överarbeta den föreslagna preciseringen i ren-

näringslagen och därvid komplettera underlaget för sättet hur prövning skall ske. Ovan anges nödvändigheten av att göra konsekvensbeskrivningar, något som självklart kommer in också i detta sammanhang.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.7

Sammanfattning av Lantbruksstyrelsens rapport (1989:4) Frågor om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi (Förslag av Rennäringsgruppen)

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.8

Samebyfrågor

Under denna rubrik diskuterar Rennäringsgruppen olika frågor som hör samman med samebyarnas organisation, funktion och effektivitet. Inledningsvis pekar gruppen på det ökande behov av *kompletterande sysselsättning* som uppstår i byarna till följd av att rennärföretagen blir större och därmed färre till antalet. Den verksamhet som ligger närmast till som komplement är sådan som har nära anknytning till rennäringen, t.ex. vidareförädling av renkött och naturprodukter som fisk, vilt och bär. Även turismen kan bli ett viktigt komplement. Gruppen konstaterar att det är samebyarna själva som bör ta initiativ i dessa frågor. Samhället kan sedan bidra med rådgivning och statligt stöd, t.ex. glesbygdssöd.

Samebyn får enligt rennärlagen inte *driva annan ekonomisk verksamhet* än renskötsel. I ett särskilt avsnitt tar gruppen upp de lagtekniska och andra konsekvenserna av att ta bort den begränsningen i lagen. Frågan, som är stor och komplex och som inte ingår i gruppens uppdrag att lösa, föreslås bli föremål för närmare utredning. En viktig fråga i sammanhanget är det solidariska ansvar som samebyns medlemmar nu har för byns skulder.

Vad gäller samebyns interna förhållanden i övrigt föreslår rennärlagen ingen ändring i reglerna om *medlemskap*.

För att få en bättre samordning inom många samebyar fordras en större *rättvisa i förhållandet mellan arbetsinsats och inkomst* och över huvud taget en jämnare fördelning av inkomsterna. Detta fordrar att den ojämna ägarstrukturen ändras.

En del samebyar har ett totalt sett högre renantal än vad som tillåts för byn. De problem som detta kan föra med sig kan enligt Rennäringsgruppen bearbetas på flera sätt: genom interna beslut om antal renskötsel företag och renar i samband med pågående markanvändnings- och utvecklingsplanering, genom lanbruksnämndernas rådgivning, genom att byn med stöd av 35 § rennärlagen sätter tak för det antal renar som en enskild medlem får ha, genom ändring av skattereglerna som gör det möjligt att över flera år fördela inkomsterna från större slaktuttag m. m. och genom möjlighet för samhället att gå in med vitesföreläggande. En första åtgärd är dock att fullfölja renbetesinventeringarna och sedan bestämma nya och mer korrekt grundade högsta renantal. För att inventeringen skall kunna genomföras är det ofrånkomligt att statsmakterna ställer större resurser till förfogande.

Rennäringsgruppen föreslår vidare att samebyn skall kunna styra och därmed påverka *medlemmarnas rätt till jakt och fiske*, vilket ibland kan vara befogat, t.ex. av fiskevårdsskäl.

För nyetableringar inom renskötseln, dvs. för nystartade företag, är det viktigt att den nye företagaren har en god utbildning, främst inom biologi och ekonomi.

I olika sammanhang har påpekats att samhället har dåliga – eller i flera fall

inga alls – möjligheter att ingripa mot en sameby som bryter mot föreskrifterna i rennäringslagen.

Rennäringsgruppen föreslår att ändringar görs i rennäringslagen så att det blir möjligt att förelägga och – vid olydnad mot föreläggandet – döma ut vite mot en sameby som i vissa avseenden bryter mot lagen: om byn inte respekterar ett beslut om högsta tillåtna renantal, om byn inte fullgör skyldigheten att genomföra renräkning, om byn inte underrättar annan by om skiljning av renar eller om byns renar upphåller sig på otillåten mark. När det gäller byar som har ett för högt renantal bör det vara möjligt att rikta vitesföreläggande (med innebörd att antalet skall minskas) även mot en enskild medlem i samebyn. Vite skall även kunna komma till användning mot koncessionssameby eller koncessionshavare vid brott mot de regler och villkor som gäller där.

Samebyarna saknar i dag möjligheter att ingripa med tvångsmedel mot enskilda medlemmar som inte lyder de beslut som fattats inom byn. Det torde emellertid redan nu vara möjligt – utan särskilda regler i rennäringslagen – att i samebyarnas stadgar ta in bestämmelser om vite. När det gäller att få ett vite utdömt måste samebyn dock vända sig till domstol för att få frågan avgjord där.

Rennäringsgruppen föreslår också att bestämmelser införs i rennäringslagen att en medlem inte får rösta för fler renar än han får ha enligt byns beslut (eller – för koncessionssameby – enligt det maximiantal som lagen anger). En koncessionssameby föreslås också få rätt att tvångsslakta renar i den mån ägaren har flera skötesrenar än de 30 som lagen tillåter.

Företagsregister

Rennäringsgruppen torde vara den enda av de s.k. areella näringarna som saknar tillförlitliga statistiska uppgifter om sin verksamhet. Rennäringsgruppen anser det mycket angeläget att rättvisande uppgifter finns om samebyarnas renantal och företagsstruktur. Att sådana uppgifter kan redovisas har betydelse för samhällsplaneringen och för näringen själv t.ex. i kontakterna med myndigheter och diskussioner om konkurrerande intressen. Gruppen anser att de renlängder som samebyarna enligt rennäringslagen är skyldiga att upprätta utgör ett tillräckligt underlag till ett företagsregister, och gruppen föreslår att samebyarna skall vara skyldiga att lämna renlängderna till lantbruksnämnden (länsstyrelsen). I och med att uppgifterna lämnas för statistiskt ändamål blir renlängderna skyddade av sekretess och de får alltså inte lämnas ut av myndigheten.

Det ekonomiska stödet

Enligt rennäringsförordningen kan lån och bidrag lämnas för tre olika ändamål:

- rationaliseringsstöd
- rendriftsstöd
- redskapsstöd

Rennäringsgruppen föreslår att rationaliseringsstödet till samebyarna skall prioriteras. I övrigt föreslår gruppen endast den förändringen av nuvarande regler att nedre gränsen för kostnader som kan medföra redskapsstöd höjs från 3 000 till 10 000 kr.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.8

Tillskottsutfodring

Allt fler samebyar använder sig av tillskottsutfodring, huvudsakligen av hö. Genom en sådan utfodring ökar tamhetsgraden, hjordarna hålls bättre samlade, flyttningarna underlättas och problemet med strövrenar motverkas.

Rennäringsgruppen anser att tillskottsutfodringen bör bli ett naturligt inslag i renskötseln. För detta fordras information, rådgivning och – i vart fall inledningsvis – ekonomisk stimulans. Gruppen föreslår därför att en sameby eller vintergrupp under tre år skall få statligt stöd motsvarande halva kostnaden för inköp av hö under 50 dagar. Det sammanlagda stödbehovet skulle enligt gruppens bedömning kosta 1,5–1,8 miljoner kronor per år.

Transportstöd

Fyra samebyar i Norrbottens län saknar vägförbindelse till någon av sina slaktplatser. För att klara transporterna har byarna ibland anlitat helikopter. Detta har dock fördyrat slaktkostnaden med mer än 3 kr. per kilo slaktvikt. Denna typ av slakt har också medfört andra problem, bl.a. av livsmedelshygienisk art.

Transportsvårigheten har medfört att slaktuttaget minskat eller att slakten senarelagts, vilket också medfört olägenheter.

Rennäringsgruppen föreslår att staten skall stå för 40 procent av den faktiska merkostnaden för slakten. Detta beräknas motsvara drygt 140 000 kr per år. 35 procent av merkostnaden (drygt 120 000 kr.) torde kommunerna (Jokkmokk resp. Kiruna) vara beredda att bidra med, enligt gruppens bedömning. Resten av merkostnaden får renägarna själva stå för.

Fjällförvaltningsfrågor

Under denna rubrik har Rennäringsgruppen behandlat frågor som hör samman med upplåtelser, främst för jakt och fiske. Gruppens förslag innebär följande förändringar i förhållande till vad som nu tillämpas.

Begreppet ortsbo har betydelse på det sättet att dessa har vissa förmåner vid upplåtelser. Med hänsyn till samhällsutvecklingen anser gruppen att kategorin ortsbor, som skall vara prioriterade genom lägre avgifter m.m., bör begränsas kraftigt och endast omfatta vad som gruppen kallar "den utpräglade glesbygdsbefolkningen".

Under de senaste åren har några samebyar, genom särskilda ekonomiska eller ideella föreningar, försöksvis själva svarat för en upplåtelseverksamhet. Detta har gällt främst småviltjakt men också fiske. Upplåtelserna har i allmänhet kombinerats med kringverksamhet: Stug- eller båtuthyrning, guidning m.m. Denna verksamhet, som tillför ökad sysselsättning och inkomster,

bör fortsätta och rennäringsgruppen föreslår att flera byar engagerar sig i denna typ av verksamhet.

Rennäringsgruppen föreslår också att inkomsterna från fiskeupplåtelser, som nu tillfaller samebyarna med 25 procent och samefonden med 75 procent, i fortsättningen fördelas med halva beloppet på samebyarna och halva på samefonden.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.8

Förslag till ändringar i rennäringslagen

15 §

Sameby får - - - för renbete.

Lantbruksnämnden bestämmer - - - byns betesområde.

Om det behövs - - - inskränkning i betesrätten.

Om samebyn bryter mot beslut enligt andra eller tredje stycket får länsstyrelsen föreskriva vite. Ett föreläggande att minska antalet renar kan även riktas mot en enskild renägare.

35 §

Om det är - - - om innehavet.

Om det är påkallat av hänsyn till jakt- eller fiskevård eller av andra särskilda skäl får samebyn undanta viss mark eller visst vatten från medlemmarnas begagnande för jakt eller fiske.

Föreskrifter enligt första eller andra stycket får ej ges sådant innehåll att renskötande medlems fortsatta verksamhet omöjliggöres eller väsentligt försvåras.

59 §

I fråga om - - - i denna lag.

1. att varje myndig - - - stycket 1-6.

2. att i övriga frågor rösträtt tillkommer endast renskötande medlem, som därvid har en röst för varje påbörjat hundratal renar som enligt gällande renlängd innehas av honom, dock ej för fler renar än samebyn bestämt för honom enligt 35 §.

3. att medlems rösträtt - - - myndiga medlemmar.

66 §

Räkning av samebys - - - större tidsmellanrum.

Lantbruksnämnden kan - - - kommer till stand.

Länsstyrelsen kan genom vite förelägga sameby att genomföra renräkning.

68 §

På grundval - - - genast rättas.

I renlängden - - - föreskriften efterföljts.

Bystämman fastställer - - - rättelse däri.

Regeringen får meddela närmare föreskrifter om användningen av renlängd som underlag för företagsregister och om skyldigheten att lämna renlängden för sådant ändamål.

70 §

Har främmande renar - - - återföra renarna.

Uteblir sameby - - - ägarnas räkning.

Om ej annat - - - och försäljning.

Länsstyrelsen kan genom vite förelägga sameby att underrätta annan sameby om kommande skiljning.

71 §

Uppehåller sig renar utanför renskötselområdet eller på mark inom detta område under tid då renskötsel icke får bedrivas där, kan länsstyrelsen på

framställning av lantbruksnämnden eller renägare som därigenom lider skada eller olügenhet av någon betydelse genom vite förelägga samebyn att bortföra renarna. (Leder vitesföreläggandet inte till åsyftat resultat kan länsstyrelsen förordna att renarna skall slaktas och säljas).

Är det känt - - - om renarna.

Kostnaden för - - - ha hört.

86 §

För renskötseln - - - inom koncessionsområdet.

Bestämmelserna om - - - följande avvikelser:

1. Ägare av - - - renskötande medlem.

2. Renskötande medlem har i frågor som avses i 59 § 2 en röst.

3. Koncessionshavaren eller - - - för renskötseln.

4. Byn äger rätt att låta slakta medlems renar eller försälja vid slakt utvunna produkter i den mån dennes renantal överstiger det som anges i 88 § andra stycket och han inte efter påpekande själv vidtar erforderliga åtgärder.

89 §

Bryter sameby eller koncessionshavare mot villkor som gäller för verksamheten kan länsstyrelsen genom vite förelägga byn eller koncessionshavaren att vidta rättelse.

Har förutsättningarna - - - nya villkor.

Sammanställning av remissyttranden över Lantbruksstyrelsens rapport (1989:4) Frågor om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi (Förslag av Rennäringsgruppen)

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.10

Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över rapporten lämnats av Skogsstyrelsen, Domänverket, Datainspektionen (DI), Länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Härjedalens och Vilhelmina kommuner, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Skogsindustrierna, Skogsägarnas riksförbund och Svenska samernas riksförbund (SSR).

Skogsstyrelsen har bifogat yttranden från Skogsvårdsstyrelserna i Kopparbergs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Länsstyrelsen i Västerbottens län har bifogat yttranden från Fiskenämden i Västerbottens län, Polismyndigheterna i Storumans och Vilhelmina distrikt, Kommunstyrelsens arbetsutskott i Storumans kommun, Kommunstyrelsen i Åsele kommun och Västerbottens läns jaktvårdsförening. Länsstyrelsen i Norrbottens län har bifogat yttrande från rennäringsdelegationen i länet.

Härutöver har yttranden kommit in från Skogsägarna i Norrbotten, Skogsägarna i Västerbotten-Örnsköldsvik, Signar Gustafsson, Storuman, Långsjöby s-förening, Skarvsjö jaktvårdsområde, Svenska jägareförbundet, Storumans, Storumans södra och Tärna s-föreningar.

1 Samebyfrågor

1.1 Allmänt

Domänverket: Utvecklingen mot färre och större renskötsel företag torde vara ofrånkomlig. Kompletterande sysselsättning i verksamheter som ligger renskötelsen nära synes i ett sådant läge naturlig. Med hänsyn till renskötelsens uttalade speciella koppling till samekulturen verkar det mycket lämpligt att bolag eller ekonomiska föreningar bildas för drift av andra verksamheter.

Åtgärder är angelägna för att motverka ojämn ägarstruktur och ojämma inkomster inom samebyarna.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Under de senaste åren har i vissa delar av Jämtlands län förmärkts tendenser till ökade konflikter och spänningar mellan rennäringsidkare och markägare. Den främsta anledningen till detta är att renantalet inom vissa byar vuxit med påföljd att vinterbetningen i skogslandet ökat och sommarströvningen där tilltagit i omfattning. Markägarna hävdar att renägare inte följer givna regler och beslut vid utövandet av renskötelsen och att regelsystemet innehåller brister, inte minst vad gäller sanktions- och kontrollmöjligheterna. Åtgärder grundade på förslag av Lantbruksstyrelsens rennäringsgrupp bör enligt länsstyrelsens bedömning bl.a. ge ökade möjligheter att upprätthålla respekten för rennäringslagen och för beslut fattade med stöd av lagen.

Samebyarnas organisation är unik och förutsätter att renskötsel företagen inom byn visar solidaritet och ansvar när det gäller såväl betesresurser som gemensamma anläggningar. Samtidigt gäller dessutom särskilda regler för betesdriften gentemot berörda markägare. Nuvarande konflikter såväl inom som mellan byarna och gentemot berörda markägare visar brister på samverkan enligt gällande regler.

Rennäringsgruppens förslag går i allt väsentligt ut på att öka samhällets och samebyarnas styrmöjligheter när det gäller att bedriva renskötseln. Åtgärder är angelägna, men minst lika väsentligt är att man från samhällets sida skaffar sig insyn i hur rennäringen fungerar och de enskilda rennäringens roll i detta arbete.

Länsstyrelsen i Västerbottens län gör först en allmän reflektion om vinterbete.

Rennäringen är miljövänlig och bör kunna sambruka marken i förtroende-full samverkan med andra markanvändare. Näringen är utsatt för vissa störningar från andra verksamheter.

Svårigheter och konflikter har uppstått i Västerbottens län bl.a. därför att flyttningssvägarna är långa (ibland mer än 300 km) och på sina ställen smala, betesfattiga och/eller svårframkomliga. Den lavbärande marken, alltså re-nens vinterbete, är koncentrerad till smala stråk eller små ytor. För sin fortlevnad i ett område är rennäringen beroende av att det finns tillräckligt med vinterbete där.

”Tillräckligt” är naturligtvis ett relativt begrepp. Var och en av länets sju samebyar bör förfoga över ”tillräckliga” vinterbetesmarker för att rennä-ringsföretagen i byn skall kunna bedriva en uthållig renskötsel. Ett lavbä-rande område kan ge bete åt högst ett visst antal renar över åren. Vinterbetet är en begränsad faktor när det gäller att ta in nya medlemmar i samebyn. En slutavverkning på lavbärande mark innebär att den marken inte kan använ-das till vinterbete de närmaste decennierna.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Lantbruksstyrelsens förslag tar sikte på att lösa flera mycket viktiga frågor som vållat problem under den hittillsva-rande tillämpningen av rennärlagslagen. När rennärlagslagen infördes inne-bar detta introduktion av ett i många stycken nytt regelsystem. Det är därför att hälsa med stor tillfredsställelse att Lantbruksstyrelsen nu genomfört en genomgripande analys av många svåra frågor.

Lantbruksstyrelsens förslag verkar vara helt utformat inom den särskilt tillsatta rennärlagsgruppen. Länsstyrelsen har genom experter i Rennärlags-frågor medverkat i arbetet. Gruppen har inte innehållit företrädare för några andra intressen. Det redovisas inte i rapporten om samråd skett med andra institutioner eller organisationer än Svenska samernas riksförbund, som också ingått i arbetsgruppen. Ett antal frågor som behandlats är av den natu-ren att de vunnit på att tillföras kompetens även från annat håll. Rennärlags-ens markanvändning kännetecknas av att markanvändningen är gemensam med flera andra intressen. Att de förslag som nu läggs fram inte grundas på överläggningar med andra berörda är en brist. Länsstyrelsen har sökt att i yttrandet göra en bedömning utifrån sammanvägda samhällsintressen.

Lantbrukarnas riksförbund: Rennärlagsgruppen ingår som en viktig och värde-full del av näringslivet inom de områden där renskötseln av hävd förekom-

mer. Utredarna konstaterar att samebyarna tenderar att bli sammanslutningar av ett litet antal företagare som med avancerad teknikanvändning och liten personalinsats sköter ett mycket stort antal renar. Enligt LRF:s uppfattning får denna utveckling oacceptabla följder dels genom att sysselsättningsmöjligheterna minskar inom rennäringen, dels genom att renhjordarna inte kan övervakas på önskvärt sätt med ökade skaderisker som följd för andra näringsutövare.

Inom LRF:s länsförbund i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län har under de senaste åren noterats en påtaglig ökning av anmärkningar och klagomål från lantbrukare beträffande skador och besvär förorsakade av ett starkt ökande antal renar. Liknande iakttagelser om ökade problem, skador och konflikter har också redovisats från ansvariga länsmyndigheter. De problem som redovisats från länsförbunden kan beskrivas enligt följande:

- Ökade skador på grödor och skogsplanteringar förorsakade av renar.
- Mycket stora skador på vallodlingar på otjälad mark under tider med regn efter den 1 oktober.
- Renförekomster utanför renbetesfjällen under icke tillåten tid (maj–september).
- Renförekomster i områden där ortsbefolkningen hävdar att marker inte tidigare nyttjats för renbetning under 1900-talet, dvs. sedvanerätten ifrågasätts.
- Förstörd älgjakt på grund av renförekomster i områden där renen inte har rätt att uppehålla sig.

LRF anser att det vore djupt olyckligt om rennäringen och dess utövare genom en okontrollerad utveckling skulle komma i ständiga konflikter och motsättningar med andraortsboendes markanvändarintressen.

LRF konstaterar också med förvåning att Rennäringsgruppen inte innefattade någon representant för markägarsidan.

Skogsindustrierna: Det är vår uppfattning att rennäringspolitiken hittills varit för mycket inriktad på utveckling av stordrift, moderna arbetsmetoder, mekanisering m.m. i själva renköttproduktionen. Denna utvecklingslinje har hittills gått ut över andra konkurrerande intressen, främst skogsbruket. En ny offensivare rennäring har vuxit fram driven av behovet att följa med standardutvecklingen i samhället och klara lönsamhetspressen. Det torde vara allmänt känt att renantalet numera är mycket större än tillåtet antal och de uppgifter som brukar redovisas i officiell statistik. Detta kräver större betesarealer liksom längre och tidigare uppehållstider i områden som förut inte utnyttjats så intensivt. Renskötseln har också blivit rörligare med snabba förflyttningar i landskapet, transporter på lastbilar till nya betesområden och mekanisering med helikoptrar och terrängfordon såsom snöskotrar, motorcyklar och bandvagnar. Skötselformerna har också blivit extensivare med en sämre kontroll, större problem med kvarlämnade strövrénar osv. Det är nu synnerligen angeläget att begränsa en fortsatt utveckling i denna riktning och i stället skapa breddad ekonomisk bas för verksamheten genom integrering av andra deltids- eller heltidssysselsättningar, vidareförädling av produkter och tjänster osv. Detta torde även vara av mycket stor betydelse för den samiska kulturens sunda utveckling.

Skogsägarnas riksförbund: Under senare år har antalet rapporter om problem för skogsbruket förorsakade av renar ökat mycket kraftigt. Delvis är detta en följd av rennäringens nya driftsformer, vilket i sig medfört en koncentration till stora renhjordar. Än viktigare är emellertid den totala renstammens storlek. Samstämmiga uppgifter visar att den i dag mycket kraftigt överstiger vad som officiellt redovisats.

Förbundet har också nåtts av ett stort antal rapporter om att renar i ökande omfattning "finns kvar" i områden där renskötseln inte får bedrivas under viss del av året.

Sammantaget medför den till synes okontrollerade utvecklingen av renstammen att risken för konflikt mellan rennäringen och andra intressen ökar markant.

Svenska samernas riksförbund: Riksförbundet får erinra om att tillsättande av Rennäringsgruppen var ett resultat av förslag som lämnades av Rennäringskommittén i betänkandet (SOU 1983:667) Rennäringens ekonomi. Lämnade förslag skall på så sätt sättas i sammanhang med den uppläggning och de förslag Rennäringskommittén lämnade i övrigt. En konsekvens härav är att ställningstagande till Lantbruksstyrelsens förslag förutsätter att Rennäringskommitténs i övrigt lämnade förslag nu blir föremål för regeringens och sedermera riksdagens ställningstagande, allt i syfte att lägga grunden till en statlig rennäringspolitik.

1.2 Breddad sysselsättning

Skogsstyrelsen delar utredningens uppfattning att samebyarna har ett ökande behov av kompletterande sysselsättning. Det är därför viktigt att den kompletterande utredningen, som erfordras enligt utredningen, snarast kommer till stånd. Som kompletterande verksamhet ser Skogsstyrelsen främst verksamhet med nära anknytning till rennäringen såsom vidareförädlning av renkött, fisk och vilt samt turism.

— — Rennäringen tillsammans med ett aktivt skogsbruk betyder mycket för sysselsättningen i glesbygdsområdena i Norrlands inland. Som exempel kan nämnas att många renskötare sysselsätts med skogsvårdsarbeten (plantering, röjning) under perioder under året med lägre intensitet i renskötseln. Näringarna behöver varandra för att bygden skall kunna upprätthålla den infrastruktur som behövs för att utveckla samhällen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län instämmer i den beskrivning gruppen lämnat rörande behovet av kompletterande sysselsättning, utvecklingstendenser inom rennäringen, m.m. Det finns olika slag av verksamheter som kan utvecklas vid sidan av själva renskötseln och som kan bedrivas i synnerhet under tider av året då märkning, slakt och flyttning inte är aktuell. Exempel finns på bra samiska initiativ i länet såsom fiskodling, campingverksamhet, souvenirförsäljning och skinnberedning. Det faller på byarna själva att initiera sådana verksamheter utifrån byarnas egna förutsättningar. Som påpekats har lantbruksnämnderna att bistå med råd och hjälp inte minst i initialskedet. Eftersom det här är fråga om ett nytänkande kan i förekommande fall samebymedlemmar behöva förbereda sig för uppgiften genom att exempelvis delta i kursverksamhet o.d.

En breddad verksamhet kräver ändringar i rennäringslagen. Länsstyrelsen är också av den mening att de föreningsrättsliga och skattemässiga konsekvenserna måste övervägas och penetreras mer ingående än vad gruppen gjort, innan lagändringar kan ske.

Länsstyrelsen vill här understryka att breddningen av sysselsättningsmöjligheterna inte får gå ut över de naturvårdsambitioner som staten gett uttryck för vad gäller nyttjandet av de obrutna fjällområdena. Det får exempelvis inte bli så att samebymedlemmarna på grundval av renskötselrätten vid sidan av berörda författningsregler uppför stugor i fjällen i uthyrnings-syfte. Uthyrning av befintliga stugor i fjällen bör inte heller ske så att väsentliga naturvårdsintressen träds för när.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Det måste beaktas att samebyn är både en ekonomisk/privaträttslig förening och en institution med offentlighetsrättsliga drag. Det är svårt att passa in andra ekonomiska verksamheter i den än dem som direkt hör ihop med renskötseln.

Också enligt länsstyrelsens mening bör de medlemmar som vill driva en rörelse vid sidan av renskötseln använda en annan associationsform. — — — Samebyarna i länet är restriktiva när det gäller att ta in nya medlemmar. Det beror till stor del på bristen på vinterbete.

Framtidsutsikterna beror i AC och Y län på tillgången till vinterbete.

Länsstyrelsen i Norrbottens län vill understryka vikten av att kompletterande sysselsättning för medlemmarna i samebyarna åstadkoms. Under senare år har i Norrbottens län tagits flera initiativ för att anknyta rennärigen till turistverksamhet. Detta är mycket glädjande. Risken för störningar i renskötseln minimeras om turistföretagen själva är nära anknutna till näringen. Dessutom tillförs något nytt till turismen med hög kvalitet och attraktionskraft. Även inom en rad andra områden bör finnas möjligheter att "förädla" och utveckla näringsverksamhet utifrån traditionella samiska verksamheter. Rapportens förslag är mycket ofullständigt i dessa frågor. Om erfarenheter från utveckling av annan glesbygdsverksamhet tillförts arbetet hade förslagen i dessa väsentliga avseenden för samebyarna vunnit i betydande grad. De resonemang gruppen för begränsar sig huvudsakligen till rättsliga frågeställningar. Erfarenheten i Norrbottens län om svårigheten att åstadkomma ett utökat företagande inom området är emellertid att hindren mot en ökad näringsverksamhet oftare är att söka i bristande utbildning och erfarenhet av sådan verksamhet, bristen på företagaretraditioner m.m. För den samiska kulturens framtid är dessa frågor av allra största betydelse.

Härjedalens kommun: Behovet av sysselsättning i skogs- och fjällområdet motiverar att alla möjligheter tas tillvara när det gäller att bedriva nya verksamheter och bredda sysselsättningen. Samebyarna, gemensamt eller enskilda renägare, skall naturligtvis ha möjlighet att på samma villkor som andra grupper i samhället bedriva verksamhet som komplement till rennärigen.

Vilhelmina kommun: Utvecklingen går mot ett fåtal renskötselutövare och en alltmer ökad mekanisering inom näringen. Vilhelmina kommun är av den uppfattningen att en breddad näringsbas och en breddad samebyverksamhet kan ge en positiv utveckling för ett bevarande av samekulturen. Det är därför kommunens uppfattning att frågor som avser samebyns ekonomiska

verksamhet, det solidariska ansvaret för samebyns skulder hos de renskötande medlemmarna samt kraven på nytt medlemskap i samebyn ses över och ändras.

I en utvidgad verksamhet bör hela samebyn, dvs. alla medlemmar, vara delaktiga. För en utvidgad verksamhet bör principen "en man – en röst" gälla varför rösträttsreglerna inom samebyn bör ses över.

I likhet med Rennäringsgruppen anser Vilhelmina kommun att en jämnare fördelning av inkomsterna från rennärningen måste till för att få en bred samordning inom samebyn och för att detta skall kunna ske måste den ojämna ägarstrukturen förändras.

Skogsindustrierna delar utredningens bedömning angående behovet av en breddad sysselsättning och ekonomisk verksamhet inom samebyarna. Det är angeläget att samernas förutsättningar såväl ekonomiskt som socialt utvecklas och breddas så att renskötelsen/renköttproduktionen inte blir det enda ben som säkerställer ekonomisk bärkraft och utvecklingsmöjligheter för den samiska kulturen. För att möjliggöra en sådan utveckling behövs större frihet för samerna att själva utveckla sin näring genom bl.a. modernisering av rennärlagen och bortstädning av gammaldags förmyndarattityder.

Rennäringsgruppen föreslår att samebyarna skall söka finna ökade sysselsättningsmöjligheter genom bl.a. vidgade upplåtelser av jakt och fiske. I detta sammanhang finner vi det viktigt konstatera att samernas egen rätt till jakt och fiske till husbehov inte kan upplåtas till andra och att rätten till sin storlek är begränsad till husbehovet. Naturligtvis finns dock möjligheten också för samerna att genom vanliga arrenden och affärssuppgörelser disponera jakt- och fiskerätter såsom bas för en vidgad affärsmässig verksamhet.

Skogsägarnas riksförbund: Förbundet anser, liksom Rennäringsgruppen, att det är riktigt att man undersöker möjligheterna att inom samebyns ram kunna bedriva annan ekonomisk verksamhet än renskötelse. Det är emellertid viktigt att möjligheterna till kompletteringsverksamhet inte förbehålls en befolkningsgrupp. Den sysselsättningspotential som finns inom jakt, fiske och turism måste finnas tillgänglig för ortsbefolkningen i sin helhet.

Svenska samernas riksförbund: Behovet av kompletterande sysselsättning i samebyarna ökar i takt med att rennärlföretagen blir allt större och färre till antalet. Härvid är det viktigt att samebyns möjligheter att driva annan ekonomisk verksamhet än renskötelse snarast blir föremål för närmare utredning. Rösträttsreglerna, det solidariska ansvaret och medlemskap i samebyn kommer att beröras i denna utredning. – – –

Det är i hög grad angeläget att yngre renskötare ges företagartutbildning inom biologi och ekonomi enligt den modell som nu står till buds vid Samernas folkhögskola.

1.3.1 Frågor om för högt renantal

Skogsstyrelsen: Totalt sett har man för närvarande inom renskötelseområdet ett högre renantal än någonsin tidigare under 1900-talet. Detta har medfört en hel del problem exempelvis skador på skogsplanteringar, ökande trafikolyckor med ren, större antal strövrenar m.m.

Enligt Skogsstyrelsens uppfattning måste antalet renar baseras på beslut

grundade på tillförlitliga renbetesinventeringar och en långsiktig balans mellan rennäring och skogsbruk. Expanderar rennäringen på ett sätt som hotar den långsiktiga balansen måste den myndighet som utövar tillsynen över rennärlagslagen reagera.

Lantbruksstyrelsen föreslår utökade sanktionsmöjligheter för tillsynsmyndigheten för att snabbt kunna få ner renantalet när inte frivilliga lösningar föreligger. Skogsstyrelsen tillstyrker de ändringar i rennärlagslagen som innebär möjlighet till vitesföreläggande vid för högt renantal och underlåtenhet att genomföra renräkning. En ytterligare förutsättning för att de föreslagna reglerna skall få effekt är emellertid möjlighet för tillsynsmyndighet att kunna kontrollera renantalet. Denna möjlighet saknas i dag. Egenomslutligt nog har utredningen ej lämnat förslag härom. Skogsstyrelsen föreslår därför att rennärlagslagen kompletteras på denna punkt i samband med regeringsberedningen.

För att ytterligare komma till rätta med höga renantal tillstyrker Skogsstyrelsen utredningens förslag om införande av s.k. renkonto för att ge möjlighet att över flera år fördela inkomsterna från ett större slaktuttag.

En förutsättning för att fastställa ett högsta renantal för en sameby är en tillförlitlig renbetesinventering. Det är därför viktigt att betesinventeringarna snarast genomförs för hela renskötselområdet. Resultatet av betesinventeringarna utgör ett viktigt underlag för obligatoriskt eller frivilligt samråd mellan rennäringen och skogsbruket. Inventeringsarbete genomförs och redovisas i för samråd och planering lämplig kartskala. För att kunna samköra inventeringsresultatet med annan information är det viktigt att den är lägesbestämd. Resultatet av betesinventeringen och uttolkningen av densamma bör diskuteras med berörda markägare och skogsvårdsstyrelser. Härigenom grundas enligt vår uppfattning en bra bas för ett fortsatt samarbete om markutnyttjandet.

Domänverket: Det höga renantalet är ett stort problem och orsak till att samutnyttjande av mark inte fungerar bra inom vissa geografiska områden, vilket ju är en naturlig följd. Sannolikt uppgår renstammen i dag till klart över 300 000 djur. Befintlig statistik är osäker. Renlängdernas senaste uppgift 1986/87 upptar 293 000 renar, vilket skall jämföras med ca 175 000 djur vid mitten av 1970-talet.

Under den senaste tioårsperioden har antalet slaktade renar enligt utbetalade pristillägg ökat från ca 30 000 per år till 95 000, en ökning med mer än 200 %. Detta förhållande styrker antagandet att det verkliga antalet renar är högre än det redovisade.

En effektivare reglering av renantalet tillstyrkes alltså, men frågan är om de föreslagna åtgärderna är tillräckliga.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Betestillgången är helt avgörande för det antal renar som samebyarna kan hålla. I dag är kunskaperna om betestillgången överlag mycket bristfällig. Med tillfredsställelse konstaterar länsstyrelsen därför att Rennäringsgruppen prioriterar åtgärden att utöka betesinventeringen och föreslår ökade anslag för genomförandet, något som länsstyrelsen helt stöder.

Enligt rennärlagslagen bestämmer lantbruksnämnden det högsta renantalet som får hållas på bete inom byns betesområde vilket för övrigt också skett

i Jämtlands län. Byn får i sin tur bestämma hur många renar en bymedlem högst får inneha. En bys renar skall räknas varje år som underlag för rennäreringen. Längden skall uppta bl. a. det räknade eller uppskattade antalet renar.

Det finns i rennäringslagen inte några direkta sanktionsbestämmelser som kan användas mot en sameby som inte efterkommer ett beslut om högsta renantal. Samebyn kan inte heller vidta några åtgärder mot en renägare som inte följer byns föreskrifter om renantal. För att söka komma till rätta med vissa missförhållanden i detta avseende finns enbart möjligheten att förordna om syssloman eller besluta om tvångsslakt.

Enligt länsstyrelsens mening har rennäringslagen brister vad gäller möjligheterna att komma till rätta med för högt renantal. I några av länets samebyar är renantalet alldeles för högt, vilket lett till att vinterbetesområdena utsträckts och att en omfattande strövning förekommit under barmarksperioden. Förhållandet har under de senaste åren lett till starka motsättningar mellan renägare och ortsbefolkning/markägare. Markägarna har därvid uppfattat renägarnas uppgifter om renantalet som oriktiga och vilseledande och ställt upprepade krav på "objektiv" renräkning.

Rennäringsgruppen föreslår utökade sanktionsmöjligheter för att komma till rätta med otillåtet högt renantal. Som framgår nedan biträder länsstyrelsen därvid förslaget att med hjälp av viteshot framtvinga reduktion av övertaliga renstammar. Länsstyrelsen är samtidigt medveten om att vissa andra faktorer spelar in i byarnas möjligheter/engagemang för att få ned renantalet (skatteregler, slakt- och avsättningsmöjligheter, m.m.).

Länsstyrelsen noterar i sammanhanget att Rennäringsgruppen inte behandlat frågan om möjligheterna att kontrollera att det uppgivna renantalet stämmer överens med verkligheten. Länsstyrelsen anser det nödvändigt att rennäringslagen kompletteras i det avseendet.

Länsstyrelsen eller lantbruksnämnden bör – när skäl föreligger – ges rätt att besluta om att renräkning inom en by skall ske under viss närmare angiven kontroll. Det ligger därvid närmast till hands att utse någon eller några personer – väl insatta i praktiska renskötselfrågor – att medverka vid renräkningen och övervaka att allt går riktigt till. Skäl talar för att berörd by får bidra till kostnaderna för åtgärden. Detta kan vara ett incitament för byar att undvika att bli föremål för kontroll.

I sammanhanget understryker länsstyrelsen nödvändigheten av att renbesslitaget ägnas fortlöpande uppmärksamhet. Inte minst i kalvfjällsregionen är det angeläget att de långsiktiga effekterna av bete och tramp följs upp. Länsstyrelsen finner det lämpligt att frågan blir föremål för speciell forskning.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Tvångsslakt av strövrener har genomförts av Länsstyrelsen i Västerbottens län 1982 och 1989. Utsedda jägare har skjutit djur och levererat kropparna till kontrollslakteri. Kostnaderna har varit avsevärda. Antalet renar på fel plats har knappast minskat genom tvångsslakten; däremot har motsättningarna ökat mellan rennäringens folk och andra i trakten. – – –

Västerbottens län saknar betesinventering. Siffrorna för högsta renantal

bygger på uppgifter från 1940-talet. Hur många renar det faktiskt finns vet vi inte i dag. — —

För att rennäringen, skogsbruket och andra intressenter snabbt skall få tillgång till ett bra planeringsunderlag för markanvändningen har Lantmäteriverket börjat med en skogstypskartering i Västerbottens län under 1988. De hittills framtagna kartbladen tyder på att den lavbärande marken finns på små ytor och i smala stråk.

Länsstyrelsen kan inte understryka starkt nog att staten måste driva betesinventeringen med kraft och slutföra den snabbt, annars kan varken byn eller myndigheterna planera. Sedan det har tagits fram en tillförlitlig och aktuell betesinventering går det att ange hur många renar betet tål. Därefter bör det fastställas ett högsta tillåtet antal renar för varje by.

Efter Tjernobyolyckan hade det varit bra med regler om renkonto. Då skulle renägare i de utsatta byarna ha kunnat minska ner sina hjordar radikalt och få pengar undanlagda till den tidpunkt (som ännu inte har kommit) när vinterbetet åter är cesiumfritt och det är dags att höja renantalet. Men tyvärr lyssnade riksdagen inte på vädjandena från bl.a. denna länsstyrelse om ett snabbt införande av renkontoregler.

Länsstyrelsen håller med Rennäringsgruppen om att ett renkonto bör införas.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: En grundläggande förutsättning för framgångsrik renskötsel är god betestillgång och en anpassning av renantalet här till. Väderleksförhållanden under året och klimatvariationer över längre perioder innebär att man alltid måste planera betningen på ett sådant sätt att alternativa betesområden alltid finns tillgängliga. Det måste således finnas en väl tilltagen betesreserv. Pågående betesinventeringar syftar till att avväga lämpligt renantal i förhållande till betestillgångarna. Nu gällande högsta renantal, som fastställdes samtidigt med byordningarna för samebyarna genom länsstyrelsens beslut 1946, kan med fog ifrågasättas.

Länsstyrelsen vill understryka behovet av utökade resurser för att fullfölja betesinventeringarna. Vi har upplevt det som en stor brist att personal saknas som har den kunskap som erfordras för ändamålet. Vidare torde tekniken behöva utvecklas att registrera och behandla de insamlade uppgifterna. Modern ADB ger möjligheter som är helt överlägsna traditionella manuella förfaranden i detta avseende. Det bör vara Lantbruksstyrelsens uppgift att ta de initiativ som behövs i detta avseende.

Konflikter mellan rennäringen och andra markanvändare beror åtminstone till viss del på att spelreglerna kan vara oklara. De förslag som Samerättsutredningen nyligen redovisat torde få tolkas som ett försök att skänka en större klarhet härvidlag. I debatten har från rennäringshåll ofta framförts krav på ett bättre skydd för rennäringen. Samerättsutredningens förslag tar sikte härpå. Det är emellertid viktigt att åstadkomma fungerande regelsystem också för det fallet att rennäringen tar sig uttryck i för stort markutnyttjande, vilket kan ske genom för högt renantal. Detta är en rättssäkerhetsfråga för de övriga intressen som berörs av rennäringen.

Problem till följd av för högt renantal drabbar på lång sikt samebyn själv genom överbetning. Reviderade regler och exempel på beslut som samebyn kan fatta om föreskrifter borde utarbetas centralt till vägledning i dessa si-

tuationer. I sammanhanget måste även påpekas att samebyarnas vinterbetesområden bör gränsbestämmas. Frånvaron av fastställda gränser har under senare år i tilltagande omfattning lett till konkurrens om vinterbetesområden där flera byar har betesrätt.

Länsstyrelsen vill understryka att en effektiv lösning av problemen med för hårt markutnyttjande (för renbete, jakt och fiske) hänger direkt samman med hur man löser rennäringens berättigade krav om skydd.

Härjedalens kommun betonar att det är angeläget med åtgärder i syfte att komma till rätta med för höga renantal och problem med strövrenar.

Opartiska betesinventeringar, markanvändnings- och utvecklingsplanering, företagsregister för rennäringen, stöd för tillskottsutfodring, anpassade skatteregler och utökade sanktionsmöjligheter mot samebyn är åtgärder som bör verka för en bättre balans i relationerna mellan rennäringen och andra intressen.

Vilhelmina kommun anser i likhet med rennäringgruppen att renbetesinventeringarna måste fullföljas och att sedan nya och mer konkret grundade högsta renantal bestäms.

Lantbrukarnas riksförbund: Renbetesrätten är kollektiv för medlemmarna i sameby. Lantbruksnämnd får bestämma det högsta antal renar som får hållas på bete inom byns betesområde. Med hänsyn till vad som bestämts om högsta renantal kan sameby bestämma hur många renar medlem högst får inneha. Det är endast i Jämtlands län som lantbruksnämnden bestämt högsta renantalet medan i flertalet övriga områden finns gamla byordningar som anger högsta antal.

För stort renantal är en grundorsak till de stora motsättningar som råder mellan rennäringen och markägarna.

Flera samebyar håller klart högre renantal än tillåtet. Enligt många markägare är det verkliga renantalet dubbelt så stort, kanske mer. Detta leder i sin tur till att rennäringen utnyttjar allt större områden för vinterbete och att renströvningen sommartid ökar. Det visar också det principiellt felaktiga i att samebyn själv räknar renarna.

LRF anser att frågan om högsta tillåtna renantal måste tas upp till snar omprövning dels utifrån vad markerna tål för betestryck, dels utifrån risken för skador på andra näringars verksamhet. Utredarna konstaterar också att ett i förhållande till betesresurserna för högt renantal kan för en sameby få en mängd negativa konsekvenser. Det kan leda till överbetning av markerna och problem med att styra renarnas betning samt uppkomsten av strövren som kan förorsaka skador på växande grödor.

Skogsägarnas riksförbund: För att komma till rätta med den för stora renstammen är det av största vikt att myndigheterna får tillgång till effektiva sanktionsmöjligheter gentemot samebyar och enskilda renägare.

Förbundet tillstyrker därför Rennäringens förslag om att rennärlagen kompletteras med vitesbestämmelser, vid sidan av nu gällande möjligheter till tvångsslakt.

Lydelsen av 15 § måste dock ändras så att länsstyrelsen ”*skall* föreskriva vite” om det inte finns särskilda skäl emot ett sådant förfarande.

I 71 § har uppenbarligen av misstag skrivits ”renägare” i stället för ”markägare”. Markägare som lider skada av otillåten renskötsel måste givetvis ha

möjlighet att via länsstyrelsen kunna få vitesföreläggande för samebyn att bortföra renarna. Det måste dessutom finnas lagliga möjligheter att infånga eller tvångsslakta renar.

Utöver vad rennäringsgruppen föreslår är det förbundets bestämda krav att de myndigheter som administrerar rennäringen ges tillgång till effektiva instrument för att kontrollera det faktiska renantalet. Sådana möjligheter saknas i dag och det är anmärkningsvärt att Rennäringsgruppen inte kommit med några förslag beträffande skärpta regler för när och av vem som renräkning kan utföras.

Skogsindustrierna: Det är ställt utom allt tvivel att samerna har betydligt fler renar än förut och, på många håll, betydligt fler renar än tillåtet. Det är det stora renantalet som är den huvudsakliga anledningen till de samlevnadsproblem mellan skogsbruk och rennäring som i dag kan förekomma. Effektiva styrmedel och former för reglering och kontroll av renantalet är en fråga av synnerligen stor betydelse. Vi delar utredningens åsikt att en första viktig åtgärd härvid är att snarast fullfölja renbetesinventeringarna och sedan bestämma nya och korrekt grundade högsta renantal. Tillräckliga medel måste säkerställas för denna verksamhet.

Svenska samernas riksförbund: Högsta tillåtna renantal bör bestämmas med utgångspunkt i tillgängliga betesresurser. Renbetesinventeringar måste därför få hög prioritet i Lantbruksstyrelsens arbete med rennäringens frågor.

Införandet av ett renkonto inom ramen för en reformerad beskattning i övrigt ger samebyarna förutsättningar till att hålla en jämnare renstam över åren.

1.3.2 Frågor om medlemmarnas jakt- och fiskerätt

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Det är riktigt som Rennäringsgruppen säger att jakt- och fiskerätten i princip är obegränsad för medlemmar i samebyn. Det är alltså inte så att rätterna är begränsade till att täcka husbehov eller att jakträtten inte skulle gälla enskild mark. Men rätterna gäller vid sidan av markägarens fiske- och jakträtt.

Rennäringens civilrättsligt grundade fiske- och jakträtt innebär en begränsning i markägarens äganderätt. Det är en grannlaga och svår uppgift för länsstyrelsen och lantbruksnämnden att få till stånd såväl en säker och rättvis jakt som en samordning av fiskevård och upplåtelser i de vatten som är delade mellan rennäringen och andra fiskerättshavare.

Som framhålls av Rennäringsgruppen är det viktigt att samebyns enskilda medlemmar blir bundna av de överenskommelser som samebyn träffar med myndigheter och organisationer inom jakt- och fiskevården.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Förslaget till ändring i 35 § rennäringslagen tillstyrks. Förslaget ger bystämma möjlighet att fatta beslut om vissa inskränkningar i medlemmarnas jakt- och fiskerätt i de fall det bedöms angeläget för jakt- och fiskevården.

Vilhelmina kommun: När det gäller styrningen av samebymedlemmarnas jakt- och fiskerätt har Vilhelmina kommun inget att erinra mot förslaget att samebyn för hela byns räkning kan träffa överenskommelse med t.ex. fiskevårdsorganisationer om att samebyns medlemmar t.ex. avstår från nätfiske.

Vilhelmina kommun stöder förslaget till ändring i 35 § rennäringslagen att samebyn kan begränsa eller styra de enskilda samebymedlemmarnas jakt- och fiskerätt.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.10

Lantbrukarnas riksförbund: I utredningen uttalas att jakt- och fiskerätten är i princip obegränsad för individuell medlem i samebyn. Uttalandet förefaller obetänkt enär frågan är tvistig både vad gäller intensitet och omfång.

1.5 Sanktionsmöjligheter mot sameby och mot enskild medlem

Domänverket: Rennäringsgruppen påminner om att samhället har dåliga och i vissa fall inga möjligheter alls att ingripa mot en sameby som bryter mot föreskrifterna i rennäringslagen. Domänverket tillstyrker rennäringsgruppens förslag till ändringar i rennäringslagen innebärande möjlighet till vitesföreläggande vid brott mot denna, t.ex. innehav av för högt renantal och underlåtenhet att genomföra renräkning.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Som gruppen påpekat är de tvångsåtgärder som för närvarande står till buds inte särskilt praktiskt användbara. Inte minst när det gäller att komma till rätta med strövrensförekomsten har tvångsslakt visat sig vara en trubbig och inte särskilt effektiv metod med många praktiska problem. Inte minst tvångsslakten i Västerbottens län vid några tillfällen har visat på detta.

Under de senaste åren har antalet strövrenar varit mycket stort i vissa delar av Härjedalen. Irritationen hos befolkningen har varit betydande. Länsstyrelsen har under tiden maj–september varje år fått ta emot åtskilliga klagomål över den omfattande och tilltagande strövningen. Länsstyrelsen har tills vidare strävat efter att lösa problemen förhandlingsvägen och själv gjort insatser för att åstadkomma detta, bl.a. genom att sätta till en förhandlingsgrupp med uppgift att söka nå överenskommelse rörande byarnas intresseområden i vinterbeteslandet.

Länsstyrelsens bedömning är att nuvarande sanktioner inte är tillräckliga för att upprätthålla erforderlig respekt för bestämmelser och beslut. Länsstyrelsen instämmer i Rennäringsgruppens förslag att införa ett system med vitesföreläggande knutet till de situationer som räknas upp i rapporten (15 § m.fl.). Direkta ekonomiska sanktioner bör vara ett verkningsfullt instrument och inte minst ha en preventiv effekt.

Även om vitesmöjligheter införs för att komma till rätta med strövrenarna bör möjligheten att tillgripa tvångsslakt finnas kvar. Länsstyrelsen stöder därvid vad Lantbruksverkets representanter i gruppen anført på den punkten.

Rent praktiskt medför strövrensvite säkerligen många besvärliga bevis- och kontrollproblem. I vissa trakter kan exempelvis renar från mer än en by uppehålla sig, vilket komplicerar den vitesföreläggande och -utdömande myndighetens arbete. Över huvud taget inrymmer ett system med strövrensvite väsentliga problem från rättssäkerhetssynpunkt. Om Rennäringsgruppens förslag genomförs är det ytterst angeläget att det är väl genomarbetat.

Med hänsyn till lantbruksnämndens uppgift att lämna råd, administrera,

handlägga frågor om stöd till rennäringen m.m. ligger det närmast till hands att låta länsstyrelsen pröva frågor om vitesföreläggande.

Länsstyrelsen saknar närmare kännedom om de inbördes förhållandena i länets samebyar och har därför inte tillräckligt underlag för att bedöma behovet av utökade sanktionsmöjligheter mot enskild medlem. Det är i valt fall bekant att på sina håll förekommer vissa splittringstendenser och samarbetssvårigheter. Måhända skulle vitesbestämmelser enligt gruppens förslag kunna bidra till att komma till rätta med sådana företeelser. Som påpekats borde vitesbestämmelser i bystadgor i varje fall rent preventivt kunna fylla en viktig funktion.

Länsstyrelsen i Västerbottens län instämmer i att annat än tvångsåtgärder bör tillgripas i första hand när renskötseln inte fungerar enligt lag. Samhället bör bygga stoppstängsel där det behövs, reparera och bygga ut flyttningsleder och ge hjälp till stödutfodring när vinter- eller flyttningsbete inte räcker till.

Men liksom det finns i andra verksamheter bör det finnas tvångsåtgärder för att få renägare att driva sin näring inom lagens gränser.

Ett strövremsvite har föreslagits av bl.a. denna länsstyrelse. Vite bör kunna föreläggas om ett betydande antal renar finns på otillåten mark och det inte är ursäktligt att renarna finns där. Föreläggandet bör konstrueras så att man lätt kan kontrollera i vad mån föreläggandet åtlids. T.ex. "att senast den ... visa att X antal renar antingen har slaktats eller förts till punkt B". Ett föreläggande bör gälla utan hinder av att det överklagas.

Vitesföreläggande bör kunna begäras antingen av lantbruksnämnden eller av en markägare som anser sig lida skada eller olägenhet av någon betydelse av renarna. Vitet bör föreläggas av länsstyrelsen och dömas ut av en domstol.

Normalt bör samebyn vara adressat, men det bör också vara möjligt att förelägga en enskild renägare att ta bort djur.

Länsstyrelsen anser att tvångsslakt bör undvikas så långt som är möjligt. I yttersta nödfall bör slakt dock kunna äga rum. Särskilda föreskrifter om tvångsslakt bör ges av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer. — — —

Också länsstyrelsen ser det som en brist att byns majoritet inte har medel att få en enskild medlem att respektera lagens och byns regler. Vite och skadestånd bör övervägas.

Ett bybeslut om sanktion mot en medlem skall naturligtvis kunna överklagas av denne.

Länsstyrelsen i Norrbottens län tillstyrker förslagen om ändringar i rennäringslagen med nya föreskrifter om viten. Samtidigt betonas att nuvarande regler i rennäringslagen om tvångsslakt bör bibehållas. Åtminstone under en övergångstid bör dessa sanktionsmöjligheter vara tillämpliga som alternativ till varandra.

Lantbrukarnas riksförbund: LRF får konstatera att då efterlevnaden av rennäringslagen uppenbarligen inte kan uppnås med nuvarande sanktionsregler så måste lämpliga förändringar och kompletteringar ske. Vad som i första hand krävs är att rennäringslagen tillförs sanktionsregler som överensstämmer med vad som normalt i dag ingår i lagar som gäller inom andra nä-

ringsområden. Enligt skogsvårdslagen kan som exempel tillsynsmyndighet vid beslut om föreläggande eller förbud utsätta vite, vid brott mot vissa lagregler eller föreskrifter kan böter utdömas och vid avverkning som innebär brott mot skogsvårdslagen kan hela virkeslikviden förklaras förverkad. LRF anser att förhållandena är helt oacceptabla om ansvariga myndigheter på renskötselns område under en följd av år endast kan konstatera kontinuerliga avvikelser mot regler och bestämmelser som fastställts och inte har möjligheter att stävja detta.

Den sanktionsmöjlighet som länsstyrelserna i dag har till sitt förfogande för att komma till rätta med renstammens storlek är tvångsslakt. Det torde av rent praktiska skäl vara utsiktslöst att enbart genom tvångsslakt bringa ner dagens renstam till acceptabel nivå. Hittills har också tillämpningen av denna lagregel inte visat att den leder till avsedd effekt.

LRF tillstyrker utredarnas förslag att rennäringslagens 15, 66, 70 och 71 §§ kompletteras med föreskrifter om vite. Det är därvid viktigt att vite enligt 15 § kan riktas både mot sameby och mot enskilda medlemmar i byn.

Förslaget i 15 § bör dock utformas så, att länsstyrelsen *skall* föreskriva vite om inte särskilda skäl föranleder annat. Det behövs för att understryka myndighetens skyldigheter.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har helt nyligen konstaterat, att den inte har ens formell möjlighet att kontrollera samebyns uppgifter. Det måste därför klargöras att myndigheterna har både rätt och skyldighet att kontrollera renantalet.

LRF ifrågasätter också om inte lantbruksnämnden borde ges rätt att vid behov göra egen räkning samt att extra räkning enligt 66 § borde få ske även på begäran av markägare inom renskötselområdet. Beträffande förslag till ändring av 71 § skall "renägare" rimligen bytas mot "markägare" för att ernå önskat syfte.

Vilhelmina kommun: Vitesföreläggande mot såväl sameby som enskild medlem i samebyn kan vara ett bra sanktionsinstrument när föreskrifterna i rennäringslagen inte följs. Initiativ om vite eller tvångsslakt bör även tillkomma skadelidande markägare och jakträttsinnehavare.

Skogsindustrierna: Utredningens förslag om större krav på reglering av renantalet och ökad disciplin då det gäller denna fråga finner vi fullt rimliga. Det är bra med en starkare ledning och planering inom byarna och förslagen att till samebyarnas stadgar ta in sanktionsmöjligheter mot enskilda medlemmar samt stöd i övrigt förefaller väl motiverade.

Likaså stöder vi förslagen angående vites- och sanktionsmöjligheter från samhällets sida. Sådana möjligheter fanns tidigare inom rennäringslagen. Andra näringar, t.ex. skogsbruket, får genom skogsvårdslagen tåla sådana sanktionsmöjligheter.

Då det gäller reglering av renantalet saknas emellertid helt ett resonemang om behov av kontrollåtgärder från samhällets sida. Det är naturligt att renräkning, redovisning av renlängder m.m. normalt handläggs av samerna själva. Det måste emellertid definitivt finnas möjlighet för samhället att vid behov utföra kontroller. Detta är lika naturligt och nödvändigt som att skattemyndigheterna skall ha rätt att kontrollera innehållet i en självdeklaration.

Vid föreläggande enligt 15 § rennäringslagen om att minska antalet renar

föreslås att samhället också ges möjlighet att gå in med vitesföreläggande. Vi finner detta riktigt men ej tillräckligt. Det bör övervägas att även i detta fall ge länsstyrelsen möjlighet att förordna om att renarna skall slaktas och säljas om vitesföreläggandet inte leder till åsyftat resultat. Sådan möjlighet finns för närvarande bara i de fall 71 § är tillämplig.

Rennäringsgruppens olika förslag som syftar till att underlätta en anpassning till eventuellt föreläggande om en reduccering av renantalet förefaller väl motiverade. Detta gäller särskilt förslaget om "renkonto" med möjlighet att över flera år fördela inkomsterna från ett större slaktuttag så att skattekonsekvenserna utjämnas.

Svenska samernas riksförbund: Av Rennäringsgruppens redovisning framgår att enighet inte kunnat uppnås i vad mån bestämmelserna om tvångsslakt skall finnas kvar i lagstiftningen samtidigt som bestämmelser om vite införs. Efter att ha tagit del av erfarenheterna av den under sommaren 1989 genomförda tvångsslakten – renmassakern i Västerbotten – är det möjligt att det numera föreligger enighet om att bestämmelserna om tvångsslakt skall utmönstras ur lagstiftningen. Riksförbundet får överlämna av Samernas landsmöte XLV Vemdalsskalet 1989 beslutad resolution E och med hänvisning till vad som redovisas i resolutionen yrka att nuvarande bestämmelser om tvångsslakt utmönstras ur lagstiftningen. Ytterligare belägg för detta borde framkomma inom kort då Länsstyrelsen i Västerbottens län avser att framlägga en rapport om vad som blev effekterna av beslutet om tvångsslakt.

För en långsiktig lösning av strövensfrågan är det nödvändigt att snarast klarlägga de bakomvarande orsakerna till att renar stannar kvar på vinterbetesmarkerna över sommaren.

2 Företagsregister för rennäringen

Domänverket instämmer helt i Rennäringsgruppens åsikt att avsaknaden av tillförlitliga statistiska uppgifter om rennäringen, såväl renantal som i övrigt, starkt försvårar en dialog om markanvändningen. Skogsbruket kan redovisa statistik över utförda åtgärder och uppvisa planer för framtiden på både kort och lång sikt vid kontakter med rennäringen, men har alltid svårt att få något motsvarande material i gengäld.

Datainspektionen: Av rapporten framgår att registret kommer att innehålla "identifierbara personliga uppgifter". För att datalagen (1973:289) skall bli tillämplig krävs dock förutom att registret skall innehålla personuppgifter att det förs med hjälp av automatisk databehandling (ADB). Det framgår inte av rapporten om detta är avsikten.

Skall registret föras med hjälp av ADB föreligger tillståndsplikt i vart fall på den grunden att registret skall omfatta uppgifter om personer som saknar naturlig anknytning till den registeransvarige (lantbruksnämnden). För att inspektionen skall kunna meddela tillstånd för registret krävs särskilda skäl. Enligt datalagens förarbeten kan det förhållandet att ett register skall användas för statistiska bearbetningar, som är avsikten med det aktuella registret, i sig utgöra sådana skäl under förutsättning att enskilda personers identitet inte offentliggörs.

Tillstånd av DI behövs inte för personregister vars inrättande beslutas av riksdagen eller regeringen (s.k. statsmaksregister). Innan sådant beslut fattas skall dock yttrande enligt 2 a § datalagen inhämtas från DI i fråga om ett register som det aktuella.

Beslutar regeringen eller riksdagen att inrätta företagsregistret skall den myndighet som är registeransvarig snarast enligt 7 § dataförordningen (1982:480) anmäla registret till DI. Bestämmelserna i 5 och 6 §§ datalagen om skyldighet för DI att meddela föreskrift gäller även i fråga om statsmaksregister i den mån inte regeringen eller riksdagen har meddelat föreskrift i samma hänseende.

I rapporten uppges att det på sikt är önskvärt att företagsregistret byggs ut med fler uppgifter. DI vill med anledning därav avslutningsvis påpeka att yttrande enligt 2 a § datalagen skall inhämtas även i fall då ett tidigare inrättat statsmaksregister ändras (jfr Konstitutionsutskottets granskningsbetänkande 1983/84:30 s. 21 ff och 1985/86:25 s. 24 f).

Länsstyrelsen i Västerbottens län tillstyrker förslaget om företagsregister. Dessutom behövs det en vederhäftig och aktuell markbeskrivning med analys av resp. samebys betesmöjligheter och högsta möjliga renantal.

Länsstyrelsen i Norrbottens län tillstyrker förslaget om företagsregister.

Lantbrukarnas riksförbund: Inom rennäringen saknas ett säkert statistiskt underlag för bedömning av förhållanden inom näringen. Detta gäller även sådana grundläggande faktorer som antal renar i landet och deras fördelning på olika byar och företagare. Än större är ovissheten i fråga om lönsamheten hos näringen i skilda regioner och för olika företagstyper.

LRF konstaterar att rennäringen är den enda av de s.k. areella näringarna som saknar tillförlitliga uppgifter om sin verksamhet. Det är enligt förbundets mening av stort värde att riktiga uppgifter finns att tillgå när rennäringen deltar i diskussioner med myndigheter och enskilda intressenter. LRF har förståelse för att statistiken ej får avfattas så att enskilda företagare kan identifieras.

Vilhelmina kommun: Rennäringsgruppen har betonat att det är viktigt att rennäringens sysselsättningseffekt och dess regionalekonomiska betydelse kan dokumenteras genom ett relevant material. När det gäller konkurrens och motstående intressen av mark anser kommunen att ett företagsregister har ett stort värde både för samebyn och för samhället. Kommunen stöder således förslaget att samebyarna skall vara skyldiga att lämna renlängderna till lantbruksnämnden (länsstyrelsen).

Skogsindustrierna tillstyrker förslaget om företagsregister.

Skogsägarnas riksförbund: I dag saknas tillförlitliga statistiska uppgifter om rennäringen. Denna brist på uppgifter försvårar en seriös diskussion med andra näringar. Förbundet tillstyrker därför gruppens förslag om ett företagsregister för rennäringen.

Svenska samernas riksförbund: För upprättande av företagsregister är det enligt riksförbundet tillfyllest med renlängd som underlag härför.

3 Det ekonomiska stödet

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2.10

Skogsstyrelsen: Det är viktigt att inte stöd eller annat ges så att någon näring favoriseras på den andres bekostnad. Skogsstyrelsens stödföreskrifter (SKSFS 1985:2) har i 4 § en regel som anger att stöd till skogsvårdsåtgärd inte får ges om åtgärden eller följdåtgärd påtagligt skadar bl.a. rennäringens intressen. Skogsstyrelsen föreslår att stödföreskrifterna för rennäringen förses med en liknande bestämmelse till skydd för skogsbrukets intressen.

Domänverket tillstyrker förslaget.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Nu gällande regler fungerar tillfredsställande varför inga förändringar är aktuella. Ett allmänt önskemål är att bidragsnivån höjs och att särskilda medel anvisas för upprustning av riksgränstängslan och de byskiljande stängslan. Dessa har bl.a. på grund av medelsbrist lämnats att förfalla.

Vilhelmina kommun tillstyrker förslaget.

Svenska samernas riksförbund: Det är angeläget att Lantbruksstyrelsen begär anslag ur statsbudgeten för upprustning av renskötselanläggningar. Vidare får understrykas att behovet av rörelsekapital vid nyetablering inberäknas i rendriftslånet.

Riksförbundets grundläggande uppfattning om bidragsandelen vid ekonomiskt stöd är Rennäringskommitténs förslag. Men i avvaktan på medelstillskott till Samefonden kan bidragets storlek regleras genom de möjligheter till förhöjt bidrag som finns i dagens föreskrifter.

4 Tillskottsutfodring

Skogsstyrelsen: Enligt utredningen så är "ett utnyttjande av naturbete kombinerat med tillskottsutfodring under vinterperioden" en anpassning av rennäringen till "de förändringar i betessituationen, som blivit en följd av utvecklingen i motstående näringar". Enligt Skogsstyrelsen är detta en ej helt fullständig beskrivning. Tillskottsutfodring hänger också klart ihop med det höga renantalet. Ett högt renantal leder till ett minskat naturbete genom överbetning och därigenom ett större behov av tillskottsutfodring. Utfodringen har dock också många positiva effekter på renskötseln, exempelvis minskad risk för strövremsförekomst, ökad tamhetsgrad, högre överlevnad, bättre kalvningsresultat, enklare flyttningar m.m. Det kan ifrågasättas om inte de positiva effekterna överstiger kostnaderna. På grund härav utgör därför tillskottsutfodringen i dag ett naturligt inslag i rationell renskötsel i många samebyar.

Med hänvisning till de många positiva effekterna för rennäringen tillstyrker Skogsstyrelsen förslaget om ekonomiskt bidrag för inköp av hö. Detta måste även vara positivt för jordbruket på trakten och bidra till ett bibehållande av öppna jordbruksmarker. Skogsstyrelsen avvisar däremot bestämt förslaget att hämta medel för bidraget från skogsvårdsavgiften. Som ovan nämnts har tillskottsutfodringen många positiva effekter inte bara på rennäringen. Finansieringen bör därför ske via allmänna regionalpolitiska medel. Om medlen tas från skogsvårdsavgiften skulle en ny princip stadfästas, näm-

ligen den att en näring stödjer en annan – ibland konkurrerande – verksamhet.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.10

Domänverket: Frågan om tillskottsutfodring har ett klart samband med högsta tillåtna renantal. Genom sådan utfodring kan nöd- och katastrofsituationer för renarna undvikas. Detta är givetvis bra men är samtidigt en viktig faktor som måste beaktas, då fungerande regler för efterlevnad av högsta renantal skall utformas.

Det är bra att Rennäringsgruppen föreslår att stöd till tillskottsutfodring inte skall kunna utgå till samebyar som har väsentligt flera renar än högsta renantalet medger eller som inte har genomfört renräkning.

Det starka sambandet mellan renskötseln och samekulturen och dess bevarande framhålls ofta. I konsekvens med detta bör stöd till rennäringen utgå av allmänna samhällsmedel. Det synes mycket tveksamt att ta regionalpolitiska medel i anspråk och medel från skogsvårdsavgifterna bör absolut inte komma i fråga för sådant ändamål. Som motiv för detta alternativ anför avverkning av hänglavbärande skog. All avverkning sker dock i enlighet med skogsvårdslagen och dess grundsats att det åligger markägaren att sköta sin skog alltifrån anläggning till slutavverkning.

Hänsynen till rennäringen gör att skogsnäringen går miste om virkeskvantiteter och intäkter. Därtill kommer alltmer uppmärksammade skador på plantskog till följd av det höga renantalet. Att med detta som bakgrund antyda att medel från skogsvårdsavgiften skulle kunna användas för att bekosta tillskottsutfodring verkar orimligt. I så fall bör också ersättning av rennäringens medel utgå till skogsägare för intrång och skador på skogsbruket från rennäringen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Det ökade bruket av tillskottsutfodring vid vinterbete och flyttning kan ses som en varningssignal. Det naturliga betet i form av renlav och hänglav räcker inte till. Och det tyder på att det finns för många renar i förhållande till betesresurserna.

Tillskottsutfodring bör räknas som ett normalt komplement i vissa situationer. Den bör inte till någon del bekostas via skogsvårdsavgiften.

Det är viktigt att det finns hö till salu för renägarna. För en del jordbrukare i flyttnings- och vinterbetesområdena i vårt län är höodling för renskötseln ett normalt inslag i verksamheten. Flera jordbrukare bör stimuleras att få fram hö till rennäringen. Ett sådant arbete mellan jordbruk och renskötsel medverkar också till att det öppna landskapet bevaras.

Länsstyrelsen i Norrbottens län är inte beredd att tillstyrka ett förslag om tillskottsutfodring enligt den utformning som gruppen lagt fram. Att bevilja statliga bidrag till foderkostnader som ett inslag i en regelmässig renskötsel är principiellt fel. Även om en ökad utfodring är önskvärd är detta inte förenat med några större risker än vad andra liknande företag löper när nya driftsmetoder införs. Många problem är i dag förknippade med det alltför höga renantalet i många samebyar. Om en tillskottsutfodring under den svagaste betesperioden i detta läge införs generellt med kraftiga statliga subventioner befarar länsstyrelsen att effekten blir ett ännu högre renantal. Därav följer ökade konflikter med skogsbruket, med renpåkörningar på väg och järnväg etc. Om stödet skulle införas bör det inte finansieras via inflytande skogsvårdsavgifter eller regionalpolitiska medel.

Vilhelmina kommun: Rennäringsgruppens förslag till tillskottsutfodring med statligt stöd motsvarande halva kostnaden för inköp av hö under 50 dagar under en 3-årsperiod är ett förslag som bör prövas och utvärderas. Effekten av stödutfodring förväntas ge ökad tamhetsgrad, att hjordarna hålls bättre samlade samt att flyttningarna underlättas och problemet med strövenar motverkas. --- Det är Vilhelmina kommuns uppfattning att försöksverksamheten genomförs enligt Rennäringsgruppens förslag. Stödet till tillskottsutfodring måste klart avgränsas mot det stöd som kan utgå för utfodring i samband med att katastrofskadesituationer uppstår.

Lantbrukarnas riksförbund: I de flesta samebyar är tillgången på vinterbete den begränsande faktorn i renskötseln. Utredningen föreslår tillskottsutfodring under vintern. En stödutfodring med hö kan även få betydelse för möjligheten att hålla renhjordar bättre samlade.

LRF vill emellertid starkt understryka vikten av att renantalet baseras på vinterbetets naturliga produktionsförmåga.

Enligt uppgift stödutfodras i dag omkring 100 000 renar. Behov finns att utfodra upp mot 100 000 renar ytterligare. Renen äter ca 0,3 kg hö per dag. LRF förutsätter att en mera allmänt genomförd tillskottsutfodring blir till nytta inte bara för rennäringen utan även för jordbruket i trakten.

LRF tillstyrker att statligt stöd skall kunna utgå för tillskottsutfodring under en försöksperiod under tre år. Stödet skall avse inköp av hö av hög kvalitet eller inköp av ensilagefoder.

LRF ställer som krav för att stöd skall beviljas att det ej tillfaller samebyar som har flera renar än tillåtet eller som inte har genomfört renräkning.

Skogsindustrierna: Vi stöder förslaget om en försöksverksamhet med tillskottsutfodring. Det bör vara av stort intresse att utveckla driftsformer som innebär mer stabila och kontrollerbara förutsättningar för näringens utveckling. Modeller med tillskottsutfodring borde passa bra in i en modern rennäring och innebära förutsättningar för en mer stationär verksamhet och större säkerhet. En sådan utveckling är givetvis också positiv för de konkurrerande markanvändningsintressena.

Bidrag till tillskottsutfodring skall självklart inte kunna utgå till samebyar med flera renar än tillåtet eller som underlåtit redovisa renantal på acceptabelt sätt. Likaså är det självklart att medel från skogsvårdsavgiften inte kan användas för finansiering av tillskottsutfodring. I så fall måste rimligen rennäringens medel användas för ersättning till skogsägare för intrång och skador på växande plantskog på grund av för högt renantal.

Skogsägarnas riksförbund: Utgångspunkten för renantalet måste rimligtvis vara tillgången på naturligt vinterbete. Tillskottsutfodring får därför inte användas som ett medel för att hålla en alltför stor renstam. Förbundet vill också peka på de risker för betydande lokala skador på skogsförnygringar som kan uppstå då ett stort antal renar koncentreras till ett begränsat område under relativt lång tid.

Förbundet avvisar med skärpa gruppens ogenomtänkta förslag att tillskottsutfodringen skulle kunna finansieras med medel ur skogsvårdsavgiften.

Svenska samernas riksförbund: Motion nr 9 vid Samernas landsmöte XLV Vemdalsskalet 1989 behandlar behovet av tillskottsutfodring. Skogsbruksät-

gärder har försvårat vårvinterbetet till den grad att tillskottsutfodring måste tillgripas. Landsmötet uttalade att samhället måste täcka kostnaderna för denna utfodring.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.10

5 Transportstöd vid slakt i väglöst land

Domänverket tillstyrker förslaget.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Förslaget om transportstöd tillstyrks. Ett temporärt transportstöd bör utgå även till Svaipa sameby för dess höstslakt avseende den nyuppförda slaktanläggningen på fjället Krappesvare söder om Adolfström. För denna sameby råder motsvarande förhållanden som för de i utredningen angivna fyra samebyarna.

Vilhelmina kommun: Transportstödet vid slakt i väglöst land berör inte Vilhelmina kommun. Kommunen har dock inget att erinra mot att särskilt transportstöd utgår till samebyar i de berörda kommunerna.

Skogsindustrierna: Vi finner resonemanget kring särskilt transportstöd tveksamt. Rent allmänt kan man fråga var gränsen går för samhällets ansvar för samekulturens fortlevnad resp. en lönsam renköttproduktion. Om en gammal näring i vissa former blir för dyr i dag är det inte givet att samhället automatiskt skall konservera och stödja denna med garantier för en lönsamhetsutveckling parallellt med samhället i övrigt. Det måste vara samernas sak om de vill/orkar fortsätta. Historien är full av exempel på strukturförändringar av ekonomiska skäl. Det är knappast ett angeläget samhällsproblem att det nu blivit olönsamt att slakta renar på vissa avlägsna platser. Om transportstödet emellertid ges karaktären av anpassnings- och förändringshjälp kan bedömningen givetvis bli en annan.

6 Fjällförvaltningsfrågor

Domänverket: Förslaget till inskränkning i "ortsbobegreppet" är oklart formulerat och öppnar vägen för en snål och restriktiv tillämpning. Befolkningen ovan odlingsgränsen bör behandlas i en generös anda av det slag Ren-näringsgruppen 1978 uttalade i sin rapport: "Den som har att uppleva fjäll-världens avigsidor bör även ha större del av dess positiva sidor."

Den framtida jakten, som omfattar både de renskötande samernas jakt och den övriga jakten ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen bör bli föremål för särskild utredning med representation från alla berörda intressegrupper och myndigheter. Ökade underupplåtelser av jakt och fiske till samebyar och andra har ännu inte varit föremål för tillräckliga överväganden av de långsiktiga konsekvenserna. Nuvarande försöksverksamhet bör också utvärderas.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: För Jämtlands läns del har övergången till den nya jaktlagen förlöpt relativt smidigt och bra. Byarna har registrerats för sina resp. åretruntmarker utan större problem. Före övergången informerade länsstyrelsen samerna, kronoarrendatorerna m.fl. både skriftligen och muntligen om det nya systemet.

Inom en bys marker förekommer dock stridigheter mellan samerna och kronoarrendatorerna. Trots omfattande överläggningar med berörda parter gick det i år inte att få till stånd någon överenskommelse rörande jakten. Länsstyrelsen blev därför nödsakad att fatta ett särskilt beslut innebärande en geografisk uppdelning av jakten mellan byn och arrendatorerna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Många av dem som bor i de små tätorterna ovan odlingsgränsen har nog valt att flytta dit eller stanna kvar just därför att de har tillgång till jakt och fiske på fritid. Länsstyrelsen anser att den föreslagna "rättighetsgruppen" har gjorts för liten; den bör inbegripa alla som är bosatta ovan odlingsgränsen.

Som licensområde för älgjakt för varje fjällsameby i Västerbottens län har länsstyrelsen inregistrerat byns hela betesområde ovan odlingsgränsen. Inom detta licensområde har registrerats särskilda licensområden för den privatägda marken. De privata markerna har således blivit dubbelregistrerade.

Inom Malå skogssameby har både den statliga och den privata marken blivit dubbelregistrerad.

För att få en från säkerhetssynpunkt godtagbar jakt har länsstyrelsen beslutat i licenserna att medlemmen i en fjällsameby endast får jaga älg på kronomark ovanför odlingsgränsen. Efter överenskommelse med jaktlagen på privat mark får dock medlemmen i samebyn även jaga på sådan mark.

Införandet 1988 av de nya jaktbestämmelserna vållade en omfattande debatt. Kritiken var delvis hård och farhågorna för att jaktmöjligheterna skulle begränsas var stora. Inför 1989 års älgjakt har emellertid kritiken minskat avsevärt.

Länsstyrelsen delar Rennäringsgruppens uppfattning att det behövs ytterligare information och överläggningar i fråga om jakten ovan odlingsgränsen.

Som Rennäringsgruppen funnit bör underupplåtelser till särskilda företag få förekomma endast när påtagliga fördelar kan väntas för alla berörda intressen. Det är mycket angeläget att möjligheten till jakt och fiske härigenom inte minskar för ortsborna. Tvärtom bör utbudet ökas för dem.

Länsstyrelsen instämmer i resonemanget om upplåtelseavgift utom på en punkt: Det är viktigt att upplåtelser till den ovan odlingsgränsen bofasta befolkningen sker på rimliga ekonomiska villkor.

Länsstyrelsen anser att 2 § 1 st lagen (1981:533) om fiskevårdsområden bör tas bort. Förbudet är inte till gagn för rennäringen, men det gör de andra intressenterna obenägna att medverka till bildande av fiskevårdsområden ovan odlingsgränsen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Inom fjällområdet i Norrbottens län har det under den tidigare jaktlagstiftningens tid varit svårt att på ett effektivt sätt komma till rätta med problem inom älgjakten. Vissa områden har inte en älgstam som de biologiska förutsättningarna skulle kunna ge utrymme för. Inom andra områden har stora problem inom skogsbruket uppstått till följd av ansamlingar av vandringsälg under vårvintern. Älgjakten enligt tidigare ordning har inneburit att jakt samtidigt kan ske från flera jaktkategoriers sida på samma mark. Det är länsstyrelsens uppfattning att en ordning

för älgjakten som lägger mer entydigt ansvar på varje sameby/jaktlag är nödvändig.

Den nya jaktlagen ger möjlighet till geografiskt skilda jaktområden för varje kategori/jaktlag. Detta är en betydande fördel. Inom Norrbottens län har emellertid införandet av de nya reglerna stött på stora svårigheter. Fler-talet jägare har menat att geografiskt skilda områden är den enda metoden att komma till rätta med problemen.

Från samebyarnas håll har dock framförts att jakten måste kunna ske inom hela samebyns område alldeles oavsett att andra jägare också jagar på området.

Länsstyrelsen menar att ansvaret för en långsiktig produktionsanpassad älgjakt bedriven på ett säkert sätt endast kan ske med geografiskt åtskilda områden. Det är emellertid nödvändigt att förbereda genomförandet av en sådan ordning väsentligt bättre än vad som varit möjligt inför 1989 års älgjakt. Detta kommer att ske inför nästa års jakt. Basen för detta måste vara ordentliga överläggningar på lokal nivå (samebyar och jägare) om vilken avskjutning av älg som kan vara lämplig område för område. Något sådant material har för fjällområdet hittills inte funnits. Länsstyrelsen bedömer emellertid att det finns goda möjligheter att åstadkomma en sådan geografisk fördelning utan att det inkräktar på tilldelningen till någon av berörda kategorier. På litet längre sikt gynnas alla om en biologiskt bättre balanserad älgstam uppnås. Samebymedlemmar som inte önskar utnyttja sin möjlighet inom samebyns eget jaktområde bör, åtminstone övergångsvis, ges en möjlighet att jaga tillsammans med övriga jaktlag. Kraven på säker jakt innebär emellertid att jaktledaren för varje jaktlag bör vara ansvarig även för utövningen av dessa samebymedlemmars jakt. Länsstyrelsen har den uppfattningen att sådan jakt från samebymedlemmar bör ske inom ramen för den tilldelning som samebyn fått och inte jaktlaget i fråga.

Härjedalens kommun: Fjällboendet har stor positiv betydelse för landskapets natur- och kulturmiljö. Även för samerna är det positivt med en levande fjällbygd. Fjällboendet kan inte tillmätas sådan negativ inverkan på rennäringen som motiverar tidigare gjorda ingrepp och framtida inskränkningar. Även s.k. fjällbönder bör åtnjuta samhällets skydd.

När det gäller upplåtelser för älgjakt inom åretruntmarker enligt jaktlagen (1987:259) är det angeläget att praktiskt genomförbara regler snarast utformas av berörda myndigheter så att dubbelregistreringar blir omöjliga. Jakt-rätten inom s.k. "arrendemarkar" tillhör markägaren om inte nyttjanderät-ten liksom betesrätten har överlåtits genom avtal.

Vilhelmina kommun ställer sig bakom förslagen rörande fjällförvaltnings-frågorna.

7 Koncessionssamebyarna

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Den 1 januari 1986 trädde en del lagänd-ringar avseende koncessionsrenskötseln i kraft (SFS 1985:919). Därvid åter-infördes ett s.k. bostadsband i lagen. Där anges att ägare till skötesrenar måste vara bosatt inom samebyns område. Dessa regler är enligt länsstyrel-

sens erfarenheter inte ändamålsenliga. Innan lagändringen infördes gjordes ingen analys av hur skötesrenägarna är bosatta inom Kalix och Torne älvdalar där koncessionsrenskötsel bedrivs. Det har nu visat sig att alltför många skötesrenägare diskrimineras av de nya reglerna därigenom att man har sin bostad på större eller mindre avstånd utanför samebyn men alltjämt inom den del av länet där koncessionsrenskötsel bedrivs. Dessa renägare får enligt 85 § inte lämna sina renar till koncessionshavare. Denna diskriminering av vissa renägare är inte försvarbar. I Kalix och Torne älvdalar har många tvingats på grund av arbetsmarknaden att flytta till centralorter. Man behåller därvid ofta jord- och skogsbruksmark för att samtidigt äga skötesrenar. Många konflikter undviks genom att inte bryta detta band. Länsstyrelsen vill därför föreslå att 85 § första stycket ändras så att ordet "koncessionsområdet" byts ut mot "det område av länet där koncessionsrenskötsel bedrivs".

Vid 1989 års bystämmor i koncessionsområdet har det visat sig i en del fall att medlemmar – som inte uppfyllt de nya lagreglerna om reninnehav och bostadsband – på ett avgörande sätt påverkat och utformat samebyarnas beslut i olika frågor.

Enligt vår mening borde rennäringslagen ändras så att medlem i sameby som inte uppfyller lagens krav om bostadsband, reviderad på nyss angivna sätt (85 § första stycket) och kravet om högst trettio renar (88 § andra stycket), inte har rösträtt.

Ändringen kan lämpligen införas under 58 § i rennäringslagen.

1 Förslag till Lag om ändring i rennäringslagen (1971:437)

Härigenom föreskrivs i fråga om rennäringslagen (1971:437)¹
dels att 2 § skall upphöra att gälla,
dels att 1, 3, 11, 12, 14, 15, 26, 30, 35, 59, 66, 68, 71, 85, 86 och 89 §§ och
rubriken närmast före 1 § skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 66a § samt närmast före 3 §
en ny rubrik av följande lydelse,
dels att det i lagen närmast före 31 § skall införas en ny rubrik som skall
lyda "Upplåtelse av mark och vatten m.m.".

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Renskötselrätt m.m.

Renskötselrätt

1 §

Rätt att enligt denna lag begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar (renskötselrätt) har den som är av samisk härkomst, om hans fader eller moder eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke.

Om särskilda skäl föreligger, kan länsstyrelsen medge person med samisk härkomst renskötselrätt, även i annat fall än som avses i första stycket.

Den som är same får enligt bestämmelserna i denna lag använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar.

Rätten enligt första stycket (renskötselrätten), tillkommer den samiska befolkningen och grundas på urminnes hävd. Den utgör en särskild rätt till fastighet.

Renskötselområdet m.m.

3 §

Renskötsel får bedrivas

1. hela året i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder *bedrivs* under våren, sommaren eller hösten,

på renbetesfjällen i Jämtlands län, inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete,

2. den 1 oktober–den 30 april

i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,

inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där

Renskötsel får bedrivas inom följande områden (renskötselområdet)

1. hela året (åretruntmarkerna) i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder *bedrivs* under våren, sommaren eller hösten,

på renbetesfjällen i Jämtlands län, inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete,

2. den 1 oktober–den 30 april (vinterbetesmarkerna)

i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,

inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.11
De den 17 maj
1990
remitterade
lagförslagen

¹Lagen omtryckt 1985:919.

renskötsel av ålder *bedrives* vissa tider av året.

renskötsel av ålder *bedrivs* vissa tider av året.

Med renbetesland förstås mark som vid avvitrningen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. Med renbetesfjällen förstås de vid avvitrningen för samerna avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.

11 §

Medlem i sameby är

1. *renskötselberättigad* som deltar i renskötseln inom byns betesområde,

2. *renskötselberättigad* som har deltagit i renskötsel inom byns betesområde och haft detta som stadigvarande yrke *samt ej* övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. *renskötselberättigad* som är make eller hemmavarande barn till medlem som avses under 1 eller 2 eller som är efterlevande make eller underårigt barn till avliden sådan medlem.

Medlem i sameby är

1. *same* som deltar i renskötseln inom byns betesområde,

2. *same* som har deltagit i renskötsel inom byns betesområde och haft detta som stadigvarande yrke *och inte* övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. *den* som är make eller hemmavarande barn till medlem som avses under 1 eller 2 eller som är efterlevande make eller underårigt barn till avliden sådan medlem.

12 §

Sameby kan som medlem *antaga* annan *renskötselberättigad* än som anges i 11 §, om han avser att med egna renar driva renskötsel inom byns betesområde.

Vägras sökanden inträde som medlem, kan länsstyrelsen medge honom inträde, om särskilda skäl föreligger.

Sameby kan som medlem *anta* annan *same* än som anges i 11 §, om han avser att med egna renar driva renskötsel inom byns betesområde.

Vägras sökanden inträde som medlem, kan länsstyrelsen medge honom inträde, om *det finns* särskilda skäl.

14 §

Renskötande medlems dödsbo får fortsätta den av medlemmen bedrivna renskötseln under tre år från dödsfallet. Är *renskötselberättigad* dödsbodelägarare under 18 år, räknas tiden från det han fyller 18 år.

Renskötande medlems dödsbo får fortsätta den av medlemmen bedrivna renskötseln under tre år från dödsfallet. Är *dödsbodelägarare* under 18 år, räknas tiden från det han fyller 18 år.

15 §

Sameby får för medlemmarnas gemensamma behov *begagna* byns betesområde för renbete.

Lantbruksnämnden bestämmer det högsta antal renar som får hållas på bete inom byns betesområde.

Sameby får för medlemmarnas gemensamma behov *använda* byns betesområde för renbete.

Lantbruksnämnden bestämmer det högsta antal renar som får hållas på bete inom byns betesområde. *Skälig hänsyn skall därvid tas till andra intressen.*

Om det behövs för att bevara ren-

Om det behövs för att bevara ren-

Nuvarande lydelse

betet eller *eljest* främja renskötseln, kan lantbruksnämnden förordna om inskränkning i betesrätten.

Regeringen kan förordna om upphävande av renskötselrätten för visst markområde, när området behövs för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen (1972:719) *eller för annat ändamål av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. För område som väsentligen är utan betydelse för renskötseln får sådant förordnande meddelas, när området behövs för allmänt ändamål.*

Upphävande kan begränsas till att avse viss tid eller vissa i renskötselrätten ingående befogenheter.

Den som inom *område som avses i 3 § 1* äger eller brukar mark där renskötsel *bedrivs* får *ej* ändra användningen av marken *på sätt* som medför avsevärd olägenhet för renskötseln i annan mån än som följer av förordnande enligt 26 §.

Första stycket hindrar inte att mark används i enlighet med en detaljplan eller för företag vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning.

Om det är *påkallat* med hänsyn till vad som bestämts om högsta renantalet enligt 15 § andra stycket eller om det behövs för att främja ren-

Föreslagen lydelse

betet eller *annars* främja renskötseln, kan lantbruksnämnden förordna om inskränkning i betesrätten.

Om samebyn bryter mot ett beslut enligt andra eller tredje stycket får länsstyrelsen vid vite förelägga byn att följa beslutet. Har samebyn med stöd av 35 § första stycket bestämt hur många renar en medlem högst får inneha, får ett föreläggande att minska antalet renar även riktas mot en medlem som inte följer samebyns beslut.

26 §

Regeringen kan förordna om upphävande av renskötselrätten för visst markområde, när området behövs för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen (1972:719).

30 §¹

Den som inom *åretruntmarkerna* äger eller brukar mark där renskötsel *bedrivs* får *inte* vid användningen av marken *vidta åtgärder* som medför avsevärd olägenhet för renskötseln i annan mån än som följer av förordnande enligt 26 §.

Som en otillåten åtgärd anses skogsavverkning och vad därmed sammanhänger som

1. medför sådant väsentligt bortfall av renbete att möjligheterna att hålla tillåtet renantal påverkas, eller

2. omöjliggör sedvanlig samling och flyttning av renhjord.

Om det *behövs* med hänsyn till vad som bestämts om högsta renantalet enligt 15 § andra stycket eller om det behövs för att främja ren-

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2.11

De den 17 maj
1990

remitterade
lagförslagen

¹ Senaste lydelse 1987:154.

Nuvarande lydelse

skötsel, kan sameby bestämma hur många renar medlem högst får in-
neha eller *meddela andra föreskrifter*
om innehavet.

Föreskrifter enligt första stycket
får ej ges sådant innehåll att rensköt-
tande medlems fortsatta verksamhet
omöjliggöres eller väsentligt försvå-
ras.

Föreslagen lydelse

skötsel, kan sameby bestämma hur
många renar medlem högst får in-
neha eller *besluta om andra villkor*
för innehavet.

*Sameby får undanta visst område
från medlemmarnas begagnande för
jakt eller fiske, om det behövs av
hänsyn till jakt- eller fiskevården eller
av andra särskilda skäl.*

Beslut enligt första eller andra
stycket får *inte* ges sådant innehåll
att renskötande medlems fortsatta
verksamhet *omöjliggörs* eller vä-
sentligt försvåras.

59 §

I fråga om rösträtt och beslut på bystämma gäller, om ej annat följer av
särskild bestämmelse i denna lag,

1. att varje myndig medlem har en röst i fråga som rör utseende av ordfö-
rande på bystämma eller av revisor, beviljande av ansvarsfrihet för styrelsen
eller ändring av sådan föreskrift i stadga som avses i 38 § andra stycket 1–6,

2. att i övriga frågor rösträtt till-
kommer endast renskötande med-
lem, som därvid har en röst för varje
påbörjat hundratal renar som enligt
gällande renlängd innehas av ho-
nom,

2. att i övriga frågor rösträtt till-
kommer endast renskötande med-
lem, som därvid har en röst för varje
påbörjat hundratal renar som enligt
gällande renlängd innehas av ho-
nom, *dock ej för fler renar än som sa-
mebyn bestämt för honom enligt
35 §,*

3. att medlems rösträtt kan utövas genom annan medlem såsom ombud,

4. att ingen får för egen eller annans del rösta för sammanlagt mer än en
femtedel av det på stämman företrädde röstetalet,

5. att den mening som erhållit det högsta röstetalet gäller som stämmans
beslut,

6. att vid lika röstetal val avgöres genom lottning och i andra frågor den
mening gäller som biträdes av de flesta röstande eller, om även antalet rös-
tande är lika, av stämmans ordförande,

7. att beslut om ändring av stadgarna ej är giltigt, om det ej biträdes av
minst två tredjedelar av det på stämman av renskötande medlemmar före-
trädde röstetalet och dessutom, såvitt gäller föreskrift som avses i 38 § andra
stycket 1–6, av flertalet av byns myndiga medlemmar.

66 §

Räkning av samebys renar skall
ske årligen vid ungefär samma tid-
punkt. Om sameby begär det, kan
lantbruksnämnden medge att räk-
ningen får ske med större tidsmel-
lanrum.

Lantbruksnämnden kan på begä-

Räkning av samebys renar skall
ske årligen vid ungefär samma tid-
punkt. Om sameby begär det, kan
lantbruksnämnden medge att räk-
ningen får ske med större tidsmel-
lanrum. *Regeringen, eller den myn-
dighet som regeringen bestämmer,
får meddela föreskrifter om hur ren-
räkning skall genomföras.*

Länsstyrelsen kan på begäran av

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2.11

De den 17 maj

1990

remitterade
lagförslagen

ran av renskötande medlem *förordna* om extra renräkning, om denne gör sannolikt att resultatet av räkning enligt första stycket är oriktigt och kostnaderna för den extra renräkningen *ej* är oskäligen i förhållande till den betydelse det kan ha för medlemmen att rättelse kommer till stånd.

renskötande medlem *besluta* om extra renräkning, om denne gör sannolikt att resultatet av räkning enligt första stycket är oriktigt och kostnaderna för den extra renräkningen *inte* är oskäligen i förhållande till den betydelse det kan ha för medlemmen att rättelse kommer till stånd.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga sameby att genomföra sådan räkning av byns renar som avses i första eller andra stycket.

66 a §

En sameby skall underrätta länsstyrelsen om tid och plats för byns renräkning. Länsstyrelsen, eller den länsstyrelsen förordnar, har rätt att närvara vid renräkningen. Finner den som förordnats att närvara vid renräkningen att samebyn inte följt meddelade föreskrifter, kan länsstyrelsen besluta om kompletterande renräkning.

Den som av länsstyrelsen förordnats att närvara vid renräkningen har rätt att få tillträde till områden och anläggningar där renar hålls samt rätt att på begäran få de upplysningar och handlingar som behövs för att fullgöra uppdraget.

68 §

På grundval av renräkning enligt 66 § första stycket skall renlängd upprättas. Fel i längden som påvisats vid extra renräkning skall genast rättas.

I renlängden skall *upptagas* ägarna till de renar som *hålles* på byns betesområde, det räknade eller uppskattade antalet renar för varje ägare och, om *föreskrift* meddelats om reninnehavet enligt 35 §, förhållande som är av betydelse för kontroll av att *föreskriften efterföljts*.

I renlängden skall *tas upp* ägarna till de renar som *hålls* på byns betesområde, det räknade eller uppskattade antalet renar för varje ägare och, om *beslut* meddelats om reninnehavet enligt 35 §, förhållande som är av betydelse för kontroll av att *beslutet följts*.

Bystämman fastställer renlängden och beslutar om rättelse däri.

Regeringen, eller myndighet som regeringen bestämmer, får meddela närmare föreskrifter om användningen av renlängd som underlag för ett företagsregister och om skyldighet att lämna renlängden och andra uppgifter om renskötseln till den myndighet som för registret.

Uppehåller sig renar utanför renskötselområdet eller på mark inom detta område under tid då renskötsel *icke* får bedrivas där, kan länsstyrelsen på framställning av *lantbruksnämnden eller markägare* som därigenom lider skada eller olägenhet av någon betydelse *förordna att renarna skall slaktas och säljas.*

Är det känt till vilken sameby renarna hör, får förordnande enligt första stycket meddelas endast om samebyn underlåter att inom skälig tid efter anmaning taga hand om renarna.

Kostnaden för renarnas omhändertagande, slakt och försäljning skall *uttagas* ur köpeskillingen. Återstoden tillfaller renarnas ägare, om han är känd, och annars den eller de samebyar till vilka renarna kan *antagas* ha hört.

71 §

Uppehåller sig renar utanför renskötselområdet eller på mark inom detta område under tid då renskötsel *inte* får bedrivas där, kan länsstyrelsen på framställning av *den* som därigenom lider skada eller olägenhet av någon betydelse *vid vite förelägga samebyn att föra bort renarna.*

Länsstyrelsen får besluta att renarna skall slaktas och säljas om vitesförläggandet inte leder till åsyftat resultat eller om det annars finns särskilda skäl.

Om det är känt till vilket sameby renarna hör, får beslut enligt första eller andra stycket meddelas endast om samebyn underlåter att inom skälig tid efter anmaning ta hand om renarna.

Kostnaden för renarnas omhändertagande, slakt och försäljning skall *tas ut* ur köpeskillingen. Återstoden tillfaller renarnas ägare, om han är känd, och annars den eller de samebyar till vilka renarna kan *antas* ha hört.

85 §

Den som är *renskötselberättigad* kan få tillstånd (koncession) att driva renskötsel i Norrbottens län nedanför lappmarksgränsen inom område där renskötsel av ålder förekommer under hela året. Koncession innefattar rätt för koncessionshavaren att driva renskötseln även med skötesrenar som tillhör

1. den som äger eller brukar jordbruksfastighet, vilken helt eller delvis är belägen inom *koncessionsområdet*, om han är bosatt på fastigheten eller inom området,

2. den som tidigare har haft koncession inom området, om han är

Den som är *same* kan få tillstånd (koncession) att driva renskötsel i Norrbottens län nedanför lappmarksgränsen inom område där renskötsel av ålder förekommer under hela året. Koncession innefattar rätt för koncessionshavaren att driva renskötseln även med skötesrenar som tillhör

1. den som äger eller brukar jordbruksfastighet, vilken helt eller delvis är belägen inom *den del av länet där koncessionsrenskötsel får bedrivas*, om han är bosatt på fastigheten eller inom området,

2. den som tidigare har haft koncession inom området, om han är

Nuvarande lydelse

bosatt där och inte har övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. efterlevande make eller efterlevande underårigt barn till koncessionshavare eller till sådan under 2 angiven förutvarande koncessionshavare som vid tidpunkten för dödsfallet ägde skötesrenar, om den efterlevande är bosatt inom *koncessionsområdet*.

Koncession får lämnas endast om fortsatt renskötsel inom området är till övervägande nytta för orten och endast om den som söker koncession kan antagas komma att driva renskötseln på ett ändamålsenligt sätt.

Koncession meddelas för viss tid, högst 10 år.

86 §

För renskötseln inom koncessionsområde skall finnas sameby. Medlem i sådan sameby är koncessionshavare, dennes make och hemmavarande barn, *renskötselberättigad* som biträder koncessionshavare i renskötseln och som inte har annat huvudsakligt förvärvsarbete samt ägare av skötesrenar inom koncessionsområdet.

Bestämmelserna om sameby och dess förvaltning gäller i tillämpliga delar i fråga om sameby för koncessionsrenskötsel med följande avvikelser:

1. Ägare av skötesrenar anses som renskötande medlem.

2. *Renskötande medlem* har i frågor som avses i 59 § 2 en röst för varje påbörjat tjugotal renar som enligt gällande renlängd innehas av honom.

3. Koncessionshavaren eller, om det finns flera, minst en av dem skall vara ledamot av styrelsen. Koncessionshavare leder renskötseln inom byn och anställer den arbetskraft som kan behövas för renskötseln.

89 §

Har förutsättningarna för koncessionen ändrats, kan lantbruksnämnden återkalla koncessionen eller föreskriva nya villkor.

Föreslagen lydelse

bosatt inom den del av länet där koncessionsrenskötsel får bedrivas och inte har övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,

3. efterlevande make eller efterlevande underårigt barn till koncessionshavare eller till sådan under 2 angiven förutvarande koncessionshavare som vid tidpunkten för dödsfallet ägde skötesrenar, om den efterlevande är bosatt inom *den del av länet där koncessionsrenskötsel får bedrivas*.

För renskötseln inom koncessionsområde skall finnas sameby. Medlem i sådan sameby är koncessionshavare, dennes make och hemmavarande barn, *annan same* som biträder koncessionshavare i renskötseln och som inte har annat huvudsakligt förvärvsarbete samt ägare av skötesrenar inom koncessionsområdet.

2. *Koncessionshavare* har i frågor som avses i 59 § 2 en röst för varje påbörjat tjugotal renar som enligt gällande renlängd innehas av honom, *dock ej för fler renar än som lantbruksnämnden enligt 88 § första stycket 3 bestämt för honom. För ägare av skötesrenar är rösträtten begränsad till en röst, oavsett antalet skötesrenar som han innehar.*

Bryter en sameby eller koncessionshavare mot villkor som gäller för verksamheten kan länsstyrelsen vid vite förelägga byn eller koncessionshavaren att vidta rättelse. Om en koncessionshavare innehar fler

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2.11

De den 17 maj
1990

remitterade
lagförslagen

egna renar än vad lantbruksnämnden med stöd av 88 § första stycket 3 medgivit honom, eller om en ägare av skötesrenar har fler renar i koncessionshavarens vård än vad som följer av 88 § andra stycket, eller samebyns beslut, får länsstyrelsen vid vite förelägga renägaren att minska renantalet till det tillåtna.

Efter ansökan av samebyn får länsstyrelsen besluta om slakt och försäljning av de övertaliga renarna om renägaren inte efter anmaning själv låter minska renantalet.

Kostnaden för slakten och försäljningen skall tas ut ur köpeskillingen medan återstoden av köpeskillingen tillfaller renarnas ägare.

Har förutsättningarna för koncessionen ändrats, kan lantbruksnämnden återkalla koncessionen eller besluta om nya villkor.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

Äldre bestämmelser om renskötselrätt gäller fortfarande i fråga om äkten-
skap som ingåtts före lagens ikraftträdande.

2 Förslag till Lag om ändring i väglagen (1971:948)

Häriigenom föreskrivs att 55 § väglagen (1971:948)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

55 §

Har väghållare erhållit vägrätt, är fastighetens ägare berättigad att av väghållaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av vägens byggande eller begagnande, om det ej avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning ej skall lämnas. Samma rätt till ersättning har innehavare av *sådan* nyttjanderätt eller annan särskild rätt till *fastigheten* som upplåtits *innan* marken togs i anspråk.

Vid ersättningens bestämmande gäller 4 kap. expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar. 4 kap. 3 § nämnda lag skall härvid tillämpas i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

På ersättningen utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från den dag då marken togs i anspråk till och med den dag då betalning skall ske och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

Föreslagen lydelse

Har väghållare erhållit vägrätt, är fastighetens ägare berättigad att av väghållaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av vägens byggande eller begagnande, om det ej avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning ej skall lämnas. Samma rätt till ersättning har innehavare av nyttjanderätt eller annan särskild rätt till *fastighet, såvida rätten inte upplåtits efter det att marken togs i anspråk.*

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.11
*De den 17 maj
1990
remitterade
lagförslagen*

¹ Lagen omtryckt 1987:459.

3 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1985:620) om viss torvfyndigheter

Härigenom föreskrivs att 42 § lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

42 §

Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut, *renskötselrätt* och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2.11

De den 17 maj

1990

remitterade

lagförslagen

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1990-06-18

Närvarande: justitierådet Boret Palm, regeringsrådet Sigvard Berglöf, justitierådet Lars K Beckman.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 17 maj 1990 har regeringen på hemställan av statsrådet Mats Hellström beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rennäringslagen (1971:437),
2. lag om ändring i väglagen (1971:948),
3. lag om ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Bjarne Örnstedt.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i rennäringslagen

Vid tillkomsten av 1971 års rennäringslag framhöll Lagrådet att lagen inte innebar någon omprövning av frågan om den rättsliga grundvalen för samernas renskötselrätt och att lagen alltså i detta avseende byggde på samma förutsättningar som tidigare gällande 1928 års renbeteslag. Lagrådet konstaterade att den principiella grunden för lagstiftningen emellertid inte godtagits av den samiska folkgruppen, som hävdade en rätt till marken likställd med äganderätt eller ständig besittningsrätt. I rådande läge och i avbidan på att då föreliggande tvistefrågor prövades av domstol syntes enligt Lagrådet en lagstiftning som byggde på samma grund som dittills ändå få accepteras.

Det senare avgjorda (NJA 1981 s. 1) s. k. skattefjällsmålet ligger till grund för förslaget att i rennäringslagen nu uttryckligen ange att renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet och för de regler i övrigt om ökat skydd för renskötselrätten som föreslås. I skattefjällsdomen slogs fast (se referatet s. 229 f) att samernas rätt till de fjäll i Jämtland som målet rörde är en på urminnes hävd grundad stark bruksrätt, medan någon på sådan hävd grundad äganderätt inte föreligger för samerna på dessa fjäll. Högsta domstolen betonade att dessa uttalanden enbart avsåg skattefjällen och att det inte var möjligt att på grund av utredningen i målet ta ställning till rättsläget i fråga om fjällområden utanför Jämtlands län (referatet s. 227, jfr s. 201).

I lagrådsremissen (avsnitt 3.2 under rubriken "Urminnes hävd") hänvisas i fråga om grunden för samernas rättigheter utanför de områden i Jämtland som skattefjällsmålet gällde till vad Högsta domstolen i domskälen anförde om tillkomsten av renbeteslagen år 1886. Det sägs att dessa uttalanden rör också andra delar av renskötseområdet än dem som prövades och att enligt Högsta domstolen 1886 års lag innebar att dåvarande rättsläge i huvudsak lagfästes, dvs. samernas rättigheter inom renskötseområdet utgörs av en bruksrätt som vilar på urminnes hävd.

Även om Högsta domstolen i sin dom inte i det åsyftade avsnittet erinrat om att domen inte berättigar till någon slutsats i den principiella rättighets-

frågan annat än för skattefjällen, måste en försiktig tolkning av domskälen anses motsäga de nyss angivna uttalandena i lagrådsremissen. I domen hänvisas visserligen till två avgöranden i vattenmål (NJA 1965 s. 492 och 1979 s. 1), där Högsta domstolen i sina domskäl jämställt men inte likställt samer i vissa områden i Norrbottens resp. Västerbottens län med ägare till fjällmarken. Huruvida 1886 års lag innebar en kodifiering av faktiskt gällande rättsläge i andra delar av landet än skattefjällen har enligt Lagrådets mening ändå lämnats öppet av Högsta domstolen.

Företrädare för samerna har i detta lagstiftningsärende alltför hävdat att deras rättigheter kan gå längre än vad lagförslaget förutsätter. Svenska Samernas Riksförbund har i sitt remissyttrande över Samerättsutredningens betänkande påtalat att någon rättshistorisk analys inte företagits av utredningen och att Högsta domstolens dom gällde bestämda områden i Jämtland. Förbundet anser att nytt material i framtiden kan leda till en omvärdering av rättens innehåll. (Se DS 1989:72 s. 204). I en skrivelse till Lagrådet den 27 maj 1990 har Samernas Nationalråd bl.a. vänt sig mot lagförslagets utgångspunkt när det gäller samernas jakt- och fiskerätt och efterlyst en närmare belysning av skogssamebyarnas rättsliga ställning. Det har också på senare tid lagts fram visst nytt forskningsmaterial rörande de nordligaste delarna av Sverige och Finland, varvid statens äganderätt till de s.k. lappskatte-landen ifrågasatts (se SOU 1989:41 s. 258 samt Bertil Bengtsson i SvJT 1990 s. 138 ff).

Det kan alltså konstateras att rättsläget när det gäller andra delar av renskötselområdet än den skattefjällsdomen avsåg i viss mån är detsamma som när Lagrådet gjorde sitt inledningsvis återgivna uttalande år 1971. Lagstiftningen kan ändå nu sägas vila på en betydligt stabilare grund vad gäller såväl det rättsliga underlaget som förankringen inom den samiska folkgruppen. Lagrådet vill med dessa synpunkter inte heller anmäla någon tvekan ifråga om den principiella utgångspunkten för den föreslagna lagstiftningen. Om nya processer rörande renskötselrätten inom andra delar av landet skulle bli aktuella och leda till andra bedömningar av renskötselrättens natur kan det förutsättas att lagstiftningen prövas om i den mån det är påkallat.

1 §

Renskötselrätten är enligt förslaget förbehållen den som är same och får utövas endast av same som är medlem i en sameby. Förslaget till lagtext innehåller inte någon definition av begreppet same. Det framhålls i remissprotokollet att det inte i svensk lagstiftning finns någon allmänt accepterad definition av begreppet och att det inte bör ställas något annat krav än att renskötselrätten skall tillkomma den som tillhör den samiska folkgruppen. Det påpekas att vidare frågor bör överlämnas åt praxis.

Ett krav på tillhörighet till den samiska folkgruppen synes inte bidra till att klarlägga vilka personer som omfattas. Enligt gällande bestämmelser har under vissa förutsättningar den som är av samisk härkomst renskötselrätt. Även om begreppet "av samisk härkomst" inte kan anses helt tillfredsställande som definition, anser Lagrådet att en sådan bestämning i lagtexten bör vara att föredra framför en avsaknad av definition.

Den centrala betydelsen som ett medlemskap i en sameby har för utövandet av renskötselrätten motiverar enligt Lagrådets mening att detta villkor anges i lagtexten.

Det påpekas i specialmotiveringen att renskötselrätt tillkommer den samiska befolkningen i Sverige. Uttalandet är inte helt entydigt och återspeglas inte heller i den föreslagna lagtexten. Förslaget uppställer emellertid inte något krav på svenskt medborgarskap för att vara bärare av renskötselrätten. Även andra nordiska medborgare som är samer kommer således att omfattas av bestämmelserna i den mån de förvärvar medlemskap i en svensk sameby. Lagrådet anser det inte nödvändigt att detta tydligare kommer till uttryck i lagtexten.

Mot bakgrund av det anförda kan 1 § första stycket lämpligen ges följande utformning:

”Den som är av samisk härkomst (same) och medlem i sameby får enligt bestämmelserna i denna lag använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar”.

11 §

I paragrafen anges vilka som kan vara medlemmar i en sameby. Av punkt 3 framgår att bl.a. den som är gift med en renskötande same, efterlevande efter sådan same och en sames barn är medlem i samebyn. Den som är gift med eller efterlevande efter same behöver härvid inte själv vara same. En sådan medlem blir härigenom delaktig i renskötseln utan att själv ha någon renskötselrätt. Lagrådet vill påpeka att det inte torde vara möjligt att analogis utsträcka bestämmelsens tillämpning till samboförhållanden.

14 §

En rätt av speciell karaktär tillkommer renskötande medlems dödsbo. Ett sådant dödsbo får enligt 14 § i förslaget fortsätta den av medlemmen bedrivna renskötseln under viss tid efter dödsfallet. Denna tid kan under vissa förutsättningar uppgå till i det närmaste 21 år. Rätten, som torde utgöra en renskötselrätt, är enligt förslaget ovillkorlig, dvs. den förutsätter inte att någon dödsbodeläggare skall vara same eller eljest berättigad att vara medlem i samebyn. En förutsättning för att bedriva eller delta i renskötsel är medlemskap i en sameby. Lagen medger emellertid inte medlemskap för dödsbo. En undantagsregel behövs därför i 14 §. Lagrådet föreslår följande tillägg till paragrafen:

”Kravet i 1 § första stycket om medlemskap i sameby gäller inte för rätt till renskötsel som avses här.”

30 §

Paragrafen innehåller för närvarande ett förbud för ägare och brukare av mark att inom åretruntmarkerna där renskötsel bedrivs ändra markanvändningen så att det medför avsevärd olägenhet för renskötseln. Den utgör enligt rennäringslagens förarbeten ett komplement till bestämmelsen i 26 § om upphävande av renskötselrätten genom beslut av regeringen. Dess syfte är

att hindra markägaren att kringgå upphävanderegeln och de ersättningsregler som då gäller genom att använda marken på så sätt att renskötsel i praktiken blir omöjlig. (Se prop. 1971:51 s. 129 f.) Förbudet föreslås nu utvidgat till att avse varje åtgärd som medför avsevärd olägenhet för renskötseln i annan mån än som följer av beslut enligt 26 §.

Det erinras i remissprotokollet (avsnitt 3.4) om att enligt de ursprungliga motiven till 30 § bestämmelsen inte slår fast vilka intrång som får göras i renskötselrätten utan ersättning och att åtgärder av mindre ingripande slag kan leda till att markägaren blir skadeståndskyldig mot samerna.

Innebörden av bestämmelsen med den angivna föreslagna ändringen kan alltså sägas vara att en markägare inom de områden det är fråga om inte får företa sig något som kommer att avsevärt skada renskötselrätten, om han inte fått tillstånd till det enligt 26 § och ersättningsreglerna därmed har trätt i funktion.

Det föreslås nu vidare ett nytt andra stycke i paragrafen, där det anges att som en otillåten åtgärd anses skogsavverkning och vad därmed sammanhänger som medför sådant väsentligt bortfall av renbete att möjligheterna att hålla tillåtet renantal påverkas, eller som omöjliggör sedvanlig samling och flyttning av renhjord. Enligt Lagrådets uppfattning ter det sig främmande att i lagtexten ge en tillämpningsregel av detta slag beträffande endast en av alla de slag av markanvändning det är fråga om. Som framgår av vad föredragande statsrådet själv har anfört om regeln kan den, sammanställd med den tillståndsprövning som skall ske enligt – den av Lagrådet samtidigt behandlade – lagrådsremissen med förslag till ändring i skogsvårdslagen, vålla vissa problem. Skogsvårdsstyrelsen skall enligt förslaget till 20 c § skogsvårdslagen pröva varje avverkning inom den svårförnygrade skogen med avseende på dess inverkan på rennäringen och inom vissa gränser kunna föreskriva vilka hänsyn som skall tas. Skogsvårdsstyrelsen skall emellertid enligt remissprotokollet inte kunna pröva den "civilrättsliga" regeln i 30 § rennäringslagen så att tillstånd skall kunna vägras när den regeln förbjuder avverkning. Skogsvårdsstyrelsen skall i stället erinra om att det kan vara förbjudet enligt 30 § rennäringslagen att avverka, fastän tillstånd ges till avverkningen.

Lagrådet har som framgår av yttrandet över förslaget till ändringar i skogsvårdslagen (vid 20 a–c §§) inte accepterat tankegången att bl. a. bestämmelsen i 20 c § skogsvårdslagen, i motsats till 30 § rennäringslagen, kan sägas röra enbart rennäringen som ett allmänt intresse. Bestämmelserna måste som helhet främst anses innebära en gränsdragning mellan två enskilda intressen, skogsbruksintresset och rennäringsintresset. Från den utgångspunkten finns det alltså inte någon anledning att splittra bestämmelserna om skogsavverkningar på de två skilda lagarna.

Det är självfallet angeläget att den i många avseenden känsliga avvägningen mellan de rättigheter som tillkommer markägaren och renskötselrätten görs på ett tydligt sätt så att tillämpningsproblem och konflikter så långt möjligt undviks. Det måste därför vara en stor fördel om en bedömning enligt det föreslagna andra stycket i 30 § rennäringslagen kan göras i tillståndsärendet i stället för att samebyn enbart skall vara hänvisad att väcka talan vid domstol, i värsta fall sedan avverkningen redan skett. Att denna tanke

avvisats i lagrådsremissen synes ha sin grund i att skogsvårdsstyrelsen inte ansetts vara den lämpliga myndigheten att göra en civilrättslig bedömning av vad renskötselrätten innefattar. Lagrådet delar i princip denna uppfattning och har övervägt, om inte tillståndsgivningen – som alltså enligt Lagrådets uppfattning också den innebär en prövning av gränsen mellan enskilda intressen – bort läggas på länsstyrelsen. Ett förhållande som kan tala för detta är också riksdagens beslut att länsstyrelserna fr.o.m. den 1 juli 1991 skall överta lantbruksnämndernas uppgifter när det gäller rennäringsfrågor. Att överlåta tillståndsprövningen till en för de olika intressena "neutral" myndighet är emellertid inte befogat för de fall rennäringen inte berörs och prövningen är en ren skogsvårdsfråga. Lagrådet har inte heller underlag för att kunna förorda en så principiell ändring av förslaget.

De skogsvårdande myndigheterna har emellertid uppenbarligen utöver sin ingående skogliga kompetens också en stor erfarenhet av hur naturvårds- och rennäringsintressena skall beaktas i skogsskötseln. Lagrådet anser den bästa lösningen i en svår lagstiftningsfråga vara att ändå anförtro skogsvårdsstyrelsen uppgiften att i tillståndsärendena bedöma om förhållandena är sådana som sägs i det föreslagna andra stycket i 30 § rennäringslagen. Bestämmelsen beskriver åtgärder som är så ingripande och konkret beskrivna att det inte gärna kan röra sig om några mer komplicerade avvägningar. Det är vidare av betydelse att enligt en lagändring, som träder i kraft den 1 juli i år, överprövning i samtliga enskilda ärenden där beslut fattas av Skogsstyrelsen skall ske av förvaltningsdomstol (prop. 1989/90:57 s. 24 f).

Vad Lagrådet här har anfört föranleder att det föreslagna andra stycket i 30 § bör utgå och att den föreslagna 20 c § i skogsvårdslagen ändras (se vid 20 a–c §§ i Lagrådets yttrande rörande skogsvårdslagen, där bestämmelsen föreslås få beteckningen 19 c §).

Lagrrådet vill om innehållet i förevarande paragraf slutligen, utan något ställningstagande, anmärka att det inte framstår som följdriktigt att 30 §, i motsats till den bestämmelse den skall komplettera, i tillämpningen är begränsad till åretruntmarkerna. Eftersom tillämpningen skall handhas av domstol borde problemet att vinterbetesmarkernas omfattning delvis är tvis- tig inte hindrar att bestämmelserna får samma tillämpningsområde.

66 §

I lagrådsremissen föreslås bl.a. att första stycket kompletteras med en bestämmelse av innebörd att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om hur en renräkning skall genomföras. Regeringen är emellertid enligt 8 kap. 13 § första stycket punkt 1 regeringsformen behörig att meddela verkställighetsföreskrifter. Såvitt Lagrådet kan bedöma avses med den föreslagna bestämmelsen ett bemyndigande till sådana verkställighetsföreskrifter som regeringen kan meddela utan stöd i lagen. Den tillagda bestämmelsen kan därför utgå.

Enligt paragrafens andra stycke i dess nuvarande lydelse kan lantbruksnämnden på begäran av renskötande medlem under vissa förutsättningar förordna om en extra renräkning. Det föreslås i lagrådsremissen att det i fortsättningen skall ankomma på länsstyrelsen att besluta om sådan renräk-

ning. Enligt 67 § rennäringslagen, vilken paragraf inte föreslås ändrad, skall emellertid kostnader för en extra renräkning fördelas mellan den som begärt renräkningen och samebyn efter vad lantbruksnämnden finner skäligt. Lagrådet anser det naturligt att lantbruksnämnden bibehålls som den myndighet som får förordna om extra renräkning.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2.12

66 a §

Enligt remissprotokollet skall den som länsstyrelsen förordnat ges rätt att få tillträde till område eller anläggning där renräkning äger rum och vidare ha rätt att få upplysningar och ta del av handlingar som behövs för att möjliggöra en effektiv kontroll. Om han därvid finner att samebyn inte följt verkställighetsföreskrifter som meddelats av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan länsstyrelsen besluta om kompletterande renräkning. Lagrummets första stycke har dock fått en något annan utformning. Enligt Lagrådets mening bör det stycket lämpligen kunna ges följande lydelse:

”En sameby skall underrätta länsstyrelsen om tid och plats för byns renräkning. Länsstyrelsen kan utse någon att närvara vid renräkningen. Finns anledning att anta att samebyn inte följt meddelade föreskrifter, kan länsstyrelsen besluta om kompletterande renräkning.”

68 §

I avsnitt 3.10 behandlas frågan om införande av företagsregister för rennäringen. Det påpekas där bl.a. att renlängden liksom lantbrukets företagsregister skyddas av den sekretess som gäller för statistiskt material enligt 9 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100). Lagrådet vill endast framhålla att samma sekretessregler kommer att skydda ett företagsregister för rennäringen.

Övriga lagförslag

Förslagen lämnas utan erinran.

Lag om ändring i rennäringslagen (1971:437)

Härigenom föreskrivs i fråga om rennäringslagen (1971:437)¹

dels att 17, 94 och 99 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 65 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §²

Om det behövs virke till en anläggning eller en byggnad som avses i 16 § första eller andra stycket, får skog avverkas på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna, renbetesfjällen eller de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete. Inom samma delar av betesområdet får medlemmar i samebyn för eget behov ta bränsle och slöjdvirke.

Länsstyrelserna i Jämtlands, Västernorrbottnens och Norrbottens län får ge en i länet bosatt same som inte är medlem i någon sameby tillstånd att ta slöjdvirke för eget behov på renbetesfjällen eller på mark inom lappmarkerna som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten. Detsamma gäller de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete. Tillstånd får bara ges till samer som i en inte oväsentlig utsträckning ägnar sig åt sameslöjd. Tillståndet får återkallas.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning av markens ägare eller brukare, om denne *ej* medger annat.

På sådan mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen som hör till samebys betesområde får byn eller medlem i byn för ändamål som anges i första stycket *taga* endast torra träd, vindfällen, skogsavfall, tall- och grantjur eller, för tillfälligt behov, på utmark växande lövträd.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning av markens ägare eller brukare, om denne *inte* medger något annat.

På sådan mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen som hör till en samebys betesområde får byn eller medlemmar i byn för *det* ändamål som anges i första stycket *ta* endast torra träd, vindfällen, skogsavfall, tall- och grantjur eller, för tillfälligt behov, lövträd *som växer på utmark*.

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2.13

Det den 23 april
1992

remitterade
lagförslaget

¹ Lagen omtryckt 1985:919.

² Med nuvarande lydelse avses den i prop. 1991/92:134 föreslagna lydelsen.

65 a §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får till skydd för växt- eller djurlivet meddela föreskrifter om den hänsyn som vid renskötseln skall tas till naturvårdens intressen. Föreskrifterna får dock inte vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras.

Länsstyrelsen får meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att föreskrifter som har meddelats med stöd av första stycket skall efterlevas.

Förelägganden eller förbud får meddelas först sedan det har visat sig att länsstyrelsens råd och anvisningar inte har följts. I brådskande fall eller när det annars finns särskilda skäl, får länsstyrelsen dock omedelbart meddela förelägganden eller förbud.

I beslut om förelägganden eller förbud får länsstyrelsen sätta ut vite.

94 §

Till böter dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. *avstänger* fastställd eller *eljest* gällande flyttningsväg för renar eller *vidtager åtgärd* på eller invid vägen så att dess framkomlighet *väsentligen* försämrass,

2. skrämmer eller på annat sätt ofredar renar som uppehåller sig på område där renskötsel då är tillåten,

3. obehörigen driver bort renar från område där renskötsel då är tillåten eller hindrar renar från att beta på sådant område,

4. bryter mot 73 § tredje stycket,

5. i andra fall än som avses i 81 eller 82 § vid märkning av egna renar använder renmärke som *ej* är registrerat för honom,

6. utför ommärkning eller avbrottsmärkning i strid mot 81 §,

Till böter döms den som *med uppsåt* eller av oaktsamhet

1. *stänger av* fastställd eller *annars* gällande flyttningsväg för renar eller *vidtar åtgärder* på eller invid vägen så att dess framkomlighet *väsentligt* försämrass,

2. skrämmer eller på annat sätt ofredar renar som uppehåller sig på *ett* område där renskötsel då är tillåten,

3. obehörigen driver bort renar från *ett* område där renskötsel då är tillåten eller hindrar renar från att beta på *ett* sådant område,

4. *inte följer ett föreläggande eller bryter mot ett förbud som har meddelats med stöd av 65 a §, om inte föreläggandet eller förbudet förenats med vite,*

5. bryter mot 73 § tredje stycket,

6. i andra fall än som avses i 81 eller 82 § vid märkning av egna renar använder renmärke som *inte* är registrerat för honom,

7. utför ommärkning eller avbrottsmärkning i strid mot 81 §,

Nuvarande lydelse

7. märker *renkalv* i strid mot 83 § första eller andra stycket,

8. bryter mot 93 § första eller tredje stycket.

Föreslagen lydelse

8. märker *renkalvar* i strid mot 83 § första eller andra stycket,

9. bryter mot 93 § första eller tredje stycket.

Prop. 1992/93:32

Bilaga 2.13

Det den 23 april 1992

*remitterade
lagförslaget*

99 §³

Länsstyrelsens beslut enligt 1, 2, 12, 21, 39, 43, 50, 62 och 71 §§, 72 § andra och tredje styckena samt 74, 79, 80, 93 och 97 §§ denna lag får överklagas hos kammarrätten. Länsstyrelsens beslut att bevilja registrering av renmärken får dock inte överklagas.

Länsstyrelsens beslut i övrigt enligt denna lag får överklagas hos Statens jordbruksverk.

Jordbruksverkets beslut får överklagas hos regeringen.

Länsstyrelsens beslut enligt 1, 2, 12, 17, 21, 39, 43, 50, 62, 65 a och 71 §§, 72 § andra och tredje styckena samt 74, 79, 80, 93 och 97 §§ denna lag får överklagas hos kammarrätten. Länsstyrelsens beslut att bevilja registrering av renmärken får dock inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

³ Senaste lydelse 1991:387.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1992-04-29

Närvarande: f.d. regeringsrådet Bengt Hamdahl, justitierådet Hans-Gunnar Solerud, regeringsrådet Anders Swartling.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 23 april 1992 har regeringen på hemställan av statsrådet Olsson beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i rennäringslagen (1971:437).

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Bjarne Örnstedt.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Enligt 17 § andra stycket får tillstånd ges endast en same som "i en inte oväsentlig utsträckning ägnar sig åt sameslöjd." Denna lydelse synes inte uttrycka ett längre gående krav än att verksamheten skall ha en sådan omfattning att den går utöver vad som utgör ren hobbyverksamhet. Lagrådet utgår från att det som i remissprotokollets specialmotivering sagts i frågan inte är avsett att ge en annan innebörd åt lagtexten.

För bättre överensstämmelse mellan lagtext och motiv föreslås att 17 § andra stycket får följande lydelse:

"Länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län får ge en i länet bosatt same som inte är medlem i någon sameby tillstånd att inom länet ta slöjdvirke för eget behov på renbetesfjällen eller på mark inom lappmarkerna som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten. Länsstyrelsen i Jämtlands län får även ge en i detta län bosatt same sådant tillstånd såvitt avser de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete. Tillstånd får bara ges same som i en inte oväsentlig utsträckning ägnar sig åt sameslöjd. Tillståndet får återkallas när förutsättningar för tillståndet inte längre föreligger."

Innehållsförteckning

Prop. 1992/93:32

Regeringens proposition.....	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	4

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1992

<i>Bilaga 1</i> Utdrag ur Utbildningsdepartementets underprotokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1992.....	26
1 Ärendet och dess beredning	26
2 Allmän bakgrund	27
2.1 Samerna i Sverige, ett nordiskt folk	27
2.2. Det nordiska samarbetet på sameområdet i modern tid	28
2.3. Internationellt arbete avseende urbefolkningar.....	29
3 Samerna i regeringsformen	30
4 Ett sameting som statlig myndighet.....	33
5 Definition av vem som är same	35
6 Sametingets uppgifter och ansvarsområde	37
7 Sametingets organisation och arbete	43
8 Valet till Sametinget.....	46
9 Samiskt språk	53
10 Användning av ADB för sameröstlängden.....	56
11 Genomförande och kostnader	58
12 II.O:s konvention (nr 169) om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder	59
13 Upprättat lagförslag	60
14 Specialmotivering	61
15 Hemställan	80

<i>Bilaga 2</i> Utdrag ur Jordbruksdepartementets underprotokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1992.....	81
1 Ärendet och dess beredning	81
2 Allmän motivering	83
2.1 Allmänna utgångspunkter.....	83
2.2 Renskötselrätten.....	88
2.3 Upphävande av renskötselrätt	94
2.4 Ökat skydd för renskötselrätten.....	96
2.5 Rennäringens folkrättsliga skydd.....	102
2.6 Ersättningsbestämmelser m.m.	106
2.7 Åtgärder vid för högt renantal.....	109
2.8 Åtgärder mot s.k. strövrenar.....	115
2.9 Begränsning av rösträtt i vissa fall för renskötande medlem i sameby	117
2.10 Företagsregister för rennäringen	117
2.11 Koncessionsrenskötseln	119
2.12 Hänsynen vid renskötseln till naturvårdens intressen ...	122
2.13 Barmarkskörning i terräng i samband med renskötsel ..	126
2.14 Upplåtelse av rätt till jakt och fiske på statens mark ovan-	

	för odlingsgränsen och på renbetesfjällen	131	Prop. 1992/93:32
	2.15 Åtgärder för att förbättra vilt- och fiskevården	152	
	2.16 Samebyns verksamhetsområde	154	
	2.17 Ersättning för viltskador	160	
	2.18 Renforskningen	166	
	2.19 Prisstödet till rennäringen	168	
	2.20 Rätt att ta slöjdvirke för same som inte är medlem i sameby	174	
	2.21 Fiskesamerna	177	
3	Ekonomiska och andra effekter av förslagen	180	
4	Upprättade lagförslag	181	
5	Specialmotivering	181	
	5.1 Rennäringslagen	181	
	5.2 Väglagen	190	
	5.3 Lagen om vissa torvfyndigheter	190	
6	Hemställan	190	

Bilaga 3 Utdrag ur Kulturdepartementets underprotokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1992

	1 Inledning	192
2	Samisk slöjd, biblioteksservice m.m.	193
	2.1 Sameslöjdsutredningen m.m.	193
	2.2. Samisk biblioteksservice	193
	2.3. Gaaltie – samiskt konst- och kulturcentrum	194
3	Sameradio och -TV	195
	3.1 Skrivelse från Svenska samernas riksförbund	195
	3.2 Rapporten Samisk kultur	195
	3.3 Riksdagsbeslut om den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten	196
4	Hemställan	197

För propositionen gemensam bilagedel

Bilaga 1.1	Sammanfattning av Samrättsutredningens betänkande (SOU 1986:36) Samernas folkrättsliga ställning	198
Bilaga 1.2.1	Sammanfattning av Samerättsutredningens betänkande (SOU 1989:41) Samerätt och sameting såvitt avser frågor rörande grundlagsbestämmelse, samelag och sameting	203
Bilaga 1.2.2	Samerättsutredningens förslag till lag om ändring av rgeringsformen	211
Bilaga 1.2.3	Samerättsutredningens förslag till samelag	212
Bilaga 1.3.1	Sammanfattning av Samerättsutredningens betänkande (SOU 1990:91) Samerätt och samiskt språk i vad avser samiskt språk	217
Bilaga 1.3.2	Samerättsutredningens förslag till lag om rätt att använda samiska vid vissa statliga myndigheter m.m.	220
Bilaga 1.3.3	Samerättsutredningens förslag till lag om försöksverksamhet avseende användande av samiska vid kommunala förvaltningsmyndigheter m.m.	221

Bilaga 1.3.4	Samerättsutredningens förslag till lag om ändring i det förslag till samelag som utredningen lagt fram i betänkandet (SOU 1989:41)	222
Bilaga 1.4	Yttrande enligt 2a § datalagen (1973:289) över särskilda föreskrifter om sameröslängd intagna i ett förslag till lag om sameting	224
Bilaga 2.1	Sammanfattning av Samerättsutredningens betänkande (SOU 1989:41) Samerätt och sameting, såvitt avser renskötselns rättsliga ställning	226
Bilaga 2.2	Samerättsutredningens lagförslag såvitt avser renskötselns rättsliga ställning	234
Bilaga 2.3	Utdrag ur sammanfattning av Samerättsutredningens slutbetänkande (SOU 1990:91) Samerätt och samiskt språk såvitt avser fiskesamerna och andra utövare av traditionella samiska näringar utanför samebyn	250
Bilaga 2.4	Samerättsutredningens lagförslag såvitt avser fiskesamerna och andra utövare av traditionella samiska näringar utanför samebyn	252
Bilaga 2.5	Sammanfattning av Naturvårdslagsutredningens betänkande (SOU 1990:38) Översyn av naturvårdslagen m.m. såvitt avser naturvårdshänsyn vid renskötsel	255
Bilaga 2.6	Naturvårdslagsutredningens lagförslag	256
Bilaga 2.7	Sammanställning av remissyttranden över Naturvårdslagsutredningens betänkande (SOU 1990:38) Översyn av naturvårdslagen m.m. såvitt avser naturvårdshänsyn vid renskötsel	257
Bilaga 2.8	Sammanfattning av Lantbruksstyrelsens rapport (1989:4) Frågor om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi (Förslag av rennäringsgruppen)	260
Bilaga 2.9	Lagförslagen i Lantbruksstyrelsens rapport Frågor om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi	264
Bilaga 2.10	Sammanställning av remissyttranden över Lantbruksstyrelsens rapport (1989:4) Frågor om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi (Förslag av rennäringsgruppen)	266
Bilaga 2.11	De den 17 maj 1990 remitterade lagförslagen	289
Bilaga 2.12	Lagrådets yttrande den 18 juni 1990	299
Bilaga 2.13	Det den 23 april 1992 remitterade lagförslaget	305
Bilaga 2.14	Lagrådets yttrande den 29 april 1992	308

